Institut za uporedno pravo
Srbija, Beograd, Terazije 41
„Mladi pravnici Srbije“

Institute of Comparative Law
Serbia, Belgrade, Terazije 41
„Young Lawyers of Serbia“

Prof. dr Vladimir Čolović

SARADNJA SUDOVA I DRUGIH ORGANA U GRAĐANSKIM STVARIMA U PRAVU EVROPSKE UNIJE

Vladimir Čolović, PhD

COOPERATION BETWEEN COURTS AND OTHER INSTITUTIONS IN CIVIL MATTERS IN THE EUROPEAN UNION

Beograd, 2009.

Recenzenti:
Prof.dr Boris Krivokapić
Prof.dr Valerija Šaula
Prof.dr Zdravko Petrović

SADRŽAJ:

PREDGOVOR 11

PRVI DEO: SARADNJA SUDOVA I DRUGIH ORGANA U GRAĐANSKIM STVARIMA – TREĆI STUB EVROPSKE UNIJE . . . 13

I) Stvaranje uslova za regulisanje sudske saradnje i način donošenja propisa u EU 13
II) Saradnja sudova i drugih organa – pojam i oblasti koje je čine 14
III) Međunarodna pravna pomoć – pojam i oblici 18

DRUGI DEO: POSTAVLJANJE OSNOVA ZA SARADNJU SUDOVA I DRUGIH ORGANA, STVARANJE SUDSKE MREŽE 21

I) Evropska Sudska Mreža 21
II) Odluka o uspostavljanju Evropske Sudske Mreže u građanskim i trgovačkim stvarima br. 470/2001 21
1. Cilj donošenja Odluke 470/2001 21
2. Uspostavljanje Evropske Sudske Mreže 22
3. Zadaci i aktivnosti Evropske Sudske Mreže 23
4. Sastanci članica Evropske Sudske Mreže 24
5. Informacioni system 25
6. Primena Odluke 470/2001 27
7. Neophodnost posebnog regulisanja saradnje sudova i drugih organa Odlukom 470/2001 27
III) Uredba Saveta EU o uspostavljanju opšteg okvira Zajednice za preduzimanje aktivnosti za unapređenje sudske saradnje u građanskim stvarima br. 743/2002. 28
IV) Ostali akti Evropske unije 30
IV-1) Uredba Evropskog parlamenta i Saveta o merodavnom pravu za vanugovorne obaveze (Rim II) br. 864/2007 30
1. Cilj donošenja 30
2. Mere EU 31
3. Sadržaj Uredbe 864/2007 32
– Štete (delikti) 32
– Odgovornost za proizvode 32
– Nelojalna konkurencija i akti koji ometaju slobodnu konkurenciju . . . 33
– Pravila vezana za nastanak štete u vezi sa očuvanjem životne sredine i kršenje intelektualnih prava 33

– Neosnovano obogaćenje . . . 33
– Negotiorum gestio . . . 34
– Culpa in contrahendo . . . 34
– Sloboda izbora (autonomija volje) . . . 34
– Zajednička pravila . . . 35
– Uobičajeno prebivalište (sedište) . . . 36
– Ostala pravila . . . 36
4. Datum stupanja na snagu . . . 37
5. Značaj Uredbe 864/2007 za Republiku Srbiju . . . 37
IV-2) Uredba Evropskog parlamenta i Saveta o merodavnom pravu za ugovorne obaveze (Rim I) br. 593/2008 . . . 38
1. Cilj donošenja . . . 38
2. Mere EU . . . 38
3. Sadržaj Uredbe 593/2008 . . . 39
– Autonomija volje . . . 39
– Merodavno pravo u odsustvu autonomije volje . . . 40
– Ugovori o prevozu robe i putnika . . . 40
– Potrošački ugovori . . . 41
– Ugovori o osiguranju . . . 41
– Individualni ugovori o radu . . . 42
– Pravila vezana za primenu merodavnog prava . . . 42
– Sedište . . . 43
– Isključenje renvoi . . . 43
– Složeni pravni sistemi i povreda javnog poretka . . . 43
– Odnos Uredbe 593/2008 sa Rimskom konvencijom . . . 44
– Osnovne karakteristike Rimske konvencije . . . 44
– Odnos sa ostalim konvencijama . . . 45
4. Datum stupanja na snagu . . . 45
5. Značaj Uredbe 593/2008 za Republiku Srbiju . . . 46
IV-3) Direktiva Evropskog parlamenta i Saveta o određenim aspektima medijacije u građanskim i trgovačkim stvarima br. 52/2008 . . . 47
1. Cilj donošenja . . . 47
2. Mere EU . . . 47
3. Sadržaj Direktive 52/2008 . . . 48
– Primena Direktive 52/2008 u prekograničnim sporovima . . . 48
– Pojmovi . . . 49
– Osiguranje kvaliteta medijacije . . . 49
– Preporuka suda . . . 49
– Izvršnost (punovažnost) sporazuma proisteklih iz medijacije . . . 50
– Tajnost medijacije . . . 50
– Uticaj medijacije na prekluzivne i zastarne rokove . . . 50
– Obaveštavanje . . . 51

– Obaveštavanje o nadležnim sudovima i ovlašćenim organima . . . 51
– Izveštavanje i prilagođavanje zakonodavstva . . . 51
4. Datum stupanja na snagu . . . 51
5. Značaj Direktive 52/2008 za Republiku Srbiju . . . 52

TREĆI DEO: DOSTAVLJANJE SUDSKIH I VANSUDSKIH AKATA . . . 54
I) Regulisanje dostavljanja sudskih i vansudskih dokumenata u pravu EU . . . 54
II) Uredba Saveta EU o dostavljanju sudskih i vansudskih akata zemalja članica br. 1348/2000 . . . 55
1. Opšte karakteristike mera Uredbe br. 1348/2000 . . . 55
2. Sadržina mera Uredbe br. 1348/2000 . . . 56
3. Osnivanje i nadležnost agencija za prenos i prijem akata . . . 56
4. Dostavljanje sudskih dokumenata . . . 57
5. Dostavljanje vansudskih dokumenata . . . 59
6. Primena odredaba Uredbe 1348/2000 . . . 59
7. Odnos Uredbe 1348/2000 sa sporazumima zemalja članica . . . 59
8. Zaštita dokumenata . . . 60
9. Stupanje na snagu . . . 60
III) Uredba br. 1393/2007 Evropskog parlamenta i Saveta o dostavljanju sudskih i vansudskih akata u građanskim i trgovačkim stvarima između zemalja članica i ukidanju Uredbe br. 1348/2000 . . . 61
1. Upotreba termina navedenih u Uredbi 1393/2007 . . . 62
2. Sadržina odredaba predviđenih Uredbom 1393/2007 . . . 62
3. Osnivanje i nadležnost agencija za prenos i prijem akata . . . 63
4. Dostavljanje sudskih dokumenata . . . 63
5. Dostavljanje vansudskih dokumenata . . . 65
6. Uslovi za primenu odredaba Uredbe 1393/2007 . . . 66
7. Odnos Uredbe 1393/2007 sa sporazumima zemalja članica . . . 66
8. Zaštita dokumenata . . . 67
9. Prestanak važnosti (ukidanje) Uredbe 1348/2000 . . . 67
10. Stupanje na snagu . . . 67
IV) Razlike između Uredbe 1348/2000 i Uredbe 1393/2007 . . . 68
V) Evropska konvencija o obaveštenjima o stranom pravu . . . 70
1. Unutrašnje zakonodavstvo naše zemlje i međunarodna pravna pomoć . . . 70
2. Strano pravo kao „pravo“ i kao činjenica . . . 72
3. Uporedno zakonodavstvo i utvrđivanje sadržine stranog prava . . . 74
4. Osnovne karakteristike Konvencije . . . 76
5. Agencija za prijem i agencija za prenos . . . 76
6. Zahtev za obaveštenje . . . 77
7. Odgovor na zahtev . . . 78
8. Jezik Konvencije . . . 80
9. Mišljenje o sadržini i primeni Konvencije . . . 80

VI) Pojam i vrste pismena 82
1. Načini dostavljanja pismena u inostranstvo – dostavljanje stranim i domaćim državljanima 82
2. Regulisanje dostavljanja akata u inostranstvu u domaćem zakonodavstvu . 84
VII) Potreba za ujednačenim regulisanjem dostavljanja sudskih i vansudskih akata kao oblika međunarodne pravne pomoći 85
1. Uopšte o potrebi ujednačavanja navedenih pravila 85
2. Prevazilaženje problema u aktima Evropske unije. 87

ČETVRTI DEO: IZVOĐENJE DOKAZA I PRISTUP SUDOVIMA 88
I) Izvođenje dokaza i pristup sudovima u zakonodavstvu Evropske unije. . . 88
II) Uredba Saveta EU o saradnji sudova zemalja članica u izvođenju dokaza u građanskim i trgovačkim stvarima br. 1206/2001 88
1. Dostavljanje i izvršenje zahteva za izvođenje dokaza 89
2. Direktno izvođenje dokaza 90
3. Primena Uredbe o izvođenju dokaza 91
4. Značaj donošenja Uredbe o izvođenju dokaza za Republiku Srbiju . . . 91
III) Direktiva Saveta EU o poboljšanju pristupa sudu u prekograničnim sporovima uspostavljanjem minimuma zajedničkih pravila koja se odnose na pravnu pomoć za takve sporove br. 8/2003 92
1. Cilj donošenja 92
2. Pravna pomoć 93
3. Troškovi pružanja pravne pomoći 93
4. Ostale bitnije odredbe Direktive 8/2003 94
5. Odnos Direktive 8/2003 sa drugim sporazumima zemalja članica . . . 95
6. Značaj donošenja Direktive 8/2003 za Republiku Srbiju 95

PETI DEO: PRIZNANJE I IZVRŠENJE STRANIH ODLUKA I DRUGIH AKATA 97
I) Uredba Saveta EU o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima br. 44/2001 97
1. Cilj donošenja 97
2. Mere EU 98
3. Sadržina Uredbe 44/2001 98
4. Značaj donošenja Uredbe 44/2001 za Republiku Srbiju 100
II) Konvencija o nadležnosti i priznanju i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima sa Protokolima 100
1. Primena Konvencije 101
2. Nadležnost 101
3. Priznanje i izvršenje stranih odluka 102
4. Stranke u postupku 103

5. Primena Konvencije 103
– Odnos prema Uredbi 44/2001 i ostalim instrumentima 103
III) Uredba Evropskog parlamenta i Saveta br. 805/2004 o uvođenju evropskog naloga za izvršenje nespornih potraživanja 104
1. Opšte odredbe 104
2. Evropski nalog za izvršenje 106
3. Minimalni standardi za postupak izvršenja nespornih potraživanja . . .107
4. Postupak izvršenja u zemlji priznanja (destinacije) 108
5. Posebne odredbe Uredbe 805/2004 109
6. Aneksi Uredbe 805/2004 110
7. Razlike između Uredbe 805/2004 i Uredbe 44/2001 111
IV) Uredba (EU) Evropskog parlamenta i Saveta br. 1896/2006 o uvođenju postupka za Evropski nalog za plaćanje 111
1. Cilj donošenja 111
2. Mere EU 112
3. Sadržaj Uredbe 1896/2006 113
– Definicije pojmova u Uredbi 1896/2006, nadležnost i forma Evropskog naloga za plaćanje 113
– Postupanje sa zahtevom 113
– Odbijanje zahteva 114
– Izdavanje Evropskog naloga za plaćanje. 114
– Dostavljanje sa dokazom o prijemu od strane obaveznog lica. 115
– Dostavljanje bez dokaza o prijemu od strane obaveznog lica 115
– Prigovor na Evropski nalog za plaćanje 115
– Posledice prigovora 116
– Izvršnost naloga 116
– Ponovno ispitivanje naloga. 116
– Izvršenje naloga 117
– Odbijanje izvršenja. 117
– Prekid ili ograničenje izvršenja 117
– Zastupanje 118
– Posebne odredbe Uredbe 1896/2006. 118
4. Datum stupanja na snagu. 118
5. Značaj donošenja Uredbe 1896/2006 za Republiku Srbiju 119
V) Briselska i Luganska Konvencija. 119
VI) Priznanje i izvršenje stranih odluka u zakonodavstvu Republike Srbije . 120
1. Pretpostavke za priznanje stranih sudskih odluka 120
– Opšte pozitivne pretpostavke. 120
– Opšte negativne pretpostavke 121
a) Nepravilnost u postupku pred stranim sudom 122
b) Isključiva nadležnost domaćeg suda. 122

c) Pravosnažna presuda domaćeg suda ili drugog organa i priznata strana sudska presuda u istoj stvari i između istih stranaka . .123
d) Ranije pokrenut postupak u istoj stvari u domaćoj zemlji 123
e) Povreda domaćeg javnog poretka 124
2. Postupak priznanja strane sudske odluke 124
3. Strana sudska odluka 126
4. Dejstva strane sudske odluke. 127
5. Status strane sudske odluke 128
– Deklarativno ili konstitutivno dejstvo domaće odluke o priznanju. . . .129
6. Izvršenje strane sudske odluke 130

ŠESTI DEO: SARADNJA SUDOVA I DRUGIH SUBJEKATA U STEČAJNOM POSTUPKU. 132

I) Uredba 1346/2000 o stečajnim postupcima 133
1. Uopšte o Uredbi br. 1346/2000 o stečajnim postupcima. 133
2. Određivanje nadležnosti i merodavno pravo 134
3. Posledice pokretanja stečajnog postupka po odredbama Uredbe 1346/2000 . 136
4. Priznanje stranih odluka o pokretanju stečajnog postupka. 137
5. Sekundarni stečajni postupak 139
6. Prijava potraživanja od strane poverilaca 141
7. Primena Uredbe 1346/2000 143
II) Zakonodavstvo zemalja u regionu 146
1. Status stranog stečajnog upravnika po ZSP 146
2. Učešće stranog stečajnog upravnika u domaćem stečajnom postupku po ZSP .147
3. Saradnja stečajnih upravnika po ZSP 149
4. Transfer sredstava stečajne mase. 150
5. Ovlašćenja stranog stečajnog upravnika po ZSP. 151
6. Pružanje informacija, kao osnov koordinacije između glavnog i sekundarnog stečajnog postupka 152
7. Priznanje stranih odluka o otvaranju stečajnog postupka po ZSP 153
8. Dejstva priznanja strane odluke o otvaranju stečajnog postupka po ZSP . 154
– Priznanje strane odluke o otvaranju stečajnog postupka posle otvaranja stečajnog postupka u domaćoj zemlji 154
– Priznanje strane odluke o otvaranju stečajnog postupka, koje ne utiče na pokretanje stečajnog postupka u domaćoj zemlji – stečajni postupak se ne pokreće. 154
– Priznanje strane odluke o otvaranju stečajnog postupka, koje ima za posledicu pokretanje stečajnog postupka u domaćoj zemlji . 155
– Nepriznavanje strane odluke o otvaranju stečajnog postupka i otvaranje stečajnog postupka u domaćoj zemlji 156
III) Regulisanje saradnje u stečajnom postupku u zakonodavstvu Republike Srbije 156

1. Primena ZSPRS u oblasti međunarodnog stečaja 157
2. Pojedini instituti u ZSPRS 158
– Postupanje domaćeg stečajnog upravnika u stranoj državi 159
– Pružanje pomoći stranim predstavnicima 159
– Ovlašćenja stranog predstavnika 159
– Neposredna komunikacija sa domaćim organima i podnošenje zahteva . 160
3. Poverioci u međunarodnom stečaju 160
– Obaveštavanje i položaj stranih poverilaca 160
4. Priznanje stranog stečajnog postupka 161
– Podnošenje zahteva za priznanje i potrebna dokumentacija 161
– Uslovi za priznanje 161
5. Pravno dejstvo priznanja stranog postupka 162
– Pravno dejstvo zahteva za priznanje stranog predstavnika 162
– Pravno dejstvo priznanja glavnog stranog postupka 162
– Pravno dejstvo nakon priznanja strane stečajne odluke i vidovi pomoći . 163
6. Saradnja između domaćih i stranih sudova, kao i stranih predstavnika .163
– Saradnja između domaćih sudova i stranih sudova, tj. stranih predstavnika, kao i saradnja između stečajnog upravnika i stranih sudova, odnosno, predstavnika. 163
– Oblici saradnje 164
– Sadržina saradnje stečajnih upravnika 164
7. Postojanje više stranih postupaka 164
– Koordinacija domaćeg i stranog postupka 164
– Koordinacija postupaka kada se u vreme podnošenja zahteva za priznanje stranog postupka u Srbiji već vodi postupak 165
– Koordinacija postupaka kada je postupak protiv dužnika u Srbiji pokrenut posle priznanja ili posle podnošenja zahteva za priznanje stranog postupka 165
– Postojanje više stranih postupaka 165
IV) Saradnja stečajnih upravnika kao neophodan uslov za funkcionisanje međunarodnog stečaja 166

SEDMI DEO: SARADNJA SUDOVA I DRUGIH ORGANA U OBLASTI OSIGURANJA AUTOODGOVORNOSTI 168

I) Direktive EU u oblasti osiguranja autoodgovornosti 169
1. Informacioni centar, predstavnik za regulisanje štete, Biro za naknadu – uticaj na izmenu nacionalnih zakonodavstava – Četvrta Direktiva iz 2000. 171
2. Povećanje minimalnih iznosa pokrića, uvođenje obrasca „Evropski izveštaj o saobraćajnoj nezgodi“ – značajne promene – Peta Direktiva iz 2005. godine 174
II) Sistem zelene karte 175

1. Kritski sporazum 175
2. Obrada odštetnih zahteva. 177
III) Regulisanje saradnje u oblasti osiguranja autoodgovornosti u zakonodavstvu Srbije. 177
1. Informacioni centar. 178
2. Biro za naknadu štete. 179
3. Udruženje osiguravajućih organizacija 179
– Udruženje kao predstavnik osiguravajućih društava. 180
– Regulisanje javnih ovlašćenja Udruženja u ZOS 180
IV) Tri koncepcije regulisanja saradnje i razmena informacija u oblasti osiguranja autoodgovornosti sa elementom inostranosti 181

OSMI DEO: PRISTUPANJE EVROPSKE UNIJE HAŠKOJ KONFERENCIJI ZA MEĐUNARODNO PRIVATNO PRAVO. . 182
I) Odluka Saveta o pristupanju Evropske unije Haškoj konferenciji Međunarodnog privatnog prava 182
1. Mere EU koje su preduzete pre donošenja Odluke o pristupanju Zajednice Haškoj konferenciji 183
2. Sadržaj Odluke 183
– Uopšte o Haškoj konferenciji 183
– Institucionalna struktura Haške konferencije 184
– Cilj Haške konferencije 185
– Član 2a Statuta 185
– Akt pristupanja Haškoj konferenciji 186
– Izjava o kompetentnosti Evropske unije sa priloženim određenim oblastima u kojima države članice prenose svoju kompetentnost na Evropsku uniju 186
– Izjava Evropske unije o pojedinim predmetima u vezi Haške konferencije . 187
3. Datum stupanja na snagu Odluke 187
4. Značaj Odluke za Republiku Srbiju 188
II) Neke Haške konvencije koje regulišu saradnju sudova i drugih organa . .189
II-1) Haška konvencija o građanskom sudskom postupku. 189
II-2) Haška konvencija o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava . 191
– Apostil 192
II-3) Haška konvencija o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima 193
III) Druge Haške konvencije 195
IV) Unifikacija pravila o saradnji sudova i drugih organa u zemljama EU . .196

SUMMARY 198

LITERATURA 201

PREDGOVOR

Sudska saradnja, kao i saradnja drugih organa je od velikog značaja za funkcionisanje nacionalnih pravnih sistema. Kao jedan od oblika međunarodne pravne pomoći, saradnja sudova i drugih organa je neophodna i u postupcima u kojima je prisutan element inostranosti, kao i u postupcima, koje nazivamo „unutrašnjim“, odnosno, bez elementa inostranosti. Zakonodavstvo Evropske unije se veoma brzo razvija u nizu oblasti, čemu je, pre svega, doprinelo zaključenje Ugovora u Mastrihtu 1992. godine, kao i drugi, kasnije doneti, akti. Razvoj zakonodavstva Evropske unije je naročito prisutan u oblasti sudske saradnje u građanskim i trgovačkim stvarima. Naročito od 2000. godine, donesen je niz akata, koje potvrđuju navedeno. Ono što je bitno reći, jeste da se potreba za saradnjom ne sastoji u „prostom“ dostavljanju akata između organa dve različite države ili razmeni informacija. Ona je kompleksna i prisutna je u svim institutima iz kojih se sastoji izvođenje dokaza, primena stranog prava, donošenje odluke, priznanje i izvršenje odluke u drugoj zemlji, itd. Ono što treba istaći odnosi se i na stalne promene i stalno širenje zakonodavstva Evropske unije.

U ovoj monografiji nije bilo moguće predstaviti sve akte koji su doneseni u oblasti sudske saradnje u građanskim i trgovačkim stvarima. Izdvojeni su najvažniji akti koji regulišu saradnju ne samo sudova, nego i drugih organa, imajući u vidu da se rad odnosi i na druge oblasti u kojima je sudska saradnja svedena na minimum ili je nema, već se radi o saradnji drugih organa.

U vreme objavljivanja monografije, Republika Srbija je napravila korak bliže kandidaturi za članstvo u Evropskoj uniji. Prilagođavanje odredbama prava Evropske unije, jedan je od zadataka za našu zemlju na tom putu. U ovoj monografiji predstavljene su i odredbe zakonodavstva Republike Srbije u ovoj oblasti, kako bi se videlo, gde je naše zakonodavstvo sada, odnosno, koje promene nas očekuju.

Beograd, decembra 2009. Autor

PRVI DEO:
SARADNJA SUDOVA I DRUGIH ORGANA U GRAĐANSKIM STVARIMA – TREĆI STUB EVROPSKE UNIJE

I) Stvaranje uslova za regulisanje sudske saradnje i način donošenja propisa u EU

Ugovorom o osnivanju Evropske unije (EU) 1992. godine u Mastrihtu zemlje članice su uspostavile Evropsku uniju i time ujedno označile novu etapu u procesu integrisanja uspostavljajući sve čvršću uniju naroda Evrope, u kojoj se odluke donose što je bliže moguće građanima. Ovim Ugovorom su postavljeni ciljevi ekonomske i monetarne unije, jedinstvene valute, zajedničke spoljne i bezbednosne politike, zajedničke odbrambene politike, uvođenje državljanstva Unije, bliske saradnje u pravosuđu i unutrašnjim poslovima. Ono što nas najviše interesuje, jeste da je ovim Ugovorom omogućeno intenziviranje saradnje država koje čine uspostavljenu Uniju u oblasti ujednačavanja pravila građanskog sudskog postupka. Poglavljem IV ovog ugovora sudska saradnja u građanskim stvarima stavljena je u domen tzv. trećeg stuba EU – saradnje u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova, a ova saradnja je imala međuvladin karakter, što znači da je podrazumevala zaključenje međunarodnih konvencija radi regulisanja pojedinih oblasti saradnje. Amsterdamskim ugovorom od 10. novembra 1997. godine, pravosudna saradnja u građanskim stvarima je premeštena u tzv. prvi stub Unije, što je omogućilo da se u domenu pravosudne saradnje u građanskim stvarima donose akti koji imaju nadnacionalni karakter (regulative) koji neposredno obavezuju pravne subjekte na koje se odnose, bez posredovanja nacionalnih zakonodavstava. Ugovor iz Amsterdama sadrži neke dodatke Ugovora o Evropskoj uniji i kao takav ne zamenjuje druge ugovore, nego ravnopravno ulazi u pravne propise Unije. Osim navedenog premeštanja saradnje sudova u prvi stub EU, najvažnije izmene uvedene tim Ugovorom su i: jačanje uloge Evropskog parlamenta (veći broj odluka koje se donose postupkom saodlučivanja), uvođenje fleksibilnosti, mogućnost suspenzije države članice iz postupka donošenja odluka, unošenje Šengenskog sporazuma u Ugovor, izmene odredaba o zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici, uključivanje socijalnog protokola u tekst Ugovora, kao i isticanje borbe za veću zaposlenost kao cilja Unije. Pomenućemo i Ugovor iz Nice koji je rezultat poslednje međuvladine konferencije koja je započela u februaru 2000. godine, a završila u decembru iste godine. Na toj Konferenciji se

raspravljalo o sastavu i delovanju institucija Unije nakon proširenja, tj. primanja u članstvo prvih zemalja kandidata spremnih za punopravno članstvo. Stupanjem na snagu Ugovora iz Nice i proširenjem na nove članice promeniće se sastav i način delovanja Evropskog parlamenta, Saveta Evropske unije, Evropske komisije, Suda Evropske zajednice, Evropskog revizijskog suda, Ekonomskog i socijalnog saveta i Komiteta regija. Ugovor iz Nice potpisan je 26. februara 2001. godine.

Vrlo kratko ćemo nešto reći i o donošenju propisa u okviru EU. Evropska komisija predlaže nove propise. Ona takođe nadzire sprovođenje odluka EU i poštovanje zajedničkih propisa. U rukovodstvu komisije je po jedan predstavnik svake zemlje članice koji se bira na period od pet godina. Predstavnici moraju da zastupaju interese EU, a ne interese svojih matičnih zemalja. Zbog toga ne smeju da traže ili prime uputstva od vlada zemalja članica. Savet ministara EU predstavlja vlade zemalja članica i sastoji se od po jednog ministra iz svake zemlje. Od pitanja koje se razmatra zavisi koji ministar učestvuje na sastanku. Savet ministara donosi pravila koja Komisija predlaže. U mnogim pitanjima Savet ministara mora biti saglasan sa Evropskim parlamentom pre nego što donese odluku. U drugim pitanjima Savet ministara može da donese odluku samostalno, ali tada Evropski parlament mora da se izjasni o predlogu pre nego što Savet ministara donese odluku. Sud Evropske unije tumači pravila i donosi presude u sporovima. Pravila EU primenjuju se na isti način na celoj teritoriji EU. Zadatak Suda EU je tumačenje ovih pravila i presuđivanje sporova. Sudovi zemalja članica mogu da traže odgovor od Suda EU, kako jedno pravilo treba tumačiti. Iz svake zemlje članice se biraju sudije za Sud EU.

II) Saradnja sudova i drugih organa – pojam i oblasti koje je čine

Saradnja između sudova i drugih organa ne sadrži u sebi samo dostavljanje odluka, rešenja, obaveštenja o sadržini i prava i drugih akata. Sudska saradnja je kompleksniji pojam i sadrži u sebi niz instituta, koji čine neophodnim komunikaciju između navedenih subjekata. Da je to tačno, pokazuje zakonodavstvo Evropske unije, koje se u zadnjoj deceniji obogatilo nizom akata koji regulišu mnoge oblike sudske saradnje, uključujući tu i priznanje i izvršenje sudskih i drugih akata. Sudsku saradnju između sudova i drugih organa u građanskim stvarima možemo posmatrati po sledećim oblastima:

1) Stvaranje sudske mreže;
2) Dostavljanje sudskih i vansudskih akata;
3) Izvođenje dokaza
4) Zahtevi za obaveštavanje o sadržini stranog prava; i
5) Priznanje i izvršenje sudskih i drugih akata.
6) Saradnja sudova i stečajnih upravnika, kao i drugih subjekata u stečajnom postupku sa elementom inostranosti; i
7) Saradnja u oblasti osiguranja autoodgovornosti sa elementom inostranosti.

Ako pogledamo navedene oblasti, videćemo da se, praktično, radi o oblicima međunarodne pravne pomoći, kao i o omogućavanju da strana odluka proizvede dejstva na domaćoj teritoriji, tj. zemlji priznanja. Postavlja se pitanje da li priznanje i izvršenje stranih odluka i drugih akata možemo proučavati kao jedan od instituta sudske saradnje. Zakonodavstvo Evropske unije donosi akte koji se odnose na priznanje i izvršenje stranih akata u okviru oblasti „Sudska saradnja u građanskim stvarima“. Sa druge strane, da bi jedna odluka proizvela posledice u zemlji priznanja, potrebna je, u većini slučajeva, komunikacija između sudova različitih zemalja. Ne samo to, zakonodavstvo EU pokazuje da su akti koji se odnose na priznanje i izvršenje odluka i drugih akata neraskidivo vezani sa drugim aktima ove materije, što će se videti iz odredaba tih akata.

Saradnja sudova i drugih organa u građanskim stvarima ima svoje specifičnosti, koje izdvaja ovu vrstu saradnje od drugih u drugim oblastima prava. No, i u okviru građanskih predmeta postoje određene razlike, koje proizlaze iz različitog regulisanja jedne oblasti, odnosno, različitog načina definisanja najvažnijih pojmova u toj oblasti. Sigurno je da trgovačke stvari imaju svoje specifičnosti. To se odnosi i na oblast stečaja, odnosno, osiguranja. U tim oblastima postoje posebna pravila koja su izvedena iz karakteristika navedenih stvari koje se regulišu u okviru EU. Činjenica je da se akti EU odnose na građanske i trgovačke stvari, sa jedne strane, dok se posebno regulišu stečaj i osiguranje. To nikako ne znači da ove oblasti ne spadaju u građansko pravo. Što se tiče bračnih i porodičnih odnosa, kao i, posebno, odnosa roditelja i dece, u okviru zakonodavstva EU se donose akti koji regulišu i nadležnost za donošenje odluka, priznanje i izvršenje stranih odluka, itd. No, mi tim aktima nećemo posvećivati pažnju, obzirom da bi to prešlo okvire ovog rada, kao i zbog toga što ova oblast sadrži posebne karakteristike koje ne možemo svrstati u okvire onoga što čini saradnju sudova i drugih organa, kao i priznanje i izvršenje stranih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima.

Efikasna saradnja sudova i drugih organa u okviru EU nije mogla da egzistira bez postavljanja okvira koji bi obezbedili navedeno. U vezi sa tim, jedan od najvažnijih akata donesen u okviru EU odnosi se na uspostavljanje Evropske sudske mreže. Osnovni cilj stvaranja Evropske sudske mreže sastoji se u obezbeđenju nesmetane sudske saradnje između zemalja članica u građanskim i trgovačkim stvarima, kao i uspostavljanje i unapređenje informacionog sistema, koji će biti dostupan i javnosti. Efikasno dostavljanje akata i obaveštenja jeste osnovna težnja u regulisanju saradnje sudova i drugih organa. Zbog toga je potrebno da države članice osnuju posebna tela za saradnju, koja će međusobno komunicirati. Akti EU nisu jedini koji su na navedeni način (osnivanje posebnih tela i agencija za komunikaciju) definisali komunikaciju subjekata iz različitih država. To su predviđale i Konvencije donesene u okviru Haške konferencije za Međunarodno privatno pravo, kao i u okviru Saveta Evrope.

Zatim, jedan od najvažnijih oblika međunarodne pravne pomoći jeste dostavljanje sudskih i vansudskih akata. Od pravilnog dostavljanja zavisi i pravilno donošenje

odluka. Nepravilno dostavljanje ili propuštanje dostavljanja razlog je za nemogućnost priznanja strane odluke. U tom cilju, u okviru EU, donesen je niz akata koji regulišu navedeno. Ono što je najbitnije, u ovoj oblasti je najvažnije predviđanje formiranja organa, koji će biti zaduženi za prenos i prijem navedenih akata, što se i čini u aktima EU. To mogu biti dva tela (agencija za prijem i prenos), a može biti i jedno (agencija i za prijem i za prenos akata). Svaka zemlja članica će svojim unutrašnjim aktima odrediti, koja će tela vršiti navedene poslove. Ako bi morali da izdvojimo najvažniji oblik međunarodne pravne pomoći, odnosno, saradnje sudova i drugih subjekata, onda je to dostavljanje. Način regulisanja dostavljanja akata između država nam govori da li je na uspešan način definisana saradnja subjekata različitih zemalja. To se ne odnosi samo na EU, već i na nacionalna zakonodavstva. O nekim specifičnostima dostavljanja ćemo govoriti i malo kasnije u ovom delu, u okviru izlaganja o međunarodnoj pravnoj pomoći.

Izvođenje dokaza je, takođe, jedan od oblika međunarodne pravne pomoći. Po zakonodavstvu EU, u okviru kojeg je, isto tako, usvojen akt koji reguliše ovaj institut, sudovi između sebe direktno komuniciraju kod izvođenja dokaza. Svaka zemlja članica mora sastaviti listu nadležnih sudova za izvođenje dokaza na svojoj teritoriji. Svaka zemlja članica će imenovati centralno telo, koje će biti odgovorno za dostavljanje obaveštenja sudovima, pronalaženje rešenja za eventualne probleme, koji se mogu javiti u vezi sa zahtevima za izvođenje dokaza, kao i za prosleđivanje, u izuzetnim slučajevima, zahteva nadležnim sudovima. Zahtevi za izvođenje dokaza se dostavljaju direktno sudu druge zemlje članice, koji treba da izvede dokaz, odnosno, na čijoj teritoriji treba da se izvede dokaz. Vidimo da navedeno proizlazi iz opštih pravila Međunarodnog privatnog prava, ali je bilo potrebno obezbediti efikasno funkcionisanje međunarodne pravne pomoći, a, između ostalog, i funkcionisanja izvođenja dokaza, pa je zbog toga u okviru EU usvojen akt koji definiše ko i na koji način vrši navedene radnje, kao i slučajeve, kada se ne može izvesti dokaz, odnosno, odgovornost pojedinih organa u slučaju neizvršenja navedenih radnji.

Obaveštavanje o sadržini stranog prava je veoma bitno zbog primene stranog prava od strane suda koji primenjuje kolizionu normu koja je uputila na primenu stranog prava. Veoma je važno omogućiti primenu stranog prava. Postoje dva shvatanja o statusu stranog prava. Jedno je vezano za kontinentalni pravni sistem, a drugo za anglosaksonski. Pre svega, polazi se od shvatanja stranog prava kao „prava“, kada se strano pravo smatra kao domaće i kada sud, po službenoj dužnosti, saznaje njegovu sadržinu. To shvatanje vezujemo za kontinentalni pravni sistem. Sa druge strane, polazi se od tretiranja stranog prava kao činjenice, kada su stranke u postupku dužne da dokazuju činjenice u postupku, a što vezujemo za anglosaksonski pravni sistem. Naravno, ovde se pojavljuju i drugi problemi vezani za spremnost sudova u postupku saznanja sadržine stranog prava, kao i njegove primene.

Oblast koja spada u saradnju sudova i drugih organa odnosi se i na priznanje i izvršenje stranih odluka i drugih akata. Naime, i saradnja sudova i drugih organa i

priznanje i izvršenje stranih odluka spadaju u međunarodno procesno pravo, tako da se, možda, čini da se radi o dva odvojena instituta, odnosno, oblasti. Ali, saradnja sudova i drugih organa je uvod u donošenje odluke koja treba da proizvede dejstvo u drugoj zemlji. Kad kažemo uvod, mislimo na stvaranje uslova za donošenje odluke, koja, eventualno, treba da proizvede dejstva u drugoj zemlji. Ti uslovi se odnose na pravilno dostavljanje, omogućavanje izvođenja dokaza, jednom rečju, na stvaranje uslova za nesmetanu saradnju sudova i drugih subjekata. Pretpostavke, odnosno, uslovi za priznanje stranih odluka, način njenog izvršenja na teritoriji zemlje priznanja, njen status u zemlji priznanja i njena dejstva, predstavljaju pitanja na koja daju odgovori i akti EU. Jedno od težih pitanja, koje treba na jasan način regulisati, u zavisnosti od oblasti, na koju se odluka odnosi, tiče se sadržine uslova za priznanje. I u aktima EU predviđaju se pretpostavke za priznanje i izvršenje stranih odluka, koje nisu drugačije od pretpostavki koje su predviđene u okviru Međunarodnog privatnog prava. Ali, moramo reći, da su te pretpostavke predviđene za odluke donesene u parničnim postupcima. Sigurno je da se može govoriti o primeni tih pretpostavki na odluke donesene u drugim postupcima (misli se, ovde, na vanparnični, stečajni, postupak medijacije i sl.). Kao što ćemo videti, akti EU smanjuju broj pretpostavki za priznanje i izvršenje stranih odluka (čija sadržina, recimo opet, ne odstupa mnogo od pomenutih pretpostavki Međunarodnog privatnog prava), pa se može postaviti pitanje, da li je razlog tome želja za liberalnim regulisanjem ove materije (lakše priznanje i izvršenje) ili davanje većih ovlašćenja sudu koji priznaje stranu odluku. No, važnije pitanje od pitanja priznanja, odnosi se na izjednačenje domaće i strane odluke, odnosno, na pitanje šta se primenjuje, tj. šta se izvršava na teritoriji države priznanja. Da li je to sadržina strane odluke ili domaća odluka o priznanju strane odluke. Opšte je pravilo da je to sadržina strane odluke i da domaća odluka o priznanju daje konstitutivno dejstvo toj sadržini.

Osim toga, mi ćemo posvetiti pažnju saradnji sudova, drugih organa i subjekata u dve oblasti, koje se odnose na stečajni postupak i osiguranje autoodgovornosti, u kojima je zakonodavstvo EU doprinelo većem razvoju nacionalnih zakonodavstava u ovim oblastima. Specifičnosti u ovim oblastima odnose se na neophodnost efikasnog postupanja u stečajnom postupku od strane stečajnog upravnika i stečajnog suda, kao i postupku naknade štete kod osiguranja autoodgovornosti, u slučaju saobraćajne nezgode sa elementom inostranosti. Neophodnost saradnje sudova, stečajnih upravnika i ostalih subjekata u stečajnom postupku sa elementom inostranosti proizlazi iz stalne opasnosti izigravanja poverilaca, odnosno, pokušaja oštećenja poverilaca od strane stečajnog dužnika, koji bi prebacivanjem imovine u neku drugu državu, to i učinio. Zbog toga je potrebna koordinacija ovih subjekata iz više stečajnih postupaka koji se mogu pokrenuti protiv istog stečajnog dužnika. I kod osiguranja autoodgovornosti sa elementom inostranosti potrebna je efikasna saradnja između nadležnih organa iz različitih država radi efikasne i pravične naknade štete proisteklim iz saobraćajnih nezgoda. Ono što je bitno, u ovoj oblasti, jeste pokušaj, u okviru EU, da se unificiraju

pravila koja će obezbediti navedeno, imajući u vidu više različitih sistema pravila koja se primenjuju na teritoriji Evrope. To se odnosi i na zemlje članice i na one koje to, još uvek, nisu. Sistem zelene karte, Direktive EU, kao i Haška konvencija o merodavnom pravu za drumske saobraćajne nezgode regulišu ovu oblast, s tim što prva dva sistema regulišu detaljno i saradnju nadležnih organa u cilju postizanja potpune naknade štete.

Pogrešno bi bilo zaključiti da se ova materija u EU reguliše zadnjih desetak godina. Ona se reguliše, praktično, u većem delu postojanja ove organizacije. Mi nećemo posvećivati pažnju, jedino, aktima koji su doneseni od 2000. godine do danas, već ćemo se osvrnuti i na izvore koji su ranije regulisali ovu materiju i koji su bili osnov za donošenje sadašnjih, važećih, akata. Ne samo to, pokušaćemo da napravimo paralelu između zakonodavstva EU i zakonodavstva Republike Srbije, u ovoj oblasti. Ne samo zbog toga što Srbija smatra članstvo u ovoj organizaciji kao najvažniji cilj svoje politike, već i zbog poređenja načina i celovitosti regulisanja ove osetljive materije.

Jedan od značajnih akata koji je donesen u okviru EU odnosi se na pristupanje ove organizacije Haškoj konferenciji za Međunarodno privatno pravo i mi ćemo ovom aktu posvetiti posebnu pažnju. Haška konferencija za Međunarodno privatno pravo egzistira više od jednog veka i u ovoj oblasti je donela niz Konvencija koje se primenjuju u oblasti međunarodne pravne pomoći, sudske saradnje, saradnje ostalih organa, kao i priznanja i izvršenja stranih sudskih i drugih odluka. Te Konvencije poslužile su kao osnov donošenja mnogih akata u EU, o kojima će biti reči i u ovom radu. Moramo, takođe, reći da naša država nije ratifikovala sve Haške konvencije koje regulišu sudsku saradnju, međunarodnu pravnu pomoć i priznanje i izvršenje stranih odluka.

III) Međunarodna pravna pomoć – pojam i oblici

Uputno je osvrnuti se, posebno, na pojam i oblike međunarodne pravne pomoći, obzirom da saradnja sudova i drugih organa, kao i instituti koji je čine, predstavljaju deo međunarodne pravne pomoći. No, obzirom da se u okviru EU koristi, češće, pojam saradnja, taj pojam i mi koristimo.

Kada govorimo o međunarodnoj pravnoj pomoći, govorimo, pre svega, o dostavljanju pismena između domaćih i stranih sudova, kao i o izvođenju dokaza na teritoriji zamoljene države. Osim toga, međunarodna pravna pomoć obuhvata i saslušanje stranaka i svedoka, obaveštavanje o sadržini stranog prava (zakonski tekstovi i sudska praksa) i sl. Možemo reći da i obaveštavanje o sadržini stranog prava predstavlja jedan oblik dostavljanja, obzirom da se radi o pismenima, koja se, na zahtev nadležnog organa druge države, dostavljaju po pravilima, koja mogu biti opšta (pravila Međunarodnog privatnog prava), odnosno definisana međunarodnim ugovorima. Pismena, koja su predmet dostavljanja, mogu biti sudska i vansudska, tako da je njihov pojam široko određen. Ne samo to, treba razlikovati i javne i privatne isprave, kao i legalizaciju, koja može biti unutrašnja ili međunarodna, a pojedina pismena, odnosno isprave

su predmet legalizacije. Vrste i oblik pismena, koja mogu biti predmet dostavljanja, posebno ćemo analizirati.

U svakom slučaju, da bi dostavljanje, a i, uopšte, međunarodna pravna pomoć funkcionisala, potrebna je saradnja sudova i drugih ovlašćenih organa različitih država, kao što je rečeno. Svaka zemlja, najčešće, u svojim pravilima parničnog postupka, uređuje ovu materiju. No, prisutan je element inostranosti, tako da se radi o pravilima Međunarodnog privatnog prava, odnosno Međunarodnog procesnog prava. Da bi se ostvarila međunarodna pravna pomoć između država, treba da se ispune određene pretpostavke, koje su određene u pravu tih država. Osnovna pretpostavka, koja treba da bude ispunjena, da bi bio ostvaren jedan od vidova međunarodne pravne pomoći, jeste reciprocitet, a najčešće, to će biti faktički reciprocitet, koji je dovoljan, da bi sudovi ili drugi organi jedne države pružili pravnu pomoć drugoj državi.[1] Kad govorimo o faktičkom reciprocitetu, govorimo o reciprocitetu, koji se ostvaruje, odnosno, poštuje u praksi. Naravno, pružanje međunarodne pravne pomoći regulisano je i međunarodnim ugovorima. U zavisnosti od prava određene države, zavisiće i broj pretpostavki za međunarodnu pravnu pomoć. Osim spomenutog reciprociteta, pretpostavke se mogu odnositi i na sam zahtev za ukazivanje međunarodne pravne pomoći, kao i na javni poredak.[2] Kad je u pitanju javni poredak, tada se radi o izvršenju molbe stranog organa za ukazivanje međunarodne pravne pomoći, odnosno o pravilima, koja treba primeniti u postupku ukazivanja te pomoći. To se odnosi i na dostavljanje, kada treba odstupiti od pravila domaće zemlje – zemlje prijema pismena (koja se, inače, primenjuju kod dostavljanja), tj. treba primeniti pravila strane zemlje ili neka posebna pravila.

U okviru analize akata EU, kao i drugih akata, analiziraćemo, između ostalog, i sledeća pitanja, koja se tiču dostavljanja, kao najužeg dela međunarodne pravne pomoći:

1) pojam pismena, kao predmeta dostavljanja;
2) načini dostavljanja pismena u inostranstvo;
3) dostavljanje pismena stranim i domaćim državljanima;
4) regulisanje dostavljanja u domaćem zakonodavstvu;
5) nepravilno dostavljanje, kao razlog za odbijanje priznanja strane sudske odluke; i regulisanje dostavljanja u pojedinim međunarodnim izvorima

Najveći problem međunarodne pravne pomoći jeste njeno efikasno sprovođenje. Međunarodni akti, doneseni ranije, koji regulišu ovu materiju nisu, u potpunosti, obezbedili da, između država potpisnica tih akata, funkcioniše pravna pomoć, koja se sastojala ili u dostavljanju akata, ili u pružanju informacija o odredbama zakonodavstva, ili u izvođenju nekog od dokaza. Više je razloga za neefikasno sprovođenje međunarodne pravne pomoći. Prvi je nedovoljna obučenost nadležnih državnih organa. Drugi je

[1] Muminović, Osnovi Međunarodnog privatnog prava, Sarajevo 1997., str. 235-236
[2] Vuković, Međunarodno građansko procesno pravo, Zagreb 1987., str. 90

nedovoljna zainteresovanost za precizno i detaljno regulisanje međunarodne pravne pomoći, pa otud i mali broj ratifikacija kod nekih Konvencija. Kao treći razlog ističemo i nedorečenost samih međunarodnih akata, koja se sastoji u neobezbeđivanju njihove primene. Navedeno se odnosi i na ostale oblasti o kojima će biti reči.

*
* *

Prisutne su stalne promene u zakonodavstvu Evropske unije, koje se ogledaju u donošenju novih akata i izmenama ranije donetih. Ovaj rad analizira najvažnije akte koji su, u okviru EU, doneseni u oblasti saradnje sudova i drugih organa u građanskim stvarima. Osnov te saradnje nalazimo u opštim pravilima sukoba zakona, procesnog prava sa elementom inostranosti, parničnog postupka, stečajnog postupka, osiguranja, itd. Prednost akata Evropske unije u odnosu na druge međunarodne izvore, koji regulišu ovu materiju, sastoji se u imperativnosti primene, imajući u vidu prirodu organizacije, kao što je Evropska unija.

DRUGI DEO:
POSTAVLJANJE OSNOVA ZA SARADNJU SUDOVA I DRUGIH ORGANA, STVARANJE SUDSKE MREŽE

I) Evropska Sudska Mreža

Postavljanje okvira za saradnju sudova i drugih organa jedan je od najvažnijih zadataka koji je ispunjen u Evropskoj uniji. Naime, bilo je potrebno usvojiti akt koji bi bio osnov svih ostalih akata, ne samo, u navedenoj oblasti, već i u drugim oblastima vezanim za rešavanje sporova alternativnim načinima, kao i određivanjem merodavnog prava u sporovima sa elementom inostranosti, tj. prekograničnim sporovima. Osim Odluke o uspostavljanju Evropske Sudske Mreže u građanskim i trgovačkim stvarima br. 470/2001, u Evropskoj uniji je doneta i Uredba Saveta EU o uspostavljanju opšteg okvira Zajednice za preduzimanje aktivnosti za unapređenje sudske saradnje u građanskim stvarima br. 743/2002, koja je bila ograničenog trajanja. Odluci o uspostavljanju Evropske Sudske Mreže posvetićemo punu pažnju, dok ćemo navedenoj Uredbi posvetiti onoliko pažnje, koliko ona, u sadašnjem trenutku, zaslužuje, imajući u vidu da nije više na snazi.

Osnovni oblik međunarodne pravne pomoći, odnosno, saradnje sudova i drugih organa jeste dostavljanje sudskih i vansudskih akata (odluka, obaveštenja, raznih informacija i sl.). o tome će biti reči u posebnom delu. No, bez uspostavljanja sudske mreže u okviru Evropske unije ne bi mogle biti definisani ni drugi akti koji su se kasnije usvojili, a o kojima će biti reči. Sadržina tih akata, inače, ne spada, usko, u oblast saradnje sudova i drugih organa, ali je činjenica da rešavanje sporova i određivanje merodavnog prava ne bi moglo funkcionisati bez efikasne sudske mreže.

II) Odluka o uspostavljanju Evropske Sudske Mreže u građanskim i trgovačkim stvarima br. 470/2001

1. Cilj donošenja Odluke 470/2001

Savet EU je doneo Odluku o uspostavljanju Evropske Sudske Mreže u građanskim i trgovačkim stvarima br. 470/2001 od 28. maja 2001. godine[3] (dalje:Odluka 470/2001).

[3] Council Decision of 28 May 2001 establishing a European Judicial Network in civil and commercial matters 2001/470/EC (obj. u Official Journal L 174, 27/06/2001 p.0025-0031)

Ova Odluka je još jedan akt, donesen u okviru EU, koji reguliše međunarodnu pravnu pomoć između zemalja članica. U okviru EU su doneseni i sledeći akti, koji regulišu međunarodnu pravnu pomoć i bez kojih ne bi mogla da funkcioniše Evropska Sudska Mreža: 1. Uredba Saveta EU o dostavljanju sudskih i vansudskih akata zemalja članica br. 1348/2000; 2. Uredba Saveta EU o saradnji sudova zemalja članica u izvođenju dokaza u građanskim i trgovačkim stvarima br. 1206/2001; i 3. Uredba Saveta EU o uspostavljanju opšteg okvira Zajednice za preduzimanje aktivnosti za unapređenje sudske saradnje u građanskim stvarima br. 743/2002. Naravno, materija međunarodne pravne pomoći je regulisana i u drugim međunarodnim izvorima, multilateralnim konvencijama. Ova materija, pre svega, spada u Međunarodno privatno pravo, koje predviđa opšta pravila, pre svega, za dostavljanje sudskih i ostalih akata. Međunarodna pravna pomoć se ne sastoji samo iz poslova dostavljanja akata licima u drugim državama, već i iz poslova vezanih za saslušanje stranaka, svedoka, izvođenje dokaza, kada sud postupa po zamolnici suda ili drugog ovlašćenog organa iz druge države. Osnovni cilj, koji treba postići u ovoj oblasti jeste efikasnost i jednakost subjekata, a tome može doprineti harmonizacija ove materije, što se i postiže navedenim aktima.

Osnovni cilj donošenja Odluke 470/2001 je razvoj slobode, bezbednosti i pravde sa garancijom slobodnog kretanja ljudi u zemljama Evropske unije, i to putem uspostavljanja Evropske Sudske Mreže, odnosno oblikovanja informacionog sistema, radi unapređenja sudske saradnje između članica. Ova Odluka je u skladu sa akcionim planom Saveta i Komisije, a u vezi sprovođenja odredaba Amsterdamskog Sporazuma u oblasti slobode, bezbednosti i pravde, koji je, od strane Saveta EU, usvojen, 03. decembra 1998. godine.. Mreža se uspostavlja između svih zemalja članica, osim Danske, koja nije vezana Odlukom 470/2001[4].

2. Uspostavljanje Evropske Sudske Mreže

Osnovni cilj Evropske Sudske Mreže jeste sudska saradnja i brzo i efikasno dostavljanje akata i obaveštenja (informacija). Za to je potrebno direktno komuniciranje između ovlašćenih organa. Odluka 470/2001 predviđa osnivanje i imenovanje više subjekata, koji će vršiti poslove, iz kojih se i sastoji Evropska Sudska Mreža. Da bi ona funkcionisala, moraju se osnovati ili imenovati:

1. tela za saradnju, koja se osnivaju od strane svake zemlje članice;
2. centralni ovlašćeni organi, koji moraju raspolagati instrumentima za saradnju između zemalja članica. Ti instrumenti moraju biti u skladu sa pravilima, pre svega, domaćeg prava, koji se primenjuju u oblasti sudske saradnje u građanskim i trgovačkim stvarima;
3. sudije, koji će biti zaduženi za ostvarivanje veza sa drugim sudovima u zemljama članicama i koji će za to snositi odgovornost u smislu poštovanja pravila, koja se primenjuju u ovoj materiji; kao i

[4] Član 1. Odluke 470/2001

4. drugi ovlašćeni organi, koji će biti osnovani od strane zemalja članica, a u skladu sa ovom Odlukom. To mogu biti sudski ili drugi administrativni organi, koji će, takođe, imati odgovornost u sprovođenju sudske saradnje između zemalja članica[5].

Svaka zemlja članica može, ako to smatra za neophodno, da obrazuje više tela za saradnju, na svojoj teritoriji, ali se mora raditi o tačno utvrđenom i ograničenom broju tih tela. Ukoliko se obrazuje više tela za saradnju, mora se obezbediti njihova saradnja[6]. Svaka zemlja članica mora odrediti, koji će ovlašćeni organi, vršiti ulogu centralnih ovlašćenih organa i sudija, koji ostvaruju saradnju sa ovlašćenim telima drugih zemalja članica[7]. Zemlje članice moraju obavestiti Komisiju o imenima i adresama svih navedenih tela za saradnju i ovlašćenih organa. Osim toga, zemlje članice moraju navesti, kojim jezicima se koriste navedena tela, kao i njihove posebne funkcije[8]. Odlukom 470/2001 je određeno da su zemlje članice morale najkasnije do 01. juna 2002. godine, da obaveste Komisiju o navedenim podacima, koji se tiču tela za saradnju[9].

3. Zadaci i aktivnosti Evropske Sudske Mreže

Osnovni zadaci Evropske Sudske Mreže su obezbeđenje nesmetane sudske saradnje između zemalja članica u građanskim i trgovačkim stvarima, kao i uspostavljanje i unapređenje informacionog sistema, koji će biti dostupan i javnosti. Mreža će razvijati navedenu sudsku saradnju, čak i kad nije moguća primena instrumenata za saradnju, a koji su doneseni od strane Zajednice, ali će, u svakom slučaju, da radi na obezbeđivanju praktične primene tih instrumenata, kao i konvencija Zajednice[10]. Zadaci Evropske Sudske Mreže i svih njenih članica, sastoje se i u sledećem:

a) obezbeđivanje kontakata između ovlašćenih organa zemalja članica;
b) organizovanje sastanaka tela za saradnju i članica Evropske Sudske Mreže; i
c) ažuriranje, sređivanje i pružanje informacija o sudskoj saradnji u građanskim i trgovačkim stvarima[11].

Tela za saradnju će biti dužna da informišu druga tela za saradnju o sudskoj saradnji, zatim da nalaze rešenja za eventualne probleme, koji bi se javili kod saradnje sudova, kao i da rade na obezbeđenju te saradnje. Naravno, jedan od važnih zadataka bi se

[5] Član 2., t. 1. odluke 470/2001
[6] Član 2., t. 2 Odluke 470/2001
[7] Član 2., t. 3 i 4 Odluke 470/2001
[8] Član 2. t. 5 Odluke 470/2001
[9] Član 20. Odluke 470/2001
[10] Član 3. Odluke 470/2001
[11] Član 4. Odluke 470/2001

sastojao i u saradnji oko pripreme i dnevnog ažuriranja svih informacija i u dostupnosti tih informacija javnosti[12]. Ako telo za saradnju primi zahtev za obaveštenje od druge članice Evropske Sudske Mreže, na koji je u nemogućnosti da odgovori, tada će taj zahtev proslediti drugom telu, koji će to biti u mogućnosti. Mora se obezbediti mogućnost za saradnju članica, u ovom pogledu[13].

U Odluci 470/2001 se predviđa i saradnja ovlašćenih organa u okviru Zajednice. Definišu se i kontakti tih organa sa Evropskom Sudskom Mrežom, kao i primena instrumenata za sprovođenje sudske saradnje u građanskim i trgovačkim stvarima[14]. Naime, Odlukom 470/2001 se određuje da i ovlašćeni državni organi i organi Zajednice učestvuju u obezbeđivanju sudske saradnje i razmene informacija. Osim toga, svaka zemlja članica mora da obezbedi da tela za saradnju mogu komunicirati na službenim jezicima sa telima za saradnju drugih zemalja članica. U skladu sa tim, zemlje članice moraju obezbediti i izvođenje kurseva jezika[15]. Tela za saradnju moraju obezbediti sve tehničke mogućnosti za brzo i efikasno postupanje po zahtevima za obaveštenje[16].

4. Sastanci članica Evropske Sudske Mreže

Tela za saradnju zemalja članica, moraju se sastajati najmanje jednom u pola godine radi analize aktivnosti, koje su preduzimali radi obezbeđenja funkcionisanja Evropske Sudske Mreže[17]. Svaka zemlja članica će na tim sastancima biti predstavljena od strane jednog ili više tela za saradnju, ali ne više od četiri. Odlukom 470/2001 je predviđeno da se prvi sastanak morao održati od 01. marta 2003. godine, bez obaveze obaveznog održavanja pripremnih sastanaka[18]. Ciljevi tih sastanaka tela za saradnju bili bi sledeći:

1) međusobno «upoznavanje» tela za saradnju i razmena iskustava, u cilju operativnog funkcionisanja Evropske Sudske Mreže;
2) određivanje osnove za diskusiju o praktičnim i pravnim problemima članica, koji se tiču sudske saradnje, kao i o primeni mera za sprovođenje istog, usvojenih od strane Evropske unije;
3) određivanje radnji, koje će se obavljati prilikom sudske saradnje u građanskim i trgovačkim stvarima;
4) razmena podataka o strukturi, organizaciji i sadržini pristupa informacijama, koje su definisane u odeljku o dostupnosti informacija preko Evropske Sudske Mreže i o informacionom sistemu za javnost;

[12] Član 5. t. 1 i 2 Odluke 470/2001
[13] Član 5., t. 3 Odluke 470/2001
[14] Član 6. Odluke 470/2001
[15] Član 7. Odluke 470/2001
[16] Član 8. Odluke 470/2001
[17] Član 9., t. 1 Odluke 470/2001
[18] Član 9., t. 2 i 3 Odluke 470/2001

5) pronalaženje rešenja za prevazilaženje problema, koji bi se javili u radu Evropske Sudske Mreže; i
6) uspostavljanje posebnih inicijativa za brže i efikasnije funkcionisanje Evropske Sudske Mreže[19].

Odluka 470/2001 predviđa i održavanje sastanaka, koji će biti otvoreni za sve zemlje članice. Komisija će, u saradnji sa Predsedništvom Saveta i zemljama članica, sazivati sastanke i obezbeđivati administraciju i usluge u održavanju sastanaka. Komisija će, takođe, u saradnji sa Predsedništvom Saveta i zemljama članica, odrediti maksimalni broj učesnika, za svaki sastanak posebno[20]. Pre svakog sastanka, Komisija će pripremiti dnevni red u sporazumu sa Predsedništvom Saveta i zemljama članicama. Tela za saradnju će biti upoznata sa dnevnim redom pre sastanka. Nakon svakog sastanka, Komisija će pripremiti zapisnik o čemu će biti upoznata tela za saradnju. Sastanci tela za saradnju i članica Evropske Sudske Mreže mogu biti održani u bilo kojoj zemlji članici[21].

5. Informacioni sistem

U okviru Evropske Sudske Mreže uspostaviće se i informacioni sistem, koji će sadržavati razna obaveštenja od važnosti za funkcionisanje Evropske Sudske Mreže, a koje će koristiti tela za saradnju. Taj informacioni sistem se uspostavlja unutar Evropske Sudske Mreže[22], za razliku od informacionog sistema, koji se uspostavlja i za javnost[23]. Što se tiče informacionog sistema, koji se uspostavlja unutra Mreže, on će uključivati obaveštenja o telima za saradnju, a koja su definisana u čl. 2. t. 5. Odluke 470/2001. Radi se o osnovnim podacima o svakom telu. Isto tako, informacioni sistem unutar Evropske Sudske Mreže obuhvata sva dalja obaveštenja, koja se tiču navedenih tela[24]. Informacije mogu biti dostupne i licima, koji su posebno zainteresovani za sudsku saradnju. Posebno se obrazuje informacioni sistem za javnost, a on će biti dostupan i preko Interneta. Informacioni sistem, koji je dostupan javnosti, sadržaće sledeće elemente:

a) obaveštenja o instrumentima za sudsku saradnju u građanskim i trgovačkim stvarima;
b) informacije o merama, koje treba da budu uključene u domaća pravila zemalja članica, koja se odnose na sudsku saradnju;
c) relevantna obaveštenja o sudskoj praksi Zajednice, a koji se odnose na saradnju sudova;

[19] Član 10. Odluke 470/2001
[20] Član 11., t. 1 i 3 Odluke 470/2001
[21] Član 12., t. 2, 3, 4 i 5 odluke 470/2001
[22] Član 13. Odluke 470/2001
[23] Član 14. Odluke 470/2001
[24] Član 13., t. 1 Odluke 470/2001

d) obaveštenja o prioritetnim pitanjima vezana za sudsku saradnju, o kojima će biti reči malo kasnije[25].

Obzirom da su sva navedena obaveštenja dostupna preko Interneta, Odluka 470/2001 predviđa i mogućnost da Evropska Sudska Mreža na svojoj Internet adresi (sajtu) daje adrese drugih sajtova, na kojima će se naći korisne i originalne informacije o sadržaju informacionog sistema, dostupnog javnosti. Isto tako, na toj adresi, Evropska Sudska Mreža može davati i informacije o regulisanju ove materije u pravnim sistemima zemalja članica[26].

Kao što je rečeno, javnosti će biti dostupna i obaveštenja o postupku saradnje. Ta obaveštenja će sadržati informacije o postupku pred sudovima, kao i o pravnoj pomoći unutar Evropske Sudske Mreže[27]. Njihovo postojanje je od praktične važnosti. Biće sastavljeni na jasnom jeziku i sadržaće praktične informacije za javnost. Između ostalog, obaveštenja o postupku sadrže i sledeće[28]:

- principe na kojima se zasniva pravni sistem i sudska organizacija zemalja članica;
- pravila o postupku;
- uslove i pravila postupka za pružanje pravne pomoći;
- domaća pravila o postupanju sa javnim ispravama (aktima);
- pravila postupka za izvršenje odluka donesenih u drugim zemljama članicama;
- mogućnosti i postupak za postizanje privremenih olakšica kod izvršenja;
- organizaciju pravne profesije;
- elemente prakse zemalja članica u ovoj oblasti[29]; kao i
- detaljne informacije za specijaliste – najverovatnije se mislilo u posebnim slučajevima[30].

Obaveza Evropske Sudske Mreže je da sva navedena obaveštenja postupku dnevno ažurira[31]. U obezbeđenju funkcionisanja informacionog sistema, koji je dostupan javnosti, ulogu imaju i Komisija i tela za saradnju, tako da možemo govoriti o dvostrukoj odgovornosti za sadržinu i validnost svih obaveštenja u oblasti sudske saradnje. Savet EU, u saradnji sa Komisijom, reguliše uspostavljanje informacionog sistema, koji će biti dostupan javnosti. Komisija će biti odgovorna za sprovođenje informacionog sistema, zatim njen zadatak će biti obrazovanje Internet adrese, uz učešće tela za saradnju, na kojoj će biti predstavljena Evropska Sudska Mreža i dostupna sva

[25] Član 14., t. 2 Odluke 470/2001
[26] Član 14., t. 3 i 4 Odluke 470/2001
[27] Član 15., t. 1 Odluke 470/2001
[28] Član 15., t. 2 Odluke 470/2001
[29] Član 15., t. 4 Odluke 470/2001
[30] Član 15., t. 5 Odluke 470/2001
[31] Član 16. Odluke 470/2001

obaveštenja. Komisija će, takođe, pribavljati sva obaveštenja o relevantnim aspektima Prava Evropske unije, kao i o postupcima, uključujući i praksu. Na kraju, Komisija će osiguravati da obaveštenja sadrže sve relevantne elemente, kao i da budu prevedena na ostale službene jezike[32].

Tela za saradnju su, takođe, odgovorna za egzistiranje i funkcionisanje Evropske Sudske Mreže. Naime, ona moraju osigurati da sva obaveštenja, potrebna za kreiranje informacionog sistema, budu dostupna Komisiji. Zatim, moraju obezbediti da sva obaveštenja, iz kojih se sastoji informacioni sistem, budu tačna. Isto tako, moraju osigurati dnevno ažuriranje i izmenu obaveštenja, ukoliko je to potrebno. Obaveza tela za saradnju je i da obezbede učešće zemalja članica u kreiranju navedenih obaveštenja i njihovom predstavljanju putem sajta na Internetu.

6. Primena Odluke 470/2001

Odluka 470/2001 se primenjuje u zemljama članicama od 01. decembra 2002. godine[33]. Ne kasnije od 01. decembra 2005. godine, a nakon tog datuma svakih pet godina, Komisija će biti dužna da Evropskom Parlamentu, Savetu, kao i Ekonomskom i Socijalnom Komitetu podnosi izveštaj o primeni Odluke 470/2001. Taj izveštaj Komisija će sastavljati na bazi informacija tela za saradnju svih zemalja članica[34]. To znači, da će se prvi izveštaj podneti nakon tri godine od dana početka primene Odluke 470/2001. Sadržina tog izveštaja se mora odnositi na mogućnost direktnog kontakta sa telima za saradnju, kao i na odnos između tela za saradnju i ostalih ovlašćenih organa[35]. Praktično, ti izveštaji će se odnositi na sprovođenje radnji, koje se odnose na funkcionisanje Evropske Sudske Mreže i svih njenih činilaca.

7. Neophodnost posebnog regulisanja saradnje sudova i drugih organa Odlukom 470/2001

Kao što smo rekli, saradnja sudova i drugih organa je jedan od oblika međunarodne pravne pomoći. Funkcionisanje Evropske Sudske Mreže zavisi od pravilnog definisanja radnji i zadataka, koje su svi subjekti Evropske Sudske Mreže dužni da izvršavaju. Ovlašćeni organi zemalja članica su odgovorni za imenovanje i obrazovanje svih tela, koji će činiti subjekte Evropske Sudske Mreže. Osnovni razlog za postojanje Evropske Sudske Mreže jeste razmena informacija vezanih za građanske i trgovačke stvari, odnosno predmete. Naravno, Odluka 470/2001 ne definiše, posebno, sadržinu informacija, već određuje mehanizme za razmenu istih i funkcionisanje Evropske Sudske Mreže. Neophodnost posebnog regulisanja sudske saradnje se sastoji

[32] Član 17. Odluke 470/2001
[33] Član 21., t. 1 Odluke 470/2001
[34] Član 19., t. 1 Odluke 470/2001
[35] Član 19., t. 2 Odluke 470/2001

u efikasnosti funkcionisanja pravosudnog sistema svih zemalja članica. Sigurno je da je cilj i funkcionisanje ovog sistema i između ostalih zemalja, ne samo zemalja članica Evropske unije, odnosno zemalja, koje su vezane Odlukom 470/2001. Opšta pravila Međunarodnog privatnog prava i parničnog postupka, obezbeđuju samo jedan vid saradnje, a on se odnosi na dostavljanje akata. Međutim, takav vid regulisanja je neefikasan, pre svega, zbog dugih rokova, koji su predviđeni za dostavljanje. Određivanje posebnih tela ili imenovanje, odnosno davanje ovlašćenja posebnim državnim organima je put ka ostvarenju efikasnosti u razmeni informacija između sudova u različitim državama. Odluka 470/2001 nije jedini akt, koji reguliše ovu materiju, ali stvara osnov za stvaranje Evropske Sudske Mreže, koja će obezbediti efikasno dostavljanje informacija, bez obzira u kojem se aktu nalaze. Načini saznanja tih informacija su prilagođeni navedenoj efikasnosti.

Napred smo naveli, da Odluka 470/2001 nije jedini akt Evropske unije, koji reguliše saradnju sudova i drugih organa, odnosno međunarodnu pravnu pomoć. Međutim, Odluka 470/2001 uspostavlja osnove za stalnu saradnju, praktično, možemo o Evropskoj Sudskoj Mreži govoriti, kao o instituciji međunarodne pravne pomoći. Navešćemo nekoliko osnovnih karakteristika Odluke 470/2001, koje je izdvajaju od ostalih akata u oblasti sudske saradnje:

1) Odluka 470/2001 ne definiše sadržinu obaveštenja, koja se pružaju unutar Evropske Sudske Mreže, već određuje njihovu sadržinu u pravcu efikasne saradnje sudova i drugih organa u građanskim i trgovačkim predmetima (stvarima);
2) Odluka 470/2001 doprinosi modernizaciji ovog instituta, uspostavljajući informacioni sistem, koji je dostupan i javnosti preko Interneta;
3) Odluka 470/2001 predviđa osnivanje posebnih tela za saradnju. I drugi akti predviđaju postojanje takvih tela, ali Odluka 470/2001 omogućuje da poslove saradnje obavljaju i drugi ovlašćeni organi;
4) Odluka 470/2001 doprinosi efikasnosti sistema saradnje sudova i drugih organa, koja se sastoji i iz stalnih kontakata tela za saradnju i ostalih ovlašćenih organa u Evropskoj Sudskoj Mreži; i
5) Odluka 470/2001 reguliše i kontrolu sprovođenja navedenog sistema, koja se ogleda u izradi izveštaja, koji je Komisija dužna da periodično dostavlja Evropskom Parlamentu, Savetu i Ekonomskom i Socijalnom komitetu.

III) Uredba Saveta EU o uspostavljanju opšteg okvira Zajednice za preduzimanje aktivnosti za unapređenje sudske saradnje u građanskim stvarima br. 743/2002

Takođe, kratko ćemo posvetiti pažnju Uredbi Saveta EU, koja se odnosi na unapređenje sudske saradnje na nivou svih zemalja članica. Naime, Savet EU je 25. aprila 2002. godine doneo Uredbu o uspostavljanju opšteg okvira Zajednice (EU) za

preduzimanje aktivnosti za unapređenje sudske saradnje u građanskim stvarima br. 743/2002[36] (dalje: Uredba o sudskoj saradnji). Naime, u uvodnom delu (preambuli) i ova Uredba se poziva na obezbeđenje slobode, pravde i bezbednosti u zemljama Evropske Unije. Isto tako, Uredba o sudskoj saradnji se poziva i na primenu Amsterdamskog ugovora, koji je donesen u oblasti slobode, bezbednosti i pravde, na osnovu kojeg je Savet EU usvojio Akcioni plan 03. decembra 1998. godine o primeni tog Ugovora. No, ono što je bitno, jeste da ova Uredba uspostavlja opšti okvir za unapređenje sudske saradnje (dalje: Opšti okvir) za ograničeni period, od 01. januara 2002. do 31. decembra 2006. godine. I ova Uredba se neće odnositi na Dansku[37]. Zadaci Opšteg okvira su: unapređenje sudske saradnje u građanskim stvarima, poboljšanje uzajamne razmene iskustava i znanja zemalja članica o pravnim i sudskim sistemima u građanskim stvarima, osiguranje primene instrumenata Zajednice u oblasti sudske saradnje u građanskim stvarima i obezbeđenje dostupnosti informacija javnosti o sudskoj saradnji i pravnim sistemima zemalja članica[38]. Uredba o sudskoj saradnji predviđa da Opšti okvir bude otvoren i za učešće drugih zemalja[39].

Aktivnosti, koje obezbeđuju napred navedeno jesu posebne aktivnosti Komisije, kao i aktivnosti finansirane za specijalne projekte Komisije[40]. To se, pre svega, odnosi na podučavanje, razmenu iskustava, studiranje i istraživanje, sastanke i seminare, širenje informacija. Projekte bi sprovodile institucije, javne ili privatne organizacije, uključujući i profesionalne, istraživački instituti i druge organizacije[41]. Uredba o sudskoj saradnji predviđa da te aktivnosti mogu sprovoditi i nevladine organizacije. Naravno, potrebno je da te organizacije budu neprofitabilne, zatim da budu osnovane u skladu sa pravom jedne od zemalja članica, kao i da sprovode aktivnosti u skladu sa pravilima usvojenim u Evropskoj uniji[42].

Komisija će svake godine objavljivati godišnji radni program, koji će se odnositi na Opšti okvir. Taj program će sadržati zadatke i aktivnosti, pomoću kojih će se ispuniti ti zadaci, za tu godinu, kao i opis tih aktivnosti[43]. Komisija će obezbediti i nadzor preduzimanja aktivnosti. Taj nadzor će se sprovoditi na bazi sporazuma između Komisije i finansijera tih aktivnosti[44]. Komisija će osigurati i objavljivanje godišnje publikacije, koja će se odnositi, kako na finansijere aktivnosti, tako i na same aktivnosti[45].

---

[36] Council Regulation (EC) No 743/2002 of 25 April 2002 establishing a general Community framework of activities to facilitate the implementation of judical cooperation in civil matters (obj. u Official Journal L 115, 01/05/2002 p. 0001-0005)
[37] Član 1. Uredbe o sudskoj saradnji
[38] Član 2. Uredbe o sudskoj saradnji
[39] Član 4. Uredbe o sudskoj saradnji
[40] Član 3. Uredbe o sudskoj saradnji
[41] Član 5., t. 1 i 2 Uredbe o sudskoj saradnji
[42] Član 6. Uredbe o sudskoj saradnji
[43] Član 8., t. 1 Uredbe o sudskoj saradnji
[44] Član 10., t. 1 Uredbe o sudskoj saradnji
[45] Član 11., t. 1 Uredbe o sudskoj saradnji

Uredba o sudskoj saradnji predviđa da je Komisija dužna da podnese izveštaj Evropskom Parlamentu i Savetu EU do 30. juna 2004. godine o primeni Opšteg okvira, uključujući i rezultate nadzora aktivnosti. Komisija će dostaviti Evropskom Parlamentu i Savetu EU i izveštaj u kome će se predvideti mogućnost za obnavljanje Opšteg okvira i to do 31. decembra 2005. godine. Taj izveštaj mora sadržati ne samo aktivnosti, koje bi se preduzimale, već i troškove obnavljanja Opšteg okvira[46]. U Uredbi o sudskoj saradnji je određeno da stupa na snagu danom objavljivanja.

IV) Ostali akti Evropske unije

Uredbe Evropske unije koje analiziramo u ovom delu odnose se na određivanje merodavnog prava i rešavanje sporova alternativnim načinom. Naime, ovi akti doneti su u okviru zakonodavstva Evropske unije koje se i naziva „Sudska saradnja“, što znači da su svi akti povezani zajedničkim činiocem, a to je saradnja i sudova i drugih organa. Bez postojanja efikasne Evropske Sudske Mreže, kao i komunikacije navedenih centralnih i drugih organa, ne bi mogli da govorimo ni o donošenju odluka, ni o rešavanju sporova. Zbog toga ćemo, ovde, analizirati odredbe tri Uredbe koje se odnose na određivanje merodavnog prava za vanugovorne obaveze (Rim II), zatim na određivanje merodavnog prava za ugovorne obaveze (Rim I) i medijaciju.

IV-1) Uredba Evropskog parlamenta i Saveta o merodavnom pravu za vanugovorne obaveze (Rim II) br. 864/2007

1. Cilj donošenja

Svrha Uredbe Evropskog parlamenta i Saveta o merodavnom pravu za vanugovorne obaveze (Rim II) br. 864/2007 od 11. jula 2007. godine (dalje: Uredba 864/2007)[47] sastoji se u primeni na situacije u kojoj se rešava sukob zakona kod vanugovornih obaveza u građanskim i trgovačkim stvarima. Uredba 864/2007 se ne primenjuje u poreskim, carinskim i upravnim stvarima ili kod odgovornosti države u vršenju državne vlasti – akti iure imperii[48]. Primena Uredbe 864/2007 biće isključena i kod vanugovornih obaveza proisteklih iz porodičnih odnosa, zatim bračnih imovinskih odnosa i meničnih i čekovnih odnosa. Isto tako, Uredba 864/2007 se neće primenjivati i kod vanugovornih obaveza vezanih za subjekte u kompanijskom pravu, zatim kod

[46] Član 15. Uredbe o sudskoj saradnji
[47] Regulation (EC) No 864/2007 of the European Parliament and of the Council of July 11 2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II), Official Journal of the European Communities L 199, 31.7.2007., p. 40-49
[48] Član 1., t. 1 Uredbe 864/2007

nuklearne štete, kao i kod povrede privatnosti i prava vezanih za ličnost, uključujući i klevetu[49]. Uredba 864/2007 definiše da će se primenjivati na štete nastale iz štetnih radnji, neosnovanog obogaćenja, negotiorum gestio i culpa in contrahendo[50]. Uredba 864/2007 određuje i da će događaj iz kog je proistekla šteta obuhvatiti i događaje kod kojih je verovatno da će se šteta dogoditi. Isto tako, šteta uključuje i štetu koja će, verovatno, nastati[51]. Pravo jedne države će se primeniti, ako je merodavno po odredbama Uredbe 864/2007, bez obzira da li je ta država članica EU ili ne[52].

Uredba 864/2007 definiše i opšta i posebna pravila za određivanje merodavnog prava u slučaju postojanja vanugovorne odgovornosti. Ne samo to, ona određuje i slučajeve kada se primenjuje autonomija volje stranaka, kao i zajednička pravila koja se tiču nekih opštih pitanja u ovoj oblasti, kao što su direktna tužba, subrogacija, solidarna odgovornost i sl.

2. Mere EU

Da bi se unapredilo regulisanje pitanje rešavanja merodavnog prava za regulisanje posledica koje proizlaze iz vanugovorne odgovornosti, Zajednica je 11.08.2007. godine, u skladu sa članom 65. Ugovora o osnivanju Zajednice, donela Uredbu 864/2007.[53] U vezi sa tim, Evropski savet je u Tampereu 15. i 16. 10.1999. godine definisao principe za uzajamno priznanje presuda i drugih odluka sa ciljem unapređenja međunarodne sudske saradnje. Time je pozvao Savet i Komisiju da pripreme novo zakonodavstvo u kome bi se usvojio program mera za navedeno.[54] Savet je 30.11.2000., usvojio zajednički program Komisije i Saveta, koji se odnosi na primenu načela uzajamnog priznanja odluka u građanskim i trgovačkim stvarima. Navedeni program je definisao i mere koje treba da doprinesu harmonizaciji pravila za regulisanje sukoba zakona.[55] Evropski savet je 05.11.2004. usvojio Haški program, koji je imao zadatak da nastavi rad na definisanju pravila za određivanje merodavnog prava za vanugovornu odgovornost.[56] Takođe, pravila Uredbe 864/2007 moraju biti u skladu sa Uredbom 44/2001 od 22.12.2000. o nadležnosti i priznanju i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima.[57] Uredba 864/2007 treba da se primenjuje nezavisno od prirode organa koji je doneo odluku.[58]

[49] Član 1., t. 2 Uredbe 864/2007
[50] Član 2., t. 1 Uredbe 864/2007
[51] Član 2., t. 3 Uredbe 864/2007
[52] Član 3. Uredbe 864/2007
[53] Tačka 2 Preambule Uredbe 864/2007
[54] Tačka 3 Preambule Uredbe 864/2007
[55] Tačka 4 Preambule Uredbe 864/2007
[56] Tačka 5 Preambule Uredbe 864/2007
[57] Tačka 7 Preambule Uredbe 864/2007
[58] Tačka 8 Preambule Uredbe 864/2007

3. Sadržaj Uredbe 864/2007

– Štete (delikti)

Ako nešto drugo nije predviđeno, Uredba 864/2007 predviđa da će se merodavno pravo za vanugovorne obaveze nastale iz delikata odrediti po pravu zemlje u kojoj se šteta dogodila, nezavisno od toga da li je to zemlja u kojoj se dogodila štetna radnja ili zemlja u kojoj je nastala posledica[59]. Ako su oštećeno i odgovorno lice u istoj zemlji imali prebivalište, u vreme kada se šteta dogodila, onda će se primenjivati pravo to zemlje[60]. Najzad, ako je štetni događaj bliže povezan sa nekom drugom zemljom, a ne zemljama koje su, napred navedene, tada će se primeniti pravo te zemlje. Bliža povezanost sa drugom zemljom zasniva se na odnosu između stranaka koji se zasniva na ugovoru koji je tesno povezan sa štetnim događajem[61].

Vidimo da Uredba 864/2007 reguliše mesto štetnog događaja, kao mesto gde je nastala štetna radnja i kao mesto u kome su nastale štetne posledice. Teškoća kod primene tačke vezivanja lex loci delicti commissi se i javlja, kad za različita mesta vezujemo štetnu radnju i štetne posledice. To se, naročito, odnosi na rešavanje pravnih pitanja, kao što su osnov odgovornosti, visina naknade, vrsta naknade i sl. Postavlja se pitanje, da li na isti način treba regulisati primenu merodavnog prava po lex loci delicti commissi, bez obzira o kom, navedenom, pitanju se radi.[62] Upravo zbog ovog problema i Uredba 864/2007 je regulisala osnovno pravilo za određivanje merodavnog prava za vanugovornu odgovornost na navedeni način.

– Odgovornost za proizvode

Uredba 864/2007 predviđa i određivanje merodavnog prava kod vanugovorne odgovornosti nastale upotrebom proizvoda, bez obzira na postojanje odredbe u članu 4(2), tako da će se merodavno pravo odrediti: 1) po mestu prebivališta lica koje je pretrpelo štetu od proizvoda, ako se taj proizvod prodaje u toj zemlji, odnosno, ako to nije slučaj 2) po mestu kupovine tog proizvoda, ako se taj proizvod prodaje u toj zemlji, odnosno, ako to nije slučaj 3) po mestu gde je šteta nastala, ako se taj proizvod prodaje u toj zemlji[63]. U svakom slučaju, primeniće se merodavno pravo zemlje u kojoj odgovorno lice ima uobičajeno prebivalište, ako to lice nije moglo, u razumnim okvirima, da predvidi tržište navedenog proizvoda ili proizvoda iste vrste u zemlji čije je pravo merodavno pod 1), 2) i 3)[64]. I ovde se

[59] Član 4., t. 1 Uredbe 864/2007
[60] Član 4., t. 2 Uredbe 864/2007
[61] Član 4., t. 3 Uredbe 864/2007
[62] Varadi, Bordaš, Knežević, Pavić, Međunarodno privatno pravo, Beograd 2007., str. 448
[63] Član 5., t. 1 Uredbe 864/2007
[64] Član 5., t. 2 Uredbe 864/2007

primenjuju ista pravila o bližoj povezanosti kao i u članu 4(3) Uredbe 864/2007, ako su ispunjeni uslovi.[65]

– Nelojalna konkurencija i akti koji ometaju slobodnu konkurenciju[66]

Merodavno pravo koje se primenjuje na vanugovorne obaveze proisteklo iz akta nelojalne konkurencije odrediće se po pravu države u kojoj je odnos konkurencije ili kolektivni interes potrošača oštećen ili bi bio oštećen. Merodavno pravo za vanugovorne obaveze proistekle iz ometanja konkurencije odrediće se po pravu države na čijem tržištu to ometanje ima ili bi imalo štetni učinak. Ovi akti mogu imati uticaja na više tržišta, odnosno tržišta više zemalja i tada oštećeno lice može podneti tužbu sudu domicila odgovornog lica i ono može, kao osnov svoje tužbe izabrati pravo zemlje suda podnošenja tužbe, ukoliko je akt nelojalne konkurencije imao uticaja na tržište te države.

– Pravila vezana za nastanak štete u vezi sa očuvanjem životne sredine i kršenje intelektualnih prava

Ako je šteta nastala na životnoj sredini tada će se primeniti merodavno pravo navedeno u članu 4(1) Uredbe 864/2007. Radi se, znači, o opštem pravilu za delikte, kada će se primeniti pravo mesta štete, odnosno štetne radnje[67]. Ako se šteta odnosi na kršenje prava intelektualne svojine merodavno pravo će se odrediti po pravu zemlje u kojoj je zahtevana zaštita prava. Naravno, po ovom pravu će se regulisati sva pitanja u vezi kršenja intelektualnih prava, a što se ne odnosi, samo, na način nastanka i visinu štete[68].

– Neosnovano obogaćenje[69]

Vanugovorna odgovornost za štetu može nastati i u vezi sa neosnovanim obogaćenjem, upotrebom stvari i poslovodstvom bez naloga, kao i u vezi sa drugim vanugovornim obavezama, koje ne proizlaze iz delikata. Iako Uredba 864/2007 polazi od opštih pravila u rešavanju ovih pitanja, spomenućemo i shvatanje, koje kaže da će i u ovim slučajevima biti određivano merodavno pravo po opštem kolizionom pravilu lex loci delicti commissi i ono će biti nadležno za rešavanje pitanja naknade štete oštećenom licu, dok će za obaveze proistekle iz pravnog posla biti merodavno pravo po činjenicama iz tog posla.[70]

[65] Cajola, Cajola&Associati, The newly adopted Regulation No.864/2007 of the Council and the European Parliament on the Law applicable to non contractual obligations, a.k.a.«RomeII», www.britchamitaly.com/images/stories/Article%20Archive/2007_legal_newsletter_no._6_-_non contractual_obligations.pdf, стр. 2-3
[66] Član 6. Uredbe 864/2007
[67] Član 7 Uredbe 864/2007
[68] Član 8., t. 1 Uredbe 864/2007
[69] Član 10. Uredbe 864/2007
[70] Pak M., Međunarodno privatno pravo, Beograd 2000., str. 504

Ako vanugovorna obaveza proizlazi iz neosnovanog obogaćenja, uključujući i neosnovni prijem iznosa plaćanja, primeniće se merodavno pravo po činjenici pravnog posla između stranaka, koji je blisko povezan sa neosnovanim obogaćenjem. Ako se ne može primeniti napred navedeno pravilo, tada će se primeniti pravo zemlje u kojoj su, u vreme štetnog događaja, obe stranke imale prebivalište. Ako se ni to pravilo ne može primeniti, tada će se merodavno pravo odrediti po mestu u kome je došlo do neosnovanog obogaćenja. I, na kraju, ako je vanugovorna obaveza proistekla iz neosnovanog obogaćenja bliže povezana sa nekom drugom zemljom, u odnosu na navedene zemlje, tada će se primeniti pravo te zemlje.

– Negotiorum gestio

Ista pravila se primenjuju i kod negotiorum gestio, odnosno u slučaju kad je vanugovorna obaveza nastala iz delovanja jednog lica u poslovima drugog lica, koje je njemu u korist, ali bez ovlašćenja tog drugog lica, pa se na takav način stvara obaveza između njih[71].

– Culpa in contrahendo[72]

U slučaju da je vanugovorna obaveza nastala iz sulpa in contrahendo, odnosno iz predugovorne odgovornosti, ako jedna od stranaka prekine pregovore u vezi zaključenja ugovora bez osnovanog razloga i zbog toga nastane šteta, primeniće se merodavno pravo koje je predviđeno u ugovoru ili bi bilo predviđeno, da je ugovor bio zaključen. Ako se to pravilo ne može primeniti, tada će se primeniti pravo zemlje u kojoj je nastala šteta, nezavisno od toga da li je to zemlja u kojoj se dogodila štetna radnja ili zemlja u kojoj je nastala posledica. Zatim, ako se ni to pravo ne može primeniti, tada će se primeniti pravo zemlje u kojoj su obe stranke imale prebivalište u vreme nastanka štete. I na kraju, ukoliko se ni navedeno ne može primeniti, tada će se primeniti princip bliske povezanosti, ako je vanugovorna obaveza proistekla iz sulpa in contrahendo, bliže povezana sa nekom drugom zemljom.

– Sloboda izbora (autonomija volje)[73]

Stranke se mogu sporazumeti oko određivanja merodavnog prava za vanugovorne obaveze, na dva načina. 1) sporazumom nakon događaja koji je prouzrokovao štetu i 2) ako se stranke bave privrednom delatnošću, mogu odrediti merodavno pravo sporazumom pre nastanka događaja, koji je prouzrokovao štetu. Stranke

[71] Član 11. Uredbe 864/2007
[72] Član 12. Uredbe 864/2007
[73] Član 14. Uredbe 864/2007

svojim sporazumom o određivanju merodavnog prava ne smeju uticati na prava trećih lica. Ukoliko su posledice nastanka štete u vreme njenog nastanka, vezani za drugu državu, a ne onu, čije su pravo stranke izabrale, tada izbor stranaka ne sme da prejudicira primenu odredaba prava te druge države, koje ne sme biti derogirano sporazumom.

Na osnovu odredaba o slobodi izbora stranaka u regulisanju vanugovorne odgovornosti, možemo zaključiti da je autonomija volje ograničena pojedinim opštim pravilima i da sporazum stranaka ima dejstva, samo ako se rešavanje ovog pitanja tiče njih samih.

– Zajednička pravila

Uredba 864/2007 određuje i pojedina zajednička pravila, koja će se primenjivati, bez obzira na vrstu vanugovorne odgovornosti. Naime, merodavnim pravom za vanugovorne obaveze regulisaće se i: osnov i obim odgovornosti, uključujući i određivanje lica koja su odgovorna za navedene akte; razlozi za isključenje odgovornosti, njeno ograničenje ili podelu odgovornosti; postojanje, priroda i ocena štete i zahteva za naknadu; mere koje sud može preduzeti za sprečavanje ili ograničenje povrede ili štete; pitanje prenosa prava na štetu ili prenosa zahteva za naknadu, uključujući i nasleđivanje; odgovornost za akte drugog lica; način isplate obaveze, kao i pravila o zastarelosti[74]. Uredba 864/2007 ne može sprečiti primenu prava foruma ako su one prinudne[75].

Isto tako, predviđena su i pravila i za podnošenje direktne tužbe protiv osiguravača odgovornog lica, ako to predviđa merodavno za vanugovorne obaveze ili pravo merodavno za ugovor o osiguranju[76]. Tužbu podiže oštećeno lice. Mora se reći da su pravila o podnošenju direktne tužbe (to pravo proizlazi iz prava na podnošenje direktnog zahteva za naknadu štete), vezana, pre svega, za osiguranje od odgovornosti, odnosno situacije kada treća oštećena lica mogu, direktno, da se obrate osiguravajućem društvu za naknadu štete, a, samim tim, i da ih tuže. Predviđena su i pravila o subrogaciji, tako da, ukoliko treće lice ispuni obavezu prema poveriocu, odnosno licu, koje ima zahtev proistekao iz vanugovorne obaveze, ono će imati pravo zahteva prema dužniku, što će se urediti po pravu koje uređuje taj odnos[77]. Ovde se, naravno, primenjuju opšta pravila o subrogaciji, što se vidi i iz obaveze ispunjenja.

Ako poverilac ima zahtev prema više lica, koja su odgovorna za istu štetu, a jedan od dužnika je isplatio poverioca u punom iznosu, pravo regresa tog dužnika prema

[74] Član 15. Uredbe 864/2007
[75] Član 16. Uredbe 864/2007
[76] Član 18. Uredbe 864/2007
[77] Član 19. Uredbe 864/2007

ostalim solidarnim dužnicima, biće uređeno po pravu merodavnom za vanugovornu obavezu tog dužnika prema poveriocu[78]. Teret dokazivanja će se regulisati po pravu merodavnom za vanugovorne obaveze koje određuje Uredba 864/2007[79].

– Uobičajeno prebivalište (sedište)[80]

U svrhu primene Uredbe 864/2007 pod uobičajenim sedištem privrednih društava i drugih pravnih lica smatra se mesto glavne uprave. Ako je šteta nastala u vezi sa delovanjem filijale, agencije ili druge poslovne jedinice, pod uobičajenim sedištem smatraće se mesto gde posluje filijala, agencija ili druga poslovna jedinica. Takođe, ako se radi o fizičkom licu, koje obavlja privrednu delatnost, pod uobičajenim prebivalištem tog lica, smatraće se mesto obavljanja delatnosti tog lica. Pitanje sedišta je veoma kompleksno i ono se različito reguliše od zemlje do zemlje. Praktično, Uredba 864/2007 je prihvatila definisanje uobičajenog sedišta po mestu glavnog odlučivanja, odnosno mestu uprave. Možda bi to mesto mogli da nazovemo i stvarno sedište. Isto tako, i institut agencije, filijale ili poslovnice se drugačije reguliše. NJihov status i odnos prema matičnom subjektu je različit.

– Ostala pravila

Primena bilo kog prava određenog po pravilima Uredbe 864/2007 uključuje primenu pravila materijalnog prava države, izuzimajući pravila Međunarodnog privatnog prava, što znači da je isključena primena uzvraćanja[81]. Institut uzvraćanja i upućivanja (renvoi) bi, dodatno, usložnio primenu merodavnog prava u ovakvim slučajevima. Posmatranje celokupnog zakonodavstva jedne zemlje (uključujući tu i koliziona pravila) bilo bi nepotrebno, tako da se pravila Uredbe 864/2007 primenjuju kao pravila, koja će uputiti na primenu materijalnog prava. Ako se radi o složenoj državi i svaka od članica te složene države primenjuje svoja pravila za rešavanje vanugovornih obaveza, tada će se smatrati da svaka od tih članica predstavlja državu u smislu primene pravila Uredbe 864/2007[82]. Primena prava bilo koje države može biti odbijena ako bi ta primena dovela do povrede javnog poretka države foruma[83]. Uredba 864/2007 neće prejudicirati primenu međunarodnih konvencija koje su potpisale zemlje članice u vreme njenog usvajanja i koje predviđaju odredbe za rešavanje sukoba zakona za vanugovorne obaveze[84].

[78] Član 20. Uredbe 864/2007
[79] Član 22 Uredbe 864/2007
[80] Član 23. Uredbe 864/2007
[81] Član 24. Uredbe 864/2007
[82] Član 25. Uredbe 864/2007
[83] Član 26. Uredbe 864/2007
[84] Član 28., t. 1 Uredbe 864/2007

4. Datum stupanja na snagu

Uredba 864/2007 je stupila na snagu 11. januara 2009. godine[85], osim odredbe 29, koja će se primenjivati od 11. jula 2008. godine, a koja se odnosi na obaveze zemalja članica da obaveste Komisiju do 11. jula 2008. godine o spisku konvencija koje su navedene u članu 28(1). Takođe, predviđeno je da će, najkasnije, do 20. avgusta 2011., godine, Komisija obavestiti Evropski Parlament, Savet i Evropski Ekonomski i Socijalni Komitet o primeni Uredbe 864/2007[86].

5. Značaj Uredbe 864/2007 za Republiku Srbiju

Uredba 864/2007 ili Rim II definiše pravila za određivanje merodavnog prava u slučajevima postojanja vanugovorne odgovornosti proistekle iz delikata, kao i iz posebnih slučajeva vanugovorne odgovornosti. U Srbiji se za određivanje merodavnog prava za vanugovornu odgovornost koriste pravila Međunarodnog privatnog prava koja se nalaze u Zakonu o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja[87]. Osim opšteg pravila za određivanje merodavnog prava za vanugovornu odgovornost, naše zakonodavstvo predviđa i pravila za posebne oblike ove odgovornosti. Tako, na sticanje bez osnova primenjuje se pravo merodavno za pravni odnos koji je nastao, bio očekivan ili pretpostavljen, a povodom kog je nastalo sticanje. Zatim, za poslovodstvo bez naloga, merodavno je pravo mesta gde je radnja poslovođe izvršena. I na kraju, za obaveze iz upotrebe stvari bez poslovodstva i za druge vanugovorne obaveze, koje ne izviru iz odgovornosti za štetu, merodavno je pravo mesta gde su se dogodile činjenice koje su prouzrokovale obavezu.[88] Za vanugovornu odgovornost za štetu, ako za pojedine slučajeve nije drukčije određeno, merodavno je pravo mesta gde je radnja izvršena ili pravo mesta gde je posledica nastupila, zavisno od toga, koje je od ta dva prava povoljnije za oštećenika. Znači, kao opšte pravilo, predviđeno je određivanje merodavnog prava po lex loci delicti commissi. Osim toga, navedeni Zakon, predviđa i pravila za definisanje protivpravnosti štetne radnje, tako da se, ovde, merodavno pravo određuje po pravu mesta gde je radnja izvršena ili gde je posledica nastupila, a ako je radnja izvršena ili je posledica nastupila na više mesta – dovoljno je da je radnja protivpravna po pravu bilo kog od tih mesta.[89] Ako je događaj iz kog proizlazi obaveza za naknadu štete nastao na brodu na otvorenom moru ili u vazduhoplovu, kao pravo mesta gde su se dogodile činjenice, koje su prouzrokovale obavezu naknade štete smatra se pravo države, čiju pripadnost brod ima, odnosno pravo države, u kojoj

[85] Članovi 32. i 29. Uredbe 864/2007
[86] Član 30., t. 1 Uredbe 864/2007
[87] Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja (Sl. list SFRJ br. 43/82, 72/82, Sl. list SRJ br. 46/96)
[88] Član 27. Zakona
[89] Član 28. Zakona

je vazduhoplov registrovan.[90] Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja nije jedini akt, u našoj zemlji, koji reguliše određivanje merodavnog prava u slučajevima vanugovorne odgovornosti, ali mi, na ovom mestu nećemo pominjati druge unutrašnje izvore. Međutim, pomenućemo veoma bitnu multilateralnu konvenciju koja se primenjuje u oblasti drumskih saobraćajnih nezgoda sa elementom inostranosti, a to je Haška konvencija o zakonu koja se primenjuje na drumske saobraćajne nezgode iz 1971. godine[91], donesena u okviru Haške konferencije za međunarodno privatno pravo. Ona, osim osnovnog pravila lex loci delicti commissi, određuje i posebna pravila, odnosno posebne činjenice, po kojima će se odrediti merodavno pravo, u slučaju kad se ne može primeniti opšte pravilo.

Iz navedenih pravila zakonodavstva naše zemlje, možemo zaključiti da ona ne odstupaju od opštih pravila u ovoj oblasti, a koja definiše i Uredba 864/2007. Isto tako, to se odnosi i na pravila koja rešavaju posebne oblike vanugovorne odgovornosti.

IV-2) Uredba Evropskog parlamenta i Saveta o merodavnom pravu za ugovorne obaveze (Rim I) br. 593/2008

1. Cilj donošenja

Cilj donošenja Uredbe Evropskog parlamenta i Saveta o merodavnom pravu za ugovorne obaveze (Rim I) br. 593/2008 od 17. juna 2008. godine (dalje: Uredba 593/2008)[92] sastoji se u primeni na situacije u kojoj se rešava sukob zakona kod ugovornih obaveza u građanskim i trgovačkim stvarima. Uredba 593/2008 se neće primenjivati na predmete vezane za poreze, carinu i državnu administraciju. Osim toga, Uredba 593/2008 se neće, između ostalog, primenjivati i na predmete vezane za pravni status lica, obaveze vezane za porodične odnose, obaveze vezane za bračni i porodični imovinski režim, obaveze vezane za menicu, ček i druge vrednosne isprave, arbitražne sporazume i sporazume o izboru suda, pitanja vezana za kompanijsko pravo[93]. Uredba 593/2008 će se primenjivati bez obzira da li se radi o pravu zemlje članice ili ne[94].

2.Mere EU

Da bi se unapredilo regulisanje pitanje rešavanja merodavnog prava za regulisanje posledica koje proizlaze iz vanugovorne odgovornosti, Zajednica je 17.06.2008.

[90] Član 29. Zakona
[91] Objavljena u «Službeni list SFRJ-Međunarodni ugovori», br. 26/76
[92] Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I) Official Journal of the European Communities L 177, 04.07.2008., p.6-16
[93] Član 1. Uredbe 593/2008
[94] Član 2. Uredbe 593/2008

godine, u skladu sa članom 65. Ugovora o osnivanju Zajednice, donela Uredbu 593/2008. U vezi sa tim, Evropski savet je u Tampereu 15. i 16. 10.1999. godine definisao principe za uzajamno priznanje presuda i drugih odluka sa ciljem unapređenja međunarodne sudske saradnje. Time je pozvao Savet i Komisiju da pripreme novo zakonodavstvo u kome bi se usvojio program mera za navedeno. Evropski savet je 05.11.2004. usvojio Haški program, koji je imao zadatak da nastavi rad na definisanju pravila za određivanje merodavnog prava za ugovorne obaveze.[95] Predmet i odredbe Uredbe 593/2008 konzistentne su sa Uredbom (EU) 44/2001 od 22.12.2000. o nadležnosti, priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima i sa Uredbom (EU) Evropskog parlamenta i Saveta 864/2007 od 11.07.2007. o merodavnom pravu za vanugovorne obaveze (Rim II)[96]. Osnovni princip Uredbe 593/2008 je autonomija volje, ali ona predviđa i posebna pravila za određivanje merodavnog prava, kada stranke to ne učine ili kada to nije moguće. Uredba 593/2008 će zameniti Rimsku konvenciju.[97] Osim toga, Uredba 593/2008 ima zadatak da balansira odnose između stranaka u prekograničnim slučajevima, omogućavajući primenu prava, koje najviše odgovara određenoj ugovornoj obavezi. Ne samo to, jedno od pitanja, kome Uredba 593/2008 posvećuje naročitu pažnju, jeste određivanje merodavnog prava za potrošačke ugovore sa elementom inostranosti.[98]

3.Sadržaj Uredbe 593/2008

– Autonomija volje

Uredba 593/2008 određuje da se ugovor reguliše, pre svega, izborom prava od strane stranaka u ugovoru. Taj izbor (autonomija volje) će biti izražena jasno, upotrebljenim izrazima u ugovoru ili po okolnostima slučaja. Stranke mogu izabrati pravo za ceo ugovor ili njegov deo. Ukoliko su svi elementi ugovora vezani za neku drugu zemlju, a ne zemlju, čije su pravo izabrale stranke, tada izbor stranaka neće prejudicirati primenu odredaba prava te druge zemlje, koje ne mogu biti derogirane sporazumom. Kada su svi ostali elementi ugovora locirani u jednoj ili više zemalja članica, izbor nekog drugog merodavnog prava (druge zemlje) od strane stranaka neće prejudicirati primenu odredba prava Zajednice, kada su uključene u pravo zemlje članice, a što ne može biti derogirano sporazumom[99].

[95] Tačka 3 Preambule Uredbe 593/2008
[96] Tačka 7 Preambule Uredbe 593/2008
[97] Law Society supports applicable-law rules for contracts, The Law Society of England and Wales, http://international.lawsociety.org.uk/node/3855
[98] Regulation on the law applicable to contractual obligations (Rome I), European Judicial Network in civil and commercial matters, http://ec.europa.eu/civiljustice/news/whatsnew_en.htm
[99] Član 3. Uredbe 593/2008

– Merodavno pravo u odsustvu autonomije volje

Kod određivanja merodavnog prava u odsustvu autonomije volje, Uredba 593/2008 primenjuje teoriju karakteristične prestacije. Navešćemo neke ugovore: a) za ugovore o prodaji robe, merodavno pravo će se odrediti po pravu mestu sedišta prodavca; b) za ugovor o pružanju usluga, odrediće se pravo po mestu, gde pružalac usluga ima svoje sedište; v) za ugovor koji se odnosi na nepokretnosti, merodavno pravo će se odrediti po mestu, gde se nalaze nepokretnosti; g) ugovori o distribuciji regulisaće se po mestu gde distributer ima sedište; d) merodavno pravo za ugovore o prodaji na aukciji odrediće se po pravu zemlje, u kojoj se odvijala aukcija. Ako nije predviđeno pravilo za neki ugovor ili kada je ugovor moguće regulisati sa više elemenata navedenih u ovoj odredbi, tada će se merodavno pravo odrediti po sedištu ili prebivalištu stranke koja je dužnik karakteristične obaveze (prestacije). Međutim, Uredba 593/2008 predviđa i situacije, kada je neki ugovor bliže povezan sa nekom drugom zemljom, a ne onom u kojoj se nalazi činjenica vezana za karakterističnu prestaciju. Tada će se pravo odrediti po pravu zemlje sa kojom je ugovor bliže povezan. Ne samo to, ako se pravo ne može odrediti po navedenim pravilima, tada će se primeniti merodavno pravo zemlje, sa kojom je ugovor najbliže povezan[100].

– Ugovori o prevozu robe i putnika[101]

Ugovori o prevozu robe su posebno regulisani Uredbom 593/2008. Ukoliko merodavno pravo za ove ugovore nije određeno autonomijom volje, tada će se ono odrediti po pravu zemlje u kojoj se nalazi sedište prevoznika, ukoliko je to mesto prijema ili mesto isporuke robe, odnosno ako se sedište lica, koje je zaključilo ugovor sa prevoznikom, nalazi u istoj zemlji. Ukoliko se ne može odrediti merodavno pravo na taj način, tada će se ono odrediti po pravu zemlje isporuke robe, ukoliko se stranke sa tim slože.

Ako se radi o ugovorima o prevozu putnika, tada će se merodavno pravo odrediti (u odsustvu autonomije volje) po pravu zemlje u kojoj putnik ima svoje prebivalište (ili sedište), ukoliko je mesto polaska ili dolaska u istoj zemlji. Ako to nije slučaj, merodavno pravo će se odrediti po pravu zemlje u kojoj prevoznik ima svoje sedište.

Ograničena je autonomija volje kod ugovora o prevozu putnika. Naime, stranke su ograničene na izbor merodavnog prava po mestu, gde putnik ima svoje prebivalište ili sedište, zatim, gde prevoznik ima svoje sedište, gde se nalazi mesto glavne uprave prevoznika, gde je mesto početka putovanja, kao i gde se nalazi mesto dolaska (destinacije).

[100] Član 4. Uredbe 593/2008
[101] Član 5. Uredbe 593/2008

– Potrošački ugovori[102]

Uredba 593/2008 uređuje potrošačke ugovore, tako što određuje da će se merodavno pravo odrediti po mestu prebivališta ili sedišta lica, koje, van vršenja svojih poslovnih aktivnosti, za svoje potrebe, zaključuje ugovor sa licem, koje se bavi trgovinom ili drugom profesionalnom aktivnošću, ako je to mesto u državi u kojoj lice, koje se bavi profesionalnom aktivnošću, vrši tu delatnost ili ako je, na bilo koji način, ta aktivnost vezana za tu zemlju ili više zemalja, uključujući i navedenu državu.

Uprkos navedenom, stranke mogu izabrati merodavno pravo, koje će ispuniti, napred navedene, zahteve za izbor merodavnog prava Uredbe 593/2008, s tim da to pravo ne sme da dovede u pitanje zaštitu prava potrošača. To znači da pravila o zaštiti prava potrošača ne mogu biti derogirana sporazumom stranaka. Sa druge strane, ako navedeni zahtevi nisu ispunjeni, tada će merodavno pravo biti određeno po članovima 3. i 4. Uredbe 593/2008.

– Ugovori o osiguranju[103]

Kad su u pitanju ugovori o osiguranju, Uredba 593/2008 razlikuje ugovore, koji se uređuju Prvom Direktivom Saveta 73/239/EEZ od 24. jula 1973. o usklađivanju zakona, uredbi i administrativnih odredbi u vezi sa poslovanjem u oblasti direktnog osiguranja, osim životnog osiguranja[104] od ostalih ugovora o osiguranju. To znači da će se odredba Uredbe 593/2008 primenjivati na ugovore regulisane navedenom Direktivom, bez obzira da li je rizik osiguranja pokriven ili ne u zemlji članici. Isto tako, ova odredba će se primenjivati i na ostale ugovore o osiguranju sa pokrivenim rizicima unutar teritorija zemalja članica. Neće se primenjivati na ugovore o reosiguranju.

Ako se radi o ugovorima o osiguranju koji su regulisani navedenom Direktivom, tada će se primeniti pravo određeno od strane stranaka u skladu sa članom 3. Uredbe 593/2008. Ako stranke nisu odredile merodavno pravo, tada će se primeniti pravo po mestu sedišta osiguravača (osiguravajućeg društva). Ako je ugovor o osiguranju bliže povezan sa nekom drugom zemljom, tada će se primeniti pravo te zemlje.

Ako se radi o drugim ugovorima o osiguranju (a ne onim regulisanim navedenom Direktivom), stranke mogu izabrati merodavno pravo po sledećim činjenicama: a) po pravu mesta u kome preti rizik; b) po pravu mesta prebivališta (sedišta) imaoca polise osiguranja; v) kod životnog osiguranja, po pravu zemlje čiji je državljanin imalac polise; g) kod ugovora, gde su rizici limitirani za događaje vezane za zemlju članicu, koja nije zemlja u kojoj rizik postoji, po pravu te zemlje; i d) ako se imalac polise

[102] Član 6. Uredbe 593/2008
[103] Član 7. Uredbe 593/2008
[104] First Directive 73/239/EEC on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking –up and pursuit of the business of direct insurance other than life assurance (OJ L 228, 16.8.1973.)

bavi industrijskom ili komercijalnom aktivnošću, a dva ili više rizika su vezani za te aktivnosti i postoje u različitim zemljama, pravo bilo koje od tih zemalja ili pravo zemlje u kojoj imalac polise ima prebivalište (sedište). Ako stranke ne izaberu merodavno pravo po navedenim činjenicama, tada će se primeniti pravo zemlje članice za koju je vezan rizik u vreme zaključenja ugovora o osiguranju.

– Individualni ugovori o radu[105]

Uredba 593/2008 određuje da će se individualni ugovori o radu regulisati izborom prava od strane stranaka po njenom članu 3. Pravo izabrano od strane stranaka u ugovoru ne može da dovede u pitanje zaštitu radnika. To znači da pravila o zaštiti radnika ne mogu biti derogirana sporazumom stranaka.

Ako stranke ne izaberu pravo, tada će se primeniti pravo po mestu uobičajenog vršenja rada u izvršenju ugovora. To pravo se neće promeniti, ako radnik, privremeno, obavlja posao u drugoj državi.

– Pravila vezana za primenu merodavnog prava

Merodavnim pravom za ugovorne obaveze, određenim po Uredbi 593/2008, regulisaće se i: tumačenje ugovora, izvršenje ugovora, mere koje sud može preduzeti za sprečavanje potpune ili delimične povrede obaveze, kao i za sprečavanje i ograničenje štete, kao i posledice poništenja ugovora[106]. Za ustupanje potraživanja će se, prema Uredbi 593/2008, odrediti merodavno pravo po pravu koje se primenjuje na ugovorne odnose lica između kojih se vrši ustupanje[107].

Ugovor koji je zaključen između lica, čiji su zastupnici bili u istoj zemlji u vreme zaključenja istog, formalno je punovažan, ako ispunjava uslove po pravu koje je određeno po odredbama Uredbe 593/2008 ili po pravu zemlje u kojoj je ugovor zaključen. Sa druge strane, ako je ugovor zaključen između lica, čiji su se zastupnici nalazili u različitim zemljama u vreme zaključenja istog, on će biti formalno punovažan, ako ispunjava uslove po pravu koje je određeno po odredbama Uredbe 593/2008 ili po pravu jedne od zemalja, u kojoj su jedna od stranaka ili njen zastupnik bili prisutni u vreme zaključenja ugovora ili, najzad, po pravu, gde je jedna od stranaka imala prebivalište (sedište) u vreme zaključenja ugovora[108].

Uredba 593/2008 ne može sprečiti primenu prava foruma, ako su one prinudne[109]. Ukoliko je ugovor zaključen između lica koja su u istoj državi, lice koje ima poslovnu sposobnost po pravu te države, može se pozvati na poslovnu nesposobnost

[105] Član 8. Uredbe 593/2008
[106] Član 12. Uredbe 593/2008
[107] Član 14. Uredbe 593/2008
[108] Član 11. Uredbe 593/2008
[109] Član 9. Uredbe 593/2008

po pravu druge države, jedino ako je druga ugovorna strana znala ili morala znati za navedeno[110]. Teret dokazivanja će se regulisati po pravu merodavnom za vanugovorne obaveze koje određuje Uredba 593/2008[111]. Predviđena su i pravila o subrogaciji, tako da, ukoliko treće lice ispuni obavezu prema poveriocu, odnosno licu, koje ima zahtev proistekao iz ugovorne obaveze, ono će imati pravo zahteva prema dužniku, što će se urediti po pravu koje uređuje taj odnos (čl. 15). Ako poverilac ima zahtev prema više lica, koja su odgovorna po istom zahtevu, a jedan od dužnika je isplatio poverioca u punom iznosu ili delimično, pravo regresa tog dužnika prema ostalim solidarnim dužnicima biće uređeno po pravu merodavnom za ugovornu obavezu tog dužnika prema poveriocu[112].

– Sedište

Uredba 593/2008 određuje sedište kompanija i sličnih institucija kao mesto u kome se nalazi centar uprave. Kao sedište ostalih lica, određuje se mesto poslovne aktivnosti, odnosno mesto poslovanja. Ukoliko se radi o filijalama, odnosno poslovnicama, tada se kao njihovo sedište određuje mesto, u kome se one nalaze. Za određivanje merodavnog prava po sedištu bitan je momenta zaključenja ugovora. Uredba 593/2008 predviđa veoma interesantna rešenja. Postoji nekoliko mogućnosti za određivanje sedišta pravnih lica, ali izdvajaju se dva rešenja – mesto osnivanja (registracije) i mesto gde se nalazi stvarno sedište. Možda bi mesto centra uprave trebalo definisati kao stvarno sedište. Osim toga, Uredba 593/2008 vezivanjem određivanja merodavnog prava po sedištu za trenutak zaključenja ugovora, rešava mobilni sukob zakona[113]. Posebno se naznačava prebivalište (redovno boravište) fizičkih lica kod pojedinih ugovora.

– Isključenje renvoi

Uredba 503/2008 isključuje primenu ustanove uzvraćanja i upućivanja, odnosno renvoi. To znači da se primena prava zemlje članice, koje je određeno ovom Uredbom, odnosi na materijalno pravo te zemlje, a ne i na pravila Međunarodnog privatnog prava. Time je isključena mogućnost primene kolizionih normi zemalja članica[114].

– Složeni pravni sistemi i povreda javnog poretka

Ako se radi o složenoj državi i svaka od članica te složene države primenjuje svoja pravila za rešavanje ugovornih obaveza, tada će se smatrati da, svaka od tih članica,

[110] Član 13. Uredbe 593/2008
[111] Član 18 Uredbe 593/2008
[112] Član 16. Uredbe 593/2008
[113] Član 19. Uredbe 593/2008
[114] Član 20. Uredbe 593/2008

predstavlja državu u smislu primene pravila Uredbe 593/2008[115]. Primena prava bilo koje države može biti odbijena, ako bi ta primena dovela do povrede javnog poretka države foruma[116].

– Odnos Uredbe 593/2008 sa Rimskom konvencijom

Uredba 593/2008 zameniće Rimsku konvenciju u zemljama članicama, osim u zemljama na čijoj se teritoriji primenjuje Rimska konvencija i u kojima se ne primenjuje Uredba 593/2008 u skladu sa članom 299. Ugovora Zajednice. Svako pozivanje na primenu Rimske konvencije smatraće se kao pozivanje na primenu Uredbe 593/2008[117].

– Osnovne karakteristike Rimske konvencije

Rimska konvencija o merodavnom pravu za ugovorne obaveze doneta je 19.06.1980., a stupila na snagu od sedme ratifikacije 01.04.1991.[118] Posvetićemo pažnju osnovnim pitanjima koja reguliše Rimska konvencija, obzirom na njen odnos sa Uredbom 593/2008, kao i na neka identična ili slična rešenja u navedena dva izvora .

Rimska konvencija reguliše autonomiju volje, na taj način, što dozvoljava punu slobodu ugovornim stranama u pogledu izbora merodavnog prava. Strane moraju svoj izbor učiniti na siguran, odnosno izričit način, tj. njihov izbor mora na siguran način proizlaziti iz sadržine ugovora, tj, iz okolnosti slučaja. Osim toga, ugovorne strane mogu odrediti merodavno pravo za ceo ugovor ili samo za jedan njegov deo.[119] Rimska konvencija određuje da ugovorne strane mogu da izmene merodavno pravo. To one mogu učiniti, bez obzira, da li je prethodno merodavno pravo određeno putem autonomije volje ili putem drugih principa. Ali, naknadna izmena merodavnog prava ne sme uticati na punovažnost oblika ugovora.[120] Ako ugovor sa elementom inostranosti ima za predmet nepokretne stvari, tada će se punovažnost procenjivati po pravu zemlje, u kojoj se nalaze te nepokretne stvari (lex rei sitae), osim ako pravo te zemlje ne određuje da se punovažnost ugovora može procenjivati po lex causae ili locus regit actum[121].

Isto tako, Rimska konvencija reguliše slučajeve, kada ugovorne strane ne izaberu merodavno pravo. Tada će se primeniti pravo po osnovu „najbliže veze“ ugovornog

[115] Član 22. Uredbe 593/2008
[116] Član 21. Uredbe 593/2008
[117] Član 24. Uredbe 593/2008
[118] Rome Convention on the law applicable to contractual obligations, O.J. C027/26.01.1998.
[119] Član 3.1 Rimske konvencije
[120] Član 3.2 Rimske konvencije
[121] Član 9.6 Rimske konvencije

odnosa sa jednim od pravnih poredaka.[122] Na taj način, Rimska konvencija definiše teoriju karakteristične prestacije i određuje da će se primeniti merodavno pravo one zemlje, sa kojim karakteristična činjenica ili karakteristične činjenice imaju „najtešnju vezu“. Posvetićemo pažnju pojedinim pravilima, koja su rezultat primene teorije karakteristične prestacije:

1) Po Rimskoj konvenciji, jedan ugovorni odnos će imati „najbližu vezu“ sa zemljom u kojoj ugovorna strana, koja treba da izvrši karakterističnu prestaciju ima, u vreme zaključenja ugovora, svoje redovno boravište, odnosno, ako se radi o pravnom licu, onda sa zemljom u kojoj to lice ima sedište (glavna uprava). Ako ugovorna strana obavlja određenu delatnost, tj. ako se radi o nekoj poslovnoj aktivnosti ugovorne strane, tada će ugovorni odnos imati „najbližu vezu“ sa zemljom, u kojoj se nalazi glavno mesto poslovanja. Najzad, ako karakterističnu prestaciju treba izvršiti u nekom drugom mestu, a ne u mestu poslovanja, tada će „najbliža veza“ postojati sa zemljom u kojoj treba izvršiti to činjenje.

2) Ono što razlikuje Rimsku konvenciju od zakonodavstava većine zemalja, jeste regulisanje ugovora sa elementom inostranosti, koji za predmet imaju nepokretnosti. Po Rimskoj konvenciji, pretpostavlja se da će ugovori, koji za svoj predmet imaju nepokretnosti, imati „najbližu vezu“ sa zemljom u kojoj se nalaze te nepokretnosti[123]. Ova formulacija znači da se neće, isključivo, primenjivati pravo po lex rei sitae.[124]

3) Ugovor o prevozu robe imaće „najbližu vezu“ sa onom zemljom u kojoj prevozilac, u vreme zaključenja ugovora, ima svoje glavno sedište, ali, pod uslovom, da se u toj zemlji nalazi i mesto utovara ili istovara, odnosno glavno mesto poslovanja pošiljaoca. Isto pravilo važi i za čarter ugovore o prevozu.[125]

– Odnos sa ostalim konvencijama

Uredba 593/2008 neće prejudicirati primenu međunarodnih konvencija koje su potpisale zemlje članice u vreme njenog usvajanja i koje predviđaju odredbe za rešavanje sukoba zakona za ugovorne obaveze. Uredba 593/2008 ima prednost u primeni u odnosu na konvencije zaključene između dve ili više zemalja članica, ako te konvencije uređuju istu materiju, kao i Uredba 593/2008[126].

4.Datum stupanja na snagu

Uredba 593/2008 stupila je na snagu dvadesetog dana od dana njenog objavljivanja u Službenom listu EU. Uredba 593/2008 će se primenjivati od 17. decembra

[122] Član 4.1 Rimske konvencije
[123] Član 4.3 Rimske konvencije
[124] Sajko, Međunarodno privatno pravo, Zagreb 2005., str. 387–388
[125] Član 4.4 Rimske konvencije
[126] Član 23. Uredbe 593/2008

2009. godine, osim člana 26., koji će se primenjivati od 17. juna 2009. godine[127], a koji se odnosi na obaveze zemalja članica da obaveste Komisiju do 17. juna 2009. o spisku konvencija koje su navedene u članu 25(1). Osim toga, predviđeno je da će, najkasnije, do 17. juna 2013. godine, Komisija obavestiti Evropski Parlament, Savet i Evropski Ekonomski i Socijalni Komitet o primeni Uredbe 593/2008. Izveštaj će, naročito, sadržati izveštaj o primeni merodavnog prava na ugovore o osiguranju, kao i o unapređenju primene člana 6 Uredbe 593/2008 koji se odnosi na potrošačke ugovore. Isto tako, Komisija će biti dužna da do 17. juna 2010. godine obavesti navedene organe o pitanju ustupanja potraživanja i subrogacije[128].

5. Značaj Uredbe 593/2008 za Republiku Srbiju

U Srbiji se za određivanje merodavnog prava za vanugovornu odgovornost koriste pravila Međunarodnog privatnog prava koja se nalaze u pomenutom Zakonu o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja, odnosno, Zakon o MPP. Kod odsustva autonomije volje, pomoću teorije karakteristične prestacije, merodavno pravo se određuje po sedištu, odnosno, prebivalištu nosioca (dužnika) karakteristične obaveze u vreme prijema ponude (zaključenja ugovora). Zakon o MPP, u članu 20., predviđa rešenja za veliku većinu ugovora, odnosno određuje, po kojoj će se činjenici odrediti merodavno pravo. Međutim, mora se, na prvom mestu, reći, da je Zakon o MPP prihvatio princip autonomije volje i da u članu 19. određuje, da će se ugovorni odnosi, pre svega, uređivati voljom ugovornih strana.[129] Zakon o MPP ne predviđa rešenje za sve ugovore, ali u članu 20. predviđa supsidijernu dopunsku kolizionu normu za sve ostale ugovore, koji nisu spomenuti u prethodnim tačkama člana 20. U Zakonu o MPP određeno je da će se na ugovor o prodaji pokretnih stvari primenjivati pravo mesta prodavca, odnosno, mesta gde se nalazi njegovo prebivalište ili sedište. Kao karakteristična radnja za ovaj ugovor određena je radnja prodavca i to u vreme prijema ponude, obzirom da prodavac može, u međuvremenu, promeniti svoje prebivalište ili sedište.[130] Sigurnost nalaže da se po vremenu prijema ponude odredi prebivalište ili sedište prodavca i da se po tom mestu odredi merodavno pravo. Ne samo to, u našem zakonodavstvu kod kupoprodaje, prihvaćena je teorija prijema izjave. U ovom ugovoru postoje dve korelativne obaveze, a to su predaja stvari i plaćanje cene. Zakon o MPP je odredio navedena pravila kao apsolutna, što znači da se neće primeniti pravo druge zemlje, ako je ugovorni odnos u „jačoj“, odnosno bližoj vezi sa tom zemljom.

[127] Član 29. Uredbe 593/2008
[128] Član 27. Uredbe 593/2008
[129] Član 19. Zakona o MPP glasi: “Za ugovor merodavno je pravo koje su izabrale ugovorne strane, ako ovim zakonom ili međunarodnim ugovorom nije drukčije određeno.“
[130] Varadi, Bordaš, Knežević, Pavić, nav. delo, str. 403

Zaključimo, Uredba 593/2008 predviđa niz pravila koja se razlikuju i od Rimske konvencije i od Zakona o MPP, ali ta pravila imaju svoj osnov u tim izvorima, naročito, u odredbama Rimske konvencije.

IV-3) Direktiva Evropskog parlamenta i Saveta o određenim aspektima medijacije u građanskim i trgovačkim stvarima br. 52/2008

1. Cilj donošenja[131]

Svrha Direktive Evropskog parlamenta i Saveta o određenim aspektima medijacije u građanskim i trgovačkim stvarima br. 52/2008 od 21. maja 2008. godine (dalje: Direktiva 52/2008)[132] sastoji se u obezbeđenju olakšanog pristupa alternativnom načinu rešavanja sporova i promovisanju mirnog rešavanja sporova putem medijacije i uspostavljanje uravnoteženog odnosa između medijacije i sudskih postupaka. Direktiva 52/2008 će se primenjivati u prekograničnim slučajevima u građanskim i trgovačkim stvarima u pogledu prava i obaveza stranaka, osim u pogledu prava i obaveza koje ne spadaju u oblast raspolaganja stranaka po merodavnom pravu. Direktiva 52/2008 se ne primenjuje u oblasti poreza, carina, administrativnih stvari, kao i u stvarima u kojima se utvrđuje odgovornost države («acta iure imperii»). Pod zemljama članicama koje primenjuju Direktivu 52/2008 podrazumevaju se sve zemlje članice EU, osim Danske.

2.Mere EU

Evropski Savet je na sastanku u Tampereu 15. i 16.10.1999. godine definisao principe za alternativno, odnosno, vansudsko rešavanje sporova. U maju 2000. Savet je usvojio Zaključke o alternativnim metodama za rešavanje sporova u građanskim i trgovačkim stvarima. U aprilu 2002., Komisija je predstavila Zeleni list (Green Paper) o alternativnim načinima rešenja sporova u građanskim i trgovačkim stvarima, i time je inicirana neophodnost za široke konsultacije sa zemljama članicama i zainteresovanim strankama o mogućim merama za promovisanje i upotrebu postupka medijacije. Pre donošenja Direktive 52/2008, 2. jula 2004. godine, Komisija je pomogla razvijanje regulative ove oblasti, donošenjem Evropskog kodeksa za sprovođenje za medijatore (misli se na kodeks za sprovođenje postupka medijacije). U tom Kodeksu su definisani principi za medijatore, pre svega za medijatore kao fizička lica (obzirom da se medijacija može voditi i od strane specijalizovanih organizacija, kao što ćemo,

[131] Član 1. Direktive 52/2008
[132] Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters – Official Journal of the European Communities L 136, 24.05.2008., p. 3–8

kasnije, videti).[133] Direktiva 52/2008 uređuje i izvršenje sporazuma između stranaka postignutih u postupku medijacije. Izvršenje navedenog sporazuma se vrši na osnovu nacionalnog prava zemlje članice ili prava Zajednice. U tu svrhu koristiće se odredbe Uredbe 44/2001 od 22. decembra 2000. godine o nadležnosti i priznanju i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, kao i odredbe Uredbe 2201/2003 od 27. novembra 2003. godine koja se odnosi na nadležnost i priznanje i izvršenje odluka u bračnim stvarima i stvarima koje se tiču roditeljske odgovornosti[134]. Direktiva 52/2008 reguliše u Preambuli i postupak medijacije u oblasti zaštite potrošača. Komisija je, u vezi sa tim, usvojila Preporuku koja sadrži minimum kvalitetnih kriterijuma koje vansudska tela moraju da uključe u propise koji se odnose na sporove u navedenoj oblasti. Svaki medijator i organizacija koja se bavi postupkom medijacije mora da respektuje te principe u skladu sa Preporukom.[135]

Direktiva 52/2008 se primenjuje na bazi sledećih pet principa koji se tiču postupka medijacije kao alternativnog načina rešenja spora: 1) medijacija je dobrovoljni postupak i zavisi, pre svega, od stranaka; 2) obezbeđena je tajnost medijacije; 3) stavlja se akcenat na kvalitetno obučavanje medijatora (posrednika) i efektivni kontrolni mehanizam postupka medijacije; 4) osigurava se efikasan, nepristrasan i kompetentan način vođenja postupka medijacije; i 5) osigurava se izvršenje sporazuma postignutog u postupku medijacije.[136]

3.Sadržaj Direktive 52/2008

– Primena Direktive 52/2008 u prekograničnim sporovima[137]

Direktiva 52/2008 daje definiciju prekograničnog spora. To je spor u kome je najmanje jedna stranka domicilirana ili ima stalno prebivalište u jednoj zemlji članici, dok druga stranka ima domicil ili stalno prebivalište u drugoj zemlji članici EU. Medijacija će, po Direktivi 52/2008, biti primenjena, kao način rešavanja sporova: – kada su se stranke sporazumele da koriste medijaciju kao način rešavanja spora, nakon nastanka istog; – kada je određena od strane suda; – ako je medijacija predviđena po nacionalnom pravu zemlje članice; – ako su stranke pozvane od strane suda da iskoriste

133 New European Directive On mediation, European Business Law Update,http://www.mcguirewoods.com/news-resources/publications/international/european_fall2008.pdf

134 Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000, (Official Journal of the European Communities L 338, 23.12.2003, p. 1–29)

135 Tačka 18 Preambule Direktive 52/2008

136 The European Organisation for Expert Associations, Position of EuroExpert Council concerning mediation in the EU, http://cms.euroexpert.org/cms/upload/pdf/Council_Position_mediation.pdf

137 Član 2. Direktive 52/2008

medijaciju kao način rešavanja spora, što detaljnije uređuje član 5. Direktive 52/2008. Direktiva 52/2008 dopunjuje pojam prekograničnog spora, tako što određuje da će se raditi o takvom sporu i u slučaju kad se sudski ili arbitražni postupak pokrene u zemlji članici, koja nije zemlja članica u kojoj stranke imaju domicil ili stalno prebivalište.

– Pojmovi

Radi lakšeg razumevanja odredaba Direktive 52/2008 i same medijacije, daju se i definicije pojmova: 1. Medijacija se definiše kao strukturalni postupak u kome dve ili više stranaka pokušavaju da, pomoću medijacije, dođu do dogovora o rešenju spora. Taj postupak može biti iniciran od strane stranaka, odnosno, sugerisan ili određen od strane suda, kao i predviđen pravom zemlje članice. To uključuje i posredovanje koje je sproveo sudija koji nije odgovoran za bilo koji sudski postupak u vezi spora u pitanju. Sa druge strane, to isključuje pokušaje od strane suda da reši spor u pitanju u sudskom postupku. 2. Medijator se definiše kao svako treće lice koje je pozvano da vodi postupak medijacije na efektivan, nepristrasan i kompetentan način[138].

– Osiguranje kvaliteta medijacije[139]

Države članice moraju da obezbede razvoj i poštovanje pravila koja će činiti kodeks poravnanja. Osim toga, one su dužne da obezbede kvalitetan kontrolni mehanizam u skladu sa pravilima o pružanju usluga medijacije. Isto tako, države članice moraju da obezbede i početno i kasnije usavršavanje i osposobljavanje medijatora radi ostvarivanja efikasnog, nepristrasnog i stručnog vođenja tog postupka. U vezi sa tim, obavezno je poštovanje odredaba navedenog Kodeksa o sprovođenju za medijatore, a što se, naročito, odnosi na nezavisnost i neutralnost medijatora, kao i tajnost postupka, što Direktiva 52/2008 posebno reguliše.[140]

– Preporuka suda[141]

Sud, kome je podnesena tužba, može, ako je to primereno datim okolnostima, da pozove strane u sporu da za rešenje spora iskoriste medijaciju. Isto tako, sud može da pozove stranke da uzmu učešće na informativnom sastanku o medijaciji, na kome će saznati sve ono što je potrebno za ovaj postupak, ako se takvi sastanci održavaju i ako su lako dostupni strankama. Direktiva 52/2008 ne utiče na nacionalna zakonodavstva

138 Član 3. Direktive 52/2008

139 Član 4. Direktive 52/2008

140 Santing Wubs, The European Directive on certain aspects of mediation: some issues concerning the Netherlands, p.6, http://www.law.ugent.be/en/researchnetwork/papers2009/Paper-Betty-Santing-Wubs.pdf

141 Član 5. Direktive 52/2008

da odrede obavezu upotrebe medijacije pre ili nakon sudskog postupka, ali pod uslovom da ta zakonodavstva ne sprečavaju stranke da ostvare svoja prava pristupom sudu, odnosno, pokretanjem sudskog postupka.

– Izvršnost (punovažnost) sporazuma proisteklih iz medijacije

Države članice će obezbediti mogućnost da stranke u sporu ili jedna od njih, sa saglasnošću ostalih stranaka, postave zahtev da pismeni sporazum do kojeg se došlo u postupku medijacije bude izvršan. Sadržina takvog sporazuma je izvršna, osim u slučaju da je navedeno u suprotnosti sa pravom zemlje članice, u kojoj je postavljen zahtev ili zakonodavstvo te zemlje ne predviđa mogućnost izvršenja, odnosno, sprovođenja takvog sporazuma. Sadržina sporazuma može biti proglašena izvršnom od strane suda ili drugog ovlašćenog organa u skladu sa pravom zemlje članice, u kojoj je zahtev postavljen, donošenjem presude, odluke ili druge javne isprave. Zemlje članice će obavestiti Komisiju o sudovima i drugim ovlašćenim organima kojima se mogu dostavljati navedeni zahtevi. Ova odredba ne utiče na pravila o priznanje i izvršenju sporazuma, koji je proglašen izvršnim u drugoj državi članici[142].

– Tajnost medijacije

Obzirom da je jedan od osnovnih ciljeva sprovođenja postupka medijacije, poštovanje tajnosti, zemlje članice će obezbediti, osim ako se stranke drugačije ne dogovore, da ni medijatori, kao ni druga lica koja su uključena u postupak medijacije, neće biti u obavezi da daju dokaze ili svedoče u građanskom ili trgovačkom sudskom postupku ili arbitražnom postupku, u vezi sa svim elementima koji proizlaze ili su u vezi sa postupkom medijacije, osim u sledećim slučajevima: 1) gde je to potrebno radi zaštite javnog poretka države u pitanju, posebno kada je potrebno da se obezbedi zaštita dece ili kada treba da se spreči povreda telesnog ili duševnog integriteta lica; i 2) kada je otkrivanje sadržine sporazuma iz postupka medijacije potrebno radi sprovođenja ili izvršenja tog sporazuma[143].

– Uticaj medijacije na prekluzivne i zastarne rokove

Države članice će osigurati da stranke koje su izabrale medijaciju, kao način rešenja spora, ne izgube pravo na pokretanje sudskog ili arbitražnog postupka, zbog isteka prekluzivnih ili zastarnih rokova[144]. Time se odvaja postupak medijacije od rešavanja spora u sudskim i arbitražnim postupcima. Ta činjenica ukazuje da se radi

142 Član 6. Direktive 52/2008
143 Član 7. Direktive 52/2008
144 Član 8., t. 1 Direktive 52/2008

o vansudskom načinu rešavanja sporova i logično je da se ne mogu izgubiti prava usled proteka navedenih rokova. Na sličan način je navedeno regulisano i u zakonodavstvu Republike Srbije.

– Obaveštavanje

Države članice moraju da obezbede dostupnost informacija široj javnosti o mogućnosti kontakta sa medijatorima i organizacijama koje se bave pružanjem usluga medijacije. To će učiniti putem Interneta i ostalih instrumenata kojima se može obavestiti široka javnost o svim elementima potrebnim za kontakt sa navedenim licima. Te informacije bi trebalo da se odnose i na upoznavanje sa samim postupkom medijacije, kao alternativnog načina rešavanja sporova[145].

– Obaveštavanje o nadležnim sudovima i ovlašćenim organima

Komisija će staviti na uvid javnosti, na odgovarajući način, informaciju o nadležnim sudovima i ovlašćenim organima koje su predložile države članice, u skladu sa članom 6.3 Direktive 52/2008. Ova odredba se odnosi na sudove i druge ovlašćene organe kojima se podnosi zahtev za izvršenje sporazuma između stranaka postignutog u postupku medijacije.

– Izveštavanje i prilagođavanje zakonodavstva

Direktiva 52/2008 predviđa da će do 21. maja 2016. godine, Komisija biti dužna da Evropskom parlamentu, Savetu, kao i Evropskom ekonomskom i socijalnom komitetu podnese izveštaj o njenoj primeni. Izveštaj će se odnositi i na razvoj medijatora u zemljama EU[146]. Države članice će morati da usvoje i usklade zakone, uredbe i administrativne propise neophodne za usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa Direktivom 52/2008. To će morati da učine do 21. maja 2011. godine[147]. Zemlje članice će sarađivati sa Komisijom u vezi važnijih odredaba nacionalnog zakonodavstva koje su usvojene u oblasti koju uređuje Direktiva 52/2008.

4.Datum stupanja na snagu

Direktiva 52/2008 je stupila na snagu dvadesetog dana od dana njenog objavljivanja u Službenom listu EU, što znači da je stupila na snagu 12. juna 2008. godine.

145 Član 9. Direktive 52/2008
146 Član 11. Direktive 52/2008
147 Član 12., t. 1 Direktive 52/2008

Direktiva 52/2208 ne sadrži druge odredbe o njenoj primeni, osim onih koje se odnose na pojedine zemlje članice, a što je regulisano u Preambuli.

5. Značaj Direktive 52/2008 za Republiku Srbiju

Medijacija, kao alternativni način rešavanja sporova je u Republici Srbiji, pre svega, uređen je u više različitih zakonskih akata i propisa. Obzirom da se ovaj rad odnosi na Direktivu 52/2008 koja se primenjuje u građanskim i trgovačkim stvarima, posvetićemo pažnju važnijim odredbama Zakona o parničnom postupku (dalje:ZPP)[148] i Zakona o medijaciji (dalje:ZM)[149].

Kad je u pitanju ZPP, on definiše opštu odredbu koja se odnosi na činjenicu da će stranke i sud nastojati pre i u toku postupka da se građanskopravni sporovi rešavaju posredovanjem (medijacijom) ili na drugi miran način[150]. Takođe, ZPP uređuje i način podmirenja troškova, tako da će, kada se stranke sporazumeju da se pokuša posredovanje (medijacija), ili ako sud uputi stranke na postupak posredovanja, sud će odrediti da iznos potreban za podmirenje troškova ovog postupka polože obe stranke na jednake delove[151]. ZPP u glavi 24., pod naslovom «Sudsko poravnanje» bliže uređuje medijaciju. Naime, na prvom mestu, uređuje se situacija kada sud oceni da je to moguće ili stranke saglasno predlože da bi spor mogao da se reši medijacijom, tada će sud uputiti stranke na ovakav način rešenja spora i zastaće sa postupkom. Što se tiče medijatora ili posrednika, predsednik suda bira ova lica iz redova istaknutih stručnjaka, sudija, advokata i dr. lica, koja su dobrovoljno prihvatili da budu posrednici (medijatori)[152]. U postupku medijacije stranku može da zastupa njen punomoćnik. Postignuti sporazum predstavlja vansudsko poravnanje koje medijator dostavlja sudu radi zaključenja sudskog poravnanja. Predlozi i izjave stranaka i njihovih punomoćnika datih u postupku posredovanja (medijacija) ne smeju se koristiti u postupku pred sudom. Sud će zakazati ročište za glavnu raspravu ukoliko stranke ne reše spor putem posredovanja (medijacije) po proteku roka od 30 dana[153]. ZPP definiše postupak medijacije kao dobrovoljan, poverljiv i hitan[154]. Ovo su neke od najvažnijih odredaba ZPP, s tim što ćemo ponoviti da sud zastaje sa postupkom, kada se pokrene postupak posredovanja, odnosno, medijacije.

Sa druge strane, ZM definiše, uopšte, postupak medijacije, naravno, mnogo detaljnije od ZPP. Pre svega, određuje se da će se odredbe ovog Zakona primenjivati u spornim odnosima, koji se tiču imovinskopravnih odnosa fizičkih i pravnih lica, zatim

148 Zakon o parničnom postupku Republike Srbije (Sl. glasnik R. Srbije br. 125/04)
149 Zakon o medijaciji Republike Srbije (Sl. glasnik (Sl. glasnik R. Srbije br. 18/05)
150 Član 11. ZPP
151 Član 148., st. 3 ZPP
152 Član 327., st. 1 i 2 ZPP
153 Član 328. ZPP
154 Član 329. ZPP

u trgovačkim, porodičnim, radnim i drugim građanskopravnim odnosima, kao i u upravnim i krivičnim odnosima. Takođe, odredbe ZM će se primenjivati nezavisno od toga da li se posredovanje obavlja pre ili posle pokretanja postupka za rešenje spora, bez obzira da li je sud uputio na takav način rešenja spora ili ne[155]. ZM definiše posredovanje ili medijaciju kao svaki postupak u kome se mirnim putem želi rešiti spor, uz pomoć jednog ili više medijatora[156]. Isto tako, ZM uređuje i pokretanje postupka medijacije, njegovo sprovođenje, načine okončanja, uticaj postupka na prekluzivne i zastarne rokove, status medijatora, troškove postupka i druge elemente postupka medijacije, čemu, ovde, nećemo posvećivati pažnju.

Kao što se vidi, medijacija je prisutna u pravnom sistemu Republike Srbije, s tim što je njeno prisustvo šire, odnosno, veliki je krug odnosa u kome se ona pojavljuje kao način rešenja spora.

155 Član 1. ZM
156 Član 2., st. 1 ZM

TREĆI DEO:
DOSTAVLJANJE SUDSKIH I VANSUDSKIH AKATA

I) Regulisanje dostavljanja sudskih i vansudskih dokumenata u pravu EU

Pravo Evropske unije veliku pažnju posvećuje dostavljanju sudskih i vansudskih akata. Do sada su usvojene dve Uredbe koje regulišu navedenu materiju u periodu od 7 godina. Jedna je donesena 2000. godine, a druga krajem 2007. godine. I jedna i druga nose isti naziv, s tim što Uredba iz 2007. godine sadrži i jednu vrstu objašnjenja u nazivu, odnosno, njome se ukida Uredba iz 2000. godine. Evropska unija broji 27 članica, tako da je pitanje regulisanja dostavljanja sudskih i vansudskih dokumenata u pravu EU veoma važno.

Uredba Saveta EU o dostavljanju sudskih i vansudskih akata zemalja članica br. 1348/2000 doneta je 29. maja 2000. godine, a Uredba br. 1393/2007 Evropskog parlamenta i Saveta o dostavljanju sudskih i vansudskih akata u građanskim i trgovačkim stvarima između zemalja članica i ukidanju Uredbe br. 1348/2000 (dalje: Uredba 1393/2007)[157] doneta je 13. novembra 2007. godine. Razlog donošenja drugonavedene Uredbe 1393/2007 je naveden u njenoj Preambuli. Naime, Komisija je usvojila izveštaj od 1. oktobra 2004. godine o primeni Uredbe 1348/2000 i konstatovala da je, uopšte, ta Uredba prihvaćena i da se primenjuje, ali primena njenih odredaba ne zadovoljava u potpunosti. Zbog toga se smatralo da bi izmena pojedinih odredaba doprinela efikasnosti dostavljanja i punoj primeni odredaba ovog akta. No, moramo reći, nije došlo do značajnijih izmena, tako da je velika većina odredaba Uredbe 1348/2000 i Uredbe 1393/2007 identična, a što se može videti i iz Aneksa III, koji predstavlja spisak izmenjenih odredaba. Mi ćemo posvetiti pažnju najvažnijim odredbama i Uredbe 1348/2008 i Uredbe 1393/2007. Razlog tome jeste uporedna analiza odredaba oba akta. No, pomenućemo, posebno, odredbe koje su izmenjene.

Svrha Uredbe 1348/2000 i Uredbe 1393/2007 je definisana u preambuli i ona se sastoji u razvoju slobode, bezbednosti i pravde sa garancijom slobodnog kretanja ljudi u zemljama Evropske Unije. U vezi sa tim, Zajednica usvaja i mere, koje će dovesti do saradnje sudova u građanskim i trgovačkim stvarima, koja je neophodna

[157] Regulation (EC) No 1393/2007 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on on the service in the member states of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters (service of documents) and repealing Council Regulation (EC) No 1348/2000 *matters* (obj. y Official Journal of the European Communities, L 324, 10.12.2007.)

za funkcionisanje tržišta Zajednice. Samim tim, povećava se potreba za unapređenjem institucije dostavljanja sudskih i vansudskih akata zemalja članica.

Osim analize navedenih Uredaba, posvetiće se pažnja i Evropskoj konvenciji o obaveštenjima o stranom pravu, koja je usvojena u okviru saveta Evrope. Ona je, takođe, predvidela osnivanje centralnih organa (agencija) za prijem i prenos akata, odnosno, zahteva za obaveštenje i obaveštenje o sadržini prava. Isto tako, posvetiće se pažnja pojedinim opštim institutima u ovoj oblasti. To se, na prvom mestu, odnosi na status pismena u drugoj državi, odnosno, na status i legalizaciju stranih javnih i privatnih isprava. Pitanje dostavljanja sudskih i vansudskih akata je veoma važno za funkcionisanje i saradnje sudova i drugih organa, kao i za donošenje odluka u predmetima sa elementom inostranosti. Osnivanje organa za prijem i prenos akata je veliki korak napred u ovoj oblasti, u odnosu na tradicionalno dostavljanje po opštim pravilima Međunarodnog privatnog prava.

II) Uredba Saveta EU o dostavljanju sudskih i vansudskih akata zemalja članica br. 1348/2000

1. Opšte karakteristike mera Uredbe br. 1348/2000

Svrha Uredbe Saveta EU o dostavljanju sudskih i vansudskih akata zemalja članica br. 1348/2000 je razvoj slobode, bezbednosti i pravde sa garancijom slobodnog kretanja ljudi u zemljama Evropske Unije. U vezi sa tim, Zajednica usvaja i mere, koje će dovesti do saradnje sudova u građanskim i trgovačkim stvarima, koja je neophodna za funkcionisanje tržišta Zajednice. Samim tim, povećava se potreba za unapređenjem institucije dostavljanja sudskih i vansudskih akata zemalja članica.

Da bi se unapredilo dostavljanje sudskih i vansudskih akata između zemalja članica, Zajednica je u skladu sa ciljevima, koji su definisani u članu 65. Ugovora o osnivanju Zajednice, donela Uredbu 1348/2000 o dostavljanju sudskih i vansudskih akata u građanskim ili trgovačkim stvarima zemalja članica (dalje: Uredba 1348/2000)[158]. Sadržina Uredbe 1348/2000 je preuzeta iz Konvencije o dostavljanju sudskih i vansudskih akata u građanskim ili trgovačkim stvarima od 26.05.1997. godine, koja nije stupila na snagu.

Uredba 1348/2000 predviđa formiranje organa, koji će biti zaduženi za prenos i prijem navedenih akata. To mogu biti dva tela (agencije za prijem i prenos), a može biti i jedno. Svaka zemlja članica će svojim unutrašnjim aktima odrediti, koja će tela vršiti navedene poslove. Uredba 1348/2000 određuje poslove tih tela (agencija).

[158] Council Regulation (EC) No. 1348/2000 of 29 May 2000 on the service in the member states of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters (obj. u Official Journal of the European Communities, L 160, 30.06.2000.)

Uredba 1348/2000 uređuje i dostavljanje i postupanje po navedenim aktima od strane agencije za prijem, kao i postupanje te agencije, u slučaju da akt ne bude dostavljen u skladu sa odredbama Uredbe 1348/2000, odnosno da akt ne bude primljen od strane lica, kome je upućen. Ujedinjeno Kraljevstvo i Irska su zadržale pravo da daju saglasnost na usvajanje ove Uredbe, u skladu sa članom 3. Protokola o poziciji Ujedinjenog Kraljevstva i Irske. Sa druge strane, Danska, u skladu sa članom 1. i 2. Protokola o poziciji Danske, nije dala saglasnost na usvajanje ove Uredbe, tako da njome nije vezana.

Termin, koji smo upotrebili za označavanje ove Uredbe je „dostavljanje“, imajući u vidu da termin „service“, koji Uredba 1348/2000 sadrži u svom nazivu na engleskom jeziku, može imati različita značenja, kao što su usluga, servisiranje, postupanje, itd. Obzirom na ulogu spomenutih tela (agencija), odlučili smo se za termin „dostavljanje“. Agencije za prijem postupaju sa tim aktima tako što ih dostavljaju licima, koja su označena u njima[159]. Osim toga, one vrše i druge radnje, u vezi tih akata, ukoliko se za to ukaže potreba, u skladu sa odredbama Uredbe 1348/2000.

2. Sadržina mera Uredbe br. 1348/2000

Uredba 1348/2000 se sastoji iz preambule i četiri poglavlja. Opšte odredbe, u kojima se definišu organi dostavljanja akata, kao i njihova nadležnost regulišu se u prvom poglavlju (članovi 1.–3.). Dostavljanje sudskih akata se reguliše u drugom poglavlju (članovi 4.–15.), a dostavljanje vansudskih akata u trećem poglavlju (član 16.). Četvrto poglavlje predstavljaju završne odredbe, u okviru kojih se reguliše primena Uredbe (članovi 17.–19.), odnos Uredbe 1348/2000 sa sporazumima i aranžmanima zaključenim od strane zemalja članica (član 20.), pravna pomoć i zaštita akata (članovi 21.–22.), kao i objavljivanje i stupanje na snagu (članovi 23–25.).

3. Osnivanje i nadležnost agencija za prenos i prijem akata

Uredba 1348/2000 se primenjuje u slučajevima kada se iz jedne zemlje članice šalje u drugu zemlju članicu, sudski ili vansudski akt, donesen u građanskim ili trgovačkim stvarima, radi dostavljanja određenom licu, koje je označeno u aktu. U zavisnosti od sadržine, akt će proizvesti određena dejstva na teritoriji zemlje članice, u koju je poslat, odnosno dostavljen. Akti se dostavljaju licima, čija je adresa poznata. Akti se neće dostavljati, ako je adresa lica, kome je akt upućen, nepoznata. Znači, akt mora da sadrži adresu lica, kome se dostavlja. U suprotnom, ovlašćeni organ (agencija) neće postupati po tom aktu.

Svaka zemlja članica dužna je da odredi organe (tela), koji će vršiti poslove agencija za prenos, odnosno prijem sudskih i vansudskih akata. Zemlja članica može

[159] Zaključeno je, ranije, kao što smo pomenuli, nekoliko međunarodnih konvencija, koje predviđaju osnivanje posebnih tela za dostavu, odnosno prijem akata.

odrediti da će poslove agencija za prenos, odnosno prijem, vršiti dva ili jedan organ (istovremeno bi vršio poslove i prenosa i prijema akata). Ukoliko je zemlja članica složena država, odnosno savezna, ili u njoj egzistiraju više pravnih sistema, tada će ona biti slobodna da odredi više od jedne agencije za obavljanje poslova prenosa, odnosno prijema akata. Agencije se imenuju za period od 5 godina, a može im se produžiti imenovanje za još 5 godina. Svaka zemlja članica je dužna da dostavi Komisiji Zajednice obaveštenja, koja se tiču imena i adrese agencije za prijem, geografskog područja, na kojem se prostire nadležnost te agencije, načina prijema akata, kao i o jezicima, na kojima moraju biti dostavljani akti, a u skladu sa standardnom formom, koja je utvrđena u Aneksu Uredbe 1348/2000. Takođe, zemlje članice su dužne da obaveste Komisiju i o svakoj promeni navedenih podataka. Zemlje članice su dužne da imenuju i centralno telo, koje će biti odgovorno za pribavljanje obaveštenja za agenciju za prenos, zatim za pronalaženje rešenja, u slučaju određenih teškoća, koje se mogu pojaviti kod prenosa akata, kao i za prosleđivanje akata agenciji za prijem, u izuzetnim slučajevima, i to na zahtev agencije za prenos. Svaka zemlja članica, koja je savezna država, odnosno složena država, može imenovati više od jednog centralnog tela za navedene poslove. Uredba ne određuje, koje telo može biti imenovano za centralno, tj. da li to mora biti državni organ ili ne. Pretpostavimo da će ove poslove morati da vrši državni organ.

4. Dostavljanje sudskih dokumenata

Uredba 1348/2000 određuje da agencije između sebe, na što brži mogući način, dostavljaju sudske akte. Dostavljanje sudskih akata, bez obzira na šta se ti akti odnosili (zahtevi, potvrde, sertifikati i sl.), biće izvršeno na uobičajeni način. Dostavljanje se vrši između agencije za prenos i agencije za prijem. Pretpostavlja se da su navodi u tim aktima tačni i da su lako čitljivi, odnosno da se može postupati po njima. Svaki akt, koji se dostavlja mora biti praćen zahtevom, koji se sastavlja u skladu sa standardnom formom određenom u Aneksu Uredbe 1348/2000. Svi akti, koji se dostavljaju biće oslobođeni legalizacije (koja po pravilima Međunarodnog privatnog prava može biti unutrašnja ili međunarodna) ili bilo koje druge formalnosti. Praktično, svi akti će moći da se dostavljaju, odnosno po svim aktima će moći da se postupa, bez prethodnog postupka provere tih akata. Naravno, pretpostavlja se da će nadležni organi zemalja članica vršiti kontrolu akata, koji se dostavljaju u skladu sa Uredbom 1348/2000. Oslobođenje od legalizacije ili bilo koje druge formalnosti doprinosi efikasnosti dostavljanja.

Agencija za prenos će biti dužna da obavesti molioca, koji dostavlja određeni akt, da će adresat, kome je akt upućen, moći da odbije prijem tog akta, ukoliko taj akt ne bude dostavljen na jeziku u skladu sa odredbama Uredbe 1348/2000. Agencija za prijem će, nakon prijema akta, na najbrži mogući način obavestiti o tome (o odbijanju prijema akta) agenciju za prenos, koristeći pomenutu standardnu formu. Isto tako,

ako zahtev za dostavljanje nije kompletan, agencija za prijem će obavestiti agenciju za prenos, kako bi ona dostavila akt ili obaveštenje, koje nedostaje. A ako je zahtev dostavljen van odredbi Uredbe 1348/2000, on će, zajedno sa aktima biti vraćen agenciji za prenos. Sa druge strane, ako je akt sa zahtevom dostavljen agenciji za prenos, koja nema teritorijalnu nadležnost za postupanje po tom aktu, ta agencija će biti dužna, da prosledi taj akt agenciji za prijem, koja ima teritorijalnu nadležnost, a o tome će obavestiti agenciju za prenos. Agencija za prijem će postupati sa dostavljenim aktom u skladu sa pravom zemlje prijema, odnosno, na zahtev agencije za prenos, u skladu sa posebnom formom, ukoliko to nije u suprotnosti sa pravom zemlje prijema. Uredba 1348/2000 nije definisala slučajeve, kada agencija za prenos može zahtevati od agencije za prijem da akt bude dostavljen, odnosno da sa njime bude postupano na poseban način. Agencija za prijem mora postupiti po aktu, što je moguće pre. Ukoliko agencija za prijem ne postupi, po aktu, odnosno ne dostavi akt, u roku od mesec dana od dana prijema, ona će o toj činjenici obavestiti agenciju za prenos.

Rečeno je da adresat može odbiti akt, ukoliko on nije dostavljen na jeziku u skladu sa odredbama Uredbe 1348/2000. Agencija za prijem će biti dužna da obavesti agenciju za prenos, ukoliko adresat odbije, na takav način, sudski akt. Kada sve formalnosti oko postupanja sa dostavljenim sudskim aktom budu kompletne, agencija za prijem će o tome sastaviti sertifikat, u skladu sa standardnom formom, koji će poslati agenciji za prenos. Sertifikat se sastavlja na službenom jeziku ili jednom od službenih jezika zemlje članice. Što se tiče troškova postupka dostavljanja i postupanja po sudskom aktu, Uredba 1348/2000 određuje pravilo da to neće dovesti do bilo kakvog plaćanja troškova od strane zemlje članice, koja je poslala zahtev za postupanje sa sudskim aktom. Molilac će biti dužan da snosi troškove, u izuzetnim slučajevima, za rad sudskog službenika ili ovlašćenog lica iz zemlje članice, kojoj je zahtev sa aktom dostavljen.

Naravno, dostavljanje se ne mora vršiti isključivo preko agencija za prenos i agencija za prijem. Dostavljanje sudskih akata se može vršiti i konzularnim i diplomatskim putem, u izuzetnim slučajevima, kao i preko diplomatskih i konzularnih agenata, i to direktno. Tada će se primenjivati opšta pravila o dostavljanju ovim putevima. Ta opšta pravila su pravila Međunarodnog privatnog prava. Naravno, kod dostavljanja akata diplomatskim putem, mora se voditi računa o efikasnosti i brzini dostavljanja, što nije odlika dostavljanja diplomatskim putem. Isto tako, dostavljanje sudskih akata može se vršiti i putem pošte, odnosno molilac može poslati određeni sudski akt putem pošte direktno adresatu. Uredba 1348/2000 dozvoljava da svako zainteresovano lice može direktno dostaviti sudski akt sudskom službeniku ili drugoj ovlašćenoj osobi, u zemlji članici, radi daljeg postupanja po tom aktu. Ovde možemo postaviti pitanje efikasnosti i sigurnosti takvog dostavljanja akata, kao i pitanje eventualne naknadne pomoći oko dostavljanja, ako se pojave određene teškoće u vezi prijema ili odbijanja akta, neodazivanja, ako se radi o sudskom pozivu ili sličnom aktu, i sl.

5. Dostavljanje vansudskih dokumenata

Uredba 1348/2000 uređuje i dostavljanje vansudskih akata, odnosno dokumenata. To su dokumenti, koji mogu biti razne isprave, kao i drugi akti, doneseni od strane različitih ovlašćenih organa. Postavlja se pitanje, da li to mogu biti i privatne isprave. Uredba 1348/2000 određuje da će se na dostavljanje vansudskih akata i na postupanje po tim aktima u zemljama članicama, primenjivati odredbe Uredbe 1348/2000, koje se odnose na dostavljanje sudskih akata. Isto tako, ovde se može postaviti pitanje primene pravila Međunarodnog privatnog prava, kod dostavljanja javnih i privatnih isprava. Privatne isprave se moraju upodobljavati sa javnim, kako bi mogle biti dostavljene drugoj zemlji. Sa druge strane, Uredba 1348/2000 ne određuje nikakva posebna pravila kod dostavljanja vansudskih akata, tako da možemo da zaključimo da su ovi akti, ako posmatramo njihovo dejstvo u drugoj zemlji članici, izjednačeni. Uredbom 1348/2000 se želelo pojednostavljenje dostavljanja akata radi daljeg postupanja po njima, bez ikakvih formalnosti.

6. Primena odredaba Uredbe 1348/2000

Mere potrebne za primenu Uredbe 1348/2000 biće usvojene u skladu sa postupkom, definisanim u njoj. U vezi sa tim, sačiniće se i godišnje obnavljati uputstvo za primenu Uredbe, zatim, sačiniće se tumač Uredbe 1348/2000 na službenim jezicima u Evropskoj Uniji. U skladu sa ovim odredbama Uredbe 1348/2000, doneta je Odluka br. 781/2001 od 25. septembra 2001. godine[160], koja uređuje usvajanje uputstva za primenu Uredbe br. 1348/2000, kao i usvajanje tumača akata. Tumač akata je naročito bitan za primenu Uredbe 1348/2000, zbog toga što je potrebno definisati sudske i vansudske akte, odnosno razlike među njima. Tumač akata treba da se, naročito, odnosi na vansudske akte, imajući u vidu napred navedenu napomenu o razlici između javnih i privatnih isprava. Uredba 1348/2000 određuje i mere, u slučaju da akt, odnosno sudski poziv ili drugi sličan akt, bude odbijen od strane lica, kome je upućen, odnosno mere, u slučaju da se to lice ne pojavi, pred nadležnim organom, koje je i uputilo taj poziv. Ovde je važno da se odrede postupci nadležnih organa zemlje prijema, ako se to lice nalazi na teritoriji te države. Osim toga, proverava se da li se po aktu postupilo što je moguće pre, a, takođe, da li se poštovao način dostavljanja. U ovim slučajevima će se raditi o pružanju međunarodne pravne pomoći između zemalja članica. Mere, koje bi se preduzele za rešenje ovih slučajeva, preduzimale bi se po lex fori, po pravu zemlje prijema.

7. Odnos Uredbe 1348/2000 sa sporazumima zemalja članica

Uredba 1348/2000 će, kod primene, imati prvenstvo u odnosu na bilateralne i multilateralne sporazume, kao i aranžmane zaključene od strane zemalja članica.

[160] Commission Decision 2001/781/EC (Off. Journal 298/15.11.2001.)

Uredba 1348/2000 neće sprečavati zemlje članice da zaključuju sporazume i aranžmane, koji se odnose na dostavljanje ili pojednostavljenje dostavljanja akata, s tim što ti sporazumi i aranžmani moraju biti u skladu sa odredbama Uredbe 1348/2000. Zemlje članice će biti obavezne da šalju Komisiji kopiju sporazuma ili aranžmana, napred navedenih, kao i eventualne dopune, koje se odnose na te sporazume, odnosno aranžmane. Praktično, jedino će se Uredba 1348/2000 primenjivati kod dostavljanja sudskih i vansudskih akata između zemalja članica. Uredba 1348/2000 je donesena u skladu sa Protokolom, tj. aneksom Briselske konvencije o nadležnosti i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, kao i u skladu sa Haškom konvencijom iz 1965. godine. Uredba 1348/2000 će, znači, imati prvenstvo u primeni. No, Uredba 1348/2000 neće sprečavati zemlje članice da zaključuju sporazume u ovoj oblasti u skladu sa Uredbom 1348/2000, što znači da će se, ukoliko je, na primer, zaključen bilateralni sporazum između dve zemlje članice, taj sporazum primenjivati, naravno, ako su njegove odredbe u skladu sa Uredbom 1348/2000. Sa druge strane, ako se radi o dostavljanju navedenih akata između država članica i trećih zemalja, tada će se primenjivati ostali međunarodni ugovori, koji uređuju ovu oblast, ako su države u pitanju, potpisnice tih ugovora. Ako to nije slučaj, primenjivala bi se opšta pravila o dostavljanju.

8. Zaštita dokumenata

Što se tiče informacija, koja je sadržana u aktima, koji se dostavljaju, bez obzira da li se radi o sudskim ili vansudskim, one će biti korišćene od strane agencije za prijem samo u svrhu, koja je definisana prenosom akata. Agencija za prijem dužna je da osigura zaštitu i tajnost svih informacija, koje predstavljaju sadržinu akta, koji se dostavlja. Uredba 1348/2000 nije regulisala, na koji način će se obezbediti tajnost i zaštita informacija, no, smatramo da bi se primenilo domaće pravo, pravo zemlje prijema.

9. Stupanje na snagu

Uredba 1348/2000 je stupila na snagu 31. maja 2001. godine. Ona se direktno primenjuje u svim zemljama članicama, koje su usvojile ovu Uredbu, u skladu sa Ugovorom o osnivanju Zajednice. Komisija će biti dužna da dostavlja Evropskom Parlamentu i Ekonomskom i Socijalnom Komitetu izveštaje o primeni Uredbe 1348/2000. Prvi izveštaj mora biti dostavljen do 1. juna 2004. godine, a, nakon tog datuma, izveštaj će se podnositi na svakih pet godina. Osim toga, zemlje članice moraju komunicirati sa Komisijom o primeni odredaba Uredbe 1348/2000, a naročito o važnim činjenicama, koje se tiču dostavljanja akata i postupanja po tim aktima od strane agencije za prijem i drugih ovlašćenih organa u zemlji članici. Sve informacije će Komisija objaviti u Službenim novinama Zajednice. Komisija će, na osnovu navedenog, sprovoditi Uredbu 1348/2000, odnosno prikupljaće sva obaveštenja od zemalja članica, koja će biti osnov

izveštaja, koji, periodično, mora dostavljati. Nadležni organi zemalja članica, koji Komisiji dostavljaju obaveštenja o svim važnim činjenicama o sprovođenju Uredbe 1348/2000, trebalo bi da budu organi, koji su imenovali agencije za prenos i prijem.

*
* *

Činjenica je da Uredba 1348/2000 predstavlja sistematizovan skup pravila, koja će se primenjivati kod dostavljanja akata, od čega zavise sve radnje, na koje se ti akti odnose. Kombinovana su pravila iz ranijih međunarodnih konvencija sa pravilima Međunarodnog privatnog prava, tako da Uredba 1348/2000 sadrži odredbe, koje će obezbediti brzo i efikasno dostavljanje između zemalja članica.

III) Uredba br. 1393/2007 Evropskog parlamenta i Saveta o dostavljanju sudskih i vansudskih akata u građanskim i trgovačkim stvarima između zemalja članica i ukidanju Uredbe br. 1348/2000

Isti cilj je postojao i kod donošenja Uredbe 1348/2000 iz 2000. godine i kod donošenja Uredbe 1393/2007. Naime, da bi se unapredilo dostavljanje sudskih i vansudskih akata između zemalja članica, Zajednica je u skladu sa ciljevima, koji su definisani u članu 65. Ugovora o osnivanju zajednice, donela Uredbu 1393/2007. Sadržina Uredbe 1348/2000 i Uredbe 1393/2007 je preuzeta iz Konvencije o dostavljanju sudskih i vansudskih akata u građanskim ili trgovačkim stvarima od 26.05.1997. godine, koja nije stupila na snagu. Pre donošenja Uredbe 1348/2000 i Uredbe 1393/2007, sem pomenute, doneto je niz Konvencija, koje su regulisale materiju dostavljanja akata, prenosa obaveštenja o stranom pravu, olakšavanja pristupa sudovima, itd, o kojima će biti reči.

Uredba 1393/2007 predviđa formiranje organa, koji će biti zaduženi za prenos i prijem navedenih akata. To mogu biti dva tela (agencija za prijem i prenos), a može biti i jedno. Svaka zemlja članica će svojim unutrašnjim aktima odrediti, koja će tela vršiti navedene poslove. Uredba 1393/2007 određuje poslove tih tela (agencija). Uredba 1393/2007 uređuje i dostavljanje i postupanje po navedenim aktima od strane agencije za prijem, kao i postupanje te agencije, u slučaju da akt ne bude dostavljen u skladu sa odredbama Uredbe, odnosno da akt ne bude primljen od strane lica, kome je upućen. Ujedinjeno Kraljevstvo i Irska su zadržale pravo da daju saglasnost na usvajanje ove Uredbe, u skladu sa članom 3. Protokola o poziciji Ujedinjenog Kraljevstva i Irske. Sa druge strane, Danska, u skladu sa članom 1. i 2. Protokola o poziciji Danske, nije dala saglasnost na usvajanje ove Uredbe, tako da njome nije vezana.

1. Upotreba termina navedenih u Uredbi 1393/2007

I ovde ćemo ponoviti ono što smo rekli kod Uredbe 1348/2000, a tiče se upotrebe termina iz naslova ovog akta. Termin, koji smo upotrebili za označavanje ove Uredbe je „dostavljanje“, imajući u vidu da termin „service“, koji Uredba 1393/2007 sadrži u svom nazivu na engleskom jeziku, može imati različita značenja, kao što su usluga, servisiranje, postupanje, itd. Obzirom na ulogu spomenutih tela (agencija), odlučili smo se za termin „dostavljanje“. Agencije za prijem postupaju sa tim aktima tako što ih dostavljaju licima, koja su označena u njima. Osim toga, one vrše i druge radnje, u vezi tih akata, ukoliko se za to ukaže potreba, u skladu sa odredbama Uredbe 1393/2007. Kad su u pitanju agencije koje su predviđene kao tela koja vrše dostavljanje akata, reći ćemo da ćemo u radu koristiti prevod sa engleskog jezika, odnosno «receiving agency» označićemo kao agenciju za prijem akata, dok ćemo «transmitting agency» označiti kao agenciju za prenos. Pod agencijom za prijem, Uredba 1393/2007 poraZumeva službeno lice, telo ili druga lica koja su ovlašćena za preuzimanje (prijem) sudskih i vansudskih akata iz neke druge zemlje članice. Pod agencijom za prenos, Uredba 1393/2007 podrazumeva službeno lice, telo ili druga lica koja su ovlašćena za otpremu sudskih i vansudskih akata u neku drugu zemlju članicu. Hrvatska je u Zakonu o izmenama i dopunama Zakona o parničnom postupku[161] uvrstila i primenu odredaba Uredbe 1393/2007. U vezi sa tim, pomenućemo koja tela su određena ovim aktom kao agencije za prenos, odnosno prijem akata iz inostranstva. Ako se radi o sudskim pismenima, dostavu će učiniti sud koji treba da obavi dostavu. Zatim, ako se radi o vansudskim pismenima, dostavu će izvršiti sud na čijem području lice kome treba dostaviti isto, ima prebivalište ili uobičajeno boravište. Ukoliko se radi o dostavi pismena koje su overili ili izdali javni beležnici, istu će izvršiti sud na čijem području ova lica imaju sedište. Kao tela za prijem pismena, određeni su opštinski sudovi na čijoj teritoriji treba da bude izvršeno dostavljanje.[162] Smatramo da su ove napomene neophodne, kako bi se lakše razumeo tekst Uredbe 1393/2007.

2. Sadržina odredaba predviđenih Uredbom 1393/2007

Uredba 1393/2007 se sastoji iz Preambule i četiri poglavlja: I) Opšte odredbe, u kojima se definišu organi dostavljanja akata, kao i njihova nadležnost (članovi 1. – 3.); II) Dostavljanje sudskih akata (članovi 4. – 15.); III) Dostavljanje vansudskih akata (član 16.); IV) Završne odredbe, u okviru kojih se reguliše primena Uredbe (članovi 17. – 19.), odnos Uredbe sa sporazumima i aranžmanima zaključenim od strane zemalja članica (član 20.), pravna pomoć i zaštita akata (članovi 21. – 22.), kao

[161] Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku (Narodne novine Republike Hrvatske br. 84/2008)

[162] Član 507. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku Hrvatske

i objavljivanje, ukidanje Uredbe 1348/2000 i stupanje na snagu (članovi 23. – 26.). Ako pogledamo Uredbu 1348/2000, videćemo da je i ona podeljena na preambulu i četiri poglavlja, sa istim naslovima. Razlika je u tome, što Uredba 1393/2007 sadrži i odredbu o ukidanju Uredbe 1348/2000, tako da ima jedan član više.

3. Osnivanje i nadležnost agencija za prenos i prijem akata

Uredba 1393/2007 se primenjuje u slučajevima kada se iz jedne zemlje članice šalje u drugu zemlju članicu, sudski ili vansudski akt, donesen u građanskim ili trgovačkim stvarima, radi dostavljanja određenom licu, koje je označeno u aktu. Uredba 1393/2007 se neće primenjivati na predmete u vezi sa carinskim ili administrativnim stvarima, kao i kada se radi o odgovornosti države u stvarima acta iure imperii. U zavisnosti od sadržine, akt će proizvesti određena dejstva na teritoriji zemlje članice, u koju je poslat, odnosno dostavljen. Akti se dostavljaju licima, čija je adresa poznata. Akti se neće dostavljati, ako je adresa lica, kome je akt upućen, nepoznata. Znači, akt mora da sadrži adresu lica, kome se dostavlja. U suprotnom, ovlašćeni organ (agencija) neće postupati po tom aktu.

Svaka zemlja članica dužna je da odredi organe (tela), koji će vršiti poslove agencija za prenos, odnosno prijem sudskih i vansudskih akata. Zemlja članica može odrediti da će poslove agencija za prenos, odnosno prijem, vršiti dva ili jedan organ (istovremeno bi vršio poslove i prenosa i prijema akata). Ukoliko je zemlja članica složena država, odnosno savezna, ili u njoj egzistiraju više pravnih sistema, tada će ona biti slobodna da odredi više od jedne agencije za obavljanje poslova prenosa, odnosno prijema akata. Agencije se imenuju za period od 5 godina, a može im se produžiti imenovanje za još 5 godina. Svaka zemlja članica je dužna da dostavi Komisiji Zajednice obaveštenja, koja se tiču imena i adrese agencije za prijem, geografskog područja, na kojem se prostire nadležnost te agencije, načina prijema akata, kao i o jezicima, na kojima moraju biti dostavljani akti, a u skladu sa standardnom formom, koja je utvrđena u Aneksu Uredbe. Takođe, zemlje članice su dužne da obaveste Komisiju i o svakoj promeni navedenih podataka. Zemlje članice su dužne da imenuju i centralno telo, koje će biti odgovorno za pribavljanje obaveštenja za agenciju za prenos, zatim za pronalaženje rešenja, u slučaju određenih teškoća, koje se mogu pojaviti kod prenosa akata, kao i za prosleđivanje akata agenciji za prijem, u izuzetnim slučajevima, i to na zahtev agencije za prenos. Svaka zemlja članica, koja je savezna država, odnosno složena država, može imenovati više od jednog centralnog tela za navedene poslove. Uredba 1393/2007 ne određuje koje telo može biti imenovano za centralno, tj. da li to mora biti državni organ ili ne. Pretpostavimo da će ove poslove morati da vrši državni organ.

4. Dostavljanje sudskih dokumenata

Uredba 1393/2007 određuje da agencije između sebe, na što brži mogući način, dostavljaju sudske akte. Dostavljanje sudskih akata, bez obzira na šta se ti akti odnosili

(zahtevi, potvrde, sertifikati i sl.), biće izvršeno na uobičajeni način. Dostavljanje se vrši između agencije za prenos i agencije za prijem. Pretpostavlja se da su navodi u tim aktima tačni i da su lako čitljivi, odnosno da se može postupati po njima. Svaki akt, koji se dostavlja mora biti praćen zahtevom, koji se sastavlja u skladu sa standardnom formom određenom u Aneksu Uredbe 1393/2007. Svi akti, koji se dostavljaju biće oslobođeni legalizacije (koja po pravilima Međunarodnog privatnog prava može biti unutrašnja ili međunarodna) ili bilo koje druge formalnosti. Praktično, svi akti će moći da se dostavljaju, odnosno po svim aktima će moći da se postupa, bez prethodnog postupka provere tih akata. Naravno, pretpostavlja se da će nadležni organi zemalja članica vršiti kontrolu akata, koji se dostavljaju u skladu sa Uredbom 1393/2007. Oslobođenje od legalizacije ili bilo koje druge formalnosti doprinosi efikasnosti dostavljanja.

Adresat, kome se dostavlja sudski ili vansudski akt, mora imati državljanstvo zemlje članice iz koje se šalje pismeno, odnosno zemlje otpreme pismena. Agencija za prenos će biti dužna da obavesti molioca, koji dostavlja određeni akt, da će adresat, kome je akt upućen, moći da odbije prijem tog akta, ukoliko taj akt ne bude dostavljen na jeziku u skladu sa odredbama Uredbe 1393/2007. Agencija za prijem će, nakon prijema akta, na najbrži mogući način obavestiti o tome (o odbijanju prijema akta) agenciju za prenos, koristeći standardnu formu. Isto tako, ako zahtev za dostavljanje nije kompletan, agencija za prijem će obavestiti agenciju za prenos, kako bi ona dostavila akt ili obaveštenje, koje nedostaje. A ako je zahtev dostavljen van odredbi ove Uredbe, on će, zajedno sa aktima biti vraćen agenciji za prenos. Sa druge strane, ako je akt sa zahtevom dostavljen agenciji za prenos, koja nema teritorijalnu nadležnost za postupanje po tom aktu, ta agencija će biti dužna, da prosledi taj akt agenciji za prijem, koja ima teritorijalnu nadležnost, a o tome će obavestiti agenciju za prenos. Agencija za prijem će postupati sa dostavljenim aktom u skladu sa pravom zemlje prijema, odnosno, na zahtev agencije za prenos, u skladu sa posebnom formom, ukoliko to nije u suprotnosti sa pravom zemlje prijema. Uredba 1393/2007 nije definisala slučajeve, kada agencija za prenos može zahtevati od agencije za prijem da akt bude dostavljen, odnosno da sa njime bude postupano na poseban način. Isto tako, nije definisano, kada će pravila postupka zemlje članice iz koje se šalje akt, biti u suprotnosti sa pravilima postupka zemlje prijema. Agencija za prijem mora postupiti po aktu, što je moguće pre. Ukoliko agencija za prijem ne postupi, po aktu, odnosno ne dostavi akt, u roku od mesec dana od dana prijema, ona će o toj činjenici obavestiti agenciju za prenos. Inače, dostavljanje pismena se dokazuje povratnicom ili drugom sličnom ispravom, koja dokazuje navedeno.

Rečeno je da adresat može odbiti akt, ukoliko on nije dostavljen na jeziku u skladu sa odredbama Uredbe 1393/2007. Agencija za prijem će biti dužna da obavesti agenciju za prenos, ukoliko adresat odbije, na takav način, sudski akt. Ako adresat odbije da primi navedeni akt, tada taj akt, kod sledećeg dostavljanja, mora biti praćen prevodom na jeziku, koji je određen u odredbama Uredbe 1393/2007. U tom slučaju,

kao datum dostavljanja će se računati dan tog, naknadnog, dostavljanja. Ova odredba će se primenjivati i kod dostavljanja preko diplomatskih i konzularnih agenata, odnosno preko pošte ili ovlašćenog lica.

Kada sve formalnosti oko postupanja sa dostavljenim sudskim aktom budu kompletne, agencija za prijem će o tome sastaviti sertifikat, u skladu sa standardnom formom, koji će poslati agenciji za prenos. Sertifikat se sastavlja na službenom jeziku ili jednom od službenih jezika zemlje članice. Što se tiče troškova postupka dostavljanja i postupanja po sudskom aktu, Uredba 1393/2007 određuje pravilo da to neće dovesti do bilo kakvog plaćanja troškova od strane zemlje članice, koja je poslala zahtev za postupanje sa sudskim aktom. Molilac će biti dužan da snosi troškove, u izuzetnim slučajevima, za rad sudskog službenika ili ovlašćenog lica iz zemlje članice, kojoj je zahtev sa aktom dostavljen.

Naravno, dostavljanje se ne mora vršiti isključivo preko agencija za prenos i agencija za prijem. Dostavljanje sudskih akata se može vršiti i konzularnim i diplomatskim putem, u izuzetnim slučajevima, kao i preko diplomatskih i konzularnih agenata, i to direktno. Tada će se primenjivati opšta pravila o dostavljanju ovim putevima. Ta opšta pravila su pravila Međunarodnog privatnog prava. Naravno, kod dostavljanja akata diplomatskim putem, mora se voditi računa o efikasnosti i brzini dostavljanja, što nije odlika dostavljanja diplomatskim putem. Isto tako, dostavljanje sudskih akata može se vršiti i putem pošte, odnosno molilac može poslati određeni sudski akt putem pošte direktno adresatu. Uredba 1393/2007 dozvoljava da svako zainteresovano lice može direktno dostaviti sudski akt sudskom službeniku ili drugoj ovlašćenoj osobi, u zemlji članici, radi daljeg postupanja po tom aktu. Ovde možemo postaviti pitanje efikasnosti i sigurnosti takvog dostavljanja akata, kao i pitanje eventualne naknadne pomoći oko dostavljanja, ako se pojave određene teškoće u vezi prijema ili odbijanja akta, neodazivanja, zatim, ako se radi o sudskom pozivu ili sličnom aktu, i sl.

5. Dostavljanje vansudskih dokumenata

Uredba 1393/2007 uređuje i dostavljanje vansudskih akata, odnosno dokumenata. To su dokumenti, koji mogu biti razne isprave, kao i drugi akti, doneseni od strane različitih ovlašćenih organa. Postavlja se pitanje, da li to mogu biti i privatne isprave. Uredba 1393/2007 određuje da će se na dostavljanje vansudskih akata i na postupanje po tim aktima u zemljama članicama, primenjivati odredbe te Uredbe, koje se odnose na dostavljanje sudskih akata. Isto tako, ovde se može postaviti pitanje primene pravila Međunarodnog privatnog prava, kod dostavljanja javnih i privatnih isprava. Privatne isprave se moraju upodobljavati sa javnim, kako bi mogle biti dostavljene drugoj zemlji. Sa druge strane, Uredba 1393/2007 ne određuje nikakva posebna pravila kod dostavljanja vansudskih akata, tako da možemo da zaključimo da su ovi akti, ako posmatramo njihovo dejstvo u drugoj zemlji članici, izjednačeni. Ovom Uredbom

se želelo pojednostavljenje dostavljanja akata radi daljeg postupanja po njima, bez ikakvih formalnosti.

6. Uslovi za primenu odredaba Uredbe 1393/2007

Mere potrebne za primenu Uredbe 1393/2007 biće usvojene u skladu sa postupkom, definisanim u njoj. U skladu sa ovim odredbama, doneta je pomenuta Odluka br. 781/2001 od 25. septembra 2001. godine, koja uređuje usvajanje uputstva za primenu Uredbe 1393/2007, kao i usvajanje tumača akata. Tumač akata je naročito bitan za primenu ove Uredbe, zbog toga što je potrebno definisati sudske i vansudske akte, odnosno razlike među njima. Tumač akata treba da se, naročito, odnosi na vansudske akte, imajući u vidu napred navedenu napomenu o razlici između javnih i privatnih isprava. Uredba 1393/2007 određuje i mere, u slučaju da akt, odnosno sudski poziv ili drugi sličan akt, bude odbijen od strane lica, kome je upućen, odnosno mere, u slučaju da se to lice ne pojavi, pred nadležnim organom, koje je i uputilo taj poziv. Ovde je važno da se odrede postupci nadležnih organa zemlje prijema, ako se to lice nalazi na teritoriji te države. Osim toga, proverava se da li se po aktu postupilo što je moguće pre, a, takođe, da li se poštovao način dostavljanja. U ovim slučajevima će se raditi o pružanju međunarodne pravne pomoći između zemalja članica. Mere, koje bi se preduzele za rešenje ovih slučajeva, preduzimale bi se po lex fori, po pravu zemlje prijema Sigurno je da bi agencija za prijem ili neki drugi organ (sud) mogla primeniti i pravo zemlje odašiljanja akta, ako to ne bi bilo u suprotnosti sa pravilima zemlje prijema, odnosno sa javnim poretkom.

7. Odnos Uredbe 1393/2007 sa sporazumima zemalja članica

Uredba 1393/2007 će, kod primene, imati prvenstvo u odnosu na bilateralne i multilateralne sporazume, kao i aranžmane zaključene od strane zemalja članica. Uredba neće sprečavati zemlje članice da zaključuju sporazume i aranžmane, koji se odnose na dostavljanje ili pojednostavljenje dostavljanja akata, s tim što ti sporazumi i aranžmani moraju biti u skladu sa odredbama Uredbe 1393/2007. Zemlje članice će biti obavezne da šalju Komisiji kopiju sporazuma ili aranžmana, napred navedenih, kao i eventualne dopune, koje se odnose na te sporazume, odnosno aranžmane. Praktično, jedino će se Uredba 1393/2007 primenjivati kod dostavljanja sudskih i vansudskih akata između zemalja članica. Uredba 1393/2007 je donesena u skladu sa Protokolom, tj. aneksom Briselske konvencije o nadležnosti i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, kao i u skladu sa Haškom konvencijom iz 1965. godine. Uredba 1393/2007 će, znači, imati prvenstvo u primeni kod dostavljanja sudskih i vansudskih akata između zemalja članica. No, ova Uredba neće sprečavati zemlje članice da zaključuju sporazume u ovoj oblasti u skladu sa njom, što znači da će se, ukoliko je,

na primer, zaključen bilateralni sporazum između dve zemlje članice, taj sporazum primenjivati, naravno, ako su njegove odredbe u skladu sa Uredbom 1393/2007. Sa druge strane, ako se radi o dostavljanju navedenih akata između država članica i trećih zemalja, tada će se primenjivati ostali međunarodni ugovori, koji uređuju ovu oblast, ako su države u pitanju, potpisnice tih ugovora. Ako to nije slučaj, primenjivala bi se opšta pravila o dostavljanju.

8. Zaštita dokumenata

Uredba 1393/2007 reguliše i primenu člana 23. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku od 17. jula 1905. godine i člana 24. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku od 1. marta 1954. godine. Te konvencije su na detaljan način regulisale građanski sudski postupak sa elementom inostranosti, a između ostalog, i način dostavljanja sudskih i vansudskih dokumenata. Što se tiče informacija, koja je sadržana u aktima, koji se dostavljaju, bez obzira da li se radi o sudskim ili vansudskim, one će biti korišćene od strane agencije za prijem samo u svrhu, koja je definisana prenosom akata. Agencija za prijem dužna je da osigura zaštitu i tajnost svih informacija, koje predstavljaju sadržinu akta, koji se dostavlja. Uredba 1393/2007 nije regulisala, na koji način će se obezbediti tajnost i zaštita informacija, no, smatramo da bi se primenilo domaće pravo, pravo zemlje prijema.

9. Prestanak važnosti (ukidanje) Uredbe 1348/2000

Uredba 1348/2000 je prestala da važi danom primene Uredbe 1393/2007. To znači da će se Uredba 1348/2000 primenjivati do 13. novembra 2008. Obzirom da je većina odredaba ove dve Uredbe slična, dat je pregled izmena u tabeli u Aneksu III Uredbe 1393/2007, o čemu će, posebno, biti reči.

10. Stupanje na snagu

Uredba 1393/2007 je stupila na snagu dvadesetog dana od dana objavljivanja u Službenom listu Evropske unije. Ona će se primenjivati od 13. novembra 2008. godine i direktno se primenjuje u svim zemljama članicama, koje su je usvojile, u skladu sa Ugovorom o osnivanju Zajednice. Komisija će biti dužna da dostavlja Evropskom Parlamentu i Ekonomskom i Socijalnom Komitetu izveštaje o primeni Uredbe 1393/2007. Prvi izveštaj mora biti dostavljen do 1. juna 2011. godine, a, nakon tog datuma, izveštaj će se podnositi na svakih pet godina. Osim toga, zemlje članice moraju komunicirati sa Komisijom o primeni odredaba Uredbe 1393/2007, a naročito o važnim činjenicama, koje se tiču dostavljanja akata i postupanja po tim aktima od strane agencije za prijem i drugih ovlašćenih organa u zemlji članici. Sve

informacije će Komisija objaviti u Službenim novinama Zajednice. Komisija će, na osnovu navedenog, sprovoditi Uredbu 1393/2007, odnosno prikupljaće sva obaveštenja od zemalja članica, koja će biti osnov izveštaja, koji, periodično, mora dostavljati. Nadležni organi zemalja članica, koji Komisiji dostavljaju obaveštenja o svim važnim činjenicama o sprovođenju ove Uredbe, trebalo bi da budu organi, koji su imenovali agencije za prenos i prijem sudskih i vansudskih akata.

IV) Razlike između Uredbe 1348/2000 i Uredbe 1393/2007

U Aneksu III Uredbe 1393/2007 naveden je uporedni pregled članova te Uredbe i Uredbe 1348/2000. Iz te tabele se, jasno, može videti koje su odredbe Uredbe 1348/2000 izmenjene, odnosno koje su prestale da važe. Videćemo da izmene nisu značajnije, odnosno da nije izmenjen veći broj odredaba Uredbe 1348/2000. Najbitnije izmene se odnose na sledeće odredbe:

1) U opštim odredbama se navodi u kojim slučajevima se neće primenjivati Uredba 1393/2007, što nije navedeno u Uredbi 1348/2000;[163]

2) U opštim odredbama se navodi da se pod «zemljom članicom» neće podrazumevati Danska, koja nije usvojila Uredbu 1393/2007. Objašnjenje o tome daje se u Preambuli;[164]

3) U poglavlju koje se odnosi na dostavljanje sudskih dokumenata, navodi se postupanje agencije za prijem kad primi dokument, kao i obaveza obaveštavanja agencije za prenos u skladu sa formom navedenom u Aneksu I Uredbe 1393/2007. Takođe, navodi se obaveza agencije za prijem da preduzme sve potrebne korake oko prijema dokumenta. Radi se o izmenjenoj odredbi Uredbe 1348/2000;[165]

4) Takođe, u poglavlju koje se odnosi na dostavljanje sudskih dokumenata, navodi se postupanje u slučaju kada adresat odbije prijem dokumenta, ako nije sastavljen na jeziku po odredbama Uredbe 1393/2007. Dodata je i odredba o danu prijema dokumenta. Osim toga, u Uredbi 1393/2007 se navodi da se ista odredba primenjuje i kada se dostavljanje vrši preko diplomatskih i konzularnih agenata;[166]

5) Kad je u pitanju komunikacija između zemalja članica i Komisije oko primene Uredbe 1393/2007, kao i kod objavljivanja, izmenjena je odredba u smislu da će sva dokumenta i obaveštenja biti dostupna elektronskim putem, preko Evropske sudske mreže u građanskim i trgovačkim stvarima, o čemu je doneta posebna Odluka br. 470/2001, 28. maja 2001. godine;

[163] Član 1., st. 1. Uredbe 1393/2007 (druga rečenica)
[164] Član 1., st. 3. Uredbe 1393/2007
[165] Član 7., st. 2. Uredbe 1393/2007
[166] Član 8., st. 3. i 5. Uredbe 1393/2007

6) Kao što je, napred, rečeno, posebna odredba se odnosi na ukidanje Uredbe 1348/2000;[167] i

7) Izmenjena je i odredba, koja se odnosi na podnošenje izveštaja Evropskom Parlamentu, Savetu i Evropskom Ekonomskom i Socijalnom komitetu o primeni Uredbe 1393/2007, što je i logično, obzirom da će se ona primenjivati od 13. novembra 2008. godine.[168]

Kao što smo i rekli, a iz navedenog pregleda se i vidi, nije došlo do značajnijih izmena. Uredba 1393/2007 ima za cilj efikasnost u dostavljanju sudskih i vansudskih dokumenata, što se odnosi na postupanje agencije za prijem u pojedinim slučajevima, odbijanje prijema dokumenta i komunikaciju između zemalja članica i Komisije.

Pomenućemo i Anekse, koji su sastavni deo Uredbe 1393/2007, a kojih ima tri. Aneks I predstavlja zahtev za dostavljanje dokumenta, koji u sebi sadrži podatke o agenciji za prenos, agenciji za prijem, pošiljaocu, adresatu, načinu dostavljanja i samom dokumentu, koji se šalje. Osim toga, Aneks I se odnosi i na potvrdu prijema sa datumom prijema dokumenta, kao i sa podacima o eventualnom povratu dokumenta. Aneks II se odnosi na informaciju o pravu adresata da odbije prijem dokumenta. Potvrda o odbijanju prijema dokumenta mora da sadrži podatke o identifikaciji, adresi, telefonu, faksu i e-mail-u lica koje odbija prijem, kao i izjavu tog lica da odbija prijem dokumenta, jer nije dostavljen na jeziku, koji to lice razume. Ta izjava mora biti potpisana od strane tog lica. Naveden je i spisak jezika, od kojih to lice mora da označi jedan, na kome želi da mu bude dostavljen taj akt. Aneks II je naveden na jezicima svih članica EU. Kao što smo, već, rekli, Aneks III predstavlja pregled izmenjenih odredaba obe, navedene, Uredbe.

*
* *

Direktna komunikacija agencija koje su osnovane u zemljama članicama EU, a čiji je zadatak prenos i prijem sudskih i vansudskih dokumenata doprinosi velikoj efikasnosti u vršenju ovog oblika međunarodne pravne pomoći. Osnivanje ovih agencija ili drugih tela (pre svega pri državnim organima) predviđeno je i u drugim međunarodnim izvorima. Zemlje članice moraju da odrede koja će tela ili lica vršiti navedene poslove, kao i centralni organ, koji bi, pre svega, trebalo da bude ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa.

Uredba 1393/2007 ima isti cilj, kao i Uredba 1348/2000, a to je definisanje zadataka agencija za prenos i prijem dokumenata. Videli smo da najveći problem kod dostavljanja stvara hitno postupanje sa primljenim dokumentom, kao i odbijanje adresata da primi dokument. Upravo je tome i posvećena veća pažnja u Uredbi 1393/2007.

[167] Član 23., st. 3. Uredbe 1393/2007
[168] Član 24. Uredbe 1393/2007

V) Evropska konvencija o obaveštenjima o stranom pravu

Evropska konvencija o obaveštenjima o stranom pravu (dalje: Konvencija) doneta je od strane Saveta Evrope 07. juna 1968. godine[169]. Bivša, SFR Jugoslavija je ratifikovala[170] ovu Konvenciju, koja je od izuzetnog značaja u oblasti saznanja sadržine stranog prava, obzirom da pruža zanimljiva rešenja u ovoj oblasti. Ovu Konvenciju je ratifikovao i određen broj istočnoevropskih zemalja[171], što, takođe, ukazuje na njen značaj. Osnovni predmet Konvencije je obaveza strana ugovornica da se međusobno obaveštavaju o sadržini svojih materijalnih i procesnih prava, kao i o organizaciji pravosuđa[172]. Samim tim se obezbeđuje efikasno i brzo utvrđivanje sadržine stranog prava, jer Konvencija predviđa i formiranje posebnih organa, koji će vršiti poslove vezane za prijem zamolnica, kao i za postupanje po tim zamolnicama. Osim toga, Konvencija detaljno uređuje i ko može i na koji način da podnosi zahtev za obaveštenje, kao i na koji način i u kom obliku mora biti dat odgovor na zamolnicu organa strane države. Konvencija uređuje i druga pitanja, o kojima će biti reči kasnije. No, osnovni razlog, zbog čega treba posvetiti pažnju Konvenciji, jeste njena nedovoljna primena u praksi od strane država potpisnica, pre svega, zbog toga što se Konvencijom predviđa da se zahtev za obaveštenje dostavlja na jeziku zamoljene države, odnosno, da će i odgovor biti na jeziku zamoljene države[173].

Imajući u vidu da svaki pokušaj unifikacije pravila postupka obaveštavanja o stranom pravu doprinosi saradnji država u ovoj oblasti u slučajevima u kojima se pojavljuje element inostranosti, tako i primena ove Konvencije mora imati svoje mesto u okvirima u kojima je i doneta, a to je Evropska zajednica. Efikasno dostavljanje odgovora o sadržini stranog prava u slučajevima međunarodne pravne pomoći je prvi korak ka rešavanju predmeta u kojima je prisutan element inostranosti. Takođe, primena Konvencije zavisi i od unutrašnjih zakonodavstava država, kao i od osnovnih teorijskih stavova prema dokazivanju i primeni stranog prava.

1. Unutrašnje zakonodavstvo naše zemlje i međunarodna pravna pomoć

I domaćim unutrašnjim zakonodavstvom reguliše se materija međunarodne pravne pomoći. Naime, i Zakon o parničnom postupku (dalje. ZPP) i Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja (dalje: Zakon o MPP) regulišu ovu oblast na opšti način, u slučajevima kada je potrebno utvrditi sadržinu stranog prava, a u

[169] Objavljena u Sl. listu SFRJ – dodatak Međunarodni ugovori br. 7/91

[170] Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o obaveštenjima o stranom pravu – Sl. list SFRJ – dodatak Međunarodni ugovori br. 7/91

[171] Belorusija, Bugarska, Rumunija, Rusija, Slovačka, Ukrajina, Češka, itd.

[172] Član 1. st. 1. Konvencije. Konvencijom je u istom članu, stavu 2, određeno da strane ugovornice mogu da prošire obim primene iste.

[173] Član 14., st. 1. Konvencije

skladu sa opštim stavom domaćeg prava, koje pripada shvatanju kontinentalnog prava, a to je da se strano pravo tretira kao pravo, odnosno, da sud po službenoj dužnosti primenjuje strano pravo. ZPP reguliše međunarodnu pravnu pomoć na taj način, što su domaći sudovi dužni da pruže pravnu pomoć stranim sudovima, onda kada je to regulisano međunarodnim ugovorima, odnosno, kad postoji uzajamnost. Isto tako, sud neće pružiti pomoć stranom sudu, ako se pružanje pomoći sastoji iz radnji, koje su protivne javnom poretku naše zemlje. Kao što se vidi, u ZPP postoji osnova za primenu Konvencije. U ZPP nije izričito navedeno iz čega se sastoji pravna pomoć stranim sudovima (iz kojih radnji), ali je određena rezerva javnog poretka. ZPP određuje da će se pomoć pružiti na način, koji je predviđen u domaćem pravu, a, takođe, određuje se da će se sudovi upustiti u pružanje pomoći, samo ako se dostavljanje molbe izvršilo diplomatskim putem i na jednom od jezika domaće zemlje, odnosno, ako je dostavljen overen prevod, ukoliko nije drugačije određeno međunarodnim ugovorom.

Pravila Međunarodnog privatnog prava određuju, kako će se izvršiti dostavljanje diplomatskim putem, odnosno, šta sve treba da sadrži zahtev ili molba koja se dostavlja. Takođe, predviđeno je da se molba dostavlja na jeziku domaće zemlje ili overene prevod i da će samo tada domaći sud postupiti po toj molbi. Kao što je rečeno, i Konvencija predviđa slične odredbe, no u Konvenciji nije uslovno određena odredba, kao u ZPP. Isto tako, ZPP predviđa da će se i dostavljanje molbi i zahteva stranim sudovima vršiti na jeziku zamoljene države, odnosno, izvršiće se dostavljanje overenog prevoda. Tim odredbama ZPP predviđa istovetno postupanje, i u slučaju kada se postupa po zamolnicama organa stranih država, kao i u slučaju, kada naš organ koristi institut međunarodne pravne pomoći i traži neko obaveštenje od stranog organa.

I Zakon o MPP, u članu 13., reguliše oblast međunarodne pravne pomoći. Naime, predviđa da će sud, po službenoj dužnosti, utvrđivati sadržinu stranog prava. Kao vrsta pomoći sudu, predviđena je mogućnost obraćanja državnom organu uprave, koji je nadležan za poslove pravosuđa. A predviđena je mogućnost da i stranke u postupku mogu podneti javnu ispravu. U Zakonu o MPP je utvrđeno da sud po službenoj dužnosti utvrđuje sadržinu stranog prava, što govori da naša zemlja pripada grupi zemalja kontinentalnog sistema, koji strano pravo tretira kao pravo i koje se utvrđuje po službenoj dužnosti, odnosno, postoji pretpostavka da sud poznaje strano pravo i da će ga kao takvo i primeniti. U istom članu Zakona o MPP je predviđeno da stranke mogu podneti ispravu, koja dokazuje sadržinu stranog prava. Može se desiti da, istovremeno, sud utvrđuje, po službenoj dužnosti, sadržinu stranog prava i da stranke podnesu ispravu o sadržini stranog prava. To nikako ne ograničava sud, da koristi i druge metode, kako bi utvrdio pravu sadržinu stranog prava, ukoliko se sadržina isprave, koja je podneta od strane stranaka, razlikuje od sadržine stranog prava, koju je utvrdio sud. Ovde se može postaviti pitanje i obaveznog obraćanja suda Ministarstvu pravde, jer se može pretpostaviti da će sud veću pomoć, u saznanju stranog

prava, naći u naučnim institucijama.[174] Član 13. Zakona o MPP, u tom pogledu, ne ograničava sud i ne obavezuje ga da se, u svakom slučaju, obrati Ministarstvu pravde. Treba zaključiti da je obaveza suda da „zna“ pravo, koje treba primeniti u predmetima sa elementom inostranosti, tj. da to pravo, po službenoj dužnosti, sazna. No, često se dešava da sud ne može saznati sadržinu stranog prava, odnosno, da sud ne koristi sve metode u saznanju istog, tako da i u predmetima sa elementom inostranosti primenjuje domaće pravo, znači primenjuje pravo po lex fori. Možda je zakonodavac u poslednjem stavu člana 13. Zakona o MPP, trebao da reši slučajeve, kada je sud u nemogućnosti da sazna sadržinu stranog prava, na taj način, što bi odredio primenu prava po lex fori. Međutim, napominjemo, da sud ne bi trebalo da se ograniči samo na traženje obaveštenja od Ministarstva pravde, već bi trebalo da se obrati i nekoj od naučnih ustanova.

2. Strano pravo kao „pravo“ i kao činjenica

Kod saznanja sadržine stranog prava, radi njegove primene u predmetima sa elementom inostranosti, polazi se sa dva različita stanovišta, koja se tiču tretiranja samog stranog prava u domaćem zakonodavstvu. Pre svega, polazi se od shvatanja stranog prava kao „prava“, kada se strano pravo smatra kao domaće i kada sud, po službenoj dužnosti, saznaje njegovu sadržinu. Sa druge strane, polazi se od tretiranja stranog prava kao činjenice, kada su stranke u postupku dužne da dokazuju činjenice u postupku.[175] Shvatanje, koje strano pravo smatra „pravom“ je karakteristično za zemlje kontinentalnog sistema, a drugo shvatanje je prihvaćeno u anglosaksonskim zemljama. Kao što se vidi, osnovna razlika između ova dva sistema je u sistemu saznanja i tretiranja stranog prava. U prvom sistemu, sistemu kontinentalnog prava, pretpostavlja se da sud treba uvek da zna pravo koje primenjuje, pa tako i slučajevima sa elementom inostranosti. Sudija mora, po službenoj dužnosti, saznati sadržinu stranog prava, no, ukoliko to ne učini ili ako pogrešno primeni strano pravo, to može biti razlog za reviziju ili za ulaganje zahteva za zaštitu zakonitosti.[176] Znači, ako sud pogrešno ili nepotpuno primeni strano pravo u predmetu sa elementom inostranosti, odluka, koju je taj sud doneo, može biti ukinuta ili preinačena, isto kao da je povređeno materijalno pravo u predmetu, koji u sebi ne sadrži element inostranosti.[177] U anglosaksonskim zemljama, strano pravo se dokazuje pomoću stranaka, odnosno, pomoću svedoka.[178] Po engleskom pravu se, ako sud ne može da sazna strano pravo,

[174] Stanivuković, Praktikum za Međunarodno privatno pravo, Novi Sad 1999., str. 192
[175] Muminović, , nav. delo, str. 64
[176] Pak M., Neki problemi međunarodne pravne pomoći u statusnim i imovinskim stvarima i zapažanja iz prakse sudova u Srbiji, Beograd 1977., str. 11
[177] Pak M., Međunarodno privatno pravo, Beograd 2000., str. 323
[178] Muminović, nav. delo, str. 65

jer ga stranke nisu dokazale, primenjuje domaće pravo, jer se strano pravo upodobljava sa domaćim. To znači, da sud u Engleskoj nastalu pravnu prazninu, usled nedostatka dokaza o sadržini stranog prava, popunjava odgovarajućim pravilom domaćeg prava. Ovaj stav se obrazlaže teorijom stečenih prava. Pravilo domaćeg prava se u predmetu sa elementom inostranosti primenjuje na osnovu pretpostavke da je sadržina domaćeg prava jednaka ili slična sadržini stranog prava.[179] U SAD sudija ima široka ovlašćenja kod primene stranog prava, odnosno, kada domaća koliziona norma ukazuje na primenu stranog prava. On može da prihvati ili da odbije primenu stranog prava, koje nije dokazano u postupku. Isto tako, on odlučuje i o obimu primene stranog prava, kao i o tome da li je, uopšte, potrebna primena stranog prava, bez obzira na rešenje koje pruža domaća koliziona norma.[180] U nekim drugim zemljama, gde se, takođe, strano pravo smatra činjenicom, preupušta se strankama dokazivanje, ali ako stranke ne uspeju da dokažu sadržinu stranog prava u određenom predmetu, to ima za posledicu odbijanje pravnog zahteva, koje je zasnovano na stranom pravu.[181]

Saznavanje sadržine stranog prava, na način kako je određeno u kontinentalnom sistemu, može proizvesti dve posledice, koje mogu uticati na ishod rešavanja određenog predmeta. Prvo, može dovesti do odugovlačenja postupka, obzirom da sudu može biti potrebno duže vreme, kako bi utvrdio sadržinu stranog prava, bez obzira, kojim je putem krenuo u tom saznanju. Obraćanje nekom od zvaničnih državnih organa ili nekoj od naučnih institucija može duže trajati, odnosno, ne mora dovesti do željenih rezultata. Drugo, u slučaju da sud ne sazna strano pravo, bilo da nije upotrebio sve mogućnosti, bilo da se nije ni upuštao u saznanje stranog prava, primeniće se pravo po lex fori, odnosno, domaće pravo. Takav ishod ne mora dovesti do pravilnog rešavanja određenog predmeta. Ako posmatramo anglosaksonske zemlje, mora se primetiti da dokazivanje sadržine stranog prava pomoću svedoka, odnosno, stranaka u postupku, dovodi sud u poziciju da, ako stranke ne dokažu sadržinu stranog prava, iz bilo kog razloga (troškovi, nemogućnost pristupa informacijama o stranom pravu i sl.), uvek primenjuje pravo po lex fori. Nijedan od navedena dva sistema saznanja stranog prava nije savršen, ali treba dati prednost kontinentalnom, obzirom da se polazi od pretpostavke da sud poznaje strano pravo, a da je pitanje samog zakonodavstva na koji način će sud saznati strano pravo. Isto tako, u ovom sistemu se polazi i od činjenice da i stranke mogu učestvovati u dokazivanju stranog prava, tako da sud ima više mogućnosti za pravilnu primenu stranog prava u postupku sa elementom inostranosti.

Kada govorimo o kontinentalnom sistemu i tretmanu stranog prava kao „prava“, onda moramo reći i da su najpouzdaniji izvori podataka o sadržini stranog prava javne isprave, koje su izdate od strane nadležnog organa strane države, čije pravo treba utvrditi i

[179] Pak M., nav. delo, str. 328
[180] Pak M., nav. delo, str. 329
[181] Pak M., Neki problemi međunarodne pravne pomoći u statusnim i imovinskim stvarima i zapažanja iz prakse sudova u Srbiji, Beograd 1977., str. 11

kasnije primeniti. Različiti su organi koji će izdavati javne isprave o sadržini svog prava. To su, najčešće, ministarstva inostranih poslova, ministarstva pravde, organi najviših sudskih instanci, strana diplomatsko-konzularna predstavništva u domaćoj zemlji, itd. Mi nećemo posvećivati, na ovom mestu, pažnju stranim javnim ispravama i njihovoj dokaznoj snazi u postupku pred domaćim organima. Samo ćemo reći, da postoje posebna pravila u Međunarodnom privatnom pravu za isprave, kao i da postoje bilateralni i multilateralni izvori, koji uređuju ovu materiju. Da bismo došli do javne isprave koja će nam dokazati sadržinu stranog prava, moramo koristiti pravila o načinu saznanja stranog prava, bilo da su ona uređena unutrašnjim zakonodavstvom ili međunarodnim izvorima. O javnim ispravama, kao dokaznom sredstvu, govorimo na drugom mestu.

Ako posmatramo praksu u ovoj oblasti, nameće se zaključak da se, u saznanju, stranog prava, koriste svi poznati izvori dokaza u jednoj državi.[182] To je, naročito, karakteristično za zemlje kontinentalnog sistema, obzirom da se sud može obratiti ne samo državnim organima, već i drugim institucijama, a, takođe, i stranke mogu podneti isprave, koje će u sebi sadržati odredbe stranog prava potrebne za rešenje određenog predmeta.

3. Uporedno zakonodavstvo i utvrđivanje sadržine stranog prava

Osvrnućemo se i na neka od zakonodavstva, odnosno, na neka od rešenja, koja su predviđena kod postupka utvrđivanja sadržine stranog prava i njegove primene u slučajevima sa elementom inostranosti. Poći ćemo od mađarske Uredbe sa zakonskom snagom o međunarodnom privatnom pravu[183] i od njenog paragrafa 5, koji reguliše utvrđivanje sadržine stranog prava.[184] Pre svega, Mađarska, kao i naša zemlja, pripada grupi zemalja kontinentalnog sistema, tako da se, u prvom stavu paragrafa 5, određuje da će sud po službenoj dužnosti saznati sadržinu stranog prava, tako što će pribaviti mišljenja stručnjaka, a, isto tako, uzima u obzir i isprave o stranom pravu, koje podnesu stranke. Drugi stav istog paragrafa govori da sud može tražiti obaveštenje o stranom pravu od Ministra pravde.

Nije jasno, da li to sud može učiniti, ukoliko ne može da sazna strano pravo, čak i kada je iscrpeo mogućnosti navedene u prvom stavu. I na kraju, predviđa se, da će sud, ako je uopšte u nemogućnosti da utvrdi strano pravo, primeniti domaće, odnosno, mađarsko pravo.

Mađarski zakonodavac je, slično našem, odredio da je sud, po službenoj dužnosti obavezan da sazna strano pravo, kao i da može tražiti obaveštenje od Ministarstva

[182] Ročkomanović, Međunarodno privatno pravo, Niš 1995. str. 54

[183] Doneta 31. maja 1979. godine

[184] Paragraf 5 glasi: „1) Sud (ili drugi organ) po službenoj dužnosti se obaveštava o stranom pravu, koje ne poznaje, po potrebi pribavlja I mišljenje stručnjaka, a može uzeti u obzir i isprave, koje stranke podnesu; 2) Na zahtev suda (ili drugog organa) obaveštenje o stranom pravu daje Ministar pravde; 3) Ukoliko se pokaže nemogućim utvrditi sadržinu stranog prava, treba primeniti mađarsko pravo."

pravde. Razlika, u odnosu na Zakon o MPP je u delu, koji se odnosi na primenu domaćeg prava, u slučaju nemogućnosti saznanja stranog prava.

Švajcarski Savezni zakon o međunarodnom privatnom pravu[185] u članu 16.[186] određuje da će, takođe, sud po službenoj dužnosti utvrditi strano pravo, kao i da, u tom pogledu, može biti zatraženo učešće stranaka u postupku. Isto tako, švajcarski zakonodavac predviđa, da će se, u slučaju nemogućnosti saznanja stranog prava, primeniti domaće, švajcarsko, pravo.

Ono što razlikuje švajcarski Zakon u odnosu na naš ili mađarski, jeste odredba prvog stava člana 16, da sud, ukoliko se radi o imovinskim stvarima, može naložiti strankama da dokažu sadržinu stranog prava. No, činjenica je da zakonodavac, ovde, odredio samo mogućnost suda da to uradi, odnosno, da i u ovim slučajevima postoji obaveza suda da, po službenoj dužnosti, utvrdi sadržinu stranog prava.

Austrijski Savezni zakon o međunarodnom privatnom pravu[187], kao i prethodna dva, pripada kontinentalnom sistemu i određuje, u paragrafu 4[188], da je sud obavezan da sazna strano pravo, da zatraži saradnju stranaka, obaveštenje od Ministarstva pravde, kao i mišljenje stručnjaka. Isto tako, ukoliko je sud u nemogućnosti da utvrdi strano pravo, primenjuje se austrijsko pravo.

Pomenućemo rešenje iz drugog sistema prava, iz anglosaksonskog sistema. Drugi zbornik prava SAD – sukobi zakona[189] u svom 136. članu, koji nosi naslov „Obaveštenje o stranom pravu i njegovo dokazivanje„[190], posvetio je pažnju ovoj materiji. Naime, daju se velika ovlašćenja sudiji, kao što je, već, rečeno, u delu o karakteristikama dva osnovna sistema prava. Samim pravom američkih država, određuje se potreba utvrđivanja stranog prava, radi njegove primene u jednom predmetu sa elementom inostranosti. Ako je ta potreba utvrđena, određuje se i način saznanja stranog prava, kao i posledice koje mogu nastupiti, ako se, u određenom slučaju, ne utvrdi sadržina stranog prava. No, ako posmatramo navedene odredbe člana 136., videćemo da se ne pominje obaveza stranaka da dokažu sadržinu stranog prava. Samo se određuje da će se lokalnim pravom utvrditi obaveza saznanja stranog prava, kao i posledice propuštanja utvrđivanja njegove sadržine. Međutim, posmatrajući navedene odredbe,

[185] Od 18.12.1987. godine

[186] Član 16. glasi: "1. Sadržina stranog prava utvrđuje se po službenoj dužnosti. U tom cilju, može biti zatražena saradnja stranaka. U imovinskim stvarima, dokazivanje može biti stavljeno na teret stranaka. 2. Švajcarsko pravo se primenjuje, ukoliko sadržina stranog prava ne može biti utvrđena."

[187] Od 15.06.1978. godine

[188] Paragraf 4 glasi: „1) Strano pravo se utvrđuje po službenoj dužnosti. Dopuštena sredstva, u tom cilju, su i saradnja stranaka, obaveštenje Saveznog Ministarstva pravde i mišljenja stručnjaka, 2) Ukoliko se strano pravo, uprkos intenzivnim nastojanjima, ne može utvrditi u primerenom roku, primeniće se austrijsko pravo."

[189] Usvojen I proglašen od strane Američkog pravnog institute u Vašingtonu 23.05.1969. godine

[190] Član 136. glasi: „1) Lokalno pravo države foruma određuje potrebu obaveštenja o stranom pravu, način tog obaveštavanja i dejstvo propuštanja davanja takvog obaveštenja. 2) Lokalno pravo države foruma određuje kako se utvrđuje sadržina stranog prava i dejstvo propuštanja utvrđivanja te sadržine."

možemo zaključiti da sudu stoje na raspolaganju i neki drugi instrumenti saznanja stranog prava, tako da se on ne mora ograničiti, samo, na stranke u postupku. No, ponovimo, sudija ima velika ovlašćenja, kod saznanja i primene stranog prava, što se lokalnim pravom određene američke države i utvrđuje.

Delimičnim pregledom nekih od zakona u uporednom pravu, koji se odnose na ovu materiju, želeli smo da ukažemo na neke od karakteristika navedenih zakona, kao i na osnovne razlike između kontinentalnog i anglosaksonskog sistema prava, a u odnosu na oblast saznanja sadržine stranog prava. Osnovna razlika između ova dva sistema, koja se sastoji u tome da, u kontinentalnom sistemu, sud strano pravo saznaje po službenoj dužnosti, dok u zemljama anglosaksonskog prava, stranke dokazuju sadržinu stranog prava, sve više gubi na značaju, ako posmatramo neka od rešenja u anglosaksonskom pravu (misli se na Drugi zbornik prava SAD). Do tog približavanja mogu dovesti i međunarodni izvori u ovoj oblasti. Konvencija, iako u evropskim okvirima, čini prve korake ka tom približavanju.

4. Osnovne karakteristike Konvencije

Konvencija je, kao što je rečeno, od izuzetnog značaja za evropske zemlje, uopšte. Ona nudi efikasne mogućnosti obaveštavanja o sadržini stranog prava i predviđa ustanovljavanje organa u svakoj zemlji članici, koji posreduju i daju odgovore na zahteve o sadržini stranog prava. Ti organi primaju zahteve za obaveštenje o stranom pravu i postupaju po tim zahtevima. Svaka država je dužna da imenuje organ, koji će vršiti te poslove, kao i da o tome obavesti Savet Evrope. Glavnu ulogu, po Konvenciji, u sastavljanju zahteva za obaveštenje imaju sudski organi, a u sastavljanju odgovora pomenuti posrednički organi, kao i zvanični državni organi. Međutim, rekli smo, da se ova Konvencija retko koristi, najpre iz razloga neobučenosti sudova, koja se tiče sastavljanja zamolnica na stranim jezicima, odnosno, na jezicima zamoljenih država. Da li je taj problem mogao biti prevaziđen, bilo je osnovno pitanje, kod primene ove Konvencije, zbog različitih zakonodavnih sistema potpisnica ove Konvencije. Ona je predstavljala osnov za saradnju država po ovom pitanju i pružala je okvir za definisanje načina te saradnje. Posvetićemo pažnju samo onim delovima Konvencije, koji čine osnov te saradnje, a to su odredbe o organima za prijem i prenos zahteva za obaveštenje, odredbe o samom zahtevu, kao i odredbe o odgovoru na taj zahtev.

5. Agencija za prijem i agencija za prenos

U članu 2. Konvencije, predviđeno je formiranje agencije za prijem i agencije za prenos. Svaka strana ugovornica je dužna da imenuje telo, koje će imati ulogu agencije za prijem zahteva za obaveštenje o stranom pravu. Osim toga, agencija za prijem je ovlašćena za postupanje po tim zahtevima, odnosno, ona je dužna da odgovori ili da

ovlasti neki drugi organ ili neko drugo lice za isto.[191] U Konvenciji je predviđeno da agencija za prijem mora da bude državni organ, odnosno, ministarstvo. Sama država ugovornica će odrediti koji državni organ će biti ovlašćen za takve poslove. U stavu 2. navedenog člana Konvencije, predviđa se i formiranje agencije za prenos, koja bi vršila poslove prijema zahteva za obaveštavanje od sudskih organa domaće zemlje i koja bi te zahteve dostavljala agenciji za prijem. No, navodi se da bi agencija za prijem mogla da vrši poslove i agencije za prenos, tako da se može zaključiti da osnivanje agencije za prenos i nije neophodno. To se ne mora prihvatiti, obzirom na poslove, koje vrši agencija za prenos. U poslednjem stavu člana 2 Konvencije, obavezuje se svaka strana ugovornica da obavesti Generalnog sekretara Saveta Evrope o telu, koje će vršiti poslove agencije za prijem i agencije za prenos, odnosno, samo agencije za prijem, kao i o adresi tog tela. Ranije je rečeno, da od same države zavisi ko će vršiti navedene poslove, tako da organi, koji mogu vršiti funkciju agencije za prijem i agencije za prenos, mogu biti različiti od države do države. Ako uzmemo u obzir da je ovom Konvencijom učinjen pokušaj unifikacije pravila o obaveštavanju o sadržini stranog prava, logično je da to telo bude ministarstvo pravde, imajući u vidu i ulogu sudskih organa u sastavljanju i upućivanju zahteva za obaveštenje o stranom pravu.

6. Zahtev za obaveštenje

Član 3. Konvencije određuje koji organ može da upućuje zahtev za obaveštenje. Konvencija određuje da će to, uvek, biti neki sudski organ, čak i kad taj sudski organ nije sačinio taj zahtev. U stavu 1., člana 3, određuje se da se zahtev može uputiti samo onda kada je postupak pokrenut. No, ne govori se ništa o eventualnom podnošenju dokaza o pokretanju postupka. Svaka država potpisnica Konvencije, dužna je da, ukoliko nije osnovana agencija za prenos, obavesti Generalnog sekretara Saveta Evrope, koji će od domaćih organa „smatrati pravosudnim organom".[192] To znači, da bi osnivanje agencije za prenos učinilo prenošenje zahteva za obaveštenje efikasnijim, čak i ako postoji agencija za prijem, ako se dosledno tumači tekst Konvencije. Osim toga, predviđeno je u stavu 3., člana 3, da tri ili više država potpisnica, mogu da prošire primenu ove Konvencije i na zahtev drugih organa, osim pravosudnih. Te države mogu to da učine samo između sebe, odnosno, takav sporazum će važiti samo između tih država. One su dužne da taj sporazum dostave Generalnom sekretaru Saveta Evrope. I ovde se može reći, da ti organi mogu biti različiti, u zavisnosti od samih država. No, činjenica je da to mogu biti neke naučne institucije, odnosno, određena tela u nadležnom ministarstvu. Pitanje je da li neka druga lica mogu da upućuju zahtev za obaveštenje o stranom pravu, ako uzmemo u obzir karakter svih tela, koja se pojavljuju u vršenju funkcija, koje je definisala Konvencija.

[191] Član 6. Konvencije
[192] Član 3, st. 2. Konvencije

Sama sadržina zahteva za obaveštenje o stranom pravu mora biti što detaljnija, po članu 4, stav 1. Konvencije. Naime, u zahtevu se mora navesti sudski organ, koji je zahtev uputio, kao i informacije o predmetu o kome se raspravlja, odnosno, zbog kojeg se i traži informacija o stranom pravu. Ne samo to, Konvencijom je predviđeno da je država ugovornica dužna da navede pitanja, u vezi sa kojima se želi saznati sadržina stranog prava, kao i da obavesti, u vezi sa kojim sistemom prava se traži obaveštenje o stranom pravu, ukoliko u državi ugovornici postoji više od jednog sistema prava, što će se, u praksi, retko dogoditi, obzirom na prostorno važenje Konvencije, uz nekoliko izuzetaka.[193] U stavu 2 i 3 člana 4. Konvencije govori se o neophodnosti što preciznijeg postavljanja zahteva, a što se odnosi na sam predmet o kome je reč. Međutim, u poslednjem, 4. stavu člana 4, određuje se da je, u slučaju da je zahtev uputio neki drugi organ, a ne sudski, potrebna odluka o odobravanju zahteva. Tu odluku doneće taj sudski organ. Ovde je potrebna jedna napomena, koja se odnosi na navedeni član 3, stav 3, a koji govori da tri ili više država potpisnica mogu da odrede da, osim sudskih organa, zahtev za obaveštenje mogu da upućuju i drugi organi. No, u članu 4, stav 4., govori se o obavezi odobravanja zahteva od strane sudskog organa, ukoliko je taj zahtev sačinio neki drugi organ. Možda je trebalo, u istom stavu, dodati napomenu, da će se takav zahtev odobravati od strane sudskih organa, ukoliko ne postoji sporazum između država potpisnica, a u odnosu na član 3, stav 3. Konvencije. Činjenica je da je najbitniji deo zahteva za obaveštenje detaljna i precizna informacija o predmetu o kome se raspravlja, kao i informacija o delu prava, koji je potrebno saznati. No, u svakom slučaju, zahtev za obaveštenje mora sadržati samo glavne činjenice o predmetu, odnosno, samo najvažnija pitanja o pravu, čiju sadržinu treba utvrditi.

U članu 5 Konvencije, navodi se da će zahtev za obaveštenje preneti „direktno agenciji za prijem zamoljene države agencija za prenos ili u njenom odsustvu, pravosudni organ iz koga je zahtev potekao".[194] Autori Konvencije su mogli i ovde da predvide da zahtev za obaveštenje mogu da dostave i drugi organi uz odobrenje tog zahteva od strane sudskog organa, odnosno, uz napomenu da postoji već navedeni sporazum između država potpisnica iz člana 3, stav 3. Konvencije.

7. Odgovor na zahtev

Konvencija veliku pažnju posvećuje odredbama koje se odnose na odgovor na zahtev za obaveštenje. Agencija za prijem zamoljene države može sama da odgovori, a može da taj zahtev prenese i nekom drugom državnom organu.[195] Isto tako, agencija za prijem može, u nekim slučajevima, da zahtev za obaveštenje prenese i nekom privatnom telu (kako ga je Konvencija definisala), kao i nekom od ovlašćenih advokata.[196]

[193] Potpisnice Konvencije su, uglavnom, evropske zemlje
[194] Član 5. Konvencije
[195] Član 6, stav 1. Konvencije
[196] Član 6, stav 2. Konvencije

Konvencija, pre svega, određuje da agencija za prijem sama sačinjava odgovor na zahtev, odnosno, da zahtev prenosi na odgovor nekom državnom organu. Znači, sama agencija može odlučiti kada će sama da odgovori na zahtev, a kad će to, umesto nje, učiniti državni organ. No, Konvencija predviđa mogućnost da odgovor sastavi i neko privatno telo ili neki ovlašćeni advokat, kao što je rečeno. Konvencija ne definiše slučajeve kada oni mogu to učiniti, već se poziva samo na potrebe administrativne organizacije. Iz toga se može zaključiti da agencija za prijem sama odlučuje, u zavisnosti od potreba i mogućnosti, ko će sastaviti odgovor na zahtev za obaveštenje. No, u slučaju da se primenjuje stav 2, člana 6. Konvencije, predviđeno je da, tada, agencija za prijem mora obavestiti organ od koga zahtev potiče, o troškovima koji mogu nastati, ukoliko odgovor sastavljaju lica navedena u stavu 2. navedenog člana.[197] Za prenos zahteva na odgovor tim licima, agencija za prijem mora tražiti i saglasnost od organa od kog zahtev potiče. Što se tiče same sadržine odgovora[198], u Konvenciji se navodi da se strani organ mora obavestiti o svim relevantnim odredbama prava zamoljene države, koje će se sastojati iz zakonskih tekstova, sudske prakse, stručnih radova, komentara i slično. Sadržina odgovora će zavisiti i od same sadržine zahteva za obaveštenje, odnosno, od predmeta, u vezi sa kojim se traži obaveštenje o stranom pravu.

U sledećem članu 8, Konvencija određuje da odgovor neće obavezivati pravosudni organ od koga je zahtev potekao. To znači da sud ima pravo da odbaci odgovor zamoljene države, ukoliko se strano pravo ne može primeniti na određeni predmet o kome se raspravlja pred sudom države molilje, kao i iz drugih razloga, kada sud ne može primeniti strano pravo. Ovde se može postaviti pitanje da li je sudski organ dužan da obrazloži ovakav postupak državnim organima, nadležnim za obaveštavanje o stranom pravu, obzirom na relevantnost subjekta od koga pravni izvor potiče. Što se tiče prenošenja odgovora, agencija za prijem uputiće odgovor agenciji za prenos ili će ga direktno dostaviti sudskom organu, od koga je zahtev potekao.[199] Konvencija utvrđuje obavezu zamoljene države da odgovori na zahtev, na taj način, što je agencija za prijem dužna da preduzme mere, kako bi se sačinio odgovor na zahtev, bez obzira, da li taj odgovor sastavlja sama agencija za prijem ili neki drugi organ.[200] Isto tako, utvrđuju se i izuzeci od obaveze da se odgovori. Naime, zamoljena država može da odbije da odgovori na zahtev, ako smatra da bi takvo postupanje ugrozilo njene interese ili bi mogao biti ugrožen njen suverenitet, odnosno, bezbednost.[201] Konvencija ne definiše slučajeve, u kojima bi interes, suverenitet ili bezbednost bili ugroženi, tako da se može zaključiti da bi, u ovakvim slučajevima, moglo doći do zloupotreba od strane pojedinih država, koje bi mogle biti vođene nekim političkim

[197] Član 6, stav 3. Konvencije
[198] Član 7. Konvencije
[199] Član 9. Konvencije
[200] Član 10. Konvencije
[201] Član 11. Konvencije

razlozima, kao argumentima, u prilog odbijanja odgovora na zahtev za obaveštenje.

Konvencija posvećuje pažnju i vremenu koje je potrebno za odgovor na zahtev.[202] Naime, određuje se da se mora odgovoriti što brže. Međutim, ukoliko je potrebno više vremena za sastavljanje odgovora, agencija za prijem će o tome, kao i o datumu, do kog je moguće očekivati odgovor, obavestiti organ, koji je poslao zahtev. Autori Konvencije su mogli da odrede okvirni rok za postupanje po zahtevu za obaveštenje o stranom pravu. Okvirni rok bi mogao biti određen u skladu sa postupanjem u praksi. No, taj rok bi morao, u svakom pogledu, da bude dovoljan, da bi ovlašćeni organ mogao da postupi po zahtevu, obzirom da predmet zahteva može biti različit, manje ili više složen. U svakom slučaju, određivanjem roka bi se stekla sigurnost u ovoj oblasti, kao i preduslov za brže rešavanje predmeta sa elementom inostranosti.

8. Jezik Konvencije

Posvetićemo pažnju i jezicima na kojima se sastavljaju zahtevi za obaveštenje, kao i odgovori na te zahteve. Konvencijom je predviđeno da se zahtevi za obaveštenje i njegovi aneksi sastavljaju na jednom od zvaničnih jezika zamoljene države, odnosno, ukoliko nisu sastavljeni na taj način, biće poslati zajedno sa prevodom. Isto se predviđa i za odgovor.[203] Međutim, predviđeno je i da strane ugovornice („dve strane ili više strana ugovornica„), mogu da odluče drugačije, odnosno, da postupe suprotno od napred navedenog. Nije bliže obrazloženo na koji način one to mogu da učine. Jezik na kome se sastavljaju zahtev za obaveštenje i odgovori na zahteve, predstavljaju osnovni problem u primeni Konvencije. Razlozi su mnogobrojni, a kao osnovni izdvojićemo nepripremljenost posredničkih organa (agencija za prijem i prenos, sudova i dr.) na sastavljanje navedenih dokumenata na jeziku zamoljene države. Možda bi se ovaj problem mogao rešiti, tako što bi se odredio jedan ili dva jezika, na kome bi morali da se sastavljaju zahtev za obaveštenje o stranom pravu i odgovor na taj zahtev. Taj jezik ili jezici bi bili oni, koji su u čestoj upotrebi na određenom području, odnosno, koji imaju široku primenu. Konvencijom bi se predvidelo da primena tih jezika predstavlja obavezu za države članice Konvencije. Osim toga, u skladu sa tim, utvrdila bi se obaveza država članica da kadrovski sastav agencija za prijem i za prenos bude u skladu sa navedenim. Isto tako, one bi bile obavezne da o tome obaveste Savet Evrope.

9. Mišljenje o sadržini i primeni Konvencije

Evropska konvencija o obaveštenjima o stranom pravu pružila je osnov za saradnju država u oblasti utvrđivanja sadržine stranog prava i primenu tog prava u slučajevima

[202] Član 12. Konvencije
[203] Član 14., stav 1. Konvencije

rešavanja predmeta sa elementom inostranosti. Detaljno regulisanje postupka prijema zahteva za obaveštenje i slanje odgovora na iste, predstavljao je sigurniji put ka saznanju sadržine stranog prava, obzirom na različita unutrašnja zakonodavstva država. Osim toga, Konvencija približava kontinentalni i anglosaksonski sistem prava u ovoj oblasti. No, Konvencija ima i svojih nedostataka, koje se ogledaju, pre svega, u nedovoljno definisanim institutima, kao što su agencija za prijem i agencija za prenos, odnosno, Konvencija nije na precizan način razdvojila njihove funkcije. Zatim, Konvencija je trebalo da predvidi veću ulogu naučnih institucija u sastavljanju odgovora na zahtev za obaveštenje, a u vezi sa tim, trebalo je detaljnije definisati slučajeve kad agencija za prijem ne sastavlja odgovor, već prebacuje zahtev na neka druga tela. Konvencijom je predviđeno da država ugovornica može da odbije da odgovori po zahtevu, ukoliko je ugrožen njen interes, suverenitet ili bezbednost. Kao što smo rekli, greška se sastoji u tome, što Konvencija nije bliže odredila, kada je država, konkretno, ugrožena, tako da je to predstavljalo osnov za eventualnu zloupotrebu i za blokadu primene Konvencije. Ono što je predstavljalo razlog za nesigurnost u primeni Konvencije, jeste i njena neodređenost roka (vremena), u okviru kojeg se mora postupiti po zahtevu za obaveštenje. Određivanjem roka stvorila bi se sigurnost u postupanju posredničkih organa po zahtevima. Jezici zamoljenih država, na kojima su države molilje dužne da sastavljaju svoje zahteve, odnosno, na kojima su zamoljene države dužne da odgovore su, takođe, predstavljali problem u primeni Konvencije.

Po našem mišljenju, Konvencija bi imala mnogo jasnije i primenljivije odredbe, da je donosilac iste, odnosno, autor Konvencije poštovao sledeće:

1) Moralo se jasno razdvojiti funkcija agencije za prijem i agencije za prenos, što se naročito odnosi na odredbu, po kojoj bi agencija za prijem mogla biti imenovana u agenciju za prenos;
2) Kod donošenja Konvencije, morala sa odrediti veća uloga naučnih institucija u sastavljanju odgovora na zahtev za obaveštenje o stranom pravu. Činjenica da jedan odgovor, osim zakonskog teksta, mora sadržati i komentar tog teksta, deo sudske prakse, koji se odnosi na konkretan predmet, u vezi sa kojim se traži obaveštenje, kao i odgovarajuće stručne radove;
3) Konvencija je morala preciznije da odredi slučajeve, kada agencija za prijem može preneti zahtev na neki drugi organ ili telo. To je u vezi sa prethodnom tačkom;
4) Konvencija je morala da definiše, kada država ne mora da odgovori na zahtev za obaveštenje, ako bi to ugrozilo njen interes, suverenitet ili bezbednost. Odgovore na zahtev za obaveštenje o stranom pravu treba razlikovati od primene stranog prava, kada se jedna država može pozivati na javni poredak;
5) Rok, u kome bi organi određeni u Konvenciji, morali da postupaju po zahtevima, mogao je da bude do 6 meseci, uzimajući u obzir da se radi, uglavnom o evropskim državama, a mora se uzeti u obzir i složenost predmeta, na koji se zahtev za obaveštenje odnosi; i

6) Konvencija je trebalo da odredi dva svetska jezika, na kome bi države ugovornice bile dužne da sastavljaju zahteve za obaveštenje, odnosno, odgovore, kako bi se Konvencija nesmetano primenjivala.

VI) Pojam i vrste pismena

Pismena, koja su predmet dostavljanja, mogu biti različita. Kao što smo videli, to mogu biti sudski ili vansudski dokumenti. Sudski dokumenti, takođe, mogu biti različiti, ali ono što im je zajedničko, jeste da ih je doneo sud, odnosno neki drugi organ, koji ima slična ovlašćenja. Vansudski dokumenti su doneseni od strane različitih organa ili lica. Njih je nemoguće nabrojati, obzirom da to mogu biti sva pismena, koja nije doneo sud, a koja mogu imati posledice na teritoriji drugih zemalja. Znači, sudske dokumente je lakše definisati i nabrojati od ovih drugih, koji mogu biti različiti. To mogu biti razna obaveštenja, pozivi, ali ne od suda, i sl. Međutim, u skladu sa podelom pismena, odnosno akata na sudske i vansudske, možemo koristiti i termin isprave, a sve isprave ćemo podeliti na javne i privatne. No, ova podela je značajna sa stanovišta dejstava tih isprava na domaćoj teritoriji, odnosno sa stanovišta priznanja tih isprava, a ne sa stanovišta dostavljanja. Kad budemo analizirali dostavljanje, videćemo da se, uglavnom, radi o pozivima, sudskim odlukama, kao i o odlukama drugih organa. Ono što je bitnije, kod dostavljanja, jeste kategorija lica, kojima se dostavlja pismeno. Ta lica se nalaze u inostranstvu. To je, jedino, što je zajedničko tim licima.

1. Načini dostavljanja pismena u inostranstvo – dostavljanje stranim i domaćim državljanima

Jedno pismeno se u inostranstvo, može dostaviti na tri načina: 1) ako je u pitanju dostavljanje stranom državljaninu, tada se je u pitanju diplomatski način; 2) ako je u pitanju domaći državljanin, tada se pismeno dostavlja konzularnim putem; i 3) postavljanjem punomoćnika za prijem pismena.[204] Isto tako, postoje i drugi oblici dostavljanja pismena u inostranstvo.

Znači, postoje dva osnovna načina dostavljanja pismena u inostranstvo. To su diplomatski i konzularni način. Da li će se jedno pismeno dostaviti na diplomatski ili na konzularni način, zavisi, na prvom mestu, od državljanstva lica, kome se vrši dostava. Naravno, dostavljanje pismena licima sa posebnim statusom, zahteva poseban način dostavljanja. To su, najčešće, lica, koja uživaju diplomatski imunitet, i njima se pismena dostavljaju diplomatskim putem. Ako navedeno lice odbija da primi pismeno, dostavljeno na takav način, tada će se, ipak, smatrati da je dostavljanje izvršeno na uredan način.[205] Interesantno je da se, dosta široko, tumače odredbe, koje regulišu dostavljanje pismena u inostranstvo. Ono što je najbitnije, odnosi se na povredu postupka, ako se dostavljanje ne izvrši na pravilan način, odnosno, ako adresat odbije pismeno, a dođe do nepoštovanja pravila kod uručivanja pismena. Međutim, ako adresat ne odbije pismeno, smatra se, uglavnom, da nije došlo do povrede ovih pravila, pa čak i ako je dostavljanje izvršeno na nepravilan način. Mnogi izvori predviđaju i dostavljanje pismena na uobičajen način, odnosno putem pošte. Taj način dostavljanja je nesiguran, ali se smatra da, ako adresat ne odbije pismeno, odnosno, ako postoji dokaz da je isto primio, da je dostavljanje izvršeno po pravilima i tada neće doći do povrede postupka.

Dostavljanje pismena u inostranstvu diplomatskim putem, opštim pravilima se reguliše tako, što se razlikuje ova vrsta dostavljanja bez posredovanja stranih nadležnih organa i uz posredovanje navedenih organa. Kad je reč o dostavljanju uz pomoć, odnosno posredovanje stranih nadležnih organa, tada se radi o dostavljanju pismena od strane suda domaćem diplomatsko-konzularnom organu u inostranstvu, a on će to pismeno dostaviti adresatu. Kada se radi o drugoj situaciji, odnosno o dostavljanju uz posredovanje stranih organa, tada je reč o nemogućnosti neposrednog dostavljanja.[206] U toj situaciji, koristi se pomoć stranih nadležnih organa, koji dostavljaju pismeno adresatu.

Opšta pravila diplomatskog načina dostavljanja podrazumevaju sledeće činjenice: 1) domaći sud (sud koji je doneo tu odluku) dostavlja akt, odnosno pismeno domaćem Ministarstvu pravde; 2) navedeno Ministarstvo dostavlja pismeno domaćem Ministarstvu inostranih poslova; 3) domaće Ministarstvo inostranih poslova dostavlja taj akt stranom Ministarstvu inostranih poslova; i 4) nakon toga, pismeno se dostavlja, po pravilima zemlje prijema.[207] Najčešće će se taj akt dostaviti, prvo, stranom nadležnom organu za poslove pravosuđa, pa će, zatim, taj organ dostaviti pismeno sudu. No, može se raditi i o drugim načinima dostavljanja, kada se koriste usluge drugih organa, kao što je policija i sl. Kao što smo rekli, nepravilno dostavljanje pismena predstavlja bitnu povredu postupka. Lice, kome se dostavlja akt, može se pozivati na ovu činjenicu u drugostepenom postupku. Ne samo to, nepravilno dostavljanje predstavlja razlog za odbijanje priznanja i izvršenja strane sudske odluke, o čemu će biti reči kasnije. To je jedna od pretpostavki za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka, koja je negativna, tj. ne sme da dođe do njenog ispunjenja.

Sa druge strane, ugovorni režim (režim uspostavljen zaključenjem međunarodnog ugovora) dostavljanja pismena u inostranstvu, takođe, možemo razlikovati na: 1) dostavljanje preko domaćeg konzularnog organa u inostranstvu uz posredovanje stranog Ministarstva inostranih poslova; i 2) dostavljanje preko domaćeg, republičkog

[204] Varadi, Bordaš, Knežević, Međunarodno privatno pravo, Novi Sad 2001., str. 516

[205] Pak M., Međunarodno privatno pravo, Beograd 2000., str. 31

[206] Ibidem

[207] Stanivuković, Živković, Međunarodno privatno pravo, opšti deo, Beograd 2004., str. 167

Ministarstva pravde i stranog Ministarstva pravde, odnosno drugog organa, koji obavlja te poslove.[208]

Kad je u pitanju prijem pismena iz inostranstva u domaćoj zemlji, primenjuju se ista pravila, u zavisnosti od toga da li se radi o primeni ugovornog ili zakonskog režima.[209] Naravno, moraju se ispuniti svi uslovi, kako bi se sproveo navedeni način dostavljanja.

Dostavljanje pismena našim državljanima u inostranstvu se vrši preko našeg konzula akreditovanog u zemlji prijema.[210] Tada se radi o konzularnom načinu dostavljanja. No, ni tada se ne može izbeći posredovanje stranih organa. Dostavljanje se, u određenim slučajevima, može izvršiti i objavljivanjem oglasa u zemlji prijema. To se vrši, pre svega, u slučaju imenovanja privremenog zastupnika, kao i u slučaju promene adrese i propuštanja obaveštavanja o toj činjenici od strane adresata.[211]

Na osnovu definicija diplomatskog i konzularnog načina dostavljanja, možemo razlikovati organe, od kojih se traži da preduzmu neku od pravnih radnji međunarodne pravne pomoći, pa i dostavljanje, od organa, koji su posrednici. Po jednom mišljenju, prvi su sudovi, ali mogu biti i drugi organi, kao što su upravni organi, policija, itd. Drugi, odnosno posrednici, su Ministarstva.[212] Međutim, kao posrednici se mogu pojavljivati i drugi organi.

Kad smo definisali pojam i vrste pismena, koja se dostavljaju, rekli smo da se radi, pre svega, o sudskim i vansudskim aktima. Pod tim aktima podrazumevamo sve isprave donesene od strane suda i drugih organa, kao što su sudski pozivi, podnesci stranaka i drugi.[213] Isto tako, mora se voditi računa o poštovanju javnog poretka.[214] Osnovni cilj, koji se želi postići, u ovoj oblasti, jeste dostavljanje preko centralnih organa.[215] Dostavljanje se vrši po pravilu lex fori, ali se ono može izvršiti i po posebnim pravilima, odnosno na poseban način, ako se to ne protivi javnom poretku zemlje prijema.[216]

2. Regulisanje dostavljanja akata u inostranstvu u domaćem zakonodavstvu

U sporovima sa elementom inostranosti potrebno je dostavljati pismena u inostranstvo, a što reguliše i ZPP. Kad dostavljanje treba izvršiti licima ili ustanovama u inostranstvu ili strancima koji uživaju imunitet, dostavljanje će se izvršiti diplomatskim putem, ako u međunarodnom ugovoru ili u zakonu (član 141.) nije što drugo određeno.

[208] Pak M., nav. delo, str. 32
[209] Pak M., nav. delo, str. 33
[210] Stanivuković, Živković, nav. delo, str. 168
[211] Stanivuković, Živković, nav. delo, str. 169
[212] Ročkomanović, nav. delo, str. 142
[213] Vuković, nav. delo, str. 89
[214] Vuković, nav. delo, str. 91
[215] Vuković, nav. delo, str. 94
[216] Vuković, nav. delo, str. 98

Ako se dostavljanje pismena ima izvršiti domaćim državljanima u inostranstvu, dostavljanje se može izvršiti preko nadležnog konzularnog predstavnika ili diplomatskog predstavnika Srbije koji vrši konzularne poslove u odnosnoj stranoj državi, ili preko pravnog lica međunarodno registrovanog za obavljanje poslova dostavljanja. Dostavljanje je punovažno samo ako lice kome se pismeno dostavlja pristane da ga primi. Dostavljanje pravnim licima koja imaju sedište u inostranstvu, a predstavništvo u Srbiji može se izvršiti njihovom predstavništvu.

ZPP reguliše i postavljanje domicila notifikacije, odnosno, punomoćnika za prijem pismena. Stranku ili njenog zakonskog zastupnika koji se nalaze u inostranstvu, a nemaju punomoćnika u Srbiji, sud će pozvati da u primerenom roku postave punomoćnika za primanje pismena u Srbiji. Ako stranka ili njen zakonski zastupnik ne postave takvog punomoćnika, sud će stranci na njen trošak postaviti privremenog zastupnika ovlašćenog za primanje pismena i o tome će obavestiti stranku, odnosno njenog zakonskog zastupnika.

Kao što vidimo pravila ZPP ne odstupaju od opštih pravila Međunarodnog privatnog prava, koja su navedena. To znači da je regulisanje ove materije na način kako je to urađeno pre svega u Uredbama 1348/2000 i 1393/2007, odnosno, samo drugonavedenoj, dovodi do efikasnog dostavljanja i sprečavanja odugovlačenja postupka u kome je prisutan element inostranosti. Isti je slučaj i sa Evropskom konvencijom o obaveštenjima o stranom pravu, mada se ona odnosi samo na informaciju o sadržini prava, a ne i na dostavljanje ostalih akata.

VII) Potreba za ujednačenim regulisanjem dostavljanja sudskih i vansudskih akata kao oblika međunarodne pravne pomoći

1. Uopšte o potrebi ujednačavanja navedenih pravila

Kod regulisanja svih oblika međunarodne pravne pomoći, pa, samim tim, i dostavljanja, potrebno je težiti ujednačavanju pravila, obzirom da su u pitanju predmeti sa elementom inostranosti. Isto tako, potrebno je odvojiti regulisanje dostavljanja, kao oblika međunarodne pravne pomoći (u napred navedenim predmetima), od regulisanja dostavljanja, kao dela parničnog postupka, odnosno, kada se ne radi o pružanju međunarodne pravne pomoći. Sigurno je da je regulisanje ove oblasti, putem zakona, neophodno, ali se to mora činiti na bitno drugačiji način, od dosadašnjeg. Osim toga, potrebna je unifikacija pravila i kod regulisanja dostavljanja, putem međunarodnih izvora. Naravno, moramo, uvek, imati na umu, da postoje različite vrste dostavljanja, kao i različiti subjekti, kojima se određena pismena dostavljaju. Ne smemo zaboraviti ni različite vrste pismena, mada je sva pismena najbolje definisati, odnosno deliti na sudska i vansudska.

Iz svega navedenog, možemo definisati sledeće zaključke:

1) Opšta pravila parničnog postupka moraju regulisati i međunarodnu pravnu pomoć, pa i dostavljanje sudskih i vansudskih akata;
2) Međutim, ZPP mora odvojeno, regulisati dostavljanje, kao predmet međunarodne pravne pomoći, odnosno predmet sa elementom inostranosti. Treba definisati sve osnovne institute vezane za dostavljanje, ostavljajući opštim pravilima Međunarodnog privatnog prava i međunarodnim izvorima, detaljnije definisanje tih instituta. Iako se, ovakvom načinu regulisanja, može zameriti, ono je neizbežno, obzirom na sam predmet i obim odredaba. ZPP samo nagoveštava postojanje dostavljanja, kao oblika međunarodne pravne pomoći;
3) Što se tiče načina dostavljanja, kao osnovni postoje diplomatski i konzularni, ali treba definisati i druge, posebne, načine dostavljanja, ako su u pitanju lica sa posebnim statusom. Dostavljanje putem pošte jeste nesigurno, ali, ako taj način dostavljanja, dovede do prijema pismena od strane adresata, tada možemo reći da se radi o poštovanju prava subjekata u postupku;
4) Uopšte, kada adresat primi pismeno, govori se o poštovanju navedenih prava, tako da, po našem mišljenju, napred navedene načine dostavljanja treba primenjivati u svrhu, što efikasnijeg, dostavljanja;
5) Međunarodni izvori mogu, najviše, da doprinesu unifikaciji pravila u ovoj oblasti. To je, naročito, slučaj sa Uredbom 1393/2007. Formiranje centralnih organa doprinosi efikasnom dostavljanju i sprečavanju odugovlačenja postupka. Naravno, i Evropska konvencija o obaveštenjima o stranom pravu je predvidela osnivanje tih organa, odnosno agencija, ali, kao što smo rekli, ona nema dovoljan broj ratifikacija, pa nije imala veći značaj u praksi, do sada;
6) Kada su u pitanju opšta pravila o dostavljanju, Haška konvencija o građanskom sudskom postupku ih definiše. O toj Konvenciji će biti reči posebno. Uvek treba poći od osnovnih pojmova vezanih za dostavljanje, koji su sadržani u odredbama te Konvencije; i
7) Osnovni cilj, koji se mora postići u ovoj oblasti, ne samo, kad je u pitanju dostavljanje, već i drugi oblici međunarodne pravne pomoći, odnosi se na efikasno vođenje postupka i poštovanje prava svih subjekata postupka. Svi predviđeni instituti, koji se pojavljuju kod dostavljanja moraju tome doprineti.

Iako međunarodni izvori predviđaju institute, koji će doprineti ujednačavanju navedenih pravila, primena opštih pravila je neizbežna. Dok se ne usklade pravila u međunarodnim izvorima sa opštim pravilima, odnosno, dok se ona ne budu sprovodila u praksi, postojaće problemi kod dostavljanja, koje zavisi, pre svega, o tih pravila, ali, posredno, zavisi i od efikasnosti nadležnih organa različitih država, kao i od kategorije subjekata – adresata, a, naravno, i od vrste pismena, koje se dostavlja.

2. Prevazilaženje problema u aktima Evropske unije

Najveći problem regulisanja dostavljanja sudskih i vansudskih akata i u aktima Evropske unije jeste njeno efikasno sprovođenje. Međunarodni akti, doneseni ranije, koji regulišu ovu materiju nisu, u potpunosti, obezbedili da, između država potpisnica tih akata, funkcioniše pravna pomoć, koja se sastojala ili u dostavljanju akata, ili u pružanju informacija o odredbama zakonodavstva, ili u izvođenju nekog od dokaza. Više je razloga za neefikasno sprovođenje ovog instituta. Prvi je nedovoljna obučenost nadležnih državnih organa. Drugi je nedovoljna zainteresovanost za precizno i detaljno regulisanje dostavljanja sudskih i vansudskih akata. Kao treći razlog ističemo i nedorečenost samih međunarodnih akata, koja se sastoji u neobezbeđivanju njihove primene.

Akti Evropske Unije u ovoj oblasti mogli bi da prevaziđu navedene probleme, jedino efikasnom primenom, koja bi i bila obezbeđena od strane organa Evropske Unije. Činjenica je i da sami akti obezbeđuju, svojim odredbama, tu primenu. Mnoge odredbe su spomenuti akti Evropske Unije preuzeli iz nekih od Konvencija iz ove oblasti, a što se, pre svega, odnosi na osnivanje posebnih organa za komuniciranje sa drugim organima, odnosno stvaranje organa, koji će biti odgovorni za sprovođenje međunarodne pravne pomoći između zemalja Evropske Unije. Izdvaja se nekoliko karakteristika akata Evropske Unije u oblasti dostavljanja sudskih i vansudskih akata. To su:

1. precizno definisanje poslova iz kojih će se sastojati dostavljanje sudskih i vansudskih akata;
2. određivanje centralnih i posebnih organa, koji će sprovoditi te poslove i koji će biti odgovorni za isto;
3. regulisanje odgovornosti i organa Evropske Unije, koja se odnosi na sprovođenje ovih akata (misli se na Savet i Komisiju);
4. stalno praćenje rada sudske mreže, kao osnove za sudsku saradnju i za efikasno dostavljanje sudskih i vansudskih akata;
5. određivanje sistema sankcija za neizvršavanje navedenih poslova, definisanih u aktu; i
6. precizno definisanje primene određenog akata, kao i načina primene istog.

Činjenica je da je, donošenjem ovih akata u oblasti dostavljanja sudskih i vansudskih akata, Evropska Unija napravila veliki korak ka stvaranju sistema efikasne međunarodne pravne pomoći. No, organi Evropske Unije će donošenjem drugih akata u ovoj oblasti, unapređivati dostavljanje sudskih i vansudskih akata, kao najprisutniji oblik međunarodne pravne pomoći, stvarajući osnovu za primenu iste i u zemljama, koje će, pre ili kasnije, postati članice Evropske zajednice naroda. Naša zemlja, kao i druge, koje ne pripadaju Evropskoj Uniji, mogu koristiti iskustva organa Evropske Unije u primeni navedenih akata.

ČETVRTI DEO:
IZVOĐENJE DOKAZA I PRISTUP SUDOVIMA

I) Izvođenje dokaza i pristup sudovima u zakonodavstvu Evropske unije

Regulisanje izvođenja dokaza, kao jednog od oblika saradnje sudova i drugih organa, kao i mogućnosti pristupa sudovima, odnosno, ostvarivanja prava pred pravosuđem jedne države od strane državljana druge države je od izuzetne važnosti, što pokazuju i dosadašnji međunarodni izvori u navedenim oblastima. Evropska unija je, u vezi sa tim, donela Uredbu Saveta EU o saradnji sudova zemalja članica u izvođenju dokaza u građanskim i trgovačkim stvarima br. 1206/2001, kao i Direktivu Saveta EU o poboljšanju pristupa sudu u prekograničnim sporovima uspostavljanjem minimuma zajedničkih pravila koja se odnose na pravnu pomoć za takve sporove br. 8/2003. Ova dva akta se zasnivaju i na pravilima drugih izvora u zakonodavstvu Evropske unije, tj. na onim izvorima koji regulišu dostavljanje sudskih i vansudskih akta, kao i priznanje i izvršenje odluka u građanskim i trgovačkim stvarima.

II) Uredba Saveta EU o saradnji sudova zemalja članica u izvođenju dokaza u građanskim i trgovačkim stvarima br. 1206/2001

Jedan od osnovnih vidova međunarodne pravne pomoći je i izvođenje dokaza u drugoj zemlji za potrebe države molilje, države, koja je tražila izvođenje dokaza. Radi obezbeđenja funkcionisanja pravde i bezbednosti na teritoriji Evropske Unije, Savet EU je doneo 28. maja 2001. godine, Uredbu o saradnji sudova zemalja članica u izvođenju dokaza u građanskim i trgovačkim stvarima br. 1206/2001[217] (dalje:Uredba o izvođenju dokaza). Uredba o izvođenju dokaza se primenjuje u građanskim i trgovačkim stvarima, gde sud zemlje članice zahteva od nadležnog suda druge zemlje članice izvođenje dokaza, odnosno zahteva da direktno izvede dokaz na teritoriji druge zemlje članice[218]. Uredba o izvođenju dokaza se ne primenjuje u Danskoj[219]. Zahtevi za izvođenje dokaza se dostavljaju direktno sudu druge zemlje članice, koji

[217] Council Regulation (EC) No 1206/2001 of 28 May 2001 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters (obj. u Official Journal L 174, 27/06/2001 p. 0001-0024)
[218] Član 1., t. 1 Uredbe o izvođenju dokaza
[219] Član 1., t. 3 Uredbe o izvođenju dokaza

treba da izvede dokaz, odnosno na čijoj teritoriji treba da se izvede dokaz[220]. Znači, sudovi između sebe direktno komuniciraju. Svaka zemlja članica mora sastaviti listu nadležnih sudova za izvođenje dokaza na svojoj teritoriji, u skladu sa Uredbom o izvođenju dokaza[221]. Svaka zemlja članica će imenovati centralno telo[222], koje će biti odgovorno za dostavljanje obaveštenja sudovima, pronalaženje rešenja za eventualne probleme, koji se mogu javiti u vezi sa zahtevima za izvođenje dokaza, kao i za prosleđivanje, u izuzetnim slučajevima, zahteva nadležnim sudovima[223]. Savezna država – zemlja članica, odnosno zemlja sa više pravnih sistema, može imenovati i više od jednog centralnog tela[224].

1. Dostavljanje i izvršenje zahteva za izvođenje dokaza

Pre svega, zahtevi za izvođenje dokaza moraju biti sastavljeni u formi, koja je određena u Aneksu Uredbe o izvođenju dokaza, a čemu mi nećemo posvećivati pažnju. Zahtev mora sadržati ime suda od kojeg se zahteva izvođenje dokaza, imena i adrese strana u postupku, podatke o predmetu, opis činjenica iz kojih se sastoji izvođenje dokaza, kao i druga obaveštenja, u zavisnosti o kakvom izvođenju dokaza se radi[225]. Zahtev za izvođenje dokaza mora biti sastavljen na službenom jeziku suda zemlje članice od kojeg se zahteva izvođenje dokaza[226]. Zahtevi za izvođenje dokaza moraju biti poslati na što brži mogući način, u skladu sa Uredbom o izvođenju dokaza i na uobičajene načine[227]. U roku od sedam dana nadležni sud zemlje članice, zemlje prijema zahteva, mora obavestiti sud druge zemlje članice, zemlje odašiljanja, o prijemu zahteva u skladu sa formom, koja je određena u Aneksu. Ako je zahtev nekompletan, ako ne sadrži sva potrebna obaveštenja i podatke za izvođenje dokaza, pa, zbog toga nije izvršen, sud zemlje prijema će obavestiti sud zemlje odašiljanja, da dopuni zahtev[228].

Sud zemlje prijema zahteva će izvršiti zahtev bez odlaganja, a najkasnije u roku od 90 dana od dana prijema zahteva. Sud zemlje prijema će izvršiti zahtev u skladu sa domaćim pravom[229]. Sud zemlje odašiljanja zahteva može zahtevati od suda zemlje prijema, da zahtev izvrši u skladu sa posebnim postupkom i primenom posebnih pravila, koristeći posebnu formu u skladu sa Aneksom ove Uredbe. Tada sud zemlje

[220] Član 2., t. 1 Uredbe o izvođenju dokaza
[221] Član 2., t. 2 Uredbe o izvođenju dokaza
[222] Nije definisano koji organi (državni ili drugi) mogu biti imenovani kao centralno telo.
[223] Član 3., t. 1 Uredbe o izvođenju dokaza
[224] Član 3., t. 2 Uredbe o izvođenju dokaza
[225] Član 4., t. 1 Uredbe o izvođenju dokaza
[226] Član 5. Uredbe o izvođenju dokaza
[227] Član 6. Uredbe o izvođenju dokaza
[228] Član 8., t. 1 Uredbe o izvođenju dokaza
[229] Član 10., t. 1 i 2 Uredbe o izvođenju dokaza

odašiljanja mora obrazložiti ovakav zahtev[230]. Uredba o izvođenju dokaza reguliše i situaciju kada izvođenju dokaza prisustvuju i stranke, kao i njihovi zastupnici[231]. Isto tako, Uredba o izvođenju dokaza reguliše i pravo zastupnika suda zemlje odašiljanja zahteva da prisustvuju izvođenju dokaza u zemlji prijema. Zastupnici suda zemlje odašiljanja su članovi suda te zemlje članice[232].

Uredba o izvođenju dokaza reguliše i odbijanje zahteva za izvođenje dokaza, kada se ono sastoji u saslušanju lica[233], kada je to odbijanje u skladu sa pravom zemlje prijema zahteva ili sa pravom zemlje odašiljanja. Sve činjenice, na osnovu kojih se može odbiti izvršenje zahteva, moraju biti u skladu sa navedenim pravima zemalja članica[234]. Ako sud zemlje prijema nije u stanju da izvrši zahtev u roku od 90 dana, o tome treba da obavesti sud zemlje odašiljanja[235]. Ako je sud zemlje prijema izvršio zahtev, odnosno ako je izveo dokaz, on će o tome, bez odlaganja, obavestiti sud zemlje odašiljanja, a, isto tako, poslaće se i sve dokumente, koji se odnose na sadržinu poslatog zahteva[236].

2. Direktno izvođenje dokaza

Ako sud zemlje članice zahteva da direktno izvede dokaz na teritoriji druge zemlje članice, on o tome mora obavestiti centralno telo ili neki drugi ovlašćeni organ. Direktno izvođenje dokaza od strane tog suda, mora biti izvršeno od strane predstavnika suda ili nekog drugog lica, koje je u datoj oblasti ekspert[237]. Centralno telo ili drugi ovlašćeni organ zemlje prijema će, u roku od 30 dana od dana prijema zahteva, obavestiti sud zemlje prijema o tome da li je zahtev za direktnim izvođenjem dokaza prihvaćen i, ako jeste, pod kojim uslovima[238]. Centralno telo ili drugi ovlašćeni organ, kome je dostavljen navedeni zahtev, može odbiti taj zahtev, ako on:

- nije sastavljen u skladu sa odredbama Uredbe o izvođenju dokaza;
- ne sadrži sve potrebne informacije za izvođenje dokaza;
- ako je direktno izvođenje dokaza u suprotnosti sa osnovnim principima pravnog sistema zemlje članice, u kojoj treba izvesti dokaz (javni poredak)[239].

Što se tiče suprotnosti navedenog zahteva sa principima javnog poretka zemlje članice, moramo napomenuti, da javni poredak treba, u ovim slučajevima, usko

230 Član 10., t. 3 Uredbe o izvođenju dokaza
231 Član 11., t. 1 Uredbe o izvođenju dokaza
232 Član 12., t. 1 i 2 Uredbe o izvođenju dokaza
233 Saslušanje lica se odnosi i na svedoke.
234 Član 14., t. 1 i 2 Uredbe o izvođenju dokaza
235 Član 15 Uredbe o izvođenju dokaza
236 Član 16. Uredbe o izvođenju dokaza
237 Član 17., t. 1 i 3 Uredbe o izvođenju dokaza
238 Član 17., t. 4 Uredbe o izvođenju dokaza
239 Član 17., t. 5 Uredbe o izvođenju dokaza

tumačiti, odnosno da treba biti oprezan u proceni da li je određeni zahtev u suprotnosti sa pravnim sistemom zemlje članice ili ne.

3. Primena Uredbe o izvođenju dokaza

Uredba o izvođenju dokaza ima prvenstvo u primeni nad ostalim bilateralnim ili multilateralnim sporazumima, koji su zaključeni od strane zemalja članica. Uredba o izvođenju dokaza ne sprečava zemlje članice da zaključuju sporazume iz ove oblasti, koji moraju biti u skladu sa odredbama ove Uredbe. Zemlje članice moraju do 01. jula 2003. godine da Komisiji pošalju kopije svih sporazuma i aranžmana, koje su zaključile iz ove oblasti, kao i kopije onih, koje nameravaju da prihvate[240]. Svaka zemlja članica mora da dostavi Komisiji do 01. jula 2003. godine listu svih mesno nadležnih sudova, kao i onih sudova sa posebnom nadležnošću, imena i adrese centralnih tela i drugih ovlašćenih organa, opis tehničkih načina prijema zahteva od strane sudova, kao i spisak službenih jezika[241]. Komisija će biti dužna da, ne kasnije od 01. januara 2007. godine, i nakon tog datuma, svakih pet godina, dostavi Evropskom Parlamentu, Savetu EU i Ekonomskom i Socijalnom Komitetu izveštaj o primeni Uredbe o izvođenju dokaza[242]. Ova Uredba stupa na snagu 01. jula 2001. godine, a primenjivaće se od 01. januara 2004. godine, osim odredaba, koje se odnose na bilateralne i multilateralne sporazume u ovoj oblasti, kao i na dostavljanje podataka o nadležnim sudovima, ovlašćenim organima i jezicima, na kojima treba da budu sastavljani zahtevi o izvođenju dokaza[243]. Iz ovih odredaba se vidi da je potrebna priprema za primenu Uredbe o izvođenju dokaza. Takva priprema proizlazi iz samog karaktera izvođenja dokaza, kao jednog od oblika međunarodne pravne pomoći. Sigurno je da izvođenje dokaza zavisi od spremnosti zemalja članica, odnosno njihovih nadležnih organa, na punu saradnju.

4. Značaj donošenja Uredbe o izvođenju dokaza za Republiku Srbiju

Uredba o izvođenju dokaza uvodi sistem neposredne komunikacije između sudova u zemljama članicama Evropske unije, kada je u pitanju slanje zamolnica za izvođenje dokaza iz jedne u drugu zemlju. Ono što je, još, bitnije, odnosi se na mogućnost da sudovi zemlje članice direktno izvode dokaze na teritoriji druge države. U Srbiji, najvažniji međunarodni izvor koji reguliše izvođenje dokaza u sporovima sa elementom inostranosti jeste Haška konvencija o građanskom sudskom postupku iz 1954. godine, o kojoj će biti reči u zadnjem delu. Ova Konvencija ne predviđa mogućnost direktnog

240 Član 21. Uredbe o izvođenju dokaza
241 Član 22. Uredbe o izvođenju dokaza
242 Član 23. Uredbe o izvođenju dokaza
243 Član 24. Uredbe o izvođenju dokaza

izvođenja dokaza na teritoriji druge zemlje, osim u slučaju (što je definisano u članu 15. Konvencije), kada države ugovornice poveravaju postupak po zamolnicama za izvođenje dokaza svojim diplomatsko konzularnim predstavništvima u drugoj zemlji ugovornici, ali, samo, ako je ova mogućnost predviđena u posebnom ugovoru zaključenom između odnosnih država, odnosno, ako se zamoljena država ne protivi tome.[244]

III) Direktiva Saveta EU o poboljšanju pristupa sudu u prekograničnim sporovima uspostavljanjem minimuma zajedničkih pravila koja se odnose na pravnu pomoć za takve sporove br. 8/2003

Jedan od oblika međunarodne pravne pomoći svakako je i mogućnost lakšeg ostvarivanja prava pred sudovima u stranoj državi. Akt koji je ranije regulisao ovu materiju je Haška konvencija o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima iz 1980. godine, koju je naša zemlja ratifikovala, a o kojoj će biti reči u zadnjem delu. I u okviru zakonodavstva Evropske unije donet je akt koji reguliše navedeno. To je Direktiva Saveta EU o poboljšanju pristupa sudu u prekograničnim sporovima uspostavljanjem minimuma zajedničkih pravila koja se odnose na pravnu pomoć za takve sporove br. 8/2003 od 27. januara 2003. godine (dalje: Direktiva 8/2003)[245]. Posvetićemo pažnju najvažnijim pravilima, imajući u vidu da se radi o pravima stranih fizičkih i pravnih lica na pristup sudu u drugoj, stranoj, državi.

1. Cilj donošenja

Cilj donošenja Direktive 8/2003 je da se poboljša pristup pravdi u prekograničnim sporovima uspostavljanjem minimuma zajedničkih pravila koja se odnose na pravnu pomoć u takvim sporovima. Direktiva 8/2003 se primenjuje u prekograničnim sporovima, u građanskim i trgovačkim stvarima, bez obzira na sud, tribunal ili neki drugi organ. Direktiva 8/2003 se ne primenjuje kod carinskih ili administrativnih pitanja. Direktiva 8/2003 se ne primenjuje u Danskoj.[246] Za primenu ove Direktive, prekogranični spor se pokreće u zemlji članici u kojoj stranka, koja podnosi zahtev za pružanje pravne pomoći, ima prebivalište ili uobičajeno prebivalište, osim države članice u kojoj sud sudi, odnosno, zemlje članice u kojoj odluka treba da se sprovodi.

[244] Đundić, Uredba o saradnji između sudova država članica u pribavljanju dokaza u građanskim i trgovinskim stvarima (EC 1206/2001), Vodič kroz pravo Evropske unije, Beograd 2009., str. 177
[245] Council Directive 2003/8/EC of 27 January 2003 to improve access to justice in cross-border disputes by establishing minimum common rules relating to legal aid for such disputes (obj. u Official Journal L 026 , 31/01/2003 p. 0041 – 0047)
[246] Član 1. Direktive 8/2003

Prebivalište stranke se utvrđuje u skladu sa članom 59. Uredbe 44/2001 o nadležnosti i priznanju i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, o kojoj će biti, posebno, reči. Relevantni momenat po kome se utvrđuje da li postoji prekogranični spor jeste vreme kada je podnet zahtev za pravnu pomoć, u skladu sa Direktivom 8/2003.[247]

2. Pravna pomoć

Fizička lica, koja su obuhvaćena Direktivom 8/2003, imaju pravo na odgovarajuću pravnu pomoć u cilju obezbeđivanja njihovog efikasnog pristupa pravosuđu u saglasnosti sa uslovima koji su utvrđeni ovom Direktivom. Pravna pomoć se smatra odgovarajućom kada je garantovano sledeće:

1) davanje saveta pred početak parničnog postupka u cilju postizanja rešenja pre početka postupka;
2) pravna pomoć i zastupanje na sudu, kao i oslobađanje od troškova postupka.[248]

Direktiva 8/2003 predviđa i uslove koji se odnose na obezbeđivanje finansijskih sredstava za pravnu pomoć. Naime, države članice će dati sredstva za pravnu pomoć za lica koja se pominju u članu 3., t. 1 ove Direktive, kako bi se obezbedio efikasan pristup sudu. Ekonomska situacija lica se procenjuje od strane nadležnog organa država članica u kojoj sud sudi, u skladu sa različitim objektivnim faktorima, kao što su lični dohodak, ukupni kapital ili porodična situacija, uključujući i procenu sredstava za lica koja su finansijski zavisni od podnosioca zahteva.[249]

Direktiva 8/2003 predviđa i odredbe koje se odnose na sadržaj spora, a u vezi sa pružanjem pravne pomoći, odnosno, predviđa situacije u kojima pravna pomoć može biti odbijena. To se čini, kada je zahtev za pravnu pomoć očigledno neosnovan i tada se on odbija od strane nadležnih organa zemlje članice. Isto tako, ako je pre početka parničnog postupka ponuđen savet, a to je odbijeno, korišćenje dalje pravne pomoći se može uskratiti, a u zavisnosti od merituma spora.[250]

3. Troškovi pružanja pravne pomoći

Sud zemlje članice će, u skladu sa Direktivom 8/2003, pokriti troškove koji se odnose na sledeće:

1) tumačenje;

[247] Član 2. Direktive 8/2003
[248] Član 3., t. 1 Direktive 8/2003
[249] Član 5., t. 1 i 2 Direktive 8/2003
[250] Član 6., t. 1 i 2 Direktive 8/2003

2) prevod dokumenata, zahtev suda ili drugog nadležnog organa, koji su neophodni za rešavanje spora;
3) putne troškove, kada je fizičko prisustvo potrebno.[251]

Direktiva 8/2003 predviđa i slučajeve kada troškove pokriva država članica po kriterijumu prebivališta ili uobičajenog mesta boravka. Države članice u kojoj je prebivalište podnosioca zahteva za pravnu pomoć ili uobičajeno mesto boravka će obezbediti pravnu pomoć, kako je navedeno u članu 3. Direktive 8/2003, i pokriće sledeće troškove:

1) troškovi koji se odnose na pomoć lokalnih advokata ili bilo kog drugog lica koje ima pravo po zakonu da daju pravne savete;
2) prevod zahteva za pravnu pomoć, kao i neophodnih dokumenata, u slučaju kada se zahtev podnosi nadležnim organima u zemlji članici.[252]

4. Ostale bitnije odredbe Direktive 8/2003

Direktiva 8/2003 obezbeđuje kontinuitet pravne pomoći. Njeno pružanje će se nastaviti u potpunosti ili delimično zbog pokrivanja izvršenja odluka u zemlji članici u kojoj sud sudi.[253]

Zahtev za pravnu pomoć se može podneti bilo nadležnom organu zemlje članice, u kojoj je prebivalište podnosioca zahteva ili uobičajeno mesto boravka, bilo nadležnom organu zemlje članice u kojoj sud sudi ili u kojoj se odluka izvršava.[254] Zemlje članice moraju da odrede organe za prijem i prenos zahteva za pravnu pomoć.[255]

Direktiva 8/2003 predviđa i standardni obrazac za podnošenje zahteva za pravnu pomoć. Ona je predvidela i datume, do kojih treba utvrditi navedeni obrazac: 1) za oblik prenosa pravne pomoći do 30. maja 2003. godine; i 2) za sam zahtev za pravnu pomoć, odnosno, aplikaciju, do 30. novembra 2004. godine.[256] Odlukom Komisije od 26. avgusta 2005. godine o uspostavljanju obrasca za prenos zahteva za pravnu pomoć po Direktivi 8/2003[257] utvrđena je standardna forma za navedeno koja se nalazi u Aneksu navedene Odluke. Osim toga, nadležni nacionalni organi moraju sarađivati, pre svega, sa stručnim krugovima, a u vezi pružanja informacija o različitim sistemima pravne pomoći, posebno preko Evropske Sudske Mreže, a u skladu sa Odlukom

[251] Član 7. Direktive 8/2003
[252] Član 8. Direktive 8/2003
[253] Član 9. Direktive 8/2003
[254] Član 13., t. 1 Direktive 8/2003
[255] Član 14., t. 1 Direktive 8/2003
[256] Član 16. Direktive 8/2003
[257] 2005/630/EC: Commission Decision of 26 August 2005 establishing a form for the transmission of legal aid applications under Council Directive 2003/8/EC (Official Journal L 225, 31/08/2005 P. 0023–0027)

o uspostavljanju Evropske Sudske Mreže u građanskim i trgovačkim stvarima br. 470/2001.[258] Direktiva 8/2003 je stupila na snagu danom objavljivanja u Službenom listu Evropskih zajednica.[259]

5. Odnos Direktive 8/2003 sa drugim sporazumima zemalja članica

Direktiva 8/2003, u odnosu na odredbe sadržane u bilateralnim i multilateralnim sporazumima, u ovoj oblasti, koji su zaključeni između zemalja članica, ima prednost u primeni, uključujući tu i sledeće akte:

1) Evropski sporazum o dostavljanju molbi za pravnu pomoć, koji je potpisan u Strazburu 27. januara 1977. godine, a koji je izmenjen i dopunjen sa dodatnim protokolom – Evropski sporazum o dostavljanju molbi za pravnu pomoć, koji je potpisan u Moskvi 2001. godine; i
2) Haška konvencija o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima iz 1980. godine.[260]

6. Značaj donošenja Direktive 8/2003 za Republiku Srbiju

Zakonodavstvo Republike Srbije ne reguliše ovu oblast detaljno, na način, kako je to učinjeno u međunarodnim izvorima. Uostalom, Republika Srbija je potpisnica Haške konvencije o građanskom sudskom postupku iz 1954. godine, kao i Haške konvencije o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima iz 1980. godine. No, Zakon o MPP sadrži nekoliko odredaba, koje se odnose na prava stranaca na pristup sudovima u domaćoj zemlji. Te odredbe regulišu aktorsku kauciju i besplatnu sudsku pomoć.

Kad je u pitanju aktorska kaucija, odnosno, cautio iudicatum solvi, u pitanju je obaveza tužioca, stranog državljanina, da obezbedi troškove koji nastaju u postupku. Naime, kad strani državljanin ili lice bez državljanstva, koje nema prebivalište u domaćoj zemlji pokreće parnicu pred sudom te zemlje, dužan je da tuženom, na njegov zahtev, obezbedi parnične troškove[261]. Znači, sud neće, po službenoj dužnosti, da odredi navedeno, već samo po zahtevu tuženog. Osim toga, Zakon o MPP određuje kada tuženi neće imati pravo na obezbeđenje parničnih troškova. To su sledeći slučajevi: 1) ako u državi, čiji je državljanin tužilac, državljani Republike Srbije nisu dužni da daju obezbeđenje; 2) ako tužilac uživa u Republici Srbiji pravo azila; 3) ako se tužbeni zahtev odnosi na potraživanje tužioca iz njegovog radnog odnosa u Republici Srbiji; 4) ako su u pitanju bračni sporovi ili sporovi o utvrđivanju ili osporavanju očinstva ili materinstva i ako je u pitanju zakonsko izdržavanje; 5) ako je u

[258] Član 18. Direktive 8/2003
[259] Član 22. Direktive 8/2003
[260] Član 20. Direktive 8/2003
[261] Član 82. Zakona o MPP

pitanju menična ili čekovna tužba, protivtužba ili izdavanje platnog naloga**.** U slučaju sumnje da li su državljani Republike Srbije dužni da daju obezbeđenje u državi, čiji je državljanin tužilac, objašnjenje daje Ministarstvo pravde.[262]

Siromaško pravo, odnosno, besplatnu sudsku pomoć, Zakon o MPP određuje pod uslovima uzajamnosti. Naravno, ako je stranka u postupku, inače strani državljanin, u nemogućnosti da izmiri sudske troškove, tada će se, na njen zahtev, odrediti besplatna sudska pomoć.[263] O eventualnim dokazima o sopstvenom finansijskom stanju, koje stranka – strani državljanin mora da podnese sudu, nećemo govoriti.

[262] Član 83. Zakona o MPP
[263] Član 85. Zakona o MPP

PETI DEO:
PRIZNANJE I IZVRŠENJE STRANIH ODLUKA I DRUGIH AKATA

Materija koja je široko regulisana u Evropskoj uniji, do sada, jeste materija priznanja i izvršenja stranih odluka. Od Briselske konvencije koja je doneta 1968. godine, do Konvencije o nadležnosti, priznanju i izvršenju stranih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, koja je doneta 2009. godine prošlo je više od četiri decenije. Ono što je osnovni cilj regulisanja priznanja i izvršenja stranih odluka jeste olakšano priznanje, odnosno, automatsko priznanje, što je karakteristika zakonodavstva Evropske unije. Činjenica je da status strane odluke zavisi od odnosa jednog zakonodavstva prema priznanju i izvršenju. Izjednačenje strane odluke sa domaćom nije lako definisati. No, ukoliko se odrede pretpostavke koje će dovesti do lakog ili automatskog priznanja strane odluke, tada će se lako odrediti i dejstvo strane odluke.

Na početku, u prvom delu, smo rekli, da materija priznanja i izvršenja stranih odluka zavisi od saradnje sudova i drugih organa. Uostalom, videćemo iz predstojeće analize akata Evropske unije svu zavisnost ove dve oblasti, ako ih, uopšte, možemo razdvojiti.

Posvetićemo pažnju ne samo aktima koji se odnose na priznanje i izvršenje stranih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, kao i na nadležnost, već ćemo analizirati i regulisanje uvođenja Evropskog naloga za izvršenje nespornih potraživanja, kao i uvođenja postupka za Evropski nalog za plaćanje. Uredbe Evropske unije koje regulišu ove dve oblasti, takođe, imaju svoj osnov u pravilima određenim za sprovođenje postupka priznanja i izvršenja stranih odluka. Kratko ćemo posvetiti pažnju Briselskoj i Luganskoj konvenciji, imajući u vidu niz promena u ovoj oblasti u zadnjih osam godina u pravu Evropske unije. Na kraju, posvetićemo pažnju i zakonodavstvu Republike Srbije u ovoj oblasti.

I) Uredba Saveta EU o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima br. 44/2001

1. Cilj donošenja

Zajednica usvaja mere vezane za sudsku saradnju u građanskim stvarima, kao jedan od neophodnih uslova za dobro funkcionisanje unutrašnjeg tržišta. U takve mere spada i donošenje Uredbe Saveta EU o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u

građanskim i trgovačkim stvarima br. 44/2001 od 22. decembra 2000. godine (dalje: Uredba 44/2001)[264]. Neposredna svrha Uredbe 44/2001 jeste da se izvrši unifikacija normi Međunarodnog privatnog prava država članica koje se odnose na sudsku nadležnost u građanskim i trgovačkim stvarima vezanim za dve ili više država članica Evropske unije, i da se ubrza i pojednostavi priznanje i izvršenje sudskih odluka donetih u jednoj državi članici u drugim državama članicama.

2. Mere EU

Pravni osnov za donošenje Uredbe 44/2001 su članovi 61(c) i 67 (1) Ugovora o osnivanju Evropske zajednice. Donošenje Uredbe 44/2001 omogućeno je tek stupanjem na snagu Amsterdamskog ugovora kojim je, kao što smo rekli u prvom delu, sudska saradnja u građanskim stvarima „komunitarizovana", odnosno premeštena iz tzv. trećeg stuba Evropske unije u prvi, što podrazumeva mogućnost donošenja nadnacionalnih propisa. Do tada, ova materija je bila regulisana samo međunarodnim ugovorima (konvencijama) između država članica, na osnovu člana 293. (ranije 220) Ugovora o osnivanju Evropske zajednice i člana K.3.(2)(c) Ugovora o osnivanju Evropske unije.[265]

3. Sadržina Uredbe 44/2001

Uredba 44/2001 je podeljena je na Uvodni deo i osam glava: Polje primene (član 1.), Nadležnost (jurisdikcija) (članovi 2-31.), Priznanje i izvršenje (članovi 32-56.), Izvršne isprave i sudska poravnanja (članovi 57-58.), Opšte odredbe (čl. 59-65.), Prelazne odredbe (čl. 66.), Odnos prema drugim izvorima prava (članovi 67-72.) i Završne odredbe (čl. 73-76.). Pored toga, Regulativa sadrži i šest Priloga.

Odredbe Uredbe 44/2001 primenjuju se pred sudovima država članica na sve građanske i trgovačke stvari, osim onih na: status i pravna sposobnost fizičkih lica, imovinska prava koja proističu iz bračnog odnosa, testament i nasleđivanje, stečaj, socijalno osiguranje i arbitraža.[266]

Prema odredbama druge glave Uredbe 44/2001, opštu nadležnost imaju sudovi države članice u kojoj tuženi ima prebivalište[267]. Sud države u kojoj je pokrenut postupak određuje da li tuženi ima prebivalište na njenoj teritoriji prema pravilima

[264] Council Regulation (EC) No. 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (Official Journal of the European Communities, L 012, 16/01/2001, pp. 0001-0023)
[265] Stanivuković, Regulativa Saveta o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovinskim stvarima (2001/44/EC), Vodič kroz pravo Evropske unije, Beograd 2009., str. 123
[266] Član 1. Uredbe 44/2001
[267] Član 2., st. 1 Uredbe 44/2001

svog unutrašnjeg prava[268]. Lica koja imaju prebivalište u jednoj od država članica mogu, pored toga, biti tužena u sudovima drugih država članica, ako postoji neki od posebnih osnova nadležnosti predviđenih Uredbom 44/2001[269]. Utvrđivanje da li tuženi ima prebivalište u nekoj drugoj državi članici vrši se po pravu te države[270]. Ukoliko tuženi nema prebivalište u nekoj od država članica, nadležnost sudova utvrđuje se prema nacionalnim pravilima o nadležnosti sadržanim u unutrašnjim propisima svake od tih država[271]. Kada su u pitanju pravna lica, Uredba 44/2001 definiše prebivalište kao mesto u kojem se nalazi statutarno sedište pravnog lica ili njegov centralni organ upravljanja, odnosno, njegovo glavno poslovno sedište.[272] Najvažniji osnovi posebne nadležnosti su: mesto izvršenja obaveze u ugovornim sporovima, prebivalište ili uobičajeno boravište poverioca u sporovima povodom izdržavanja, stvarno ili potencijalno mesto nastanka štetnog događaja u sporovima koji nastaju iz delikata, sedište filijale, predstavništva ili druge poslovne jedinice u sporovima koji proističu iz poslovanja ovakvih subjekata, itd[273]. Predviđeni su i neki slučajevi posebne nadležnosti: nadležnost za sve tužene suparničare, ukoliko bar jedan od njih ima prebivalište na teritoriji suda, pod uslovom da su tužbeni zahtevi u toj meri povezani da je neophodno da se zajedničkim raspravljanjem izbegne rizik donošenja suprotnih presuda, nadležnost suda pred kojim je podneta tužba za protivtužbu koja proističe iz istog ugovora ili činjeničnog stanja kao i tužba, itd[274]. Posebne odredbe posvećene su utvrđivanju nadležnosti u stvarima koje se odnose na osiguranje[275], ugovore sa potrošačima[276] i na pojedinačne ugovore o radu[277]. Isključiva nadležnost sudova jedne države članice postoji u slučajevima predviđenim članom 22. Uredbe 44/2001. Ako postoji osnov za isključivu nadležnost, sud druge države članice, pred kojim stranke pokrenu postupak, dužan je da se po službenoj dužnosti oglasi nenadležnim[278]. Predviđena je mogućnost izričite i prećutne prorogacije nadležnosti[279].

Odredbe Uredbe 44/2001 o priznanju i izvršenju sudskih odluka skraćuju formalnost i ubrzavaju postupak priznanja i izvršenja. Odluka doneta u jednoj državi članici priznaje se u drugoj državi članici bez potrebe da se o tome vodi poseban postupak. O priznanju se može odlučivati kao o glavnom ili kao o prethodnom pitanju[280], a razlozi

[268] Član 59., st. 1 Uredbe 44/2001
[269] Članovi 5. do 7. Uredbe 44/2001
[270] Član 59., t. 2 Uredbe 44/2001
[271] Član 4. Uredbe 44/2001
[272] Član 60. Uredbe 44/2001
[273] Član 5. Uredbe 44/2001
[274] Član 6. Uredbe 44/2001
[275] Članovi 8. do 14. Uredbe 44/2001
[276] Članovi 15. do 17. Uredbe 44/2001
[277] Članovi 18. do 21. Uredbe 44/2001
[278] Član 25. Uredbe 44/2001
[279] Članovi 23. do 24. Uredbe 44/2001
[280] Član 33. Uredbe 44/2001

za odbijanje priznanja i izvršenja su taksativno nabrojani[281]. Stranka koja zahteva priznanje ili izvršenje trebalo bi da podnese primerak presude koji ispunjava sve uslove za utvrđivanje verodostojnosti, kao i uverenje, koje sud države članice, u kojoj je odluka odneta, sastavlja po obrascu koji se nalazi u Aneksu Uredbe 44/2001, odnosno, u Prilogu V.[282] Sud u državi priznanja i izvršenja može osloboditi stranku obaveze da podnese navedeno uverenje. Po ispunjenju ovih formalnosti, sud ili drugi nadležni organ oglašava presudu izvršnom, bez posebnog preispitivanja uslova za priznanje i izvršenje i bez prava stranke protiv koje se traži izvršenje da učestvuje u ovoj fazi postupka.[283]

Uredba 44/2001 je stupila na snagu 1. marta 2002. godine[284]. U odnosima između država članica Uredba 44/2001 zamenjuje Briselsku konvenciju o nadležnosti i priznanju i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima od 27. septembra 1968. godine.[285]

4. Značaj donošenja Uredbe 44/2001 za Republiku Srbiju

O regulisanju priznanja i izvršenja, kao i o nadležnosti u sporovima sa elementom inostranosti u Republici Srbiji, govorićemo kasnije, u posebnom odeljku. Jedino što ćemo, ovde, napomenuti, odnosi se na činjenicu da se u našem zakonodavstvu ne predviđa posebna nadležnost domaćeg suda u ugovornim sporovima protiv tuženog koji nema prebivalište u Srbiji na osnovu mesta ispunjenja obaveze, dok je prema Uredbi 44/2001 ta nadležnost predviđena članom 5, stav 1, tačka 1.[286]

II) Konvencija o nadležnosti i priznanju i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima sa Protokolima

U Evropskoj uniji je 2009. godine doneta Konvencija o nadležnosti i priznanju i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima sa Protokolom br. 1 koji se odnosi na pojedina pitanja u vezi nadležnosti, postupka i izvršenja odluka, Protokolom br. 2 koji se odnosi na uniformno tumačenje od strane Stalnog komiteta i Protokolom br. 3 koji se odnosi na primenu člana 67 ove Konvencije[287] (dalje: Konvencija). Mi ćemo posvetiti pažnju najvažnijim odredbama ove Konvencije. Što se tiče pomenutih Protokola, nećemo ih analizirati. Ono što je najbitnije, jeste odnos ove Konvencije sa drugim izvorima u ovoj oblasti koji su doneti u okviru Evropske unije.

[281] Član 34. Uredbe 44/2001
[282] Član 53. Uredbe 44/2001
[283] Stanivuković, nav. delo, str. 126
[284] Član 76., st. 1 Uredbe 44/2001
[285] Član 68. Uredbe 44/2001
[286] Stanivuković, nav. delo, str. 128
[287] Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters – Protocols (Official Journal L 147, 10/06/2009 P. 0005 – 0043)

U Evropskoj uniji je došlo do zaključenja ove Konvencije zbog posledica koje su nastupile u ekonomskoj oblasti, a u vezi sporazuma o slobodnoj trgovini koji su zaključeni između Evropske unije i pojedinih država članica Evropske asocijacije za slobodnu trgovinu. Prilikom donošenja Konvencije, uzeti su obzir sledeći akti:

1) Briselska konvencija od 27. septembra 1968. godine o nadležnosti i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, izmenjena i dopunjena pristupanjem ovoj Konvenciji od strane novih država članica Evropske unije;
2) Luganska konvencija od 16. septembra 1988. godine o nadležnosti i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, koja proširuje primenu pravila Briselske konvencije na države članice Evropske asocijacije za slobodnu trgovinu (EFTA);
3) Uredba Saveta EU br. 44/2001 od 22. decembra 2000. godine o nadležnosti i priznanju i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, koji je zamenio Briselsku konvenciju; i
4) Sporazum između Evropske zajednice i Kraljevine Danske o nadležnosti i priznanju i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, koji je potpisan u Briselu 19. oktobra 2005. godine.

Osnovni cilj donošenja ove Konvencije je proširenje primene principa navedenih u Uredbi 44/2001, kao i ojačanje pravne i ekonomske saradnje. Takođe, želja je obezbeđenje uniformnog tumačenja odredaba ove Konvencije.[288]

1. Primena Konvencije

Ova Konvencija će se primenjivati u građanskim i trgovačkim stvarima bez obzira na prirodu suda, tribunala, odnosno, drugog sudskog organa. Ona ne obuhvata sporove vezane za pitanja prihoda, carinska i administrativna pitanja. Konvencija se neće primenjivati na: 1) sporove vezane za status ili pravnu sposobnost fizičkih lica, prava na imovinu u bračnim odnosima, testament i pitanja sukcesije; 2) stečaj, postupke vezane za nelikvidnost preduzeća ili drugih pravnih lica i sl.; 3) sporove vezane za socijalno osiguranje; 4) arbitražu. U ovoj Konvenciji izraz „država“ se odnosi na svaku državu koja je strana ugovornica ove Konvencije ili je država članica Evropske unije.[289]

2. Nadležnost

Lica koja imaju državljanstvo i stalni boravak u državi ugovornici Konvencije mogu biti tužena u toj državi. Ako lica nemaju državljanstvo te države, tada će

[288] Preambula Konvencije
[289] Član 1. Konvencije

kriterijum stalnog boravka biti dovoljan za primenu pravila te države, koja se odnose na mogućnost podnošenja tužbe protiv tog lica.[290]

Konvencija predviđa i odredbe koje regulišu posebnu nadležnost. Lica koja imaju stalni boravak u državi ugovornici, mogu biti tužena u drugoj državi ugovornici u sledećim slučajevima; a) u pitanjima koja se odnose na ugovor, pred sudom po mestu izvršenja obaveza po tom ugovoru; b) Konvencija daje bliže objašnjenje mesta izvršenja obaveza, koje će se kao kriterijum primeniti, kod prodaje roba u mestu gde je roba isporučena ili je trebalo da bude isporučena, odnosno, kod pružanja usluga, u mestu gde je pružena usluga ili je trebalo da bude pružena; c) po pitanjima koja se odnose na održavanje obaveza – u mestu gde poverilac ima prebivalište ili uobičajeno boravište, zatim, pred sudom, koji može po svom pravu, da pokrene postupak u vezi statusa lica, ako se spor odnosi na održavanje obaveza, kao i u sporovima koji se odnosi na roditeljsku odgovornost, pred sudom koji može da pokrene postupak koji se odnosi na održavanje obaveza, ako se ta nadležnost zasniva isključivo na državljanstvu jedne od stranaka; d) ako se raspravlja o šteti, može se pokrenuti postupak pred sudom mesta delikta ili kvazi delikta, odnosno, mesta gde može doći do delikta ili kvazi delikta; e) ako se podnosi tužba za pokretanje parničnog postupka, a u vezi naknade štete ili restitucije, a što se odnosi i na krivični postupak, pred sudom tih postupaka; f) ako se spor tiče poslovnica, ogranaka ili filijala preduzeća, pred sudom mesta gde se nalaze poslovnice, ogranci ili filijale preduzeća.[291]

Konvencija predviđa i odredbe o nadležnosti u sporovima vezanim za osiguranje[292], zatim, nadležnosti u vezi sa potrošačkim ugovorima[293], nadležnosti u vezi sa sporovima oko individualnih ugovora o radu[294], isključivoj nadležnosti[295] i sporazumnoj nadležnosti[296].

3. Priznanje i izvršenje stranih odluka

Sudske odluke u državi ugovornici Konvencije priznaju se u drugim državama, koje su vezane ovom Konvencijom, bez posebnih postupka, što znači, automatski[297]. Priznanje strane odluke će se odbiti:

1) ako je takvo priznanje očigledno u suprotnosti sa javnim poretkom države u kojoj se traži priznanje;

[290] Član 2., st. 1 i 2 Konvencije
[291] Član 5., t. 1-5 Konvencije
[292] Član 8. Konvencije
[293] Član 15. Konvencije
[294] Član 18. Konvencije
[295] Član 22. Konvencije
[296] Član 23. Konvencije
[297] Član 33., st. 1. Konvencije

2) ukoliko nije dostavljeno određeno pismeno optuženom, odnosno, odbrani. To su slučajevi kada je tim licima onemogućeno da organizuju svoju odbranu zbog nedostavljanja ili nepravilnog dostavljanja pismena u postupku;
3) ako je već doneta presuda između istih stranaka i u istom sporu u državi u kojoj treba da se prizna sudska odluka.[298]

Sudska odluka koja je donesena u državi ugovornici i koja je izvršna u toj državi, primenjivaće se u drugoj državi koja je vezana Konvencijom, ako je na zahtev bilo koje strane proglašena izvršnom.[299]

4. Stranke u postupku

Da bi se utvrdilo da li je stranka sa stalnim boravkom u državi vezanoj za ovu Konvenciju čiji sudovi su nadležni u sporu, sud će primeniti svoje unutrašnje pravo. Ako stranka nema stalni boravak u zemlji čiji je sud nadležan u sporu, tada će sud koji treba da odredi da li stranka ima prebivalište u drugoj zemlji ugovornici, primeniti pravo te države.[300] Kad su u pitanju pravna lica, za primenu konvencije smatraće se da preduzeće, drugo pravno lice ili udruženje fizičkih i pravnih lica ima sedište u mestu gde ima; a) zakonsko sedište; b) sedište centralne uprave; ili c) glavno mesto poslovanja.[301]

5. Primena Konvencije

Ova Konvencija se primenjuje samo u zakonskim postupcima, po dokumentima koji su sačinjeni i registrovani kao autentični instrumenti, nakon njenog stupanja na snagu u zemlji porekla, odnosno, gde se traži priznanje i izvršenje.[302]

– Odnos prema Uredbi 44/2001 i ostalim instrumentima

Ova Konvencija ne prejudicira primenu od strane država članica Evropske unije Uredbe 44/2001 o nadležnosti i priznanju i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, kao i bilo koje izmene i dopune istog, zatim Konvencije o nadležnosti i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, potpisane u Briselu 27. septembra 1968, i Protokola o tumačenju Konvencije od strane Suda pravde Evropske zajednice, koji je potpisan u Luksemburgu od 3. juna 1971, kao i Sporazuma između

[298] Član 34. Konvencije
[299] Član 38., st. 1. Konvencije
[300] Član 59. Konvencije
[301] Član 60., st. 1. Konvencije
[302] Član 63., st. 1 Konvencije

Evropske zajednice i Kraljevine Danske o nadležnosti i priznanju i izvršenju odluka u građanskim i komercijalnim pitanjima, potpisan u Briselu 19. oktobar 2005. godine.[303]

Konvencija će biti moguće potpisati od strane Evropske unije, Danske, i država koje su, u vreme otvaranja za potpisivanje članovi Evropskog udruženja za slobodnu trgovinu. Ova Konvencija podleže ratifikaciji od strane potpisnika. Instrumenti ratifikacije će biti deponovani kod Švajcarskog federalnog veća, koje će delovati kao depozitar ove Konvencije[304]

III) Uredba Evropskog parlamenta i Saveta br. 805/2004 o uvođenju evropskog naloga za izvršenje nespornih potraživanja

1. Opšte odredbe

Problem izvršavanja sudskih i drugih odluka donetih u zemljama članicama Evropske unije u drugim zemljama članicama EU pokazao je, kao neophodnim, uvođenje jednog instrumenta, koji bi omogućio slobodan protok navedenih odluka u zemljama članicama ove organizacije, kao i njihovo izvršenje u istim, bez sprovođenja posebnog postupka po unutrašnjim pravilima. Pravila izvršnih postupaka zemalja članica EU morala su da omoguće slobodnu cirkulaciju tih odluka, što bi dovelo do ostvarenja funkcionisanja tržišta EU bez granica.[305] To znači da su se ta pravila morala prilagoditi tom cilju. Prvi korak ka ostvarenju slobodnog protoka odluka definisan je, još, u Rimskom Ugovoru, tačnije u njegovom članu 293. (ranije 220.). Taj član je definisao obavezu da zemlje članice omoguće, u skladu sa okolnostima i kao proizvod pregovora, uzajamno priznanje i izvršenje sudskih i arbitražnih odluka. Briselska konvencija iz 1968. (tačan naziv Konvencije navešćemo kasnije) je otvorila put ka navedenom, odnosno osigurala je da odluke donete u zemljama članicama budu izvršene na teritoriji drugih zemalja članica. Nakon Briselske konvencije, donesena je Luganska konvencija (1988. godine) sa istim nazivom, ali, samo, u cilju proširenja istovetnog načina regulisanja ove materije, a što se odnosilo na zemlje članice EFTA. Briselska konvencija je, kao što smo rekli, derogirana 2002. godine, donošenjem Uredbe 44/2001. Međutim, kada je u pitanju jedan segment priznanja i izvršenja, a to je samo izvršenje odluka, koje se odnose na nesporna potraživanja, bilo je potrebno dopuniti, do tada, donete odredbe, koje su se odnosile na ovu oblast. U skladu sa tim, donesena je Uredbe Evropskog parlamenta i Saveta br. 805/2004 o uvođenju evropskog naloga za

[303] Član 64., st. 1 konvencije

[304] Član 69. Konvencije

[305] Haym, The European Enforcement Order for Uncontested Claims, International Legal News, vol.2, issue 2, December 28, 2005., www.The Bulletin The European Enforcement Order for Uncontested Claims.htm

izvršenje nespornih potraživanja, 21. aprila 2004. godine (dalje: Uredba 805/2004)[306], čiji je cilj uvođenje Evropskog naloga za izvršenje nespornih potraživanja, odnosno uvođenje minimalnih standarda, koji omogućuju slobodan protok presuda, sudskih poravnanja, kao i javnih isprava između država članica bez sprovođenja unutrašnjeg postupka priznanja i izvršenja.[307] Ova Uredba olakšava izvršenje nespornih zahteva, ali određuje ispunjenje određenih uslova, koji su definisani kao minimalni standardi, a koji se odnose na dostavljanje zahteva za izvršenje dužniku, kao i na sadržinu zahteva.

Ova Uredba se primenjuje u građanskim i trgovačkim stvarima, bez obzira na prirodu suda, koji je doneo odluku. Ova Uredba se neće primenjivati na odluke, koje se odnose na sledeće:

1) status i pravna sposobnost fizičkih lica, prava na imovini, koja proizlaze iz bračnih i porodičnih odnosa, testamenta i nasleđivanja;
2) stečaj, kao i na postupke likvidacije, prinudna poravnanja, kao i slične postupke. Na ovu oblast primenjuje se posebna Uredba 1346/2000 (o kojoj će biti reči u posebnom delu), a takođe i Uredba 44/2001, u jednom delu;
3) socijalno osiguranje; i
4) arbitražu.[308]

Uredba 805/2004 posebno reguliše primenu na sudske odluke (presude), sudska poravnanja i javne isprave, koji se odnose na nesporna potraživanja. Zahtev će se smatrati nespornim potraživanjem: 1) ako je dužnik priznao zahtev ili se saglasio sa zahtevom, odnosno, ako je na sudu zaključeno poravnanje, koje je dužnik prihvatio. Može se raditi i o poravnanju, koje je zaključeno van suda, a koje je odobreno od strane tog organa; 2) ako dužnik nije prigovorio ili se nije usprotivio zahtevu za izvršenje, na bilo koji način, u skladu sa pravom zemlje članice donošenja odluke; 3) ako se dužnik nije pojavio ili nije bio zastupan na sudu, u vezi sa tim potraživanjem. Potrebno je, u vezi sa tim, da je dužnik prethodno osporio potraživanje u sudskom postupku i da se njegovo dalje ponašanje može izjednačiti sa prećutnim priznanjem zahteva; i 4) ako se dužnik bez odlaganja, odnosno izričito, saglasio sa javnom ispravom, koja se odnosi na nesporno potraživanje.[309] Znači, da bi jedno potraživanje bilo nesporno, mora se definisati odnos dužnika prema tom potraživanju, kao i prema postupku, u kome je doneta sudska odluka ili drugi akt, koji se odnosi na potraživanje.

Uredba 805/2004 definiše određene pojmove i institute, na koje se odnosi, tj. koje reguliše[310]. Ti instituti su sledeći:

[306] Regulation (EC) No 805/2004 of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 creating a European Enforcement Order for uncontested claims (Official Journal, L 143, 30.04.2004.)

[307] Član 1. Uredbe 805/2004

[308] Član 2. Uredbe 805/2004

[309] Član 3. Uredbe 805/2004; Živković, Regulativa Saveta (EZ) br. 85-2004 o stvaranju evropskog izvršnog naslova za nesporna potraživanja od 21. aprila 2004. godine, Evropsko zakonodavstvo br. 9-10. 2004., Beograd 2004., str. 8

[310] Član 4. Uredbe 805/2004

1) pre svega, pod sudskom odlukom ili presudom, porazumeva odluku donesenu od strane zemlje članice, uključujući rešenje, sporazum, nalog za izvršenje, sa navedenim iznosima i troškovima, određenim od strane službenika suda ili drugog organa ovlašćenog za donošenje tih odluka;
2) pod zahtevom za izvršenje podrazumeva se zahtev za plaćanje određenog iznosa, a što se odnosi na sudske odluke, sudska poravnanja i potvrde. Mora se raditi o nespornim zahtevima, odnosno o nespornim potraživanjima, imajući u vidu predmet Uredbe.
3) pod javnom ispravom, Uredba 805/2004 definiše dokument, koji je označen kao javna potvrda i koja je donesena od ovlašćenog organa zemlje članice. Takođe, ta potvrda se može odnositi na sporazum, koji se odnosi na ispunjenje obaveze.
4) pod zemljom članicom donošenja odluke podrazumeva se zemlja suda, koji je doneo sudsku odluku, zaključio ili odobrio sudsko poravnanje, označio određene dokumente, kao javne potvrde, u skladu sa odredbama Uredbe 805/2004 i koji je izdao Evropski nalog za izvršenje na osnovu ovih akata. Navedene odluke, sudska poravnanja, javne isprave, koji se odnose na nesporna potraživanja, moraju biti izvršni u zemlji donošenja tih akata.
5) zemlja članica izvršenja je zemlja u kojoj se izvršavaju navedene odluke i druga dokumenta na osnovu izdatog Evropskog naloga za izvršenje.

Ovo su najvažniji instituti ove Uredbe 805/2004. Odluke i drugi akti moraju se odnositi na nesporna potraživanja. Isto tako, ti akti moraju biti izvršni i po pravu zemlje donošenja odluke, da bi imali dejstvo u zemlji izvršenja zahteva. Naravno, da bi ti akti mogli biti izvršeni u drugoj zemlji članici, moraju biti potvrđeni kao Evropski nalog za izvršenje.

2. Evropski nalog za izvršenje

Uredba 805/2004 sadrži odredbe i o Evropskom nalogu za izvršenje. Pre svega, presuda, koja ima potvrdu Evropskog naloga doneta u zemlji članici, priznaće se u drugim zemljama članicama, bez donošenja akta o izvršnosti odluke, kao i bez mogućnosti protivljenja izvršenju.[311] Odluka, koja se odnosi na nesporno potraživanje imaće overu Evropskog naloga, ako je izvršna po pravu zemlje donošenja, ako nije u suprotnosti sa pravilima Uredbe 44/2001 o nadležnosti, ako sudski postupak u zemlji donošenja odluke ispunjava uslove po pravilima iz trećeg poglavlja (o minimalnim standardima) Uredbe 805/2004, kao i ako je potraživanje nesporno u skladu sa definicijom iz člana 3. ove Uredbe, itd.[312] Izvršnost odluke po pravu zemlje donošenja iste je prvi uslov za izvršenje te odluke u drugoj zemlji članici. I Briselska konvencija

[311] Član 5. Uredbe 805/2004
[312] Član 6. Uredbe 805/2004

predviđa priznanje i izvršenje odluka, koje su izvršne, ali nisu pravosnažne. Može se postaviti jedno opšte pitanje svrhe ovakvog regulisanja, obzirom na mogućnost prekida postupka izvršenja, ako se u zemlji donošenja odluke podnese žalba. Ovako regulisanje može dovesti do odugovlačenja postupka izvršenja, ako se žalba ne prihvati, kao i do nedefinisanja prava poverilaca na naknadu štete u zemlji izvršenja. No, ovakvo regulisanje ima za cilj povećanje efikasnosti izvršenja stranih odluka, što se ne bi moglo postići priznanjem i izvršenjem i pravosnažne i izvršne odluke. Sa druge strane, kod Uredbe 805/2004 se radi o nespornim potraživanjima. Drugo, odluka se donosi u skladu sa pravilima o nadležnosti iz Uredbe 44/2001. Ova Uredba predviđa opšta pravila o nadležnosti, naročito kada je u pitanju opšti forum, o čemu će biti reči kasnije. Odluka suda zemlje članice imaće oblik Evropskog naloga za izvršenje i ako ispuni minimalne standarde, koji se odnose na dostavljanje odluke dužniku, kao i na sadržinu zahteva za izvršenje. Zahtev za izvršenje mora biti nesporan, što znači da su ispunjeni uslovi iz Uredbe 805/2004, koji se tiču, pre svega, odnosa dužnika prema odluci, kao i prema sudskom postupku, u kome je donesena ta odluka.

Ne može se uložiti pravni lek protiv izdavanja potvrde o Evropskom izvršnom nalogu. Moguće je, umesto toga, tražiti poništaj potvrde ili povlačenje iste pred sudom zemlje donošenja odluke. Poništaj se može tražiti, ako postoji razlika između odluke i potvrde, a povlačenje, ako je potvrda izdata protivno odredbama Uredbe 805/2004. Za poništaj ili povlačenje navedene potvrde merodavno je pravo iste zemlje.[313] Uredba 805/2004 predviđa i mogućnost delimičnog (parcijalnog) izvršenja, prema određenom dužniku ili određenim dužnicima, koji moraju da ispunjavaju uslove iz Uredbe 805/2004.[314] Evropski nalog za izvršenje će biti izdat u skladu sa Prvim Aneksom Uredbe. Takođe, Uredba 805/2004 predviđa i slučajeve kada se vrše ispravke ili opoziva Evropski nalog i za to je predviđena forma u Šestom Aneksu. Dejstva Evropskog naloga za izvršenje određuju se prema ograničenjima izvršenja odluke ili drugog akta.

3. Minimalni standardi za postupak izvršenja nespornih potraživanja

Da bi se ispunili uslovi za izvršenje nespornih potraživanja, predviđeni su minimalni standardi za postupak izvršenja. Pre svega, postupak zemlje donošenja odluke, mora biti u skladu sa Evropskim nalogom, odnosno sa odredbama ove Uredbe. Time se osiguravaju i dužnikova prava, koja moraju biti poštovana i u postupku donošenja odluke i u postupku izvršenja. Tu se misli na dostavljanje naloga dužniku, koje može biti izvršeno lično, s tim što je moguće da se dužnik sam potpiše na potvrdi o prijemu akta, kao i da se, umesto njega, potpiše ovlašćeno lice, koje bi konstatovalo, na toj potvrdi prijem dokumenta ili njegovo odbijanje. Takođe, moguće je dostaviti nalog i putem pošte, naravno uz potpis dužnika na potvrdi o prijemu, kao i elektronskom

[313] Živković, nav. delo, str. 9
[314] Ibidem, Član 8. Uredbe 805/2004

poštom.[315] To su slučajevi, koji su praćeni dokazom o potvrdi prijema ili odbijanja prijema naloga. Znači, predviđen su tri načina dostavljanja ovih akata dužniku, koji treba da potvrdi prijem istog, odnosno, u jednom slučaju, ovlašćeno lice, dostavljač, treba da konstatuje eventualno odbijanje dužnika da primi nalog.

Takođe, Uredba 805/2004 predviđa slučajeve i kada se ne dostavlja dokaz odnosno potvrda o prijemu akta od strane dužnika.[316] Minimalni standardi su neophodan uslov za funkcionisanje ovog sistema. Minimalni standardi predviđaju šta treba da sadrži zahtev za izvršenje: – imena i adrese stranaka (misli se i na poverioca i na dužnika ili dužnike, ne navodi se njihov status); – zatim, obavezno se navodi iznos zahteva za izvršenje; – sledeći element je iznos kamate; – izjava o zahtevu (razlozi, koji se odnose na postavljanje zahteva). Osim toga, zahtev treba da sadrži i rok za izvršenje zahteva, kao i koje će posledice nastati, ako dođe do neispunjenja. Minimalni standardi predviđeni u Uredbi 805/2004 se odnose na dostavljanje naloga i drugih akata u vezi sa izvršenjem, s tim da se, pre svega, vodi računa o dužnikovim pravima.

4. Postupak izvršenja u zemlji priznanja (destinacije)

Uredba 805/2004 sadrži odredbe i o izvršenju u zemlji članici. Te odredbe se odnose na dostavljanje dokumenata od strane poverioca potrebnih za pokretanje postupka izvršenja, kao i na određene izuzetke, koji se odnose na odbijanje izvršenja odluke ili drugog akta, donesenog u drugoj zemlji članici. Postupak izvršenja se sprovodi po pravu zemlje izvršenja.[317] Znači, sprovodi se po lex fori, što je opšte pravilo. Pod izvršenjem Uredba 805/2004 podrazumeva primenu odredaba unutrašnjih pravila izvršnog postupka. To znači da se ne radi o davanju izvršnosti, nakon postupka priznanja, kada odluka ispuni sve uslove predviđene po domaćem pravu, pravu zemlje priznanja.

Kada poverilac dobije potvrdu o izvršenju, on mora da istu dostavi ovlašćenom organu za izvršenje u zemlji članici. Poverilac mora da dostavi sledeće dokumente: – kopiju sudske odluke; – kopiju potvrde (overe) Evropskog naloga za izvršenje, – zatim, ukoliko je potrebno, opis ili prevod ovog zahteva na jeziku zemlje članice izvršenja.[318] Nakon toga, odluka se izvršava na teritoriji zemlje izvršenja. Taj zahtev će imati isti status, kao i zahtev za izvršenje po odluci donesenoj u zemlji članici izvršenja. Iako se zahtev za izvršenje odluke, donesene u drugoj zemlji članici, upodobljava sa zahtevom, koji se odnosi na domaću odluku, odluku zemlje izvršenja, treba ih razlikovati, ne u smislu njihovog statusa, koji je istovetan, kao što smo rekli, već u smislu postojanja naloga za izvršenje i izuzetne mogućnosti da se zahtev ne izvrši. Ako bi analizirali navedenu odredbu, zaključili bi da se radi o kombinaciji pravila

[315] Član 13. Uredbe 805/2004
[316] Član 14. Uredbe 805/2004
[317] European Enforcement Order for Uncontested Claims, www.europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l33190.htm
[318] Član 20. Uredbe 805/2004

Međunarodnog privatnog prava za pokretanje postupka priznanja i izvršenja stranih odluka, a što se odnosi na dostavljanje odluke, koja se priznaje, odnosno izvršava i druge dokumentacije, kao i pravila, koja se odnose na međunarodnu pravnu pomoć, a što se tiče prevoda zahteva na jezik zamoljene države, odnosno države priznanja.

Zahtev za izvršenje može biti odbijen u zemlji članici izvršenja, ako je on u nesaglasnosti sa nekom ranijom odlukom donesenom u zemlji članici ili u nekoj trećoj zemlji, koja je priznata u zemlji članici, a što se odnosi na: – raniju odluku, koja se odnosi na istovetni predmet ili na iste stranke (identitet predmeta i stranaka); – ako je ranija odluka donesena u zemlji članici izvršenja ili je ispunila uslove za priznanje u toj zemlji.[319] Ovaj izuzetak, koji tako nazivamo, imajući u vidu oblast primene i prirodu Uredbe 805/2004, odnosi se na stvar, o kojoj je odlučeno, a ne na postupak u toku, kada bi mogli da govorimo o litispendenciji. Odbijanje će se izvršiti na zahtev dužnika. Ova pravila su opšta pravila Međunarodnog privatnog prava u oblasti priznanja i izvršenja stranih odluka. Naime, ako je donesena odluka u istoj stvari i između istih stranaka u domaćoj zemlji – zemlji priznanja, odnosno ako je već priznata strana odluka u istoj stvari i između istih stranaka, zahtev za priznanje strane odluke će biti odbijen. Uredba 805/2004 reguliše mogućnost odbijanja zahteva samo u slučaju da je «stvar presuđena», dok ne predviđa druge uslove, koje zahtev mora da ispuni.

5. Posebne odredbe Uredbe 805/2004

U posebne odredbe Uredbe 805/2004 svrstali smo kako odredbe, koje definišu sudska poravnanja i javne isprave, koje se odnose na nesporna potraživanja, tako i odredbe, koje regulišu odnos ove Uredbe sa ostalim aktima u ovoj oblasti i naravno, opšte i zaključne odredbe. Kada su u pitanju sudska poravnanja i javne isprave, Uredba 805/2004 ponovo definiše njihov pojam, odnosno sudsko poravnanje tretira kao poravnanje zaključeno na sudu, odnosno poravnanje, zaključeno pre postupka, ali koje je dobilo overu Evropskog naloga za izvršenje. Isto tako, Uredba 805/2004 ponavlja, da za izvršenje sudskih poravnanja u drugoj zemlji članici, nije potreban poseban postupak[320]. Ako je javna isprava, koja se odnosi na nesporno potraživanje, izvršna u zemlji donošenja, ona dobija overu Evropskog naloga za izvršenje. Uredba 805/2004 i kod izvršenja javnih isprava definiše da u zemlji priznanja i izvršenja nije potreban poseban postupak[321]. Uredba 805/2004 će se primenjivati samo na one sudske presude, sudska poravnanja i javne isprave, koji su doneseni nakon njenog stupanja na snagu.

Uredba 805/2004 definiše i odnos njenih odredaba prema Uredbi 44/2001 i Uredbi 1348/2000 o čemu je bilo reči. Osim toga, definiše se i saradnja zemalja članica u

[319] Član 21. Uredbe 805/2004
[320] Član 24. Uredbe 805/2004
[321] Član 25. Uredbe 805/2004

primeni Uredbe 805/2004. Naime, ta saradnja se sastoji u međusobnom obaveštavanju o načinima i postupcima priznanja u zemljama članicama, kao i o ovlašćenim licima i organima za izvršenje odluka. Uredba 805/2004 je stupila na snagu 21. oktobra 2005. godine[322].

6. Aneksi Uredbe 805/2004

Uredba 805/2004 sadrži i šest Aneksa, koji se odnose na obrasce u vezi sa evropskim nalogom, kao i drugim aktima. To su:

1) Potvrda o Evropskom nalogu za izvršenje presude (sudske odluke);
2) Potvrda o Evropskom nalogu za izvršenje sudskog poravnanja;
3) Potvrda o Evropskom nalogu za izvršenje javne isprave;
4) Potvrda o nemogućnosti izvršenja ili ograničenja izvršenja;
5) Potvrda Evropskog naloga za izvršenje po uloženom pravnom sredstvu (leku); i
6) Zahtev za ispravku ili opoziv potvrde o Evropskom nalogu za izvršenje.

Svaki od Aneksa, odnosno obrazaca, sadrži potrebne elemente, koji su potrebni za izvršenje odluke (predviđeni su obrasci za sve tri vrste), kao i za situacije, koje se tiču određenih izuzetaka, koji se odnose na slučajeve otežanog izvršenja, nemogućnosti izvršenja ili odlaganja izvršenja nespornog potraživanja. Posvetićemo pažnju samo elementima Evropskog naloga za izvršenje presude (sudske odluke). Sadržina Prvog Aneksa Uredbe 805/2004 odnosi se na sledeće: – zemlja donošenja odluke (misli se na zemlju članicu EU), – podaci o sudu, koji je izdao potvrdu za izvršenje (navedeno se odnosi i na drugi ovlašćeni organ, a ne samo na sud), – podaci o sudu, koji je doneo odluku (i drugi ovlašćeni organ može doneti odluku, koja je predmet izvršenja po ovoj Uredbi), – podaci o presudi (stranke, poverioci, dužnici, kao i ostali podaci), – podaci o iznosu zahteva (zahtev treba da bude opredeljen, obzirom na njegovu nespornost), – podaci o kamati (kamata se određuje po pravilima zemlje donošenja odluke), – podaci o izvršnosti presude ili drugog akta po pravu zemlje donošenja (ne znači da je taj akt i pravosnažan), – mogućnost podnošenja pravnog leka protiv presude (tada postoji mogućnost izdavanja dopune potvrde za izvršenje, a za to je predviđen i poseban obrazac), – činjenice o ispunjavanju uslova predviđenih Uredbom 805/2004 za nesporna potraživanja (misli se na član 3. Uredbe 805/2004), – podaci o dostavljanju odluke i zahteva za izvršenje (misli se, pre svega, na dostavljanje dužniku), kao i drugi elementi. Sve navedene elemente prvog Aneksa, možemo podeliti u tri grupe: 1. elementi, koji se odnose na osnovne podatke o presudi i njenoj sadržini, kao i o izvršnosti; 2. elemente, koji se odnose na nespornost; i 3. elementi, koji se odnose na dostavljanje tog akta dužniku. Spomenuli smo samo Prvi Aneks, koji se odnosi na

[322] Član 33. Uredbe 805/2004

sudske presude. Manje ili više slična je sadržina ostalih Aneksa u zavisnosti, na koju se vrstu odluke i na koje činjenice u vezi tih odluka, odnose.

7. Razlike između Uredbe 805/2004 i Uredbe 44/2001

Uredba 805/2004 i Uredba 44/2001 definišu različit način izvršenja sudske ili druge odluke u zemljama članicama EU. Od 21. oktobra 2005. godine, kada je Uredba 805/2004 stupila na snagu, lice, koje zahteva izvršenje na teritoriji druge zemlje članice može da alternativno optira i za Uredbu 44/2001. To znači da Uredba 805/2004 neće imati uticaja na izvršenje postavljeno po odredbama Uredbe 44/2001. Uredba 805/2004 je uvela Evropski nalog za izvršenje i ovlastila sud donošenja odluke ili drugog akta, da donese taj nalog. Taj nalog se direktno izvršava na teritoriji druge zemlje članice, odnosno zemlje članice izvršenja, bez sprovođenja posebnog postupka, na teritoriji te zemlje, odnosno, bez donošenja posebne odluke o izvršenju, kao i bez mogućnosti bilo kakvog suprotstavljanja priznanju te odluke. Do donošenja Uredbe 805/2004, poverilac, odnosno lice, koje postavlja zahtev za izvršenje odluke u drugoj zemlji članici, moralo je da traži od suda, koji je doneo odluku, izdavanje javne potvrde, koja bi se odnosila na tu odluku. Taj akt, kao i kopiju odluke, poverilac je slao sudu druge zemlje članice. Sud druge zemlje članice je odlučivao, da li će ta odluka biti izvršna, naravno imajući u vidu da ta odluka ima isti status, kao i odluka doneta u domaćoj zemlji, tj. zemlji članici izvršenja.[323]

Moramo, takođe, reći da Uredba 805/2004 neće imati uticaja na primenu Uredbe 1348/2000. Uredba 1348/2000 se primenjuje u slučajevima, kada se iz jedne zemlje članice šalje u drugu zemlju članicu, sudski ili vansudski akt, donesen u građanskim ili trgovačkim stvarima, radi dostavljanja određenom licu, koje je označeno u aktu. U zavisnosti od sadržine, akt će proizvesti određena dejstva na teritoriji zemlje članice, u koju je poslat, odnosno dostavljen. No, mnogo je bitniji odnos Uredbe 805/2004 i Uredbe 44/2000, imajući u vidu regulisanje ove oblasti Briselskom i Luganskom konvencijom, koje su navedene dve Uredbe derogirale.

IV) Uredba (EU) Evropskog parlamenta i Saveta br. 1896/2006 o uvođenju postupka za Evropski nalog za plaćanje

1. Cilj donošenja

Cilj donošenja Uredbe Evropskog parlamenta i Saveta o uvođenju postupka za nalog za plaćanje br. 1896/2006 od 12. decembra 2006. godine (dalje: Uredba

[323] Haym, nav. delo

1896/2006)[324] je pojednostavljenje, ubrzanje i smanjenje troškova sudskih postupaka u vezi sa nespornim novčanim zahtevima, kao i slobodan protok Evropskih naloga za plaćanje u zemljama članicama uz uvođenje minimalnih standarda, bez posebnih postupaka za priznanje i izvršenje[325]. Uredba 1896/2006 se primenjuje u građanskim i trgovačkim stvarima sa elementom inostranosti, bez obzira na organ koji je doneo odluku[326]. Ona se ne primenjuje na imovinska prava u vezi sa brakom, testamentom i nasleđivanjem, zatim na stečaj, likvidaciju insolventnih subjekata, postupke prinudnih poravnanja i slične postupke. Takođe, Uredba 1896/2006 se ne primenjuje kod socijalnog osiguranja i na zahteve iz vanugovornih obaveza[327]. Uredba 1896/2006 definiše i prekogranične zahteve, odnosno zahteve u kojima je prisutan element inostranosti. Uredba 1896/2006 je element inostranosti definisala kroz subjekt. To su, znači, zahtevi u kojima, najmanje jedna strana, ima prebivalište ili sedište u drugoj zemlji članici u odnosu na onu u kojoj je sud doneo odluku[328]. Prebivalište ili sedište se definiše u skladu sa Uredbom 44/2001 o nadležnosti i priznanju i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima[329]. Utvrđivanje da li stranka ima prebivalište u nekoj drugoj državi vrši se po pravu te države.[330] Kada su u pitanju pravna lica, sedište se definiše kao mesto u kome se nalazi statutarno sedište pravnog lica ili njegov centralni organ upravljanja ili njegovo glavno poslovno sedište.[331]

2. Mere EU

Da bi se unapredilo izvršenje nespornih novčanih potraživanja u prekograničnim slučajevima, odnosno slučajevima sa elementom inostranosti, Zajednica je 12.12.2006., u skladu sa ciljevima, koji su definisani u članu 65. Ugovora o osnivanju zajednice, donela Uredbu 1896/2006. Pre donošenja Uredbe 1896/2006, Evropski savet je, u Tampereu 15. i 16.10.1999., pozvao Savet i Komisiju EU da pripreme novo zakonodavstvo koje bi ponudilo instrumente i za naplatu novčanih potraživanja putem izdavanja naloga.[332] Savet je 30.11.2000., usvojio zajednički program Komisije i Saveta, koji se odnosi na primenu načela uzajamnog priznanja odluka u građanskim

[324] Regulation (EC) No 1896/2006 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 creating a European order for payment procedure (Official Journal of the European Communities L 399, 30.12.2006, p. 1–32)
[325] Član 1., a, b Uredbe 1896/2006
[326] Član 2., t. 1 Uredbe 1896/2006
[327] Član 2., t. 2 Uredbe 1896/2006
[328] Član 3., t. 1 Uredbe 1896/2006
[329] Član 2., t. 2 Uredbe 1896/2006
[330] Član 59, t. 2 Uredbe 44/2001
[331] Član 60. Uredbe 44/2001
[332] Tačka 3 Preambule Uredbe 1896/2006

i trgovačkim stvarima.[333] Takođe, Komisija je 20.12.2002. usvojila Zelenu knjigu o postupku za Evropski nalog za plaćanje, kao i o merama za pojednostavljenje i ubrzanje sprovođenja postupka po novčanim zahtevima manje vrednosti.[334]

Mere koje se odnose na Evropski nalog za plaćanje sadržane su ne samo u tekstu Uredbe 1896/2006, već i u Aneksima iste, obzirom da oni sadrže standardne obrasce, koji olakšavaju slobodan protok tih naloga.

3.Sadržaj Uredbe 1896/2006

Uredba 1896/2006 se, pre svega, odnosi na prava podnosioca zahteva ili tužioca, po čijem predlogu se izdaje Evropski nalog za plaćanje, kao i obaveznog lica ili tuženog, koji može prigovoriti nalogu, zahtevati ponovno ispitivanje istog ili platiti sumu.[335] Osim toga, Uredba 1896/2006 posvećuje pažnju sadržini Evropskog naloga za plaćanje, dostavljanju naloga obaveznom licu, izvršnosti naloga, priznanju i izvršenju naloga, kao i drugim pitanjima neophodnim za primenu ovog akta.

– Definicije pojmova u Uredbi 1896/2006, nadležnost i forma Evropskog naloga za plaćanje

Uredba 1896/2006 definiše pojmove koji se koriste u Uredbi, kao što su zemlja izdavanja Evropskog naloga za plaćanje, zemlja izvršenja naloga, sud koji izdaje Evropski nalog za plaćanje i sud pod kojima se podrazumeva bilo koji organ koji ima ovlašćenje za izdavanje naloga[336]. Uredba 1896/2006 definiše i formu primene Evropskog naloga za plaćanje. Ona sadrži: imena i adrese stranaka ili njihovih zastupnika; iznos zahteva, uključujući i troškove i kazne; iznos kamate i period za koji je kamata zahtevana; osnov zahteva sa opisom okolnosti u vezi sa zahtevom; opis dokaza koji dokazuju osnov zahteva i činjenice koje određuju nadležnost[337].

– Postupanje sa zahtevom

Sud kome je dostavljen predlog za Evropski nalog za plaćanje će, što pre, proveriti da li predlog ispunjava uslove iz odredaba članova 2, 3, 4, 6 i 7 Uredbe 1896/2006 i da li je isti utemeljen. Sud to čini automatski[338]. Ukoliko zahtevi iz člana 7. nisu ispunjeni, sud će podnosiocu zahteva dati mogućnost da kompletira ili ispravi zahtev.

[333] Tačka 4 Preambule Uredbe 1896/2006
[334] Tačka 5 Preambule Uredbe 1896/2006
[335] U tekstu se koriste termini podnosilac zahteva i obavezno lice, obzirom da se zahtev odnosi na novčano potraživanje, a i u Uredbi 1896/2006 su korišćeni navedeni pojmovi.
[336] Član 5. Uredbe 1896/2006
[337] Član 7., t. 1 Uredbe 1896/2006
[338] Član 8. Uredbe 1896/2006

Sud će, u tom smislu, koristiti standardnu formu B koja se nalazi u Aneksu II Uredbe 1896/2006. Sud je dužan da, u tom slučaju, odredi podnosiocu zahteva rok, u kome će on kompletirati ili ispraviti zahtev. To je diskreciono pravo suda[339].

– Odbijanje zahteva

Ukoliko su zahtevi iz člana. 8 Uredbe 1896/2006 ispunjeni samo za deo zahteva, sud će o tome obavestiti podnosioca zahteva na standardnom obrascu C, koji se nalazi u Aneksu III Uredbe 1896/2006. Sud će pozvati podnosioca zahteva da prihvati ili odbije predlog suda o iznosu Evropskog naloga za plaćanje, a, isto tako, obavestiće ga o posledicama njegove odluke. Podnosilac zahteva će odgovoriti na obrascu C koji mu je poslao sud, u roku koji odredi sud po članu 9. Ako podnosilac zahteva prihvati predlog, sud će izdati Evropski nalog za plaćanje u skladu sa članom 12, za deo zahteva, koji je i prihvaćen od podnosioca. Ako podnosilac zahteva propusti rok da odgovori na predlog ili ako odbije predlog, sud će odbiti zahtev za izdavanje Evropskog naloga za plaćanje[340].

Znači, sud će odbiti izdavanje naloga, ako: – nisu ispunjeni zahtevi iz članova 2, 3, 4, 6 i 7 Uredbe 1896/2006; – zahtev nije utemeljen, odnosno nema osnov, – podnosilac zahteva nije odgovorio u roku koji je odredio sud; i – podnosilac zahteva odbije predlog suda, koji se odnosi na deo zahteva. Sud će obavestiti podnosioca zahteva o razlozima odbijanja u formi obrasca D, koji je priložen u Aneksu IV Uredbe 1896/2006. Podnosilac zahteva nema pravo žalbe na odbijanje. Odbijanjem zahteva se ne uskraćuje pravo podnosiocu zahteva da ponovo podnese zahtev u skladu sa postupkom za Evropski nalog za plaćanje ili po nekom drugom postupku[341].

– Izdavanje Evropskog naloga za plaćanje

Ako su zahtevi iz člana 8 ispunjeni sud će, što je pre moguće, ali, ipak, u roku od 30 dana izdati Evropski nalog za plaćanje, koristeći obrazac E koji se nalazi u Aneksu V Uredbe 1896/2006. Period od 30 dana ne uključuje vreme u kome je podnosilac zahteva kompletirao, ispravljao ili modifikovao zahtev. Evropski nalog za plaćanje će biti izdat zajedno sa kopijom zahteva. U Evropskom nalogu za plaćanje, obavezno lice će biti informisano o njegovim opcijama: da plati iznos naznačen u nalogu podnosiocu zahteva ili da u roku od 30 dana od dana prijema naloga, dostavi sudu odgovor na zahtev. Isto tako, u Evropskom nalogu za plaćanje, obavezno lice će biti obavešteno o tome: – da je nalog izdat u skladu sa podacima podnosioca zahteva, koje sud nije verifikovao; – da će nalog postati izvršan, osim ako je uložen prigovor

339 Član 9. Uredbe 1896/2006
340 Član 10. Uredbe 1896/2006
341 Član 11. Uredbe 1896/2006

pred sudom; i – da će se nastaviti uobičajeni građanski postupak, ako je uložen prigovor, pred sudom zemlje donošenja naloga, osim ako je podnosilac zahteva tražio da se zaključi postupak[342].

– Dostavljanje sa dokazom o prijemu od strane obaveznog lica

Evropski nalog za plaćanje će se dostaviti obaveznom licu u skladu sa pravom države u kojoj dostavljanje ima biti izvršeno, u skladu sa jednim od načina:

1) lično dostavljanje sa ličnim potpisom obaveznog lica sa datumom prijema;
2) lično dostavljanje sa potpisom ovlašćenog lica, koji dokazuje da je obavezno lice primilo ili odbilo prijem naloga, bez navođenja razloga, kao i datum dostavljanja;
3) dokument pošte sa potpisom obaveznog lica i datumom prijema; i
4) dostavljanje elektronskim oblikom (telefaks ili e-mail) sa potpisom obaveznog lica, kao i datumom prijema[343].

– Dostavljanje bez dokaza o prijemu od strane obaveznog lica

Evropski nalog za plaćanje, takođe, može biti dostavljen obaveznom licu u skladu sa pravom države u kojoj dostavljanje ima biti izvršeno, u skladu sa jednim od načina:

- na adresu obaveznog lica, licima koja žive sa njim ili koja su zaposlena kod njega;
- na adresu gde obavezno lice vrši delatnost licima koja su zaposlena kod njega;
- preko poštanskog pretinca;
- deponovanjem naloga u pošti ili ovlašćenom javnom organu;
- putem pošte bez dokaza o prijemu; i
- elektronskim oblikom sa automatskom potvrdom dostave, ako je obavezno lice prihvatilo ovaj način unapred.

No, navedeni načini dostavljanja nisu prihvatljivi, ako se sa sigurnošću ne zna adresa obaveznog lica[344]. Dostavljanje naloga može biti izvršeno i zastupniku obaveznog lica[345].

– Prigovor na Evropski nalog za plaćanje

Obavezno lice može izjaviti prigovor na Evropski nalog za plaćanje sudu koristeći obrazac F, koji se nalazi u Aneksu VI Uredbe 1896/2006, koji se obaveznom licu dostavlja zajedno sa nalogom. Prigovor mora biti poslat u roku od 30 dana od dana

342 Član 12. Uredbe 1896/2006
343 Član 13. Uredbe 1896/2006
344 Član 14. Uredbe 1896/2006
345 Član 15. Uredbe 1896/2006

dostavljanja naloga obaveznom licu. Obavezno lice prigovara nalogu bez navođenja razloga za to. Prigovor se šalje u pismenoj formi ili na neki drugi način, uključujući i elektronski, koji je prihvatljiv u zemlji izdavanja naloga. Prigovor mora biti potpisan od strane obaveznog lica ili od strane njegovog zastupnika. Ako se prigovor šalje u elektronskoj formi, onda on mora biti potpisan u skladu sa članom 2(2) Direktive 1993/93/EC[346].

– Posledice prigovora

Ako se prigovor na nalog uloži u roku, postupak će se, pred sudom izdavanja naloga, nastaviti po pravilima građanskog postupka, osim ako je podnosilac zahteva izričito tražio da se postupak zaključi u tom slučaju. Prebacivanje na uobičajeni građanski postupak će se voditi po pravu zemlje izdavanja naloga. Podnosilac zahteva će biti obavešten, bilo da je obavezno lice podnelo prigovor, bilo da se radi o prebacivanju na uobičajeni građanski postupak[347] .

– Izvršnost naloga

Ako u roku nije podnesen prigovor na nalog od strane obaveznog lica, tada će sud proglasiti Evropski nalog za plaćanje izvršnim, koristeći obrazac G koji se nalazi u Aneksu VII Uredbe 1896/2006. Takođe, sud će proveriti datum uručenja naloga. Na izvršnost naloga će se primenjivati pravo zemlje suda izdavanja naloga. Sud će poslati izvršni Evropski nalog za plaćanje podnosiocu zahteva[348]. Evropski nalog za plaćanje koji je postao izvršan u zemlji donošenja biće priznat i izvršen u drugoj zemlji članici bez posebnog objavljivanja izvršnosti i bez mogućnosti prigovora priznanju[349].

– Ponovno ispitivanje naloga

Po isteku roka iz člana 16. t. 2, obavezno lice ima pravo da, pred ovlašćenim sudom zemlje članice, zahteva ponovno ispitivanje Evropskog naloga za plaćanje, ako je nalog uručen na jedan od načina naveden u članu 14. i ako obavezno lice nije moglo da pripremi odbranu usled neblagovremenog uručenja naloga, ako za to nije krivo to lice. Isto tako, obavezno lice će imati to pravo, ako nije moglo da odgovori na zahtev usled više sile ili izvanrednih okolnosti, na šta nije uticalo to lice. Takođe, obavezno lice će, po članu 16. t. 2, imati pravo da pred ovlašćenim sudom zemlje

346 Član 16. Uredbe 1896/2006
347 Član 17. Uredbe 1896/2006
348 Član 18. Uredbe 1896/2006
349 Član 19. Uredbe 1896/2006

članice, zahteva ponovno ispitivanje Evropskog naloga za plaćanje, ako je nalog izdat na pogrešan način ili u drugim izuzetnim okolnostima. Ako sud utvrdi da ne postoji ni jedan od navedenih razloga za ponovno preispitivanje naloga na zahtev obaveznog lica, tada će Evropski nalog za plaćanje ostati na snazi. Sa druge strane, ako sud utvrdi da je zahtev obaveznog lica za ponovno preispitivanje naloga utemeljen, tada će se doneti odluka o poništenju naloga[350].

– Izvršenje naloga

Izvršenje će se sprovesti po pravu zemlje članice izvršenja. Evropski nalog za plaćanje koji je postao izvršan, izvršiće se pod istim uslovima, kao i odluke i drugi akti, koji su izvršni po pravu zemlje izvršenja naloga. Da bi se izvršenje sprovelo, podnosilac zahteva mora podneti kopiju Evropskog naloga za plaćanje i gde je potrebno, prevod naloga na službeni jezik zemlje članice izvršenja. Od podnosioca zahteva, koji zahteva izvršenje naloga, ne može se tražiti polaganje bilo kakvog jemstva, depozita ili drugog iznosa, zbog toga što je strani državljanin i što u zemlji izvršenja naloga nema prebivalište ili boravište[351].

– Odbijanje izvršenja

Sud zemlje članice izvršenja Evropskog naloga za plaćanje odbiće izvršenje naloga, ako je on u suprotnosti sa nekom ranijom odlukom ili naredbom donesenom u zemlji članici ili u nekoj trećoj zemlji. To se znači, odnosi na: – raniju odluku, koja se odnosi na istovetni predmet ili na iste stranke (identitet predmeta i stranaka); – ako je ranija odluka donesena u zemlji članici izvršenja ili je ispunila uslove za priznanje u toj zemlji; i – ako je o suprotnosti navedenih odluka bilo moguće raspravljati u postupku u zemlji izdavanja naloga. Izvršenje naloga će se odbiti i u slučaju da je obavezno lice platilo iznos iz naloga tužiocu[352].

– Prekid ili ograničenje izvršenja

Ako je obavezno lice pokrenulo postupak za ponovno ispitivanje naloga, tada nadležni sud zemlje izvršenja može na predlog tog lica: 1) da ograniči izvršenje na zaštitne mere; 2) da uslovi izvršenje uvođenjem jemstva; i 3) da prekine postupak izvršenja u izuzetnim okolnostima[353].

350 Član 20. Uredbe 1896/2006
351 Član 21. Uredbe 1896/2006
352 Član 22. Uredbe 1896/2006
353 Član 23. Uredbe 1896/2006

– Zastupanje

Zastupanje od strane advokata ili drugog pravnog stručnjaka neće biti obavezno za podnosioca zahteva u vezi sa izdavanjem Evropskog naloga za plaćanje i za obavezno lice u vezi sa prigovorom na Evropski nalog za plaćanje[354].

– Posebne odredbe Uredbe 1896/2006[355]

Sva procesna pitanja koja nisu uređena Uredbom 1896/2006, uređuju se po nacionalnom pravu. Uredba 1896/2006 nema dejstva na primenu Uredbe 1348/2000 o dostavljanju sudskih i vansudskih akata u građanskim i trgovačkim stvarima. Zemlje članice će sarađivati kada su u pitanju informacije o troškovima dostavljanja dokumenata, kao i o ovlašćenim organima za izvršenje naloga, a u skladu sa merilima Evropske sudske mreže u građanskim i trgovačkim stvarima koja je ustanovljena Odlukom Saveta 470/2001. Uredba 1896/2006 reguliše i komunikaciju zemalja članica u pogledu nadležnosti, postupka ponovnog ispitivanja naloga, načinima komunikacije i jezika. Do 12. juna 2008., zemlje članice su dužne da obaveste Komisiju o sledećem: – koji će sudovi biti nadležni za izdavanje Evropskog naloga za plaćanje; – koji će sudovi biti nadležni za vođenje postupka ponovnog ispitivanja naloga; – koji će načini komuniciranja biti prihvaćeni; i – koji će se jezici prihvatiti. Zemlje članice su dužne da obaveste Komisiju i o svim naknadnim izmenama ovih podataka. Komisija će navedene podatke objaviti u Službenom listu EU. Aneksi, priloženi uz Uredbu 1896/2006, sadrže standardne obrasce koji će se tehnički prilagođavati i koji moraju biti u skladu sa njenim odredbama.

4. Datum stupanja na snagu

Uredba 1896/2006 je stupila na snagu na dan objavljivanja u Službenim novinama EU. Uredba 1896/2006 se primenjuje od 12. decembra 2008. sa izuzetkom članova 28, 29, 30 i 31, koji se odnose na saradnju zemalja članica u pogledu informacija, Aneksa i rada Komisije. Uredba 1896/2006 će se direktno primenjivati na teritoriji zemalja članica u skladu sa Ugovorom o osnivanju EU[356]. Komisija će, do dana 12.12.2013. godine, biti obavezna da Evropskom parlamentu, Savetu i Evropskom Ekonomskom i Socijalnom komitetu preda detaljan izveštaj o sprovođenju postupka Evropskog naloga za plaćanje. Taj izveštaj će sadržavati ocenu tog postupka od strane Komisije, kao i od strane svake zemlje članice[357] (čl. 32).

354 Član 24. Uredbe 1896/2006
355 Članovi 26. do 30. Uredbe 1896/2006
356 Član 33. Uredbe 1896/2006
357 Član 32. Uredbe 1896/2006

5. Značaj donošenja Uredbe 1896/2006 za Republiku Srbiju

Uredba 1896/2006 predviđa posebna pravila postupka izvršenja naloga za plaćanje po nespornim novčanim potraživanjima, kojima reguliše podnošenje dokumentacije, koji čine zahtev za izvršenje, kao i pravo, koje će se primenjivati u postupku. Međunarodno privatno pravo, u našoj zemlji, predviđa pretpostavke koje moraju biti ispunjene za sve vrste stranih odluka, bez obzira u kom su postupku donesene i na koji predmet se odnose. U pravu EU je, u oblasti međunarodne pravne pomoći, donesen niz akata, koje dokazuju da razlike između odluka i drugih akata postoje i da o tome treba voditi računa, prilikom regulisanja ove materije. Predmet stranih odluka mogu biti i potraživanja, na koje se ne odnosi samo Uredba 1896/2006.

V) Briselska i Luganska Konvencija

U Evropskoj uniji, materija priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka, regulisana je, najpre, Briselskom konvencijom o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovinskim stvarima iz 1968. godine[358], koja je derogirana Uredbom 44/2001. Proširenje Evropske zajednice, odnosno Evropske unije, svaka nova članica je pristupala ovoj Konvenciji. Briselska konvencija je doneta na osnovu člana 220. (odnosno sada 293.) Ugovora o osnivanju Evropske zajednice. Dvadeset godina kasnije, zaključena je tzv.»paralelna« Luganska konvencija o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovinskim stvarima (1988.)[359], sa ciljem da se odredbe iz Briselske konvencije prošire i na zemlje članice Evropskog udruženja za slobodnu trgovinu (EFTA).[360] Briselska i Luganska konvencija su, skoro, identične po svojoj sadržini. Cilj donošenja Luganske konvencije je proširenje primene ovih odredaba na zemlje, koje nisu članice EU.

Briselska konvencija predstavlja međudržavni ugovor sklopljen između država članica Evropske unije kojim se sprovodi u delo obaveza država članica na osnovu člana 220. Rimskog ugovora da se u okviru Zajednice izjednače pravila o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka. Sklopljena je 1968. godine od strane šest prvobitnih država članica Evropske Ekonomske Zajednice – Italije, Francuske, Nemačke i zemalja Beneluksa. U Konvenciji je predviđena obaveza država ugovornica da zahtevaju od novih članica EEZ da prihvate postojeći tekst Konvencije kao osnovu za pregovore o pristupanju. Na osnovu toga, Konvenciji su 1978. godine pristupile Velika Britanija, Irska i Danska, zatim 1982. godine Grčka i konačno, 1989. godine, Španija

358 Objavljena u Official Journal of the European Communities L 299, 31.12.1972., a prečišćen tekst u Official Journal of the European Communities C 027 26.01.1998.
359 Objavljena u Official Journal of the European Communities L 319 25.11.1988.
360 Varadi, Bordaš, Knežević, nav. delo, str. 502; Stanivuković, Živković, nav. delo, str. 183

i Portugalija. U ugovorima o pristupanju ovih zemalja Briselskoj konvenciji sadržane su i značajne izmene njenih odredaba, tako da se trenutno važeći tekst ove konvencije bitno razlikuje od originalnog. Radi se o međunarodnom ugovoru zatvorenog tipa, jer je pravo pristupanja ograničeno isključivo na države članice Evropske unije.

Spomenućemo, na ovom mestu, nekoliko pravila, koje predviđa Briselska konvencija, i to samo ona, koja se odnose na priznanje i izvršenje. U ovoj Konvenciji se određuje da se sudska odluka, koja je donošena u nekoj od država ugovornica, priznaje u drugim zemljama potpisnicama ove Konvencije, bez posebnog postupka u zemlji priznanja. Isto tako, ova Konvencija predviđa i razloge, zbog kojih se priznanje jedne sudske odluke može odbiti. Ti razlozi su sledeći: – povreda javnog poretka države, u kojoj se sudska odluka priznaje, – već donesena odluka u istoj stvari (res iudicata), – nepoštovanje prava na odbranu, – greške kod donošenja odluke o prethodnom pitanju, koje je statusne prirode; i – povreda međunarodne nadležnosti.[361]

Možemo reći da i Briselska konvencija primenjuje opšta pravila Međunarodnog privatnog prava za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka. Nećemo analizirati potrebu ovakvog regulisanja ove materije, već ćemo reći, da pojedine razloge treba usko tumačiti, odnosno, izuzetno primenjivati. To se, pre svega, odnosi na povredu javnog poretka i međunarodnu nadležnost. Kada je u pitanju nepoštovanje prava na odbranu, ovde se, pre svega, misli na dostavljanje. Briselska konvencija pominje samo izvršnost, a ne i pravosnažnost. Znači, moguće je priznati odluku iz države članice (ugovornice), iako nije istekao rok za žalbu. Ali, ako je podnesena žalba protiv odluke, sud zemlje, u kojoj se traži priznanje, prekinuće postupak izvršenja.

VI) Priznanje i izvršenje stranih odluka u zakonodavstvu Republike Srbije

Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja, odnosno, Zakon o MPP, reguliše pretpostavke za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka, kojima ćemo mi posvetiti pažnju. Pre izvršenja potrebno je da strana sudska odluka ispuni pretpostavke (uslove), koji su predviđeni u Zakonu o MPP. Pretpostavke nećemo deliti ni po jednom kriterijumu. Zakon o MPP, reguliše priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka u članovima od 86. do 96. No, radi lakše preglednosti i objašnjenja pomenućemo sve pretpostavke za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka.

1. Pretpostavke za priznanje stranih sudskih odluka

– Opšte pozitivne pretpostavke

Sve pretpostavke za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka delimo na opšte i posebne. Opšte se primenjuju za sve strane sudske odluke, a posebne samo za odluke

[361] Varadi, Bordaš, Knežević, nav. delo, str. 551

donesene u statusnim stvarima. Zatim, opšte pretpostavke se dele na pozitivne i negativne pretpostavke. Opšte pozitivne su one pretpostavke, koje moraju biti ispunjene, da bi strana odluka mogla biti priznata. Sa druge strane, ne smeju biti ispunjene opšte negativne pretpostavke, tj. postojanje neke od tih pretpostavki dovešće do odbijanja zahteva za priznanjem strane odluke. Opšte pozitivne pretpostavke se odnose na sam status odluke, čije se priznanje traži, kao i na njenu sadržinu. Imamo dve opšte pozitivne pretpostavke, a to su:

a) uzajamnost između domaće i strane zemlje[362], i
b) pravosnažnost i izvršnost strane odluke[363].

Strana sudska odluka će biti priznata, samo, ako postoji uzajamnost između zemlje donošenja te odluke i zemlje, u kojoj se zahteva priznanje iste. Priznaje se, jedino, sadržinska komponenta uzajamnosti, a uvodi se i pretpostavka postojanja uzajamnosti. Kada govorimo o sadržinskoj komponenti uzajamnosti, moramo reći, da se za priznanje stranih odluka, zahteva materijalna uzajamnost, za razliku od formalne, koja se primenjuje u oblasti pravnog položaja stranaca. Osim toga, potrebno je dokazati da strana sudska odluka ima klauzulu pravosnažnosti i izvršnosti po stranom pravu, odnosno po pravu zemlje u kojoj je doneta.[364] Pravosnažnost i izvršnost strane odluke može se dokazivati posebnim aktom (dokumentom), odnosno sama strana odluka može sadržati takvu klauzulu (pečat suda i sl.).

Ono što ćemo reći, jeste, da pretpostavka uzajamnosti može, ponekad, da bude smetnja za šire regulisanje ove materije. Blokada priznavanja strane sudske odluke, na ovaj način, može da se spreči posebnim regulisanjem ove materije u odnosima sa određenom zemljom, kroz zaključenje međunarodnog sporazuma. Uzajamnost je opšta pozitivna pretpostavka, predviđena za sve strane odluke, ali, kod pojedinih sudskih odluka, ne bi trebalo da nadležni organi naše i druge strane države, insistiraju na uzajamnosti, osim, ako se radi o većim razlikama između dva pravna poretka (što će, u ovoj oblasti, biti veoma retko). Mislimo, pre svega, na povredu domaćeg pravnog poretka, ali i kod povrede javnog poretka domaće zemlje, treba tačno definisati, šta čini javni poredak i odrediti osnovna načela domaćeg poretka u odnosu na priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka.[365]

– Opšte negativne pretpostavke

Veći problem se javlja kod opštih negativnih pretpostavki, kojih ima više. Ako postoji bilo koja od pretpostavki, strana sudska odluka neće biti priznata. Te pretpostavke[366] su, po Zakonu o MPP, sledeće:

[362] Član 92. Zakona o MPP
[363] Član 87. Zakona o MPP
[364] Pak M., Međunarodno privatno pravo, Beograd 1991., str. 107-108
[365] Jakšić, Priznanje i izvršenje stranih stečajnih odluka u SR Jugoslaviji, (Pravni život br. 12/96), Beograd 1996., str. 793
[366] Ibidem

1) nepravilnost u postupku pred stranim sudom;[367]
2) isključiva nadležnost domaćeg suda;[368]
3) pravosnažna presuda domaćeg suda ili drugog organa;[369]
4) priznata strana sudska presuda u istoj stvari i između istih stranaka;[370]
5) ranije pokrenut postupak (parnica) u istoj stvari u domaćoj zemlji[371] i
6) povreda domaćeg javnog poretka.[372]

a) Nepravilnost u postupku pred stranim sudom

Zakon o MPP, u članu 86., navodi da se strana sudska odluka izjednačava sa domaćom, ako je prizna sud domaće (naše) zemlje. Ali, odbiće se strana sudska odluka, ukoliko postoji jedna od navedenih negativnih pretpostavki. Postoji problem primene ovih pretpostavki za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka. Pre svega, to se odnosi na nepravilnost u postupku pred stranim sudom. Da li se nepravilnost u postupku pred stranim sudom može tretirati isto kao nepravilnost u našem pravu? Da li se svaka nepravilnost može uzeti u obzir za nepriznavanje strane odluke? Jedno je sigurno – to mogu biti, samo, bitne povrede postupka. Primena ove negativne pretpostavke dovela bi od postavljanja niza problema, koji se mogu javiti u postupku priznanja. Većina zakonodavstava, pa i naše, predviđa nepravilno dostavljanje pismena, kao najvažniji vid povrede postupka pred stranim sudom.[373] To znači, ako je sudsko pismeno (ili neko drugo, koje ima veze sa postupkom) dostavljeno na nepravilan način, to je razlog za navedeno odbijanje.

Bilo bi uputno definisati, koje su to bitne povrede postupka, koje bi mogle da budu prihvatljive za većinu pravnih sistema i koje bi uticale na odluku o nepriznavanju. Definisanje nepravilnosti u ovom postupku je neophodno, zbog specifičnosti, koje smo, već, spomenuli. Najveću teškoću, ovde, predstavlja definisanje najtežih nepravilnosti i povreda u postupcima, koje bi većina zemalja uvažavala, kod priznanja i izvršenja ovih odluka. Ono što je najvažnije, jeste da treba odrediti najčešće i najteže nepravilnosti i povrede, koje bi bile zajedničke za većinu država. Takođe, kod ovog pitanja, postoji dilema između nabrajanja nepravilnosti i povreda u postupku, kojih bi se sud strogo pridržavao i diskrecionog prava, koje sudu pruža opšta negativna pretpostavka iz Zakona o MPP.

b) Isključiva nadležnost domaćeg suda

Isključiva nadležnost domaćeg suda je druga negativna pretpostavka za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka iz Zakona o MPP. Svaka država ima interes da samo

[367] Član 88. Zakona o MPP
[368] Član 89. Zakona o MPP
[369] Član 90. Zakona o MPP
[370] Član 90. Zakona o MPP
[371] Član 90. Zakona o MPP
[372] Član 91. Zakona o MPP
[373] Član 88., st. 2. Zakona o MPP

njeni sudovi rešavaju odnose u određenim stvarima. To su izuzetni slučajevi, u kojima se određuje isključiva sudska nadležnost i tada su, jedino, nadležni sudovi određene države. Samim tim, isključiva sudska nadležnost povlači za sobom nenadležnost sudova drugih država. Države ne mogu, svojim normama, određivati nadležnost sudova drugih zemalja, sem u slučajevima, kada ne priznaju odluke stranih sudova, ali to su izuzeci, kada, po shvatanju određene države, u određenim pravnim stvarima, ne bi mogli postupati inostrani sudovi. Isključiva nadležnost je vezana samo za jednu činjenicu i ona ne daje mogućnost izbora. Isto tako, isključiva sudska nadležnost isključuje mogućnost da i strani sud, u istoj stvari, donese odluku i ne priznaje dejstvo ranije započete parnice.[374] Osim toga, kod isključive nadležnosti se ne priznaje nadležnost stranog suda, ukoliko je ona određena na osnovu sporazuma stranaka (sporazumna ili prorogaciona nadležnost).[375]

Međunarodna nadležnost se određuje na dva načina, ili ako zakonodavac utvrdi određene smernice i prepusti sudovima da odlučuju o pojedinostima (ako postoji veza u određenoj pravnoj stvari sa određenom državom) ili ako se propisima precizno utvrđuje nadležnost. U našoj zemlji, sud je nadležan u stvarima sa elementom inostranosti, ako je to određeno zakonom ili međunarodnim ugovorom, odnosno, kada takva nadležnost proizlazi iz propisa, koji regulišu mesnu nadležnost domaćih sudova. U članu 47. Zakona o MPP se kaže da je isključiva nadležnost domaćih sudova izričito propisana ili tim ili nekim drugim zakonom.

c) Pravosnažna presuda domaćeg suda ili drugog organa
i priznata strana sudska presuda u istoj stvari i između istih stranaka

Ukoliko je, već, doneta odluka o stvari, koja predstavlja predmet strane odluke, čije se priznanje zahteva na domaćoj teritoriji, bez obzira da li je ta odluka pravosnažna domaća presuda ili je priznata strana sudska odluka, onda će se odbiti priznanje navedenog zahteva. Ove dve pretpostavke ćemo analizirati zajedno, jer se radi o, već, presuđenoj stvari. Pravo prvenstva za ranije pokrenut postupak važi i ovde.[376]

d) Ranije pokrenut postupak u istoj stvari u domaćoj zemlji

Govorićemo i o petoj pretpostavki za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka, koja je u vezi sa prethodnom. Radi se o ranije pokrenutom postupku između istih stranaka u istoj stvari, u domaćoj zemlji. Ova pretpostavka doktrinu prvenstva.. Moramo, ovde, reći, da se, u Zakonu o MPP, spominje reč parnica, a ne postupak. To je još jedan dokaz da se pretpostavke, predviđene u Zakonu o MPP, prvenstveno primenjuju za

[374] Pak M., nav. delo, str. 37
[375] Pak M., Međunarodno privatno pravo, Beograd 1989., str. 61
[376] Ibidem

priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka donesenih u parničnim stvarima i da se ne mogu, ovako, kako su definisane i u svakom slučaju, primenjivati na druge postupke.

e) Povreda domaćeg javnog poretka

Zadnja opšta negativna pretpostavka jeste povreda domaćeg javnog poretka, odnosno, neće se priznati strana sudska odluka, ukoliko je u suprotnosti sa osnovama društvenog uređenja, a po članu 91. Zakona o MPP. Kasnije ćemo pokušati da definišemo javni poredak, tj., kao što naš zakonodavac kaže, osnove društvenog uređenja, ali sada ćemo reći da stroga primena ove odredbe, odnosno, pretpostavke, može dovesti do nedosledne primene pravila za priznanje i izvršenje, odnosno do zloupotrebe. Različitost pravnih sistema podrazumeva i različitost u shvatanju javnog poretka, kao i različitost u definisanju osnovnih instituta jednog pravnog sistema.

Definisanje pranog poretka jedne zemlje nije lako, a kod nas nije definisano, šta se podrazumeva pod »osnovama društvenog uređenja». Uopšte, sam pojam «društveno uređenje» je ostao iz ranijeg poretka, koji je vladao u našoj zemlji. Bilo bi, možda, uputnije prihvatiti pojam ²pravni poredak² ili ²javni poredak².

*
* *

Ove pretpostavke su opšte i one se primenjuju kod priznanja svih stranih sudskih odluka, bez obzira u kojoj su stvari (građansko pravo) donesene. Kao što smo rekli, postoje i posebne pretpostavke, za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka, koje se odnose na lična stanja, odnosno status određenih lica. Sigurno je da se može govoriti o potrebi donošenja pojedinih posebnih pretpostavki za priznanje stranih sudskih odluka, donesenim i u drugim oblastima građanskog prava. Činjenica je da se i opšte pretpostavke mogu razvrstati i po drugim kriterijumima.[377] U svakom slučaju, strana sudska odluka mora da ispuni sve pretpostavke, koje su predviđene u Zakonu o MPP. Kada strana sudska odluka ispuni sve navedene uslove, ona stiče tretman, kao i domaća sudska odluka, kao što smo, već, rekli. Ona je izjednačena sa domaćom sudskom odlukom. No, kada dođe do izvršenja strane sudske odluke, postavlja se pitanje pojedinih specifičnosti tog postupka.

2. Postupak priznanja strane sudske odluke

U Zakonu o MPP se reguliše postupak priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka. Naime, po članu 101. Zakona o MPP, za sprovođenje postupka priznanja i izvršenja strane sudske odluke, nadležan je sud, na čijem području treba sprovesti

[377] Pak, Međunarodno privatno pravo, Beograd 2000., str. 125

taj postupak. Sud, kome je podnesen zahtev stranke za priznanje i izvršenje strane sudske odluke, ispituje da li ta strana odluka ispunjava napred navedene uslove (pretpostavke), s tim da može tražiti, kad to smatra za potrebno, dodatna obaveštenja od suda, koji je doneo tu odluku, kao i od stranaka, koje imaju interesa da se ta odluka prizna na domaćoj teritoriji, odnosno, koje su podnele zahtev za priznanje i izvršenje.[378] Naše je mišljenje da ta dodatna obaveštenja mogu biti vezana samo za sadržinu strane odluke, a nikako za ispunjavanje uslova iz Zakona o MPP. O tome, da li strana sudska odluka ispunjava te uslove, odlučuje nadležni sud. Sud mora, pri donošenju odluke o priznanju, da uzme u obzir vrstu strane odluke, oblast u kojoj je ista donesena, uslove, u kojima je donesena i dejstva, koja treba da proizvede na domaćoj teritoriji. Znači, sud ne može tražiti objašnjenje od stranog suda i stranaka o tome, da li strana sudska odluka može ispuniti zakonom propisane uslove, pogotovo ne one, koji se odnose na uzajamnost, javni poredak i isključivu nadležnost. Može se, eventualno, tražiti objašnjenje od stranog suda ili od stranaka, u vezi nepravilnosti u postupku, odnosno u vezi, već, donesene odluke u istoj stvari i između istih stranaka. Naravno, ta dodatna objašnjenja se moraju tumačiti u skladu sa Zakonom o MPP i domaćim pravnim poretkom.

Odluka o priznanju strane sudske odluke donosi se u obliku rešenja. Ukoliko stranke nisu zadovoljne rešenjem o priznanju, koje je doneo nadležni sud, one mogu podneti žalbu protiv tog rešenja u roku od 15 dana od dana dostavljanja tog rešenja. O toj žalbi će odlučivati drugostepeni sud.[379] Ako o zahtevu za priznanje i izvršenje strane sudske odluke nije rešavano kao o glavnoj stvari, o tome se može odlučivati, kao o prethodnom pitanju u drugom postupku, s tim da, tada, odluka o priznanju strane odluke ima dejstva samo za taj postupak.[380] Mogu nastati situacije, kada je potrebno, radi donošenja odluke u nekom drugom postupku, odlučiti o dejstvu strane sudske odluke u vezi sa tim postupkom. Tada se o toj odluci odlučuje, kao o prethodnom pitanju, ali ta odluka će imati dejstva samo za predmet, o kome je odlučivano. Kao što smo rekli, da bi strana sudska odluka imala puno dejstvo na domaćoj teritoriji, potrebno je podneti zahtev za njeno priznanje, o čemu se odlučuje u posebnom postupku. Mora se reći da se navedena pravila Zakona o MPP primenjuju i u postupku priznanja i izvršenja stranih arbitražnih odluka. Inače, odredbe Zakona o MPP o postupku priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka ne uređuju sva pitanja, koja se ovde mogu pojaviti. Pre svega, to se odnosi na nadležnost, zatim na vrstu postupka u odnosu na izvršenje strane sudske odluke (vanparnični i izvršni), kao i na postupak po žalbi.[381]

[378] Član 101., st. 2. Zakona o MPP
[379] Član 101., st. 3. i 4. Zakona o MPP
[380] Član 101., st. 5. Zakona o MPP
[381] Dika, Knežević, Stojanović, Komentar Zakona o Međunarodnom privatnom pravu, Beograd 1991., str. 338-339

3. Strana sudska odluka

Strana sudska odluka može proizvoditi dejstvo na domaćoj teritoriji, tek, nakon priznanja od strane nadležnih domaćih organa. Ne samo da će ona imati određena dejstva na domaćoj teritoriji, već će imati i određeni status u domaćoj zemlji u odnosu na odluke donesene od strane domaćih organa. Opšte je shvatanje da se strana sudska odluka izjednačava sa domaćim odlukama, ali, nakon postupka priznanja. Međutim, da bi uopšte mogli da govorimo o dejstvima i statusu jedne strane sudske odluke, moramo definisati pojam te odluke.

Pre svega, treba odgovoriti na pitanje, koja je odluka strana, odnosno koji će se kriterijumi primenjivati kod tog pitanja. Postoje dva kriterijuma, teritorijalni i personalni. Kad govorimo o teritorijalnom kriterijumu, govorimo o odluci, koja je doneta na teritoriji strane zemlje, znači, na teritoriji van zemlje priznanja. Ovo je geografski kriterijum, koji je, u suštini, prihvatljiv, ali ne u svakom slučaju[382]. Naime, mnogo je prihvatljiviji personalni kriterijum, koji ne polazi od mesta gde se nalazi organ, koji donosi odluku, već polazi od državne pripadnosti organa, koji donosi odluku. Po personalnom kriterijumu, nije bitno gde je odluka doneta, već je bitna pripadnost organa, koji je odluku doneo. Znači, po ovom kriterijumu, strana odluka je ona, koja je donesena od strane organa, koji ima državnu pripadnost neke druge zemlje, a ne zemlje priznanja[383]. Ovde možemo postaviti niz pitanja, koja bi se ticala nadležnosti i donošenja odluka od strane organa, koji ima neku drugu državnu pripadnost, ali ne zemlje, u kojoj odluku donosi. U svakom slučaju, kao što smo rekli, prihvatljiviji je personalni kriterijum.

Ako znamo da nauka Međunarodnog privatnog prava rešava građanskopravne odnose sa elementom inostranosti, možemo zaključiti da se po Zakonu o MPP priznaju odluke donesene u građanskopravnim stvarima. Treba, međutim, odrediti, koje su odluke donesene u građanskopravnim stvarima, što je jako teško, obzirom da nisu postavljeni osnovi za definisanje tih odluka. Pod tim odlukama, možemo podrazumevati odluke donesene u imovinskim stvarima, što je širok pojam, a možemo te odluke i uže definisati, tako što ćemo reći da su to odluke donesene u trgovačkim, radnim, statusnim ili porodičnim stvarima.[384] U okviru svake od navedenih oblasti, možemo još uže definisati odluke donesene u građanskopravnim stvarima, tako što imamo odluku donesenu u saobraćajnim stvarima (npr. priznanje strane odluke donesene povodom naknade štete proistekle iz saobraćajne nezgode), zatim u porodičnim stvarima, kada se radi o bračnim stvarima (priznanje strane odluke o razvodu braka), onda u trgovačkim statusnim stvarima, kada se radi o stečaju privrednih subjekata

[382] Vuković, Priznanje i izvršenje stranih sudskih i drugih odluka koje su sa njima izjednačene, Banja Luka 1986., str. 51
[383] Vuković, nav. delo, str. 52
[384] Vuković, nav. delo, str. 64

(priznanje strane stečajne odluke, koja bi se izvršila na teritoriji domaće zemlje, obzirom da se na toj teritoriji nalazi imovina dužnika), itd. Kada analiziramo strane odluke donesene u građanskopravnim stvarima, možemo analizirati i postupak u kome se donose te odluke[385], kao i sudske organe, koji sprovode i druge, a ne samo građanske (parnične) postupke.

Takođe, kada govorimo o stranim sudskim odlukama, možemo postaviti pitanje i ko donosi te odluke, da li samo sudovi ili i drugi organi.[386] Da li će se priznavati sve strane sudske odluke ili samo one, donesene od strane sudova i organa upodobljenih sa sudovima, faktičko je pitanje. Svaka strana sudska odluka mora da ispuni pretpostavke, da bi bila priznata na domaćoj teritoriji, što znači da će se, kroz postupak priznanja, proveriti da li je ta odluka donesena od strane nadležnog organa za donošenje odnosnih odluka u građanskopravnim stvarima. Kod priznanja stranih sudskih odluka treba voditi računa o nadležnosti stranih organa za donošenje sudskih odluka i o ispunjenju pretpostavki za priznanje, ali treba, kad je to moguće i kad se to ne suprotstavlja interesima domaće države i domaćih organa, usko tumačiti restriktivne odredbe u pretpostavkama za priznanje, koje se odnose na nadležnost organa. Po pravu države, kojoj pripada strani organ, koji donosi odluku u građanskopravnim stvarima, određuje se njegova nadležnost i njegov status.

Ako uzmemo u obzir sve napred navedeno, stranu sudsku odluku možemo definisati na sledeći način: „Strana sudska odluka je odluka, koju je doneo sudski ili neki drugi organ strane državne pripadnosti, nadležan za rešavanje građanskopravnih stvari (predmeta)“. No, da bi jedna ovako definisana strana sudska mogla imati dejstva u domaćoj zemlji, mora, prethodno, da se sprovede postupak za njeno priznanje od strane organa zemlje u kojoj se to priznanje predlogom traži.

4. Dejstva strane sudske odluke

Strana sudska odluka može da ima samo ona dejstva, o kojima domaći sud odlučuje, dakle po pravu zemlje priznanja. To znači da će strana odluka imati dejstva, kao i odluka, koju donese domaći sud, po pravilu lex fori, po pravu mesta suda[387]. Naravno, ne smemo u potpunosti izjednačavati stranu sa domaćom sudskom odlukom, obzirom da se strana odluka priznaje u posebnom postupku za priznanje i da, tek, nakon donošenja odluke o priznanju, strana sudska odluka može proizvoditi dejstva na domaćoj teritoriji. Ta dejstva se sastoje u izvršenju (to je poseban postupak) te odluke. Znači, strana odluka je osnov za donošenje domaće odluke. Priznanje se javlja kao prejudicijelno u odnosu na izvršenje. Izvršenja strane sudske odluke ne može ni biti bez priznanja iste. Jedino u uslovima, kada imamo zaključen međunarodni ugovor, kojim

[385] Vuković, nav. delo, str. 68
[386] Vuković, nav. delo, str. 69
[387] Lunc, Meždunarodnoe častnoe pravo, Moskva 1970., str. 227-229

su predviđene posebne pretpostavke za prihvatanje sudske odluke druge strane ugovornice, moguće je da do izvršenja dođe bez postupka priznanja. No, to su samo izuzeci.

Novija shvatanja govore da sve više dolazi do izražaja princip upodobljavanja strane odluke sa domaćom odlukom, a ne princip proširenja dejstava strane odluke i da će strana odluka, koja je priznata, imati sva ona dejstva, koja ima i odgovarajuća domaća odluka.[388] Međutim, ne možemo se uvek složiti sa ovakvim shvatanjem. Sigurno je da stranu sudsku odluku treba tretirati kao domaću, ali treba voditi računa o njenoj sadržini i o dejstvima, koje ta sadržina može da proizvede na domaćoj teritoriji. Kad govorimo o upodobljavanju, na neki način, govorimo o izjednačavanju dejstava strane sudske odluke sa dejstvima domaće odluke. Treba imati na umu da je, uvek, potrebno da nadležni sud pokrene postupak priznanja strane sudske odluke, tako da, tek, na osnovu domaće odluke o priznanju dolazi do mogućnosti da ta odluka proizvede dejstva na domaćoj teritoriji.

Možemo zaključiti, kada govorimo o dejstvima strane sudske odluke, da je strana sudska odluka izjednačena sa domaćom, tek, nakon priznanja. Znači, strana sudska odluka se ne može primenjivati na domaćoj teritoriji, dok se ne podnese predlog za njeno priznanje i dok se ne pokrene postupak za priznanje. Nakon priznanja, ta odluka proizvodi ista dejstva kao domaća. Kao što smo videli, kada govorimo o upodobljavanju strane sudske odluke sa domaćom, govorimo o istim dejstvima, odnosno, o izjednačavanju dejstava te dve odluke. No, strana sudska odluka ne može imati dejstva, na domaćoj teritoriji, bez donošenja domaće odluke (rešenja o priznanju). Kada govorimo o dejstvu strane sudske odluke na domaćoj teritoriji, moramo govoriti i o njenom statusu, odnosno položaju, u odnosu na domaće sudske odluke.

5. Status strane sudske odluke

Kada je jedna strana sudska odluka priznata i kada, nakon priznanja, počne da proizvodi dejstva u zemlji priznanja, onda možemo govoriti i o položaju strane sudske odluke u zemlji priznanja. Taj položaj ili status je, po našem mišljenju, neophodno analizirati, jer da bi strana sudska odluka mogla da proizvodi dejstva u zemlji priznanja, ona mora imati određeni status, koji se može posmatrati u odnosu na pretpostavke za priznanje predviđene u Zakonu o MPP i u odnosu na domaće odluke, ali ne na domaću odluku, kojom se odlučuje o priznanju te strane sudske odluke. Pre nego što se podnese predlog za priznanje strane sudske odluke i pre nego što počne postupak za priznanje, ne može se govoriti o statusu strane sudske odluke. Pre svega, strana sudska odluka se mora definisati kao takva, da bi se pokrenuo postupak za priznanje. Da bi, uopšte, moglo da se govori o statusu strane sudske odluke u zemlji priznanja, ona mora da ispuni pretpostavke iz Zakona o MPP. To znači da strana sudska odluka mora da „prođe“ proveru, a o čemu odlučuje domaći

[388] Varadi, Međunarodno privatno pravo, Novi Sad 1990., str. 363

nadležni organ. Prvi korak ka „sticanju“ određenog statusa, jeste ispunjenje uslova, koje su definisane u zakonskim odredbama zemlje priznanja. Tek nakon ispunjenja pretpostavki, može se govoriti o položaju strane sudske odluke u odnosu na domaće odluke. Ukoliko dođe do priznanja, strana sudska odluka se izjednačava sa domaćom. Znači, ona proizvodi sve pravne posledice, kao i domaća odluka. No, da li je baš tako, imajući u vidu da se, ovde, može govoriti o deklarativnom izjednačenju stranih i domaćih sudskih odluka. Status strane sudske odluke je ograničen u odnosu na domaće odluke, iako su one izjednačene sa domaćim. Razlog tome je neophodnost pokretanja i sprovođenja postupka priznanja, da bi jedna strana sudska odluka stekla određeni status na domaćoj teritoriji. Bez donošenja domaće odluke o priznanju i izvršenju, ne može se govoriti o statusu strane sudske odluke. Osim toga, nakon priznanja, izvršenje strane sudske odluke se vrši po lex fori. Možemo reći, strana sudska odluka ima nepovoljniji položaj (status) u odnosu na domaće odluke. Da bi definisali status strane sudske odluke, neophodno je da analiziramo i odnos strane sudske odluke sa domaćom odlukom o priznanju.

– Deklarativno ili konstitutivno dejstvo domaće odluke o priznanju

Preovladava mišljenje da je odluka, kojom se priznaje strana sudska odluka, deklarativne prirode. Ali, kao što smo već rekli, Zakon o MPP isključuje mogućnost primene te odluke, pre nego što je prizna domaći sud. To znači, da domaća odluka ima konstitutivno dejstvo. Kakva je priroda strane odluke, dok je ne prizna domaći sud ? Da li je ona, na neki način, suspendovana, odnosno, ne može se primenjivati, dok je ne prizna domaći sud? Mislimo da jeste, jer Zakon o MPP traži da se sprovede postupak priznanja te odluke, da bi ona mogla imati dejstvo.

Zatim, postavlja se pitanje, da li se, nakon postupka priznanja, u kome se donosi domaća odluka, koja priznaje stranu sudsku odluku, primenjuje domaća ili strana odluka. Treba razlikovati priznanje od odobravanja. Kada bi se primenjivao postupak odobravanja strane sudske odluke od strane domaćeg sudskog organa, to bi značilo, da se primenjuje strana odluka sa svojom sadržinom i karakteristikama, bez ograničenja. Svi delovi odluke bi se primenjivali, odnosno izvršavali. Sa druge strane, postupak priznanja, znači da se strana odluka proverava. Proverava se da li strana odluka ispunjava pretpostavke, odnosno da li se protivi pretpostavkama za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka. Ukoliko se protivi makar i jednoj pretpostavci, strana odluka se neće primenjivati na domaćoj teritoriji. Ako ta odluka bude priznata, odnosno, ako ispunjava sve uslove, koji se predviđaju, doneće se odluka o priznanju strane odluke. Ponovićemo, u ovom smislu, domaća odluka, kojom se priznaje strana odluka ima konstitutivno dejstvo. Međutim, osnov za priznanje jeste strana odluka. Ona će se primenjivati po svojoj sadržini. Ne može se reći da domaća odluka, kojom se priznaje strana odluka, ima deklarativnu prirodu, a, isto tako, ne možemo reći da će se ona, a ne strana odluka primenjivati, odnosno izvršavati. Konstitutivno dejstvo

domaće odluke shvatićemo i kao davanje pravne snage stranoj odluci, koja se odnosi na predmet u pitanju, a koja će se izvršiti na našoj teritoriji.

Strana sudska odluka se ne može priznati ni u nekom drugom postupku, već u postupku, koji je po Zakonu o MPP i predviđen za ovakve odluke. Strana sudska odluka mora ispuniti opšte pretpostavke, koje su predviđene, da bi ta odluka dobila snagu i da bi se mogla izvršiti. Zaključimo, dok domaći sud ne utvrdi da li su ispunjeni formalni uslovi, strana sudska odluka se ne može primenjivati, odnosno, ne može se pokrenuti postupak za njeno izvršenje. Znači, na domaćoj teritoriji se primenjuje sadržina strane sudske odluke, koja je dobila pravnu snagu donošenjem domaće odluke o priznanju.

6. Izvršenje strane sudske odluke

Cilj priznanja strane sudske odluke jeste, kao što smo rekli, njeno izvršenje na domaćoj teritoriji. Postavlja se pitanje šta se podrazumeva pod izvršenjem. Zakon o MPP ne daje odgovor na ovo pitanje. Mislimo da treba prihvatiti da izvršenje znači svako postupanje subjekata nakon priznanja strane sudske odluke. Ta odluka je samim priznanjem ispunila uslove, koje predviđa naše pravo i donošenjem domaće odluke o priznanju dobila pravnu snagu. Samim tim je stekla pravo da se po njenoj sadržini može postupati na domaćoj teritoriji. To postupanje je i izvršenje te odluke. No, treba razlikovati proglašenje strane sudske odluke za izvršnu od izvršenja iste.[389] U postupku za priznanje i izvršenje stranih odluka, jedna strana sudska odluka se priznaje i proglašava za izvršnu. Sa druge strane, imamo postupak izvršenja jedne strane sudske odluke na domaćoj teritoriji, a taj postupak treba razlikovati od postupka za priznanje i izvršenje.[390] U postupku za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka se proverava da li ta strana sudska odluka ispunjava sve pretpostavke, koje su predviđene u Zakonu o MPP. U tom postupku se stranoj sudskoj odluci »daje« poseban status na domaćoj teritoriji. Taj status se ogleda u njenom izjednačavanju sa domaćim odlukama i u dejstvima, koje proizvodi u domaćoj zemlji, zemlji priznanja. Što se tiče samog izvršenja (možemo reći i prinudnog izvršenja), izvršenje strane sudske odluke izvršava se po lex fori, po pravu mesta domaće zemlje, gde se pitanje izvršenja i postavlja. Izvršenje strane sudske odluke moglo bi da bude i po drugačijim pravilima, ali to, samo u slučaju, kada bi odnosne dve zemlje zaključile međunarodni ugovor u ovoj oblasti. Da li će se dozvoliti izvršenje na imovini (ukoliko se radi o izvršenju na imovini) samo pravnog ili samo fizičkog lica ili i pravnog i fizičkog lica, isključivo je pravo zemlje priznanja. Na kojoj imovini, da li samo na pokretnoj ili i na nepokretnoj, stvar je zemlje priznanja. Svaka zemlja, koja priznaje stranu odluku odlučuje i o uslovima, pod kojima će se ta odluka priznati, a, isto tako, i kakve će efekte imati ta strana odluka na domaćoj teritoriji.

389 Vuković, nav. delo, str. 375
390 Ibidem

Postoje strane sudske odluke, koje se mogu delimično priznati, odnosno, kod kojih se može doneti odluka o priznanju samo nekih njenih delova. Naravno, tada se postavlja pitanje, da li se mogu delovi strane sudske odluke, koji su priznati i koji su proglašeni izvršnim, prinudno izvršiti na teritoriji zemlje priznanja. Moguće je, tako da tada govorimo o delimičnom ili parcijalnom priznanju i izvršenju strane sudske odluke, kako bi subjekti, koji imaju interesa, mogli obaviti neke poslove neophodne za potpuno izvršenje odluke, obzirom da se može očekivati da će doći do priznanja cele odluke, a ne samo nekih njenih delova. U pojedinim slučajevima, kod priznanja određenih stranih sudskih odluka, može se dozvoliti stranim subjektima postupanje na domaćoj teritoriji i pre nego što je završen postupak priznanja. No, to samo u izuzetnim slučajevima, u zavisnosti od predmeta na koji se strana odluka odnosi, kao i na osnovu odobrenja suda, a nakon podnošenja zahteva za priznanje strane sudske odluke i obrazloženja, koje će se odnositi na neophodnost takvog postupanja. Napominjemo, kod delimičnog izvršenja strane sudske odluke, kao i kod potpunog, primenjuje se pravo zemlje priznanja. Postoje shvatanja, koja govore da se mogu priznati delovi strane sudske odluke, jedino ako se taj deo, koji se priznaje, može izdvojiti iz cele odluke. Isto tako, postoje mišljenja o tome da se može priznati samo onaj deo odluke, koji ispunjava pretpostavke, dok će se drugi deo odbiti u postupku priznanja.[391] No, postoje i drugačija mišljenja o celovitom priznanju strane sudske odluke.[392]

391 Vuković, nav. delo, str. 96
392 Szaszy, International Civil Procedure, Budapest 1967., str. 557

ŠESTI DEO:
SARADNJA SUDOVA I DRUGIH SUBJEKATA U STEČAJNOM POSTUPKU

Stečajni postupak u kome je prisutan element inostranosti, odnosno, međunarodni stečaj ne bi mogao da egzistira bez saradnje sudova, stečajnih upravnika, poverilaca, kao i drugih subjekata koji se pojavljuju u ovom postupku. Neophodnost te saradnje u stečajnom postupku sa elementom inostranosti proizlazi iz stalne opasnosti izigravanja poverilaca, odnosno, pokušaja oštećenja poverilaca od strane stečajnog dužnika, koji bi prebacivanjem imovine u neku drugu državu to i učinio. Zbog toga je potrebno regulisati saradnju, na prvom mestu, stečajnih upravnika i sudova, a i ostalih subjekata, kako bi se time omogućila koordinacija između različitih stečajnih postupaka koji se mogu pokrenuti i voditi protiv istog stečajnog dužnika. Cilj vođenja više stečajnih postupaka protiv istog stečajnog dužnika je u jedinstvu stečajne mase, odnosno, u stvaranju jedinstvene stečajne mase iz koje će se namiriti poverioci.

U EU je doneta Uredba br. 1346/200 o stečajnim postupcima koja je postavila osnov za mnoga zakonodavstva koja na isti ili sličan način regulišu materiju međunarodnog stečaja. Ono što je najbitnije za stečajni postupak jeste prikupljanje celokupne imovine stečajnog dužnika i namirenje poverilaca iz te imovine. Ako je ta imovina ili njen deo prebačen, iz bilo kojih razloga (najčešće zbog namere izigravanja poverilaca) u neku drugu zemlju, tada se postavlja pitanje primene pravila o međunarodnom stečaju koja su definisana, pre svega, pomenutom Uredbom, a, moramo spomenuti i Model zakon o prekograničnoj insolventnosti koji je donesen u okviru UNCITRAL.

U ovom delu analiziraćemo pravila Uredbe br. 1346/2000 o stečajnim postupcima, koja se ne odnose samo na saradnju sudova i drugih organa, već i na osnovne institute koji se pojavljuju u međunarodnom stečaju, obzirom da se ne može razumeti priroda te saradnje bez razumevanja najvažnijih karakteristika stečajnog postupka sa elementom inostranosti. Osim toga, kratko ćemo se osvrnuti na neka rešenja u zakonodavstvu zemalja u susedstvu, a koja su na veoma uspešan način definisala saradnju stečajnih sudova i stečajnih upravnika. To se odnosi na zakonodavstvo Bosne i Hercegovine, odnosno, na dva posebna Zakona u ovoj oblasti (Republike Srpske i Federacije BiH), a koji su preuzeli odredbe o međunarodnom stečaju iz stečajnog zakonodavstva Republike Hrvatske. Na kraju, osvrnućemo se na odredbe zakonodavstva Srbije, obzirom da je ono preuzelo odredbe Model zakona o prekograničnoj insolventnosti koje se odnose na pomenutu saradnju, a činjenica je da i druga zakonodavstva primenjuju ovaj akt.

Moramo pomenuti da ćemo analizirati i odredbe koje se odnose na priznanje i izvršenje stranih odluka u ovim postupcima. Uredba br. 1346/2000 o stečajnim postupcima, kao i spomenuta zakonodavstva predviđaju priznanje i izvršenje stranih stečajnih odluka, s tim što se taj pojam odnosi na strane odluke o pokretanju stečajnog postupka. Misli se na pokretanje stečajnog postupka u drugoj zemlji, u odnosu na onu, u kojoj se traži priznanje i izvršenje te odluke. No, moramo reći da se pod stranom stečajnom odlukom podrazumeva i odluka koja se odnosi na zaključenje stečajnog postupka u drugoj zemlji i koja ima uža dejstva od odluke o pokretanju stečajnog postupka u stranoj državi.

I) Uredba 1346/2000 o stečajnim postupcima

1. Uopšte o Uredbi br. 1346/2000 o stečajnim postupcima

U Evropskoj Uniji je doneta Uredba br. 1346/2000 o stečajnim postupcima (dalje: Uredba 1346/2000).[393] Mora se, odmah, reći da zakonodavstva zemalja Evropske Unije na različit način regulišu ovu materiju, obzirom da pripadaju i različitim pravnim sistemima. Anglosaksonski sistem pravi razliku između pokretanja stečajnih postupaka protiv fizičkog i pokretanja tog postupka protiv pravnog lica, odnosno preduzeća. Ne samo to, u anglosaksonskim zemljama se pravi razlika između preduzeća, koja su organizovana kao corporation i kao partnership (društvo).[394] Naravno, u Uredbi 1346/2000 su predviđeni izuzeci, koji se tiču Velike Britanije i Irske, a koji su navedeni u Preambuli Uredbe 1346/2000 (tačka 32), a odnosi se na usvajanje i primenu Uredbe 1346/2000. Ovde se neće posvećivati pažnja odredbama Preambule, već će se analizirati tekst Uredbe 1346/2000, koji se odnosi na sam stečajni postupak i njegove posledice. Kao što smo rekli, ceo tekst Uredbe 1346/2000 ćemo analizirati i zbog činjenice da se ne mogu samostalno razumeti odredbe o saradnji sudova, stečajnih upravnika i drugih subjekata u stečajnom postupku sa elementom inostranosti bez razumevanja osnovnih pojmova koji se pojavljuju u ovom postupku, kao što su glavnu stečajni postupak, sekundarni stečajni postupak, priznanje i dejstva stranih stečajnih odluka i sl.

Nedoumice može izazvati i termin, koji se koristi u naslovu Uredbe 1346/2000, a to je insolventnost, odnosno postupak insolventnosti. Mi ćemo koristiti termin stečajni postupak, a ne prethodno navedeni termin, što bi bio pravilan prevod naziva Uredbe 1346/2000, ali, obzirom na predmet Uredbe 1346/2000 i institute, koji se koriste u većini evropskih prava u ovoj oblasti, kao i zbog razumevanja same Uredbe 1346/2000, smatramo da termin stečaj više odgovara.

[393] Doneta 29.05.2000., Council regulation (EC) No 1346/2000 of 29 May 2000 on insolvency proceedings (Official Journal L 160 , 30/06/2000 P. 0001 – 0018)
[394] King Lawrence, Bankruptcy Rules, New York 1993., str. 345

Ono što se može primetiti, to je da su neka osnovna rešenja slična rešenjima u Evropskoj konvenciji o međunarodnim aspektima stečaja, koja zaključena je u Istanbulu, 5. juna 1990. godine. Osnovni cilj ove Konvencije bio je osiguranje međunarodne saradnje i jedinstva stečaja uključujući i element inostranosti. Konvencija je obuhvatala slučajeve otvaranja stečajeva i protiv preduzeća kao dužnika, kao i protiv individualnih dužnika. Izuzetak je napravljen u pogledu otvaranja stečajeva protiv finansijskih preduzeća, uključujući tu i osiguravajuće kompanije. Konvencija nije regulisala stečajeve tih subjekata.[395] Ta Konvencija nije imala većeg uspeha, obzirom da je mnoge zemlje nisu ratifikovale.[396] I Konvencija i Uredba 1346/2000 predviđaju mogućnost vođenja dva stečajna postupka protiv istog dužnika, i to: glavni stečajni postupak, koji se pokreće u sedištu dužnika i sekundarni stečajni postupak, koji se pokreće u mestu gde se nalazi imovina dužnika. Isto tako, sličnost Konvencije i Uredbe 1346/2000 se ogleda i u odredbama, koje regulišu saradnju stečajnih upravnika navedena dva postupka. Primena Uredbe 1346/2000 je ograničena na zemlje Evropske Unije, za razliku od Konvencije, koja je zaključena u okviru Saveta Evrope. Mi ćemo posvetiti pažnju najvažnijim pitanjima, koja obrađuje Uredba 1346/2000, imajući u vidu promene u regulisanju međunarodnog stečaja. Mnoge odredbe Uredbe 1346/2000 su slične odredbama o međunarodnom stečaju u pojedinim stečajnim zakonodavstvima zemalja u regionu, o čemu će biti reči

2. Određivanje nadležnosti i merodavno pravo

Uredba 1346/2000 se primenjuje na kolektivne postupke u slučaju insolventnosti, a ne odnosi se na ove postupke protiv osiguravajućih društava, investicionih preduzeća i ostalih finansijskih organizacija. I Evropska konvencija o međunarodnim aspektima stečaja ne reguliše stečaj finansijskih organizacija. Uredba 1346/2000, kao što smo rekli, predviđa otvaranje i glavnog i sekundarnog (posebnog) stečajnog postupka. Naime, predviđeno je da je za pokretanje postupka, nadležan onaj sud, na čijoj se teritoriji nalazi »centar interesa« dužnika. Pretpostavlja se da je »centar interesa« mesto, gde je registrovan dužnik, ali dužnik – pravno lice.[397] Ukoliko se postavi pitanje pokretanja stečajnog postupka na teritoriji druge države ugovornice, gde dužnik ima »centar poslovanja«, a ne »centar interesa«, onda je u pitanju tzv. sekundarni (posebni) stečajni postupak. Tada se dejstva postupka ograničavaju na sredstva, koja se nalaze na teritoriji te države u kojoj je otvoren sekundarni stečajni postupak.[398] Uredba 1346/2000 ne definiše »centar interesa« (osim što spominje

[395] Guneysu, The New European Bankruptcy Convention, Yearbook of European Law no. 11 Oxford 1992., str. 295
[396] Fletcher, Insolvency in Private International Law, National and International Approaches, Oxford 1999., str. 302
[397] Član 3, t. 1 Uredbe 1346/2000
[398] Član 3, t. 2 Uredbe 1346/2000

registrovanu kancelariju), ali definiše »centar poslovanja«[399], tako da se pretpostavlja, da se pojam »centra interesa« dužnika, određuje po pravu države, gde se pitanje postavlja. Uredba 1346/2000 je »centar poslovanja« definisala kao mesto, gde dužnik obavlja svoju delatnost. Inače, od države do države, različiti su sistemi određivanja pojma sedišta, odnosno centra interesa ili poslovanja. Da li je sedište dužnika centar njegovog interesa, centar njegovog poslovanja[400], odnosno administrativno sedište ili mesto, gde se nalazi i pretežni deo njegove imovine i centar delatnosti, faktičko je pitanje. Kao što vidimo, Uredba 1346/2000 pod „centrom poslovanja“ dužnika, podrazumeva mesto u drugoj zemlji ugovornici, gde dužnik, takođe, obavlja delatnost. To mesto nije njegov „centar interesa“, već mesto, koje bi mogli da definišemo i kao dužnikovu poslovnu jedinicu ili filijalu. Od pravnog sistema jedne zemlje, zavisi da li je filijala pravno lice ili ne. Kada bi strano pravno lice imalo filijalu u nekoj zemlji i ako bi ta filijala imala svojstvo pravnog lica, onda bi se mogao pokrenuti stečajni postupak protiv filijale, kao dužnika.[401] No, tada bi se moglo postaviti pitanje, da li bi stečajni postupak, pokrenut protiv filijale, bio zavisan od stečajnog postupka pokrenutog u zemlji po sedištu dužnika. Svaka zemlja zadržava svoju nadležnost u ovakvim postupcima (isključiva nadležnost). Uredba 1346/2000 određuje da je svaki postupak, koji je otvoren posle glavnog, odnosno onog, koji je otvoren u mestu, gde se nalazi dužnikov centar glavnih interesa, sekundarni stečajni postupak.[402] Znači, po odredbama Uredbe 1346/2000, da bi jedan stečajni postupak bio označen kao glavni, potrebno je da se pokrene u mestu registracije dužnika, gde se nalazi njegov »centar interesa«.

Što se tiče primene merodavnog prava, predviđeno je da će se primenjivati pravo države u kojoj je postupak otvoren, tj. lex fori.[403] Ovde je Uredba 1346/2000 usvojila opšte pravilo Međunarodnog privatnog prava. Po tom pravu se određuje, protiv kojih dužnika se može pokrenuti postupak, koja imovina će činiti stečajnu masu, zatim ovlašćenja dužnika i stečajnog upravnika, koji će uslovi važiti za prebijanje potraživanja, koja će dejstva postupak proizvoditi u odnosu na ugovore, koja će se pravila primenjivati za prijavu, utvrđivanje i priznanje potraživanja, koja će se pravila primenjivati kod raspodele sredstava, dobijenih unovčenjem, koja su prava poverilaca, nakon zaključenja postupka, ko će snositi troškove postupka, itd.[404] Možemo zaključiti, da će se na stečajni postupak primeniti domaće pravo, kao i na sve posledice, koje taj postupak može da proizvede. Inače, u većini zakonodavstava su prihvaćena slična rešenja, tj. da će se primenjivati pravo po lex fori, ukoliko se pitanje postavi

[399] Član 2. (h) Uredbe 1346/2000
[400] Kao što je to u švajcarskom Zakonu o MPP, član 19. , st.1
[401] Blom Cooper, Bankruptcy in Private International Law, London 1954., str. 53
[402] Član 3., t. 3 Uredbe 1346/2000
[403] Član 4., t. 1 Uredbe 1346/2000
[404] Član 4., t. 2 Uredbe 1346/2000

u domaćoj zemlji.

Međutim, iako će se primenjivati lex fori, kao pravo države, u kojoj se postupak vodi, ovde možemo postaviti pitanje univerzalnosti stečaja, odnosno njegovih efekata u drugoj zemlji. Ako je cilj Uredbe 1346/2000, njeno univerzalno važenje na teritorijama svih zemalja članica Evropske Unije, onda bi se pravo, koje će se primenjivati u postupku, moglo definisati kao pravo stečajnog postupka, kao lex fori concursus. Lex fori concursus definišemo kao pravo stečajnog postupka, koje se zalaže za jedinstvo stečajnog postupka u za ujednačavanje pravila, odnosno za unifikaciju stečajnih pravila. Jednom reči, lex fori concursus se zalaže za univerzalnost stečaja.[405] Iz principa univerzalnosti stečaja proizlazi primena pravila lex fori concursus, na sva procesna i materijalnopravna pitanja stečajnog postupka.

3. Posledice pokretanja stečajnog postupka po odredbama Uredbe 1346/2000

Pokretanje stečajnog postupka ne utiče na stvarna prava poverilaca na telesnim i bestelesnim stvarima, odnosno nad pokretnom i nepokretnom imovinom, koje je vlasništvo dužnika, a nalazi se na teritoriji druge države ugovornice.[406] Ta prava poverilaca su, znači, prava na stvarima dužnika. Ta prava se, pre svega, odnose na:

1) prava raspolaganja imovinom, što se odnosi na prava namirenja;
2) prava na isključivo ispunjenje potraživanja, a što je garantovano zalogom ili drugim garancijama;
3) prava na povraćaj imovine od svakog lica, koje tu imovinu ima u državini; i
4) prava, koja se odnose na upotrebu imovine.[407]

Prava na odvojeno namirenje poverilaca mogu biti upisana i u javni registar i, na osnovu toga, mogu se izvršiti prema trećim licima. Takođe, stečajni postupak ne utiče ni na prava poverilaca da traže prebijanje svojih potraživanja sa potraživanjima dužnika, ako je to dozvoljeno po merodavnom pravu.[408] Ukoliko stečajni postupak utiče na ugovor o sticanju ili korišćenju nepokretnosti, ta dejstva će se regulisati po pravu države, na čijoj se teritoriji ta nepokretnost i nalazi.[409] Što se tiče ugovora o radu, dejstvo stečajnog postupka na taj ugovor, regulisaće se po pravu zemlje potpisnice, koje je merodavno za taj ugovor.[410] Ako se radi o brodu ili vazduhoplovu, koji se moraju upisati u javni registar, dejstvo stečajnog postupka na te stvari, regulisaće se po pravu zemlje, u kojoj se taj registar i vodi.[411] Ako dužnik, nakon otvaranja stečajnog postupka, proda ili, na bilo koji način, otuđi nepokretnost, brod ili vazduhoplov, koji se upisuju u registar ili hartije od vrednosti, koje se, takođe, po zakonu, moraju upisati u registar, na punovažnost takvih radnji dužnika, primenjivaće se pravo zemlje, na čijoj se teritoriji nalazi nepokretnost, odnosno u kojoj se vodi javni registar.[412]

Uredba 1346/2000 uređuje i dejstvo stečajnog postupka na parnične postupke, koji su u toku. Naime, ako se ti parnični postupci odnose na stvari ili prava, koja su oduzeta dužniku, primenjivaće se pravo države, u kojoj se nalazi sud, pred kojim se vodi pomenuti parnični postupak.[413] No, ovde se može postaviti pitanje primene prava suda, pred kojim se vodi postupak, kada taj postupak ima efekta u inostranstvu. Lex fori concursus, kao pravo stečajnog postupka, (ako na taj način posmatramo primenu prava od strane suda, koji je započeo postupak), određuje dejstvo postupaka na sporove, koji su započeti. Međutim, da li bi se ovo pravilo primenjivalo i na postupke, koji su pokrenuti u inostranstvu, obzirom na to da pravilo lex fori concursus ne mora da ima eksteritorijalni efekat u inostranstvu i pre priznanja stečajne odluke? To praktično znači, da lex fori concursus može imati dejstva, tek nakon priznanja strane odluke. Postoje autori, koji smatraju da bi stranoj odluci, u ovoj oblasti, trebalo priznati određene efekte i pre njenog priznanja.[414] Opravdanost ovakvih mišljenja proističe iz mogućnosti da dužnik fraudolozno postupa sa svojom imovinom, kao i mogućnosti oštećenja poverilaca. Tako bi se mogli zastupati interesi stečajne mase i pre priznanja strane stečajne odluke. Međutim, videli smo da se Uredba 1346/2000 ograničava samo na postupke, koji se odnose na stvari i prava, koja su oduzeta dužniku, a sve u cilju formiranja stečajne mase. Sa druge strane, postupci, koji su pokrenuti u jednoj od zemalja članica, a imaju za predmet navedene stvari i prava, imaju dejstvo i na teritoriji drugih zemalja članica, u skladu sa pravilima o priznanju stranih stečajnih odluka.

4. Priznanje stranih odluka o pokretanju stečajnog postupka

Strana odluka o otvaranju stečajnog postupka priznaje se u svim drugim državama ugovornicama, automatski. Naravno, to ne sprečava sud druge države da protiv istog dužnika pokrenu sekundarni stečajni postupak, ukoliko se ispune uslovi.[415] Ta odluka će u drugim državama proizvoditi ista dejstva, kao i u zemlji otvaranja postupka.[416] Vidimo da je uslov automatskog priznanja, da je država prihvatila Uredbu 1346/2000. Uredba 1346/2000 je prihvatila univerzalnu koncepciju stečaja, koja stranim stečajnim odlukama daje puno dejstvo u drugoj državi, u kojoj se postavi pitanje njenog priznanja, i to, bez ispunjenja posebnih formalnosti. Univerzalna teorija ili koncepcija

405 Dalhuisen, International Insolvency and Bankruptcy, New York 1984., vol.I, str. 3-138
406 Član 5., t.1 Uredbe 1346/2000
407 Član 5., t.2 Uredbe 1346/2000
408 Član 6., t.1 Uredbe 1346/2000
409 Član 8. Uredbe 1346/2000
410 Član 10. Uredbe 1346/2000
411 Član 11. Uredbe 1346/2000
412 Član 14. Uredbe 1346/2000
413 Član 15. Uredbe 1346/2000
414 Blom Cooper, nav. delo, str. 89
415 Član 16. Uredbe 1346/2000
416 Član 17., t.1 Uredbe 1346/2000

stečaja je liberalna. Tu teoriju su i ranije prihvatale mnoge zemlje, ali sa mnogim rezervama. Pravilo lex fori concursus, kao pravo stečajnog postupka, karakteriše ovu koncepciju. Osnovni cilj ovog pravila je da se strana stečajna odluka primenjuje bez ograničenja. To je osnovni cilj Uredbe 1346/2000. Svaka zemlja reguliše ovu oblast na svoj način i svaka sadrži zakonske odredbe, koje se primenjuju u postupcima priznanja i izvršenja stranih stečajnih odluka, koje govore da odnosna zemlja ima i neke restriktivnije stavove prema ovoj materiji. To se, pre svega, odnosi na stav prema nepokretnoj imovini dužnika, kao i prema učešću stranaca u ovim postupcima.[417] Naime, svaka zemlja koristi, u svakoj situaciji, kad to može, pravilo lex fori, zakon mesta suda. Naravno, zadatak Uredbe 1346/2000 je da, u zemljama potpisnicama, odnosno zemljama Evropske Unije, spreči eventualnu mogućnost odbijanja priznanja strane stečajne odluke i da obezbedi ravnomerno namirenje poverilaca, kao i uključenje celokupne imovine dužnika u stečajnu masu.

Međutim, i u odredbama Uredbe 1346/2000 postoji ograničenje, koje se tiče javnog poretka, a to je da će se odbiti priznanje strane stečajne odluke, ukoliko je ona u očiglednoj suprotnosti sa javnim poretkom države, u kojoj se priznanje traži.[418] Vrlo retko će se odbijati strane stečajne odluke, zbog povrede javnog poretka, imajući u vidu pojam javnog poretka, materiju na koju se ove odluke odnose i unifikaciju stečajnog prava. Javni poredak treba definisati i odrediti, kao i koje su bitne povrede javnog poretka, koje bi bile razlog za odbijanje priznanja i izvršenja stranih stečajnih odluka.

Što se tiče dejstva strane odluke, Uredba 1346/2000, kao i većina zakonodavstava, predviđa da će strana odluka proizvoditi iste posledice, kao i u zemlji pokretanja postupka. Kad se pokrene stečajni postupak, postavlja se pitanje i stečajnog upravnika. On može u drugoj državi ugovornici vršiti sva ovlašćenja po odluci suda, koji ga je i postavio, sa ograničenjem, koji se odnosi na pokretanje drugog, sekundarnog, postupka, kao i na mere obezbeđenja, koje mogu biti preduzete u drugoj državi.[419] Stečajni upravnik mora da postupa u skladu sa pravom države, na čijoj teritoriji preduzima radnje, naročito ako se te radnje odnose na imovinu stečajnog dužnika.[420] Uredba 1346/2000 je definisala ovlašćenja stečajnog upravnika, na taj način, što se njegova ovlašćenja određuju u odluci, kojom je pokrenut stečajni postupak. Njegova ovlašćenja se mogu definisati i odlukom, kojom se on postavlja, kao i drugom potvrdom, koju izdaje sud.[421] To znači, da sud, koji je i pokrenuo stečajni postupak, određuje obim ovlašćenja stečajnog upravnika.

Organi države, na čijoj teritoriji stečajni upravnik preduzima radnje, mogu tražiti prevod odluke na službeni jezik te države, s tim da nisu potrebne nikakve formalnosti,

[417] Hanisch, Probleme des internationalen Insolvenzrecht in "Probleme des Internationalen Insolvenzrecht Festschrift für W. Marschal", Frankfurt 1982., str. 12
[418] Član 26. Uredbe 1346/2000
[419] Član 18., t1 Uredbe 1346/2000
[420] Član 18., t.3 Uredbe 1346/2000
[421] Član 19., t.1 Uredbe 1346/2000

da bi ona proizvodila dejstvo u toj državi.[422] Stečajni upravnik može da zahteva objavljivanje odluke o otvaranju stečajnog postupka, u skladu sa postupkom države, u kojoj se preduzimaju radnje povodom tog postupka.[423] Takođe, stečajni upravnik može tražiti i upis navedene odluke u zemljišne knjige ili bilo koje druge javne knjige, koje se vode u državi ugovornici. Ali, država ugovornica, u kojoj se postavlja pitanje upisa te odluke u javne knjige, može zahtevati obaveznu registraciju te odluke, bez obzira na zahtev stečajnog upravnika.[424]

Iz navedenih odredaba se vidi da stečajni upravnik ima široka ovlašćenja, kod preduzimanja radnji na teritoriji druge države ugovornice, u kojoj stečajni postupak proizvodi dejstva. Strani stečajni upravnik mora biti izjednačen sa stečajnim upravnikom na domaćoj teritoriji, ukoliko je i u domaćoj zemlji pokrenut stečajni postupak. Ako nije, on mora imati sva ovlašćenja, koja bi imao i stečajni upravnik u domaćoj zemlji. To znači, da strani stečajni upravnik postupa po pravilu lex fori i da on mora sarađivati sa nadležnim organima zemlje, u kojoj se priznaje strana stečajna odluka. Znači, strani stečajni upravnik postupa po pravilu lex fori, kao predstavnik stečajnog dužnika, po nalozima i obaveštenjima domaćeg organa, na čijoj teritoriji deluje. Međutim, postavlja se pitanje, da li se to kosi sa pravilom lex fori concursus, odnosno, da li je takvo postupanje u skladu sa univerzalnom koncepcijom međunarodnog stečaja. To pitanje se, naročito, postavlja kod postupanja stranog stečajnog upravnika sa nepokretnom imovinom dužnika, koja se nalazi na domaćoj teritoriji. Pravila univerzalnog koncepta stečaja zahtevaju pristup po pravilu lex fori concursus, s tim što se može postaviti ograničenje, koje se odnosi na neke poslove, koje strani stečajni upravnik, ipak, mora vršiti, uz saglasnost nadležnih organa države, koja nije zemlja otvaranja stečajnog postupka.

5. Sekundarni stečajni postupak

Uredba 1346/2000 je predvidela mogućnost vođenja sekundarnog stečajnog postupka protiv dužnika. Naravno, sekundarni stečajni postupak, kao što znamo, zavisi od glavnog stečajnog postupka. Cilj sekundarnog stečajnog postupka (koji se, još, može nazvati posebnim ili akcesornim), jeste ravnomerno namirenje poverilaca i onemogućavanje dužnika da izbegne svoje obaveze u stečajnom postupku. Vođenje sekundarnog stečajnog postupka ne treba poistovećivati sa istovremenim vođenjem dva ili više stečajna postupka protiv istog lica, kada se postavlja pitanje, koji će postupak imati prednost. Tada se radi o konkurentnoj nadležnosti. U anglosaksonskoj doktrini su nastale tri teorije, koje daju odgovor na pitanje, koji će stečajni postupak imati prednost, ako se vode dva ili više stečajnih postupaka protiv istog dužnika i ako

[422] Član 19., t.2 Uredbe 1346/2000
[423] Član 21., t.1 Uredbe 1346/2000
[424] Član 22 Uredbe 1346/2000

svaki od tih stečajnih postupaka ima status glavnog stečajnog. Međutim, izlaganje materije o sekundarnom stečajnom postupku u okviru Uredbe 1346/2000, ne bi bilo potpuno bez navođenja osnovnih pojmova o konkurentnim stečajnim postupcima i bez navođenja, ponovnog, doktrina, koje koristimo za razlikovanje pojma konkurentni stečajni postupci od pojma sekundarni stečajni postupak. Neke od tih teorija imaju univerzalni karakter. Te tri teorije ili doktrine su:

a) doktrina ili forum domicila, koji prihvata teoriju jedinstva. Ova teorija se zalaže za jedinstvo stečaja i stečajnog postupka i ima univerzalni karakter. Pristalice ove teorije se, u potpunosti, zalažu za primenu prava po lex fori concursus, kao prava stečajnog postupka[425];
b) doktrina prioriteta, koja se zalaže da prvenstvo ima onaj stečaj, koji je prvi i otvoren[426]; i
c) doktrina o nezavisnosti stečajnih postupaka, koja prihvata načelo da se svaki stečajni postupak zasebno vodi u svakoj od zemalja, gde je i otvoren.[427]

Kod sekundarnog stečajnog postupka imamo drugačiju situaciju. Ovde se ne radi o konkurentnoj nadležnosti, već o vođenju postupka, koji ima čvrstu vezu sa glavnim stečajnim postupkom i koji je u odnosu zavisnosti sa tim postupkom. Sekundarni stečajni postupak se otvara u skladu sa članom 3(2) Uredbe 1346/2000 i on se priznaje u državi, u kojoj je otvoren glavni stečajni postupak. Sekundarni stečajni postupak se pokreće bez ispitivanja insolventnosti dužnika u drugoj državi ugovornici i obuhvata samo imovinu, koja se nalazi na teritoriji države pokretanja tog postupka.[428] Naravno, sekundarni stečajni postupak zavisi od glavnog. To se vidi, ne samo kroz dejstva, već i kroz namirenje potraživanja poverilaca. Što se tiče merodavnog prava, u sekundarnom stečajnom postupku se, takođe, primenjuje merodavno pravo po lex fori.[429] Znači, primenjuje se pravo države, u kojoj je sekundarni stečajni postupak otvoren. Predlog za pokretanje sekundarnog stečajnog postupka mogu podneti stečajni upravnik iz glavnog stečajnog postupka, kao i svako lice, koje je ovlašćeno da zahteva pokretanje stečajnog postupka. Krug tih lica se određuje po pravu države, u kojoj se zahteva pokretanje sekundarnog postupka.[430] Uredba 1346/2000, u delu, koji reguliše sekundarni stečajni postupak, jasnije uređuje saradnju stečajnih upravnika, tako što određuje obavezno pružanje informacija, koje jedan drugom mogu da pruže stečajni upravnik iz glavnog i stečajni upravnik iz sekundarnog stečajnog postupka.[431] Takođe, predviđeno je i da svaki poverilac može da prijavi svoje potraživanje i u glavnom

[425] Cheshire and North, Private International Law, London, Butterworths, 1979., str. 561
[426] Cheshire and North, nav. delo, str. 562
[427] Cheshire, Private International Law, London 1965., str. 443 i Cheshire and North, nav. delo, str. 562
[428] Član 27. Uredbe 1346/2000
[429] Član 28. Uredbe 1346/2000
[430] Član 29. Uredbe 1346/2000
[431] Član 31., t. 1 Uredbe 1346/2000

i u sekundarnom stečajnom postupku.[432] Sud, pred kojim je pokrenut sekundarni postupak, može prekinuti postupak, ukoliko je potrebno sa se preduzmu neophodne mere za obezbeđenje interesa poverilaca, i to, na zahtev stečajnog upravnika iz glavnog stečajnog postupka. Sud će nastaviti vođenje sekundarnog stečajnog postupka na zahtev stečajnog upravnika iz glavnog stečajnog postupka ili ako utvrdi da mera obustave stečajnog postupka nije više opravdana, sa stanovišta obezbeđenja interesa poverilaca.[433] Stečajni upravnik iz glavnog stečajnog postupka, može predložiti i zaključenje sekundarnog stečajnog postupka, ukoliko to pravo države, u kojoj se vodi taj postupak, dozvoljava. Za zaključenje sekundarnog stečajnog postupka, potrebna je saglasnost stečajnog upravnika iz glavnog stečajnog postupka. Ako ta saglasnost nije data, do zaključenja sekundarnog stečajnog postupka će, ipak, doći, ako ono ne ugrožava interese poverilaca iz glavnog stečajnog postupka.[434]

Ono što je, na sličan način, predviđeno u Evropskoj Konvenciji o međunarodnim aspektima stečaja, predviđeno je i u Uredbi 1346/2000, tiče se transfera sredstava iz sekundarnog u glavni stečajni postupak. Ukoliko imovina iz sekundarnog stečajnog postupka bude dovoljna za namirenje svih potraživanja u ovom postupku, ostatak, odnosno preostala sredstva će biti prenesena stečajnom upravniku glavnog stečajnog postupka, tj. u stečajnu masu tog postupka.[435] Osim toga, ako sud, koji je nadležan za pokretanje glavnog stečajnog postupka, utvrdi da je potrebno da se preduzmu mere obezbeđenja u pogledu imovine dužnika, on će imenovati privremenog stečajnog upravnika, koji će imati ovlašćenje da preduzima sve mere u cilju očuvanja celokupne imovine stečajnog dužnika, odnosno svakog njenog dela, bez obzira, gde se taj deo nalazi, da li u zemlji pokretanja glavnog ili u zemlji pokretanja sekundarnog stečajnog postupka, odnosno u bilo kojoj drugoj državi ugovornici. Te mere će privremeni stečajni upravnik preduzimati u periodu od momenta podnošenja zahteva za pokretanje stečajnog postupka do momenta donošenja odluke o pokretanju stečajnog postupka.[436]

Sekundarni stečajni postupak je najdetaljnije uređen u Uredbi 1346/2000. Činjenica je da smo o sekundarnom stečajnom postupku govorili i u okviru izlaganja o Evropskoj konvenciji o međunarodnim aspektima stečaja, kao i u okviru izlaganja o domaćem stečajnom zakonodavstvu, što govori da ovom institutu treba pružiti punu pažnju, naročito u daljoj harmonizaciji domaćeg stečajnog zakonodavstva i evropskog stečajnog prava.

6. Prijava potraživanja od strane poverilaca

Uredba 1346/2000 određuje da poverioci, koji nemaju boravište (prebivalište) ili nisu registrovani u zemlji, u kojoj nije pokrenut stečajni postupak, imaju pravo da

[432] Član 32., t. 1 Uredbe 1346/2000
[433] Član 33. Uredbe 1346/2000
[434] Član 34., t. 1 Uredbe 1346/2000
[435] Član 35. Uredbe 1346/2000
[436] Član 38. Uredbe 1346/2000

podnose pismene zahteve u vezi sa tim stečajnim postupkom.[437] Obaveza je suda ili stečajnog upravnika da, odmah nakon pokretanja stečajnog postupka, obaveste sve poznate poverioce, koji imaju boravište, odnosno, koji su registrovani u bilo kojoj zemlji potpisnici Uredbe 1346/2000.[438] Poznati poverioci su oni, čije je mesto boravišta ili registracije poznato sudu, koji je pokrenuo stečajni postupak. Napomenućemo da se može desiti da određeni poverioci mogu, u međuvremenu, promeniti adresu boravišta ili registracije, tako da će tada biti neophodno utvrđivanje nove adrese poverilaca. U prijavi potraživanja, poverilac mora navesti sva prava, koja ima u vezi sa pokrenutim stečajnim postupkom. To se odnosi na pravo prvenstva, pravo zaloge ili pravo zadržavanja u vezi sa potraživanjem, ako su ta potraživanja obezbeđena garancijama. Poverilac mora da priloži, uz prijavu, sve isprave, koje se odnose na njegovo potraživanje, kao i da navede prirodu tog potraživanja, datum, kada je ono nastalo, kao i iznos.[439] Za prijavu potraživanja od strane poverilaca, koristi se poseban formular, koji nosi naziv »Poziv na prijavljivanje potraživanja. Rokovi na koje treba obratiti pažnju«. Taj formular je sastavljen na svim službenim jezicima Evropske Unije. Inače, svaki poverilac, koji nema boravište ili registraciju u zemlji otvaranja stečajnog postupka, može prijaviti svoje potraživanje na službenom jeziku ili jednom od službenih jezika te druge države. Ali, tada, prijava potraživanja treba da nosi naziv »Prijava potraživanja« na službenom jeziku, odnosno, jednom od službenih jezika zemlje, u kojoj je otvoren stečajni postupak.[440]

Uredba 1346/2000 nije odredila merodavno pravo, po kome bi se utvrđivala punovažnost prijavljenih potraživanja, obzirom na vođenje i sekundarnog stečajnog postupka, kao i na eventualni transfer neraspoređenih sredstava iz sekundarnog u glavni stečajni postupak. Punovažnost potraživanja, u ovim postupcima, trebalo bi utvrđivati po pravilu lex contractus, a ne po lex fori concursus.[441] No, da li bi se ova pravila mogla primenjivati i za sam postupak dokazivanja, odnosno za ispitivanje tih potraživanja u postupku? Mislimo da ne, jer bi se onda primenjivalo pravilo lex fori, pravo mesta suda, pred kojim je pokrenut stečajni postupak. Kod realizacije potraživanja, primenjivalo bi se, takođe, pravilo lex fori, a obzirom na postupak namirenja poverilaca. U vezi imovine dužnika, koja se sastoji iz nepokretnih stvari, važiće pravilo lex rei sitae. Takav princip namirenja važi u svim državama (ili skoro svim državama). Možemo ga shvatiti kao zaštitu domaćeg pravnog sistema i imovine, koja se nalazi u toj državi. No, iako kod prijave potraživanja poverilaca i kod namirenja istih, primenjujemo sva navedena pravila Međunarodnog privatnog prava (lex fori concursus, lex contractus, lex fori i lex rei sitae), moramo konstatovati da je

[437] Član 39. Uredbe 1346/2000
[438] Član 40., t. 1 Uredbe 1346/2000
[439] Član 41. Uredbe 1346/2000
[440] Član 42. Uredbe 1346/2000
[441] Nussbaum, Konkursrecht, Die internationale Konkursrecht der Schweiz, Zürich 1980, str. 163

univerzalna koncepcija došla do punog izražaja u odredbama Uredbe 1346/2000. U potpunosti su izjednačeni svi subjekti stečajnog postupka (a što se, naročito, odnosi na poverioce, iako nisu definisana prava tih subjekata), nezavisno kog su državljanstva. Osnovni uslov za postizanje univerzalnosti stečajnog postupka (tj. za prihvatanje univerzalnog stečajnog koncepta, uopšte), jeste izjednačenje stranih i domaćih subjekata u stečajnom postupku, koji se vodi na teritoriji domaće zemlje.

7. Primena Uredbe 1346/2000

Nakon pregleda i analize Uredbe 1346/2000, osvrnućemo se i na odredbe o njenoj primeni. Naime, pre donošenja Uredbe 1346/2000, egzistiralo je niz ugovora u oblasti stečaja, koji su imali za cilj uvođenje jedinstvenih pravila u ovoj oblasti, pre svega, u oblasti priznanja i izvršenja stranih stečajnih odluka. Uredba 1346/2000 će se primenjivati samo na one postupke, koji su pokrenuti, nakon što je Uredba 1346/2000 stupila na snagu. Na sve postupke, koji su pokrenuti, pre stupanja na snagu Uredbe 1346/2000, primenjivaće se pravila, koja su važila u to vreme. To se odnosi i na sve radnje u vezi tih postupaka.[442] Znači, nije predviđeno retroaktivno važenje Uredbe 1346/2000. Isto tako, Uredbom 1346/2000 je predviđeno da ona ima prvenstvo u primenjivanju, kada se pitanje pokretanja stečajnog postupka (u kojima se pojavljuje element inostranosti) pokreće u zemljama Evropske Unije. U Uredbi 1346/2000 se nabrajaju međunarodni bilateralni i višestrani ugovori, koji se neće primenjivati, kada se postavi pitanje pokretanja ovih postupaka u navedenim zemljama. Stupanjem na snagu Uredbe 1346/2000, prestala je važnost tim ugovorima. To su sledeće konvencije i ugovori:

1) Konvencija o nadležnosti i važenju i prinudnom izvršenju presuda, arbitražnih odluka i autentičnih instrumenata, zaključena između Belgije i Francuske 08. jula 1899. godine;
2) Konvencija o stečaju, prestanku pravnog lica, sporazumima, poravnanju i suspendovanju plaćanja, zaključena između Belgije i Austrije, 16. jula 1969. godine;
3) Konvencija o teritorijalnoj nadležnosti, stečaju i prinudnom izvršenju presuda, arbitražnih odluka i autentičnih instrumenata, zaključena između Belgije i Holandije, 28. marta 1925. godine;
4) Ugovor o stečaju, likvidaciji i poravnanju, zaključen između Nemačke i Austrije, 25. maja 1979. godine;
5) Konvencija o nadležnosti, priznanju i prinudnom izvršenju stečajnih odluka, zaključena između Francuske i Austrije, 27. februara 1979. godine;
6) Konvencija o prinudnom izvršenju presuda u građanskim i trgovačkim stvarima, zaključena između Francuske i Italije, 03. juna 1930. godine;

[442] Član 43. Uredbe 1346/2000

7) Konvencija o stečaju, likvidaciji i poravnanju, zaključena između Italije i Austrije, 12. jula 1977. godine;
8) Konvencija o međusobnom priznanju i prinudnom izvršenju presuda i drugih prinudno izvršivih instrumenata u građanskim i trgovačkim stvarima, zaključena između Holandije i Nemačke, 30. avgusta 1962. godine;
9) Konvencija o reciprocitetu, kod prinudnog izvršenja odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, zaključena između Ujedinjenog Kraljevstva i Belgije, 02. maja 1934. godine;
10) Konvencija o stečaju, zaključena između Danske, Finske, Norveške, Švedske i Islanda, 11. novembra 1933. godine; i
11) Evropska konvencija o međunarodnim aspektima stečaja, zaključena 05. juna 1990. godine.[443]

Napred navedene konvencije i ugovori će se, kao što smo rekli, primenjivati na sve stečajne postupke, koji su pokrenuti pre stupanja na snagu Uredbe 1346/2000. Uredba 1346/2000 se neće primenjivati u državi ugovornici, kada je ona u suprotnosti sa obavezama, koje proizlaze iz ugovora i konvencija, koje je ta država ugovornica zaključila sa drugim državama, koje nisu ugovornice, ali pre stupanja na snagu Uredbe 1346/2000. Takođe, ona se neće primenjivati u Velikoj Britaniji i Severnoj Irskoj u delu, koji je u suprotnosti sa obavezama, koje proizlaze iz sporazuma sa Komonveltom, ako je taj sporazum postojao u vreme, kad je Uredba 1346/2000 stupila na snagu.[444] Uredbom 1346/2000 je predviđeno da je Komisija za njeno sprovođenje, dužna da podnosi izveštaj o primeni iste. Naime, prvi izveštaj Komisija mora da podnese do 01. juna 2012. godine. Nakon tog datuma, Komisija mora, na svakih pet godina, da podnosi izveštaj Evropskom Parlamentu i Ekonomskom i Socijalnom komitetu.[445] Uredba 1346/2000 je stupila na snagu 31. maja 2002. godine.[446]

*
* *

Uredba 1346/2000 pruža osnovna rešenja, koja će se primenjivati, u slučaju pokretanja stečajnog postupka sa elementom inostranosti. Uredba 1346/2000 je korak napred u odnosu na raniju Evropsku konvenciju o međunarodnim aspektima stečaja, imajući u vidu obim i način njene primene. Kod donošenja pojedinih zakona u ovoj oblasti (u našoj zemlji i u susedstvu), bilo je predloga da se međunarodni stečaj reguliše, na taj način, što će se, automatski, primenjivati Uredba 1346/2000, kada se

[443] Član 44., t. 1 Uredbe 1346/2000
[444] Član 44., t. 3 Uredbe 1346/2000
[445] Član 46. Uredbe 1346/2000
[446] Član 47. Uredbe 1346/2000

pojavi element inostranosti u ovom postupku. To rešenje nije prihvaćeno, obzirom na to da su ti zakoni na jasan i potpun način regulisali ovu materiju (jedan od razloga za neprihvatanje ovog rešenja je bio i taj, što te zemlje, računajući i našu, nisu članice EU). Potpuno i jasno regulisanje međunarodnog stečaja u navedenim zakonima se ogledalo, između ostalog, i u regulisanju dejstava strane stečajne odluke na domaćoj teritoriji, a o čemu je, već, bilo reči.

Uredba 1346/2000 je postavila osnove za unifikaciju pravila, koja će se primenjivati, pre svega, kod dejstava strane stečajne odluke na teritoriji druge države ugovornice. Takođe, Uredba 1346/2000 ne reguliše, na potpun način, pravni položaj stranih subjekata u stečajnim postupcima, bez obzira da li se radi o glavnom ili sekundarnom stečajnom postupku. Osim navedene dve karakteristike, možemo izdvojiti još šest osobenosti Uredbe 1346/2000, a to su:

1) razlikovanje pojmova »centar interesa dužnika« i »centar poslovanja dužnika«, obzirom da su to instituti, po kojima se određuju kriterijumi za pokretanje glavnog, odnosno sekundarnog stečajnog postupka. Pod »centrom interesa«, Uredba 1346/2000 podrazumeva mesto, gde je dužnik registrovan, a pod »centrom poslovanja«, mesto, gde dužnik obavlja stalnu delatnost. No, najčešće će dužnik obavljati stalnu delatnost u mestu gde je registrovan. Sa druge strane, ovakvo razlikovanje je bitno za velika preduzeća, kod kojih se ta dva mesta razlikuju;
2) kao merodavno pravo se određuje pravo države, u kojoj je pokrenut postupak, što je i osnovno pravilo. Znači, postupci se vode po lex fori;
3) strane odluke o otvaranju stečajnog postupka priznaju se u drugoj državi ugovornici, automatski, bez posebnih formalnosti. Uredba 1346/2000 precizira da će se strana odluka o otvaranju stečajnog postupka priznati od trenutka, kada postane izvršna u zemlji, gde je postupak pokrenut. Iako je osnovni cilj međunarodnog stečaja, automatsko priznavanje stranih stečajnih odluka, smatramo da je ovakva situacija, još uvek, nemoguća između zemalja članica Evropske Unije i ostalih zemalja ;
4) sekundarni stečajni postupak je, takođe, karakterističan za Uredbu 1346/2000, naročito njegova zavisnost u odnosu na glavni stečajni postupak i u odnosu na ovlašćenja, koja u sekundarnom stečajnom postupku ima stečajni upravnik iz glavnog stečajnog postupka;
5) obavezna je saradnja stečajnih upravnika iz glavnog i sekundarnog stečajnog postupka, obzirom da od te saradnje zavisi i oblikovanje stečajne mase, odnosno uključenje celokupne imovine dužnika u stečajnu masu, kao i ravnomerno namirenje svih poverilaca; i
6) postojanje posebnog formulara za prijavu potraživanja od strane poverilaca.

Uredba 1346/2000 je na snazi relativno kratko vreme, tako da ćemo, tek kroz nekoliko godina, moći da dođemo do zaključka, da li je njena primena efikasna ili ne. Efikasnost njene primene će se ogledati u načinu vođenja stečajnih postupaka,

namirenju poverilaca, kao i dejstvima stranih stečajnih odluka na teritoriji drugih država ugovornica, u kojima nije pokrenut stečajni postupak. Cilj ovog akta je jedinstvo međunarodnog stečaja i stečajnog postupka. Kada govorimo o jedinstvu, odnosno unifikaciji, međunarodnog stečaja, neizbežno je osvrtanje i na unifikaciju Međunarodnog privatnog prava. Zaključivanje međunarodnih dvostranih i višestranih ugovora, kao i donošenje konvencija u svim oblastima Međunarodnog privatnog prava, put je ka ostvarenju tog cilja. Međutim, unifikacija međunarodnog stečaja zahteva, ne samo napred navedeno, već i stabilizaciju svakog pojedinačnog nacionalnog stečajnog prava, u uslovima, kada se pojavljuje element inostranosti, koji određuje i drugačije ponašanje zakonodavca prema ovoj materiji. Uredbom 1346/2000 o stečajnim postupcima, napravljen je veliki korak ka unifikaciji, ne samo u zemljama Evropske Unije, već i u drugim evropskim državama.

II) Zakonodavstvo zemalja u regionu

Kad je u pitanju zakonodavstvo zemalja u regionu, analiziraćemo pojedine odredbe Zakona o stečajnom postupku Republike Srpske (dalje: ZSP)[447], koji je na veoma uspešan način definisao sve elemente saradnje u stečajnom postupku sa elementom inostranosti. Najvažnija pitanja koja se odnose na status stranog stečajnog upravnika, status stranih poverilaca, strane stečajne mase, kao i na dejstva strane stečajne odluke na jasan način je definisao ZSP. Mora se reći da isti tekst odredaba nalazi i u Zakonu o stečajnom postupku Federacije BiH[448], a da su one preuzete iz Stečajnog zakona Republike Hrvatske[449]. Ranije je rečeno da se odredbe ovih Zakona „naslanjaju“ na Uredbu 1346/2000, pa je i to jedan od razloga što ćemo ih analizirati na ovom mestu.

1. Status stranog stečajnog upravnika po ZSP

Imajući u vidu da govorimo o učešću stranog stečajnog upravnika u stečajnom postupku na teritoriji druge države (ili domaće države), bilo bi uputno da analiziramo neka od opštih pravila, koja se primenjuju kod definisanja položaja stranih lica u stečajnom postupku u domaćoj zemlji. Pre svega, moramo reći, da je opšte pravilo, da strani stečajni upravnik istupa samostalno i da samostalno obavlja radnje u stečajnom postupku.[450] No, da li je baš tako? Da li se može ovo opšte pravilo primenjivati i kod istovremenog vođenja glavnog i sekundarnog stečajnog postupka protiv istog

[447] Zakon o stečajnom postupku Republike Srpske (Sl. glasnik Republike Srpske br. 67/02, 77/02, 4/03, 96/03)
[448] Zakon o stečajnom postupku Federacije BiH (Sl. Novine Federacije BiH br. 29/2003)
[449] Stečajni zakon Republike Hrvatske (Narodne novine br. 44/96,29/99, 129/2000, 123/03, 82/06)
[450] Šarkić, Rašić, Komentar Zakona o prinudnom poravnanju, stečaju i likvidaciji, Beograd 1992., str. 119

dužnika, odnosno da li se ovo pravilo može primenjivati kod saradnje stečajnih upravnika iz ta dva postupka? Mislimo da ne, obzirom da je neophodna saradnja stranog stečajnog upravnika ne samo sa stečajnim upravnikom drugog stečajnog postupka, već i sa drugim subjektima tog postupka (stečajni sud i dr.).

Iako je strani stečajni upravnik slobodan da vrši sve radnje na domaćoj teritoriji, koje stečajni postupak zahteva, mislimo, ipak, da on te radnje mora da izvršava u okviru domaćeg zakona, kao i uz pomoć stečajnog suda u domaćoj zemlji. Zakonodavac nije definisao ovlašćenja stranog stečajnog upravnika za postupanje na domaćoj teritoriji, pa, samim tim, uputno je da strani stečajni upravnik sarađuje sa domaćim organima, poštujući pravilo lex fori[451], jer ni primena pravila (prava) stečajnog postupka (pravila lex fori concursus) nije definisana. Znači, strani subjekt, odnosno strani stečajni upravnik, kome je priznato to svojstvo, kao i mogućnost postupanja u postupku, ne može, bez saradnje sa domaćim organima, pre svega, sa domaćim stečajnim upravnikom (a i sa sudom), da vrši poslove, koji su mu po ZSP (u našem slučaju), odnosno po stranoj stečajnoj odluci, dati.[452] To znači da se moraju odrediti ovlašćenja i obim delovanja stranom stečajnom upravniku, bez obzira na to što je definisano izjednačenje domaćih i stranih subjekata u ovim postupcima.

2. Učešće stranog stečajnog upravnika u domaćem stečajnom postupku po ZSP

U ZSP nije definisano, na koji način će učešće u stečajnom postupku, kao i svojstvo, dokazivati strani subjekti, odnosno strani stečajni upravnik, što nas interesuje. Trebalo bi zaključiti da važe opšta pravila Međunarodnog privatnog prava za učešće stranih državljana u domaćem stečajnom postupku. Naravno, kada se protiv istog dužnika mogu voditi dva i više stečajnih postupaka, onda se takvo dokazivanje, pre svega, mora vršiti stranom odlukom o otvaranju stečajnog postupka. No, postoje situacije, kada status stranih subjekata u domaćem stečajnom postupku neće biti određen stranom odlukom. Ako govorimo o saradnji stečajnih upravnika, moramo pretpostaviti, da će oni imati interesa da učestvuju u drugom stečajnom postupku. To je izuzetno bitno, pre svega, zbog oblikovanja stečajne mase.

Status stranog lica i osnov učešća mora se dokazivati ili ispravom ili samom stečajnom odlukom, koja se priznaje. Ispravu smo spomenuli, zbog toga, što stečajna odluka ne mora da sadrži podatke o svim poveriocima. Zatim, kasnije izmene, koje se tiču istog postupka, mogu se regulisati ispravama. Isprave moraju biti javne, odnosno moraju ih izdati državni organi. Mislimo da je svojstvo učesnika stečajnog postupka najlakše dokazivati ispravama, ali, tek, posle priznanja strane stečajne odluke. Znači, sve kasnije izmene, koje se tiču, pre svega, poverilaca i prijavljivanja njihovih

[451] Lent, Zwangsvollstreckungs und Konkursrecht, München 1972., str. 81
[452] Oleck, Debtor-Creditor Law, NewYork 1953., str. 192

potraživanja, treba dokazivati ispravom, koju je izdao državni organ.[453] I za isprave važe opšti uslovi priznanja njihove dokazne snage. Postoje dva uslova za priznanje, a to su uzajamnost i legalizacija (dokaz verodostojnosti isprave).[454] Što se tiče uzajamnosti, predviđeno je da će se prihvatiti «formalna uzajamnost» strane isprave u pogledu sadržine, što znači, da će strana isprava biti potpuno izjednačena sa domaćom javnom ispravom. Teret dokazivanja strane javne isprave treba da snosi stranka, koja se protivi priznanju dokazne strane javne isprave.[455]

Legalizacija je postupak, koji dokazuje verodostojnost strane isprave. Kad definišemo verodostojnost, mislimo na istinitost potpisa lica, koje je ispravu potpisalo, kao i pečata stavljenog na ispravu. Postupak legalizacije nije isti sa zemljama, sa kojima nema zaključenih međunarodnih ugovora i sa zemljama, sa kojima je zaključen međunarodni ugovor. Kada legalizacija nije regulisana međunarodnim ugovorima, smatraće se da postoji zakonski reciprocitet u pogledu priznanja dokazne snage strane javne isprave. Ovde mora biti sprovedena unutrašnja legalizacija, koja je predviđena propisima strane zemlje, u kojoj je javna isprava izdata ili overena. Zatim, mora biti sprovedena i međunarodna legalizacija, koju je sprovelo naše diplomatsko ili konzularno predstavništvo u toj zemlji (u zemlji koja je izdala ispravu).

Ukoliko je zaključen međunarodni multilateralni ili dvostrani ugovor u ovoj oblasti, postupak je jednostavniji i kraći, ali se pojavljuju razlike između pojedinih dvostranih ugovora. Tu se, pre svega, misli na razliku između upotrebe javnih isprava i upotrebe overenih prepisa javnih isprava, kao i privatnih isprava. Te isprave, izdate u jednoj zemlji, mogu se upotrebiti, bez posebne legalizacije, u drugoj zemlji, odnosno bez posebne overe.

Kod međunarodnog stečaja imamo, pre svega, odluku suda, koji je verodostojan dokaz, naravno, posle postupka priznanja. Sud na domaćoj teritoriji, prilikom odlučivanja o postupanju stranih subjekata, polazi od sadržine te odluke, u kojoj nalazi potrebna obaveštenja o samom stečajnom postupku, zatim o stečajnom upravniku, kao i o ostalim subjektima tog postupka. Ovde se može postaviti veoma važno pitanje, a to je, koje se isprave priznaju, odnosno ko mora da izda te isprave, da bi naš sud priznao njihovu verodostojnost i da bi dozvolio postupanje stranim subjektima na domaćoj teritoriji. Nakon priznanja strane stečajne odluke, ne bi trebalo da predstavlja problem legalizacija ostalih isprava, koje su donete u vezi sa postupkom, čije je dejstvo priznato na domaćoj teritoriji. Još jednom ćemo reći, da je za dokazivanje statusa stranih stečajnih upravnika u stečajnom postupku na teritoriji druge zemlje, zemlje vođenja stečajnog postupka (glavnog ili sekundarnog), osnov – strana stečajna odluka, koja se može definisati dvojako. Prvo, strana stečajna odluka se može odnositi na zaključenje stečajnog postupka i u stečajnom postupku na teritoriji druge zemlje

[453] Oleck, nav. delo, str. 63
[454] Pak M., Međunarodno privatno pravo, Beograd 1991., str. 79
[455] Pak M., nav. delo, str. 80

može predstavljati osnov za radnje stranog stečajnog postupka, koje bi se odnosile na prikupljanje i unovčenje imovine stečajnog dužnika. Drugo, strana stečajna odluka se može definisati i kao odluka o otvaranju stečajnog postupka, što ima velikog značaja kod istovremenog vođenja glavnog i sekundarnog (ili sekundarnih) stečajnih postupaka protiv istog stečajnog dužnika.

3. Saradnja stečajnih upravnika po ZSP

Kada govorimo o saradnji stečajnih upravnika, na prvom mestu, moramo definisati taj institut. Šta predstavlja saradnja stečajnih upravnika i kakav je odnos stečajnih upravnika prema svakom od stečajnih postupaka (glavnom ili sekundarnom). Saradnja stečajnih upravnika predstavlja jedno od dejstava stečajnog postupka. Kada se vodi više stečajnih postupaka protiv istog dužnika, neophodna je saradnja stečajnih upravnika. Zato smo tu saradnju i definisali kao dejstvo stečajnog postupka. Saradnja može podrazumevati ne samo davanje informacija i prenos imovine (stečajne mase) iz jednog stečajnog postupka u drugi, već i moguće učešće stečajnog upravnika u drugom stečajnom postupku. Odnos glavnog i sekundarnog stečajnog postupka je veoma specifičan i složen. Mi nećemo posvećivati pažnju odnosu ova dva postupka i zavisnosti sekundarnog stečajnog postupka od glavnog, ali ćemo reći da saradnja stečajnih upravnika mora da doprinese funkcionisanju navedenih stečajnih postupaka.

Ako smo definisali saradnju stečajnih upravnika kao dejstvo stečajnog postupka, onda moramo definisati i pravo, koje će se primenjivati u postupku saradnje. Pre svega, dejstva stečajnog postupka određuju se prema pravu države u kojoj je taj postupak otvoren, znači, prema pravilu lex fori. Zakonodavac ne definiše posebno da se dejstva glavnog stečajnog postupka, odnosno sekundarnog, određuju po ovom pravu, ali je određeno da se primenjuje opšte pravilo, odnosno da se posledice pokrenutog postupka, uvek, procenjuju po pravu države u kojoj je taj postupak pokrenut.[456] Naravno, mogu postojati određeni izuzeci, što zavisi o kojim posledicama se radi. Učinićemo nekoliko napomena, koja se tiču prava poverilaca, bez obzira da li se radi o poveriocima sa pravom odvojenog namirenja, stečajnim poveriocima ili poveriocima stečajne mase. Stečajni upravnici moraju voditi računa o ispunjenju prava poverilaca, što je normalno, jer je osnovni cilj stečajnog postupka namirenje njihovih potraživanja.

Kada su u pitanju izlučna i razlučna prava poverilaca, na ta prava će se primeniti pravo države priznanja strane odluke o otvaranju stečajnog postupka, ukoliko se predmeti, na koje se odnose ta prava, nisu nalazili na teritoriji države, u kojoj je pokrenut stečajni postupak.[457] Inače, ovde možemo postaviti pitanje, koja bi se pravila, uopšte, primenjivala kod izlučnih i razlučnih prava, u slučaju pojave elementa inostranosti u stečajnom postupku. Kad izlučni ili razlučni poverilac istakne svoj stvarnopravni

[456] Član 197. ZSP
[457] Član 198., st. 1. ZSP

zahtev prema stečajnoj masi, onda treba odrediti šta čini stečajnu masu, tj. koje su stvari iz te mase isključene. Logično je da se ovde primenjuje pravo stečajnog postupka, odnosno lex fori conursus, ali, obzirom da je u pitanju imovina, odnosno stečajna masa, uputnije je primenjivati pravilo lex rei sitae.[458] Međutim, mora se reći, ovo pravilo bi se primenjivalo, samo onda, kada se određuje, koje će se stvari izuzeti iz stečajne mase.

4. Transfer sredstava stečajne mase

Obzirom da se protiv istog dužnika mogu voditi i glavni i sekundarni stečajni postupak, postavlja se pitanje namirenja potraživanja u jednom i u drugom postupku, kao i pitanje transfera sredstava iz jedne u drugu zemlju, ukoliko preostanu sredstva, nakon namirenja potraživanja. Pre svega, potraživanja će biti namirena direktno iz imovine dužnika, koja se nalazi u zemlji, gde je i otvoren sekundarni stečaj. Nakon namirenja tih potraživanja, ukoliko se pojavi višak imovine dužnika, dužnost je stečajnog upravnika sekundarnog stečaja, da izvrši transfer imovine u zemlju, gde je otvoren glavni stečaj. To znači, da će sa tom imovinom raspolagati stečajni upravnik glavnog stečajnog postupka. Namirenje potraživanja poverilaca će se vršiti po pravilu lex fori. Ako poverioci iz glavnog stečaja nisu u potpunosti namirili svoja potraživanja u tom postupku, oni će imati položaj, kao i obični poverioci u sekundarnom stečaju, ako prijave svoja potraživanja u tom postupku. Znači, neće i ne mogu imati privilegovan položaj u odnosu na neprivilegovane poverioce sekundarnog stečaja. Poverioci smeju da zadrže ono što su primili na ime potraživanja u sekundarnom stečajnom postupku, ali samo iz imovine dužnika, koja se nalazi u zemlji, u kojoj je otvoren sekundarni stečajni postupak. Ukoliko potraživanja tih poverilaca nisu namirena u potpunosti, ono što su primili u sekundarnom postupku, uračunaće im se, u slučaju namirenja, u glavnom stečajnom postupku. No, zakonodavac je predvideo, u ZSP, da nema uračunavanja u stečajnu kvotu u glavnom stečajnom postupku, ako su se delimično namirili razlučni poverioci, odnosno, ako je do namirenja došlo putem prebijanja.[459] U ZSP, u opštim odredbama o dejstvima stečajnog postupka sa elementom inostranosti, govori se, samo, o namirenju poverilaca iz sekundarnog stečajnog postupka. Zakonodavac nije detaljno posvetio pažnju poveriocima iz glavnog stečajnog postupka i njihovom namirenju, odnosno delimičnom namirenju.

Kad govorimo o transferu sredstava stečajne mase, odnosno imovine dužnika, moramo reći, da strani stečajni upravnik ima pravo da se izjasni o načinu unovčenja imovine dužnika, ali samo one imovine, koja je predmet posebnog stečajnog postupka.[460] Da bi strani stečajni upravnik to mogao učiniti, to mu mora omogućiti stečajni

[458] Eraković, Stečajni zakon s komentarom i primjerima, Zagreb 1997., str. 183
[459] Član 200. ZSP
[460] Član 225., st. 1. ZSP

upravnik sekundarnog stečajnog postupka. ZSP nije definisao način takvog „omogućavanja“, ali pretpostavljamo da se radi o blagovremenom obaveštenju. Znači, ovde se može uputiti na član 201. ZSP, koji reguliše obavezu pružanja obaveštenja između stečajnih upravnika. Obzirom da ZSP predviđa i mogućnost pokretanja postupka reorganizacije stečajnog dužnika, u delu ZSP, koji se bavi saradnjom stečajnih upravnika u međunarodnom stečaju, regulisana je obaveza dostavljanja stečajnog plana sekundarnog stečajnog postupka stranom stečajnom upravniku. Strani stečajni upravnik iz glavnog stečajnog postupka ima veliki uticaj na sekundarni stečajni postupak, tako da on može i predložiti stečajni plan u sekundarnom stečajnom postupku.[461] Ako je predviđeno da strani stečajni upravnik može predlagati stečajni plan, pretpostavljamo da on može i menjati stečajni plan, koji mu je dostavljen. Praktično, strani stečajni upravnik može uticati na sve faze sekundarnog stečajnog postupka, obzirom da je zakonodavac odredio da on ima veoma važnu ulogu i kod osporavanja potraživanja i kod pobijanja pravnih radnji, kao i u postupku reorganizacije stečajnog dužnika.

5. Ovlašćenja stranog stečajnog upravnika po ZSP

Kao što smo rekli, strani stečajni upravnik mora biti izjednačen sa stečajnim upravnikom na domaćoj teritoriji. To znači, da strani stečajni upravnik postupa po pravilu lex fori i da on mora sarađivati sa nadležnim organima zemlje u kojoj se priznaje strana stečajna odluka. Znači, strani stečajni upravnik postupa po pravilu lex fori, kao predstavnik stečajnog dužnika, po nalozima i obaveštenjima domaćeg organa, na čijoj teritoriji deluje. Međutim, postavlja se pitanje, da li se to kosi sa pravilom lex fori concursus, koje smo, napred, već, spomenuli, kao pravo stečajnog postupka, odnosno da li je takvo postupanje u skladu sa univerzalnim konceptom međunarodnog stečaja, čiji je osnovni cilj jedinstvo stečaja i stečajnog postupka. To pitanje se, naročito, postavlja kod postupanja stranog stečajnog upravnika sa nepokretnom imovinom dužnika, koja se nalazi na domaćoj teritoriji. Pravila univerzalnog koncepta međunarodnog stečaja zahtevaju pristup po pravilu lex fori concursus, s tim što se može postaviti ograničenje, koje se odnosi na neke poslove, koje stečajni upravnik, ipak, mora vršiti, uz saglasnost nadležnih organa domaće zemlje.

Napred navedeno je veoma bitno, jer je u ZSP određeno da strani stečajni upravnik može osporavati prijavljena potraživanja u sekundarnom stečajnom postupku.[462] Kako proizlazi iz odredbe ZSP, stečajni upravnik iz glavnog stečajnog postupka može vršiti radnje osporavanja potraživanja u sekundarnom stečajnom postupku. To znači da tri subjekta mogu osporavati potraživanja u sekundarnom stečajnom postupku: stečajni upravnik sekundarnog stečajnog postupka, stečajni upravnik glavnog stečajnog postupka i poverioci. Pored toga strani stečajni upravnik (iz glavnog stečajnog

[461] Član 225., st. 2. ZSP
[462] Član 221., st. 1. ZSP

postupka) može pobijati pravne radnje dužnika u posebnom stečajnom postupku.[463] Znači, on može, po pravu, određenom po lex fori, preduzimati takve radnje.

6. Pružanje informacija, kao osnov koordinacije između glavnog i sekundarnog stečajnog postupka

Da bi mogla da se ostvari koordinacija između glavnog i sekundarnog stečajnog postupka, potrebno je da stečajni upravnici, iz tih postupaka, direktno komuniciraju. Strani stečajni upravnik mora, najpre, sarađivati sa stečajnim upravnikom, koji je imenovan u stečajnom postupku, pokrenutom na teritoriji druge države. Naravno, strani stečajni upravnik mora komunicirati i sa ostalim subjektima (organima) stečajnog postupka, a, pre svega, sa stečajnim sudom (većem). ZSP uređuje i saradnju stečajnih upravnika iz glavnog, odnosno sekundarnog stečajnog postupka, tako što određuje obavezno pružanje informacija, koje, jedan drugom, mogu da pruže u vezi sa postupcima.[464] Znači, određuje se da će stečajni upravnici međusobno sarađivati.[465] Znači, ZSP određuje obaveznu saradnju i međusobno pružanje pravno dopuštenih obaveštenja. Zakonodavac je, u ZSP, odredio da je stečajni upravnik iz glavnog stečajnog postupka, dužan da, na zahtev poverioca, potraživanje, prijavljeno u tom postupku, prijavi i u sekundarnom stečajnom postupku.[466] Ova odredba predstavlja sigurnost za poverioce, obzirom da se može desiti, kao što je, napred, rečeno, da imovina dužnika u glavnom stečajnom postupku, ne bude dovoljna za namirenje, tako da bi se potraživanja morala namiriti iz imovine u sekundarnom stečajnom postupku. Ukoliko dođe do ove situacije, doći će i do transfera sredstava, koja predstavljaju stečajnu masu. Možda je trebalo, u odredbama ZSP, navesti, koji poverioci se mogu namiriti u sekundarnom stečajnom postupku, odnosno glavnom stečajnom postupku.

Da bi jedna strana sudska odluka mogla imati dejstvo na domaćoj teritoriji, ona mora, kao što smo rekli, biti priznata od strane domaćih sudskih organa. Pod priznanjem strane sudske odluke, podrazumevamo sudsku proveru činjenica, odnosno da li ta odluka ispunjava zakonom propisane uslove (pretpostavke), da bi se mogla primenjivati na domaćoj teritoriji. Zakon o MPP određuje uslove za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka. Ukoliko se, u postupku priznanja strane sudske odluke, utvrdi da ona ispunjava uslove iz Zakona o MPP, odnosno da se ne protivi tim uslovima, tada se ta odluka izjednačava sa domaćom.[467] Cilj pravila Međunarodnog privatnog prava je da unesu određeni red i relativnu sigurnost u pravnim poslovima i, uopšte,

[463] Član 221., st. 2. ZSP
[464] Član 201., st. 1. ZSP
[465] Eraković, nav. delo, str. 184
[466] Član 201., st. 2. , čl. 224. , st. 1. ZSP
[467] Dika, Knežević, Stojanović, nav. delo, str. 279

odnosima sa elementom inostranosti.[468] Taj cilj bi mogao da bude postignut, samo, ako bi postojala ista pravila Međunarodnog privatnog prava u svim državama. Ali, svaka država ima svoj sistem ovih pravila i ti sistemi se, između sebe, znatno razlikuju.[469] Isto se može reći i kod definisanja priznanja i izvršenja stranih sudskih, odnosno stečajnih odluka.

Inače, za priznanje i izvršenje stranih stečajnih odluka, primenjuju se iste pretpostavke, kao i za priznanje i izvršenje ostalih stranih sudskih odluka. Naime, u, skoro svim, stečajnim zakonodavstvima, određuje se da strana stečajna odluka mora ispuniti iste uslove, kao i ostale strane sudske odluke. Naravno, da se ovakvom regulisanju ove oblasti, mogu staviti određene zamerke, a o čemu ćemo kasnije. Samo ćemo reći, stečajni postupak ima svoje specifičnosti, a, isto tako, i odluke, donesene u tom postupku. No, sa druge strane, može se postaviti pitanje, koji bi to bili uslovi, koje bi strana stečajna odluka morala da ispuni, da bi bila priznata, a koji bi bili posebni u odnosu na ostale pretpostavke predviđene u Zakonu o MPP. Mi ćemo analizirati primenu pretpostavki za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka iz Zakona o MPP na priznanje i izvršenje stranih stečajnih odluka. Takođe, izložićemo i neka razmišljanja o određivanju posebnih pretpostavki za strane stečajne odluke. Isto tako, analiziraćemo i postupak za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka, što je od izuzetne važnosti, obzirom da novi zakoni u oblasti stečajnog prava predviđaju posebna pravila za pokretanje postupka priznanja strane stečajne odluke.

7. Priznanje stranih odluka o otvaranju stečajnog postupka po ZSP[470]

U ZSP se navodi da će se na priznanje stranih odluka o otvaranju stečajnog postupka, primenjivati pravila Međunarodnog privatnog prava. Određuje se da će se predlog za priznanje strane stečajne odluke podneti sudu, koji je nadležan po poslovnoj jedinici dužnika, odnosno po mestu nalaženja imovine dužnika. To je i logično, jer na tim mestima i mora doći do izvršenja stranih stečajnih odluka (iz glavnog stečajnog postupka).

Predlog za priznanje strane stečajne odluke mogu podneti strani stečajni upravnik ili poverilac. Oni uz taj predlog trebaju da prilože original odluke ili overeni prepis (sa prevodom), zatim potvrdu nadležnog stranog organa o izvršnosti te odluke, kao i popis imovine dužnika, koja se nalazi u domaćoj zemlji i popis njegovih poverilaca. Naravno, bilo bi obavezno dostaviti original odluke ili njenu overenu kopiju, kao i potvrdu o izvršnosti, ali da li je neophodno i moguće, uvek, dostavljati popis imovine dužnika i poverilaca, kao i da li to može biti dostupno i poznato stranom stečajnom upravniku i poveriocima, kao ovlašćenim predlagačima. Sud, koji odlučuje o priznanju strane stečajne odluke, može o priznanju te odluke odlučiti i kao o prethodnom pitanju.

[468] Rappe, Internationales Privatrecht, Berlin-Frankfurt 1955., str. 3
[469] Stojković, Obligacioni odnosi sa elementom inostranosti, Beograd 1956., str. 8
[470] Članovi 203-205. ZSP

Zakonodavac je definisao pretpostavke za priznanje stranih odluka o otvaranju stečajnih postupaka. Te pretpostavke su sledeće:

1) na prvom mestu se zahteva da strana odluka bude donesena od strane organa, koji je, po domaćem pravu, međunarodno nadležan.
2) sledeća pretpostavka je da je strana stečajna odluka izvršna po pravu države, u kojoj je donesena.
3) zatim, sledeća pretpostavka se odnosi na poštovanje javnog poretka domaće zemlje.
4) na kraju, kao pretpostavka za priznanje strane stečajne odluke, određuje se i da nije bilo nepravilnosti u postupku pred organom, koji je doneo stečajnu odluku.

8. Dejstva priznanja strane odluke o otvaranju stečajnog postupka po ZSP

ZSP je, u ovoj oblasti, doneo niz odredaba, koje detaljno regulišu situacije, kada se pokreće stečajni postupak u domaćoj zemlji nakon priznanja strane odluke o otvaranju stečajnog postupka, zatim kada se ne pokreće postupak, kao i kakav je uticaj takve strane odluke na, već, otvoreni stečajni postupak u domaćoj zemlji. Znači, ovde razlikujemo četiri vrste uticaja navedenih stranih odluka na stečajni postupak u domaćoj zemlji:

– Priznanje strane odluke o otvaranju stečajnog postupka posle otvaranja stečajnog postupka u domaćoj zemlji[471]

U ZSP se kaže da će se strana odluka o otvaranju stečajnog postupka priznati, ukoliko ispunjava pretpostavke za priznanje, kao i ako je, pre podnošenja predloga za priznanje strane odluke otvoren stečajni postupak protiv dužnika, i to prema mestu poslovne jedinice, odnosno nalaženja imovine dužnika. To praktično znači, da strana odluka mora da ispuni uslove predviđene za priznanje. Strani stečajni upravnik ne može osporavati potraživanja, koja su utvrđena u ranije pokrenutom postupku na domaćoj teritoriji, a ukoliko je prošlo petnaest dana između podnošenja predloga za priznanje strane odluke i javnog oglasa u deobnom popisu u stečajnom postupku u domaćoj zemlji, deoba se neće sprovoditi po odluci o deobi, koja je donesena u stranom stečajnom postupku.

– Priznanje strane odluke o otvaranju stečajnog postupka, koje ne utiče na pokretanje stečajnog postupka u domaćoj zemlji – stečajni postupak se ne pokreće[472]

Kod priznanja strane odluke, koje ne utiče na pokretanje stečajnog postupka na domaćoj teritoriji, regulišu se samo dejstva, koje strana odluka može da proizvede, bez

[471] Član 212. ZSP
[472] Članovi 213-218. ZSP

pokretanja stečajnog postupka. Dejstva strane odluke o otvaranju stečajnog postupka se određuju prema pravu države, u kojoj je postupak otvoren, ako nisu u suprotnosti sa domaćim načelima stečajnog prava.

U daljim odredbama ZSP, koje se odnose na slučaj, kada priznanje strane odluke ne utiče na pokretanje stečajnog postupka u domaćoj zemlji, govori se o posledicama, koje je proizvelo otvaranje stečajnog postupka u inostranstvu, odnosno, koje je proizvelo priznanje strane odluke. Naime, zakonodavac je predvideo da sva namirenja, koja su otvorena putem izvršenja između dana otvaranja stranog stečajnog postupka i dana objavljivanja oglasa o predlogu za priznanje strane odluke na oglasnoj tabli suda, nemaju pravno dejstvo. Isto važi i za razlučna prava. U navedenom vremenu, sva izvršena raspolaganja dužnika gube pravno dejstvo, ukoliko su protivna interesima poverilaca stečajnog dužnika i ako bude dokazano da je protivna strana znala ili morala znati u trenutku raspolaganja dužnika, da je protiv njega u inostranstvu otvoren stečajni postupak. Ukoliko u domaćoj zemlji sedište ima lice, koje dužnik stranog stečajnog dužnika, ono je dužno da, nakon saznanja o otvaranju stečajnog postupka u inostranstvu, odmah obavesti stranog stečajnog upravnika da postoji njegova obaveza prema stranom stečajnom dužniku. Prebijanje nije dopušteno, ako je potraživanje ustupljeno u vreme između dana otvaranja stečajnog postupka u inostranstvu i dana objavljivanja rešenja o priznanju strane odluke o otvaranju stečajnog postupka. Određeno je u ZSP, da priznanje strane odluke ne utiče na namirenje privilegovanih potraživanja u punom iznosu, ako za to postoji imovina, na koju ne polažu prava treća lica, koja se nalaze u domaćoj zemlji, u trenutku objavljivanja rešenja o priznanju na oglasnoj tabli suda.

– Priznanje strane odluke o otvaranju stečajnog postupka, koje ima za posledicu pokretanje stečajnog postupka u domaćoj zemlji[473]

U ZSP se određuje da, u predlogu za priznanje strane odluke, strani stečajni upravnik ili poverilac, mogu da zahtevaju otvaranje stečajnog postupka u domaćoj zemlji. Tada bi se, na tako pokrenuti stečajni postupak, primenjivalo domaće pravo. To znači da bi se primenjivala načela stečajnog prava domaće zemlje, kao i načela javnog poretka. ZSP, u daljim odredbama, koje se odnose na otvaranje stečajnog postupka, usled priznanja strane odluke, određuje, na predlog kojih poverilaca će se otvoriti stečajni postupak, zatim, koja su ovlašćenja stranog stečajnog upravnika, koja su pravila o deobi stečajne mase, kako će se postupati, ukoliko je poverilac delimično namirio svoje potraživanje u sekundarnom (posebnom) stečajnom postupku u nekoj trećoj zemlji, kako će se postupati kod prijave potraživanja u stečajnom postupku u domaćoj zemlji, kao i kako će sarađivati stečajni upravnici stečajnog postupka, koji je otvoren u inostranstvu i stečajnog postupka, koji je otvoren, kao posledica priznanja strane odluke, na teritoriji domaće zemlje.

[473] Članovi 219-225. ZSP

Osvrnućemo se, kratko, na neke od navedenih karakteristika ovako otvorenog stečajnog postupka u domaćoj zemlji. Prvo, zakonodavac određuje da će se stečajni postupak uvek otvoriti na predlog organa za zdravstveno i penziono osiguranje, kao i državnih organa i jedinica lokalne samouprave, zatim na predlog zaposlenih kod dužnika sa redovnim mestom rada u domaćoj zemlji, zatim poverilaca, koji učine verovatnim da bi namirenje njihovih potraživanja u stranom stečajnom postupku bilo posebno otežano. Drugo, u ZSP se definišu ovlašćenja stranog stečajnog upravnika, što se odnosi na osporavanje prijavljenih potraživanja i pobijanje pravnih radnji dužnika.

Zatim, ukoliko poverilac delimično namiri svoje potraživanje u stečajnom postupku, koji je otvoren u nekoj trećoj zemlji, on će smeti da zadrži to što je primio i to će mu se uračunati, prilikom namirenja potraživanja u stečajnom postupku u domaćoj zemlji. To se ne odnosi na razlučnog poverioca. Stečajni upravnik sekundarnog (posebnog) stečajnog postupka, koji je otvoren u domaćoj zemlji, ima obavezu, da potraživanja, koja su prijavljena u stečajnom postupku u domaćoj zemlji, prijavi u zemlji, gde je otvoren strani glavni stečajni postupak.

– Nepriznavanje strane odluke o otvaranju stečajnog postupka i otvaranje stečajnog postupka u domaćoj zemlji[474]

U ZSP su predviđene odredbe i za slučaj da se odbije priznanje strane stečajne odluke. Taj slučaj moramo razlikovati od napred pomenutih. Predviđeno je da se može otvoriti stečajni postupak u domaćoj zemlji, na predlog poverilaca, ako bi to bilo neophodno zbog ravnomernog namirenja svih poverilaca. Ovakvo regulisanje situacije, kada se ne može priznati strana odluka, opravdana je, zbog ravnomernog namirenja potraživanja poverilaca. Ono što je karakteristično za pomenuti slučaj, jeste da je predviđeno da stečajni postupak, koji se pokreće u slučaju da je odbijen predlog za priznanje strane odluke o otvaranju stečajnog postupka, obuhvata samo imovinu dužnika, koja se nalazi u domaćoj zemlji.

III) Stečajno zakonodavstvo Republike Srbije

Kad je u pitanju zakonodavstvo Republike Srbije, mora se reći da je Zakon o stečajnom postupku Republike Srbije u potpunosti preuzeo odredbe Model-zakona UNCITRAL o prekograničnoj insolventnosti. Zakon o stečajnom postupku Republike Srbije (Sl. glasnik R. Srbije br. 84/2004 – dalje: ZSPRS) je donet 2004. godine, a počeo je da se primenjuje 01. februara 2005. godine. Inače, odredbe o međunarodnom stečaju regulisane su u čl. 146-178. ZSPRS. Treba napomenuti da su te odredbe preuzete iz pomenutog Model-zakona o prekograničnoj insolventnosti koji je donet pod okriljem

[474] Članovi 226-228. ZSP

UN, tačnije od strane Komisije za međunarodno trgovačko pravo (UNCITRAL). Kod analize odredaba ZSPRS o međunarodnom stečaju poštovaćemo sistematiku Zakona. Sve odredbe ZSPRS o međunarodnom stečaju, koje čine 12. odeljak ZSPRS «Stečajni postupak sa elementom inostranosti», podeljene su na:

1) Odredbe koje objašnjavaju pojedine institute i pojmove međunarodnog stečaja;
2) Odredbe koje regulišu neke osnovne karakteristike međunarodnog stečaja, bez kojih se isti ne bi mogao primenjivati, a što se odnosi na merodavno pravo, nadležnost, tumačenje, i sl;
3) Odredbe koje regulišu pitanje poverilaca;
4) Odredbe o priznanju stranog stečajnog postupka;
5) Odredbe koje regulišu pravna dejstva podnošenja zahteva za priznanje stranog postupka i samog priznanja stranog postupka;
6) Odredbe koje se odnose na saradnju domaćih i stranih subjekata u ovim postupcima;
7) Odredbe koje se odnose na istovremeno vođenje više postupaka protiv istog stečajnog dužnika.

1. Primena ZSPRS u oblasti međunarodnog stečaja

ZSPRS definiše kada će se odredbe koje regulišu element inostranosti u stečajnom postupku primenjivati[475]. Praktično, to su slučajevi kada jedno ili više zainteresovanih lica, koji su povezani sa stečajnim postupkom pokrenutim protiv stečajnog dužnika u inostranstvu, zatraže pomoć od nadležnih domaćih organa u vezi sa postupkom, kao i kada se protiv istog stečajnog dužnika vodi stečajni postupak i u domaćoj zemlji. Tada dolazi do mogućnosti da se protiv istog stečajnog dužnika vode stečajni postupci, kako u stranoj, tako i u domaćoj zemlji. Stečajni postupak sa elementom inostranosti sprovodiće se kada:

a) strani sud ili strani predstavnik (lice ovlašćeno u stranom stečajnom postupku) stupi u kontakt sa domaćim sudom, a u vezi stranog stečajnog postupka koji je pokrenut u inostranstvu, s tim što će najverovatnije proizvoditi dejstva i u domaćoj zemlji, odnosno zemlji priznanja strane stečajne odluke. Kada strana odluka o otvaranju stečajnog postupka proizvodi dejstva u domaćoj zemlji, onda to ukazuje da je stečajni dužnik povezan sa domaćom zemljom, što znači da ima imovinu na njenoj teritoriji ili ima osnovano pravno lice, odnosno filijalu ili zastupništvo;
b) strana država zatraži pomoć od ovlašćenih organa domaće države u vezi stečajnog postupka, navedenog pod a). Postavlja se pitanje da li će, u ovom slučaju, ovlašćeni organi zastupati stranu i domaću državu. Strana država će to učiniti preko nadležnih organa, odnosno koristeći institut međunarodne pravne pomoći;

[475] Član 146. ZSPRS

v) stečajni postupci budu istovremeno vođeni protiv istog dužnika i u stranoj i u domaćoj državi. U pitanju su glavni i sporedni, odnosno sekundarni ili posebni stečajni postupci. Tada treba jasno definisati i razlikovati i jedan i drugi stečaj. Naime, glavni strani stečajni postupak se vodi u zemlji u kojoj se nalazi središte glavnih interesa stečajnog dužnika, a sporedni strani stečajni postupak u zemlji u kojoj se nalazi sedište stečajnog dužnika. Upravo u toj činjenici se razlikuje pojam sporednog od pojma sekundarnog stečajnog postupka;
g) poverioci iz strane države zahtevaju da učestvuju u stečajnom postupku koji se vodi na tlu domaće države, odnosno kada zahtevaju pokretanje stečajnog postupka u domaćoj državi na osnovu strane odluke o pokretanju stečajnog postupka u inostranstvu. Iz ove odredbe proizlazi da strani poverioci direktno mogu komunicirati sa ovlašćenim subjektima u domaćoj državi. Značaj poverilaca u stečajnom postupku je veliki, pa tako i u međunarodnom stečaju. Ukoliko im se prizna svojstvo stranih poverilaca i mogućnost učešća u stečajnom postupku na domaćoj teritoriji oni će imati status kao i domaći poverioci.

2. Pojedini instituti u ZSPRS

Radi lakšeg razumevanja međunarodnog stečaja potrebno je definisati pojedine pojmove koji se pojavljuju u ZSPRS. Naime, instituti kao što su strani postupak, glavni strani postupak, sporedni strani postupak, strani predstavnik, strani sud, kao i sedište zahtevaju posebnu pažnju iz dva razloga. Prvi se vezuje za samo razumevanje ZSPRS, odnosno za razumevanje poglavlja ZSPRS koji reguliše međunarodni stečaj. Drugi razlog je što su ovi instituti novi u odnosu na one koji su se koristili u ranijem stečajnom zakonodavstvu. Instituti, koji se pominju u ZSPRS i koje zakonodavac definiše su sledeći[476]:

a) «STRANI POSTUPAK». Pod stranim postupkom se podrazumeva svaki postupak koji se vodi u stranoj zemlji, a koji se može upodobiti sa stečajnim postupkom, odnosno koji je u vezi sa njim. Naime, zakonodavac pod ovaj pojam podvodi sve postupke (i sudske i upravne, kao i prethodni postupak), koji su pokrenuti u vezi sa pravilima o stečajnom postupku;
b) «GLAVNI STRANI POSTUPAK». Pod ovim postupkom, zakonodavac podrazumeva stečajni postupak koji se vodi u stranoj državi u kojoj se nalazi središte glavnih interesa stečajnog dužnika;
v) «SPOREDNI STRANI POSTUPAK». Pod sporednim stranim postupkom podrazumeva se stečajni postupak koji se vodi u stranoj zemlji, u kojoj se nalazi sedište stečajnog dužnika. Zakonodavac razlikuje središte glavnih interesa od sedišta, što znači da shvata sedište kao slabiju vezu stečajnog dužnika sa jednom državom. Sporedni strani postupak je zavisan od glavnog stranog postupka. Ipak, može se samostalno voditi i ima dejstva u drugoj državi. Sporedni strani postupak možemo shvatiti i kao sekundarni;

[476] Član 147. ZSPRS

g) «STRANI PREDSTAVNIK». Zakonodavac definiše stranog predstavnika kao fizičko ili pravno lice koje je ovlašćeno da vodi postupak stečaja ili bankrotstva, kao i postupak reorganizacije stečajnog dužnika, odnosno koje je ovlašćeno da predstavlja strani stečajni postupak. Praktično, ovde se radi o stečajnom upravniku stranog stečajnog postupka;
d) «STRANI SUD». Pod stranim sudom zakonodavac podrazumeva sud ili nadležni organ koji kontroliše ili sprovodi stečajni postupak protiv stečajnog dužnika. To je, prvenstveno, organ koji je pokrenuo stečajni postupak;
đ) «SEDIŠTE». Sedište je, po odredbama ZSPRS, mesto gde stečajni dužnik kontinuirano obavlja privrednu delatnost. To ne mora biti mesto u kome je stečajni dužnik osnovan.

– Postupanje domaćeg stečajnog upravnika u stranoj državi[477]

Stečajni upravnik, imenovan od strane domaćeg nadležnog organa u stečajnom postupku, može preduzimati radnje u stranoj državi a u vezi sa stečajnim postupkom, ako je to predviđeno i dopušteno zakonom te države. Ova odredba ima svoj osnov u saradnji stečajnih upravnika iz dva postupka koji se vode protiv istog stečajnog dužnika. ZSPRS je predvideo situacije kada stečajni upravnik iz domaćeg stečajnog postupka može postupati u inostranstvu, ukoliko postoje neke činjenice koje su vezane za stranu državu a imaju veze sa domaćim stečajnim postupkom. U tom slučaju stečajni upravnik, imenovan u domaćem stečajnom postupku, moraće da postupa po pravilima te strane države koja su predviđena za ovakve situacije.

– Pružanje pomoći stranim predstavnicima[478]

U skladu sa ZSPRS predviđeno je pružanje pomoći stranim predstavnicima od strane suda ili stečajnog upravnika (imenovanog u domaćoj zemlji). Naime, ZSPRS predviđa pružanje pomoći koja je u skladu sa prirodom međunarodnog stečaja. Ovom odredbom data je mogućnost pružanja i druge vrste pomoći koja je u skladu sa ciljem međunarodnog stečaja, radi njegovog lakšeg ostvarivanja. Iz navedenog se može zaključiti da strani predstavnik mora sarađivati sa domaćim organima, kako bi mogao da obavlja poslove na teritoriji domaće zemlje u vezi sa stečajnim postupkom.

– Ovlašćenja stranog predstavnika

ZSPRS sadrži odredbe i o stranom predstavniku, njegovim ovlašćenjima, pravima i obavezama u stečajnom postupku u domaćoj zemlji. Sve aktivnosti koje strani

[477] Član 151. ZSPRS
[478] Član 153. ZSPRS

predstavnik može preduzimati na teritoriji domaće zemlje (zemlje priznanja), možemo definisati kao sledeće:

1) direktno obraćanje nadležnim domaćim organima[479];
2) podnošenje zahteva za priznanje strane odluke o stranom postupku i zahteva za pokretanje stečajnog postupka na teritoriji domaće zemlje[480];
3) učešće stranog predstavnika u stečajnom postupku koji se vodi na teritoriji Srbije[481].

– Neposredna komunikacija sa domaćim organima i podnošenje zahteva

Strani predstavnik ima pravo da se, u vezi stečajnog postupka, direktno obraća sa zahtevima sudovima u Srbiji. On to može učiniti, pre svega, po priznanju strane odluke o stranom postupku, ali može preduzimati neke radnje i pre priznanja ako dokaže svoje svojstvo u stečajnom postupku.

Samim podnošenjem zahteva od strane stranog predstavnika uspostavlja se nadležnost domaćeg suda, što znači da taj sud može odlučivati isključivo o tom zahtevu[482]. Zahtev se odnosi, pre svega, na pokretanje stečajnog postupka u domaćoj zemlji po ZSPRS, ali se može odnositi i na priznanje strane odluke. Tim putem određena je nadležnost suda u Srbiji za postupanje po tom zahtevu.

Nakon priznanja stranog stečajnog postupka, strani predstavnik ima pravo da učestvuje u njemu na domaćoj teritoriji protiv stečajnog dužnika. Tada se strani predstavnik izjednačava sa domaćim subjektima, odnosno nadležnim organima u stečajnom postupku, pre svega sa domaćim stečajnim upravnikom. On može preduzimati sve radnje u postupku kao i domaći organi, ali u saradnji sa tim organima.

3. Poverioci u međunarodnom stečaju

Poverioci imaju veoma važnu ulogu i u međunarodnom stečaju. Kada govorimo o stranim poveriocima, govorimo i o izjednačavanju domaćih i stranih subjekata u domaćem stečajnom postupku.

– Obaveštavanje i položaj stranih poverilaca

ZSPRS određuje da strani poverioci imaju isti položaj kao i domaći, odnosno da mogu pod istim uslovima pokretati stečajni postupak i učestvovati u njemu na teritoriji domaće države[483]. Dakle, strani poverioci su izjednačeni sa domaćim. Međutim, moramo ponoviti da bez saradnje sa domaćim subjektima ne možemo govoriti o statusu stranih lica. ZSPRS određuje i obavezno obaveštavanje stranih poverilaca koji su poznati, za koje domaći sud ima adresu[484]. Dostavljanje se obavlja po domaćem pravu.

Da bi strani poverioci mogli samostalno učestvovati u domaćem stečajnom postupku, oni moraju najpre da dokažu lično svojstvo, kao i da sarađuju sa poveriocima u domaćoj zemlji. Strani poverioci ne mogu sve poslove samostalno izvršavati u domaćem stečajnom postupku. Ukoliko je u stranom stečajnom postupku osnovan odbor poverilaca ili sličan organ, njegovo svojstvo će se priznati u domaćem postupku. Međutim, delovanje odbora poverilaca ili sličnog organa mora biti određeno pravilima domaćeg prava.

4. Priznanje stranog stečajnog postupka

– Podnošenje zahteva za priznanje i potrebna dokumentacija

Da bi domaći sud mogao da odlučuje o priznanju strane stečajne odluke o stranom postupku, potrebno je podneti odgovarajuću dokumentaciju kao dokaz o pokrenutom stranom postupku. Strani predstavnik podnosi domaćem sudu zahtev za priznanje strane stečajne odluke, tj. odluke o pokretanju stečajnog postupka u inostranstvu. Taj zahtev se podnosi sa svom pratećom dokumentacijom, kao i sa obaveštenjem domaćem sudu da li se protiv stečajnog dužnika vodi još neki postupak u stranoj zemlji, a što je poznato stranom predstavniku. Strani predstavnik podnosi jedan od sledećih dokumenata:

1) overenu kopiju odluke o pokretanju stečajnog postupka u inostranstvu koja sadrži odluku i o imenovanju stranog predstavnika;
2) potvrdu stranog suda o pokretanju postupka i o imenovanju stranog predstavnika;
3) neki drugi dokaz o pokretanju stranog postupka i o imenovanju stranog predstavnika. Domaći sud može zahtevati da mu se navedena dokumenta podnesu na domaćem jeziku, odnosno jeziku suda koji odlučuje o tome[485].

– Uslovi za priznanje

ZSPRS ne sadrži uslove (pretpostavke) za priznanje strane stečajne odluke, kao pojedini zakoni u ovoj oblasti. Umesto toga, u njegovim odredbama se navodi da će se strana stečajna odluka priznati ako strani postupak ima obeležja postupka definisanog u ZSPRS, kao i ako strani predstavnik (i druga lica) ima obeležja navedena u

[479] Član 155. ZSPRS
[480] Član 157. ZSPRS
[481] Član 158. ZSPRS
[482] Član 156. ZSPRS
[483] Član 159. ZSPRS
[484] Član 160. ZSPRS
[485] Član 161. ZSPRS

tom Zakonu[486]. Domaći sud može prihvatiti dokumenta iako nisu overena, ukoliko smatra da su autentična[487]. Zakonodavac definiše da će se kao središte glavnih interesa stečajnog dužnika smatrati sedište ili prebivalište (ako je dužnik fizičko lice), ako se ne dokaže suprotno[488].

5. Pravno dejstvo priznanja stranog postupka

Pravno dejstvo priznanja stranog postupka obuhvata pravno dejstvo samog zahteva za priznanje stranog postupka, odnosno pomoć koja se pruža u vezi sa tim zahtevom i pravno dejstvo priznanja stranog postupka, kao i pomoć nakon priznanja stranog postupka. U okviru navedenog, analiziraćemo posebno i pravno dejstvo priznanja glavnog stranog postupka

– Pravno dejstvo zahteva za priznanje stranog predstavnika[489]

Nakon podnošenja zahteva za priznanje stranog postupka, sud može odrediti pružanje pomoći u vezi sa podnošenjem zahteva. Sud će to učiniti samo u slučaju da je pomoć hitno potrebna radi zaštite imovine i interesa poverilaca. Pomoć, koja se odnosi na ovu fazu, može trajati do odlučivanja o zahtevu. Ona se sastoji iz sledećeg: obustava postupka izvršenja nad imovinom dužnika, poveravanje stranom predstavniku upravljanje ili raspolaganje imovinom stečajnog dužnika ili njenim delom koji se nalazi u Srbiji, ako preti opasnost od gubitka vrednosti iste, i druge mere.

– Pravno dejstvo priznanja glavnog stranog postupka[490]

Zakonodavac je posebno analizirao pravno dejstvo priznanja glavnog stranog postupka. Nakon priznanja glavnog stranog postupka, obustavljaju se svi postupci koji se tiču imovine, prava, obaveza i odgovornosti stečajnog dužnika, zatim, obustavlja se samo izvršenje na imovini stečajnog dužnika, a, isto tako, neće se dozvoliti prenos, konstituisanje tereta i drugo raspolaganje imovinom stečajnog dužnika. Sva navedena dejstva obavljaju se u skladu sa opštim odredbama ZSPRS. Ipak, predviđeno je da poslovi koji se tiču obustavljanja postupaka u vezi sa imovinom, pravima, obavezama i odgovornostima stečajnog dužnika neće predstavljati smetnju, ako treba preduzeti neku pojedinačnu pravnu radnju radi zaštite potraživanja poverilaca.

[486] Član 162., st. 1. ZSPRS
[487] Član 162., st. 2. ZSPRS
[488] Član 162., st. 3. ZSPRS
[489] Član 165.. ZSPRS
[490] Član 166. ZSPRS

– Pravno dejstvo nakon priznanja strane stečajne odluke i vidovi pomoći[491]

Nakon priznanja strane stečajne odluke, u svrhu zaštite kako imovine dužnika, tako i interesa poverilaca pruža se odgovarajuća pomoć. Ova pomoć proizlazi iz pravnog dejstva nakon priznanja stranog postupka, bez obzira da li je on glavni ili sporedni. Ta pomoć odnosi se na pojedine radnje koje se vrše u svakom stečajnom postupku, a preduzimaju se na zahtev stranog predstavnika. Naime, obustavljaju se pojedine pravne radnje u vezi sa pravima, obavezama i odgovornostima stečajnog dužnika, ako već nisu obustavljene nakon priznanja glavnog stranog postupka, zatim, obustavlja se izvršenje na imovini stečajnog dužnika, ukoliko to nije učinjeno nakon priznanja glavnog stranog postupka. Isto tako, zabranjuje se bilo kakvo raspolaganje imovinom dužnika, što uključuje prenos i konstituisanje tereta, izvode se dokazi i saslušavaju se svedoci u vezi dužnikove imovine. Kao pomoć, u ovoj fazi priznanja stranog postupka, određuje se i upravljanje imovinom stečajnog dužnika od strane stranog predstavnika ili drugog ovlašćenog lica koje odredi domaći sud, nastavlja se pružanje pomoći koja je određena nakon podnošenja zahteva za priznanje stranog postupka, kao i druge vrste pomoći koje su potrebne za očuvanje stečajne mase, a o čemu odlučuje sud.

6. Saradnja između domaćih i stranih sudova, kao i stranih predstavnika

ZSPRS, kao i ostali akti u ovoj oblasti, razlikuje glavni strani postupak od sporednog, a ove postupke od stečajnog postupka koji se vodi u domaćoj zemlji nakon priznanja strane stečajne odluke. Pod stranim predstavnicima zakonodavac podrazumeva, između ostalih, stečajne upravnike (likvidatore imovine), ali i ostale subjekte koji su ovlašćeni da zastupaju stečajnog dužnika i njegovu imovinu. Zasebno se reguliše saradnja između sudova u Srbiji i stranih sudova, odnosno saradnja između stečajnog upravnika i stranih sudova, tj. stranih predstavnika.

– Saradnja između domaćih sudova i stranih sudova, tj. stranih predstavnika, kao i saradnja između stečajnog upravnika i stranih sudova, odnosno, predstavnika[492]

Predviđa se direktna komunikacija između navedenih subjekata, kao i posredna, preko imenovanog lica ili tela. Domaći sud je dužan da komunicira sa stranim sudovima ili stranim predstavnicima. On to može učiniti i preko stečajnog upravnika kao domaćeg subjekta na posredan način. U vezi sa tim, domaći sud ima pravo da traži sve relevantne podatke, kao i pomoć u vezi sa postupkom od stranih sudova ili stranih predstavnika.

[491] Član 167. ZSPRS
[492] Član 171. ZSPRS

Odredba o saradnji između navedenih subjekata odnosi se prvenstveno na sudove, ali iz nje proizlazi da i stečajni upravnici mogu direktno komunicirati, što je od važnosti za koordinaciju dva postupka, o čemu zakonodavac, takođe, sadrži odredbe. Po tim odredbama, stečajni upravnik može direktno komunicirati sa stranim sudovima ili stranim predstavnicima, ali pod nadzorom suda. Rekli smo već da sud može, preko stečajnog upravnika, komunicirati sa stranim subjektima.

– Oblici saradnje[493]

ZSPRS predviđa i nabraja oblike navedene saradnje, ostavljajući mogućnost da domaća država predvidi u svom zakonodavstvu još neki oblik saradnje. Ti oblici saradnje su sledeći:

1) mogućnost imenovanja lica ili organa koji preduzima radnje po nalogu suda,
2) razmena podataka između domaćih i stranih subjekata,
3) radnje u vezi sa upravljanjem imovinom stečajnog dužnika i nadzorom nad njom,
4) odobravanje i primena sporazuma o saradnji između sudova
5) naročita saradnja u postupcima koji se istovremeno vode protiv istog stečajnog dužnika.

– Sadržina saradnje stečajnih upravnika

Odredbe ZSPRS o saradnji između domaćih i stranih subjekata u oblasti međunarodnog stečaja, zahtevaju neka dodatna objašnjenja o opštim karakteristikama saradnje između stečajnih upravnika u slučaju vođenja glavnog i sporednog stečajnog postupka. Pomenućemo neka opšta shvatanja o sadržini saradnje stečajnih upravnika. Saradnja stečajnih upravnika pretpostavlja postojanje, odnosno vođenje više stečajnih postupaka. Opšte je pravilo da strani stečajni upravnik istupa samostalno u domaćem stečajnom postupku. Međutim, neophodna je saradnja stranog stečajnog upravnika ne samo sa stečajnim upravnikom iz drugog stečajnog postupka, već i sa drugim subjektima tog postupka.

7. Postojanje više stranih postupaka

– Koordinacija domaćeg i stranog postupka

ZSPRS reguliše koordinaciju domaćeg i stranog postupka. Domaći stečajni postupak je pokrenut po ZSPRS, dok je strani postupak priznat u postupku o kome je bilo reči. Radi se o postupcima koji se istovremeno vode protiv stečajnog dužnika. Kod konkurentnih stečajnih postupaka reč je o dva ili više stečajnih postupaka koji su

493 Član 173. ZSPRS

istovremeno ili u kratkom razmaku pokrenuti protiv istog stečajnog dužnika, ali su oni nezavisni i nemaju nikakvih veza jedni sa drugima. Kod konkurentnih stečajnih postupaka radi se o sukobu nadležnosti. Kada govorimo o pojmu konkurentnosti u stečajnom zakonodavstvu, imamo u vidu uporedo egzistiranje dva stečajna postupka. Kod konkurentnih stečajnih postupaka radi se o nezavisnim stečajnim postupcima koji su pokrenuti, najčešće, po osnovu isključive nadležnosti.

– Koordinacija postupaka kada se u vreme podnošenja zahteva za priznanje stranog postupka u Srbiji već vodi postupak[494]

ZSPRS reguliše i koordinaciju dva stečajna postupka, stranog i onog koji se vodi na domaćoj teritoriji, u Srbiji. U prvom slučaju, vodi se postupak protiv dužnika, a strani predstavnik ili drugo ovlašćeno lice podnosi zahtev za priznanje stranog postupka. Tada se koordinacija oba postupka vrši u skladu sa odredbama koje se odnose na pružanje pomoći nakon priznanja strane stečajne odluke. Naime, pomoć koja se pruža posle podnošenja zahteva za priznanje stranog postupka, kao i nakon priznanja stranog postupka mora biti u skladu sa ZSPRS. Ako se radi o zahtevu za priznanje glavnog stranog postupka u vreme kada se u Srbiji vodi postupak protiv dužnika, tada se oblici pomoći koji su predviđeni u ZSPRS, a koji se pružaju nakon priznanja glavnog stranog postupka, ne primenjuju.

– Koordinacija postupaka kada je postupak protiv dužnika u Srbiji pokrenut posle priznanja ili posle podnošenja zahteva za priznanje stranog postupka[495]

Druga situacija postoji kada je stečajni postupak u domaćoj zemlji pokrenut posle podnošenja zahteva za priznanje strane stečajne odluke ili nakon priznanja te odluke. Tada će se primenjivati odredbe kojima se reguliše pružanje pomoći posle priznanja strane stečajne odluke, ali ograničeno. Naime, domaći sud će uskratiti pomoć koja se pruža posle podnošenja zahteva za priznanje stranog postupka, kao i pomoć koja se pruža nakon priznanja stranog postupka, ako ona nije u skladu sa zakonom domaće zemlje. Isto tako, ako se radi o pomoći koja se pruža nakon priznanja glavnog stranog postupka, pojedine vrste pomoći koje se odnose na prekid ili privremenu zabranu izmeniće se ili ukinuti, ako one nisu u skladu sa ZSP.

– Postojanje više stranih postupaka[496]

Ako se protiv istog stečajnog dužnika vodi više stranih stečajnih postupaka, tada će se, takođe, pružiti navedena pomoć u skladu sa pravilima koja regulišu glavni strani

494 Član 175., st. 1, t. 1 ZSPRS
495 Član 175., st. 1, t. 2 ZSPRS
496 Član 176. ZSPRS

stečajni postupak. Domaći sud će, u takvim slučajevima, tražiti pomoć od stranih sudova i stranih predstavnika, kao i ostalih lica koja su predviđena odredbama ZSPRS u vezi pružanja pomoći, ukoliko se istovremeno protiv istog dužnika vodi više stečajnih postupaka, glavni i sporedni. Posle priznanja glavnog stranog postupka, pomoć koja se pruža predstavniku sporednog stranog postupka mora biti u skladu sa glavnim stranim postupkom. Navedena pomoć će se izmeniti ili ukinuti i ako je odluka o priznanju glavnog stranog postupka doneta nakon priznanja sporednog, ako ta pomoć nije u skladu sa glavnim postupkom. Kada se radi o više sporednih stranih postupaka koji se vode protiv istog stečajnog dužnika, pa se nakon priznanja sporednog stranog postupka donese odluka o priznanju drugog sporednog stranog postupka sud, takođe, može da izmeni ili ukine navedenu pomoć u cilju koordinacije stečajnih postupaka.

IV) Saradnja stečajnih upravnika kao neophodan uslov za funkcionisanje međunarodnog stečaja

Iako je saradnja svih organa u stečajnom postupku, u kome je prisutan element inostranosti, veoma značajna, izdvojićemo saradnju stečajnih upravnika, kao uslov bez koga ne može funkcionisati međunarodni stečaj. Bez saradnje stečajnih upravnika iz glavnog i sekundarnog stečajnih postupaka ne bi mogao da bude ostvaren osnovni cilj stečajnog postupka, koji je, već, naveden. Mogućnost vođenja dva ili više stečajnih postupaka protiv istog stečajnog dužnika, dala je veću ulogu stečajnom upravniku u istim. Naročito se to odnosi na stečajnog upravnika iz glavnog stečajnog postupka, koga smo mi nazivali i strani stečajni upravnik, obzirom da neki akti, koje smo analizirali (ZSP i Uredba 1346/2000) regulišu, pre svega, učešće stečajnog upravnika iz glavnog stečajnog postupka u sekundarnom stečajnom postupku. Način, na koji je regulisana ova oblast, nameće nekoliko zaključaka. ZSP, Uredba 1346/2000, ZSPRS, odnosno, Model-zakon UNCITRAL o prekograničnoj insolventnosti su posvetili pažnju ovoj materiji, u skladu sa potrebama i namerama donosilaca ovih akata. I drugi akti regulišu ovu oblast, ali, za našu zemlju, su najinteresantniji oni, koje smo analizirali iz razloga, koje ne treba navoditi. Ti zaključci su sledeći:

1. na prvom mestu, možemo uputiti kritiku i ZSP i Uredbi 1346/2000, zbog toga što su mnogo veću pažnju posvetili učešću stečajnog upravnika iz glavnog stečajnog postupka u sekundarnom stečajnom postupku. Sekundarni stečajni postupak jeste finansijski deo glavnog, ali poverioci iz glavnog stečajnog postupka nemaju veća prava od poverilaca iz drugog postupka;
2. kritika se može uputiti i ZSPRS, odnosno, Model-zakonu, koji nije posvetio posebnu pažnju saradnji stečajnih upravnika. No, sa druge strane, takvo regulisanje se može opravdati, obzirom da je ostavljena sloboda zemljama, koje će primenjivati Model-zakon, u smislu određivanja različitih oblika (formi) te saradnje;

3. poverioci iz sekundarnog stečajnog postupka nisu u nepovoljnijem položaju od poverilaca iz glavnog stečajnog postupka, uzimajući u obzir namirenje iz imovine (stečajne mase) iz sekundarnog stečajnog postupka;
4. postupanje stečajnih upravnika u stečajnom postupku, koji je otvoren na teritoriji druge zemlje, mora biti u skladu sa pravom te zemlje, odnosno strani stečajni upravnik mora postupati po lex fori; i
5. na poseban način je regulisan transfer sredstava stečajne mase iz čega možemo zaključiti da je sekundarni stečajni postupak, ipak, zavisan od glavnog.

Iako smo naveli par kritika na način regulisanja saradnje stečajnih upravnika u navedenim aktima, reći ćemo da bi istovremeno vođenje oba postupka bilo nemoguće bez unapred određenih pravila, kojih se moraju pridržavati i stečajni upravnici i ostali subjekti stečajnog postupka. Veću smo pažnju posvetili ZSP, koji je na detaljniji način regulisao ovu materiju, ali i Uredba 1346/2000 je, na sličan način, odredila pravila za saradnju stečajnih upravnika. Ono što možemo istaći kao pozitivno, jeste da je u oblasti međunarodnog stečaja, ovakvim regulisanjem, načinjen veliki korak ka unifikaciji ove oblasti, čemu je, na prvom mestu, doprinela Uredba 1346/2000.

SEDMI DEO:
SARADNJA SUDOVA I DRUGIH ORGANA U OBLASTI OSIGURANJA AUTOODGOVORNOSTI

Saradnja između sudova i drugih organa u oblasti osiguranja autoodgovornosti je od velikog značaja za pravično regulisanje naknade štete po saobraćajnim nezgodama u kojima je prisutan element inostranosti. No, u ovoj oblasti prisutnija je saradnja drugih organa, institucija i organizacija, a ne sudova. Naime, kod osiguranja autoodgovornosti, pre svega, komuniciraju Nacionalni biroi za osiguranje (u sistemu zelene karte), kao i osiguravajuća društva. Problem koji se, ovde, pojavljuje vezan je za pravovremenu i pravičnu naknadu štete. Kako bi se to osiguralo, potrebno je da se obezbedi nesmetano funkcionisanje pomenute saradnje.

Drugo pitanje, koje se postavlja u ovoj oblasti, odnosi se i na akte koji regulišu ovu materiju. Činjenica je da materiju osiguranja autoodgovornosti, odnosno, oblast naknade šteta po pomenutim saobraćajnim nezgodama reguliše više izvora, koji uporedo egzistiraju na tlu Evrope. Pre svega, to je Haška konvencija o merodavnom pravu za drumske saobraćajne nezgode iz 1971. godine, doneta u okviru Haške konferencije za Međunarodno privatno pravo. Naime, ova Konvencija, kojoj nećemo posvećivati posebnu pažnju, reguliše primenu merodavnog prava u ovoj oblasti, odnosno, definiše slučajeve kada će se njene odredbe primenjivati. Isto tako, ona proširuje primenu prava po mestu registracije vozila, u odnosu na lex loci delicti commissi, tj. pravo po mestu nastanka štete, a definiše i situacije kada šteta nastane na stvarima, bez obzira da li su se one nalazile u vozilu ili ne, u momentu nastanka saobraćajne nezgode, kao i da li su pripadale vlasniku vozila, putniku u vozilu ili nekom trećem licu. Konvencija reguliše i podnošenja direktnog zahteva za naknadu štete osiguravajućem društvu od strane oštećenog lica, odnosno, podnošenje direktne tužbe protiv osiguravajućeg društva.

Najširi institut, odnosno, sistem pravila koji se primenjuje u ovoj materiji je sistem zelene karte, tj. međunarodnog osiguranja autoodgovornosti, koji se bazira na registraciji vozila, kao i na posedovanju obrasca zelene karte, za one zemlje koje još nisu u EU. Sistem zelene karte egzistira više od polovine veka, tačnije 60 godina. Dugačka je istorija ovog sistema. Kao protivteža ovom sistemu, postojao je sistem plave karte koji je okupljao zemlje Istočne Evrope. Naša zemlja je imala promenljiv status u sistemu zelene karte, pre svega iz političkih, ali i finansijskih razloga. Glavni akt u ovom sistemu je Inter biro sporazum, koji se primenjuje između zemalja članica sistema zelene karte. Sadašnji sporazum koji se primenjuje u ovom sistemu je tzv.

Kritski sporazum, kome ćemo, kasnije, posvetiti pažnju u oblasti saradnje, odnosno, razmene obaveštenja i dokumenata u vezi saobraćajnih nezgoda.

Skoro četiri decenije, od 1972. godine, EU pokušava da ujednači pravila u ovoj oblasti, donošenjem Direktiva. U tome se, većinom, uspelo. Naročito je to slučaj sa regulisanjem saradnje, odnosno, pomenute razmene dokumenata i obaveštenja o saobraćajnim nezgodama. Najveću pažnju posvetićemo tim Direktivama, odnosno, odredbama zadnje dve, koje su donesene u zadnjoj deceniji. Problem, koji se sada pojavljuje u EU, a u vezi primene Direktiva, sastoji se u tome što je velika većina članica EU ratifikovala i Hašku konvenciju o merodavnom pravu ta drumske saobraćajne nezgode. No, o tome neće biti reči, obzirom da nasa interesuje saradnja organa iz različitih država, a pomenuta Konvencija nije naročito značajna u oblasti navedene saradnje.

Kad je u pitanju Republika Srbija, ona je članica sistema zelene karte, a, isto tako, potpisnik je i navedene Haške konvencije. No, ono što je bitnije, jeste nacionalno zakonodavstvo Srbije u ovoj oblasti. Zakon o obaveznim osiguranjima u saobraćaju Republike Srbije donesen je 2009. godine i posvećuje pažnju i saradnji domaćih i stranih subjekata u ovoj oblasti, a, naročito, posvećuje pažnju ovlašćenjima Udruženja osiguravajućih organizacija, kao Nacionalnog biroa naše zemlje.

Bez jasno definisane saradnje sudova i drugih organa (što je i značajnije) ne bi mogao da postoji efikasan sistem naknade štete po saobraćajnim nezgodama u kome su učestvovala vozila iz različitih zemalja. Sistem zelene karte počiva, pre svega, na poverenju, dok primena Direktiva EU mora počivati na jasnoj primeni odredaba o razmeni obaveštenja i dokumenata između različitih država u kojima su se dogodili saobraćajni delikti.

I) <u>Direktive EU u oblasti osiguranja autoodgovornosti</u>

U EU je, u ovoj oblasti, doneseno pet Direktiva. Osnovni cilj Direktiva je ujednačavanje pravila u oblasti osiguranja autoodgovornosti u zemljama članicama EU. Međutim, ove Direktive su imale uticaja i na ostale zemlje. Mi ćemo posvetiti pažnju Četvrtoj i Petoj Direktivi, obzirom da one veliku pažnju posvećuju i saradnji, odnosno razmeni informacija. Kad je u pitanju rezultat primene Direktiva, moramo reći da je Četvrta imala izuzetan uspeh, dok je Peta Direktiva doneta, relativno, pre kratkog vremena, 2005. godine. Sve Direktive doprinele su zaštiti oštećenih lica u saobraćajnim nezgodama, ne samo u zemljama članicama EU, odnosno, ranije, EEZ. Ove Direktive imaju veliki značaj, obzirom na broj zemalja, koje su u EU. Moramo, takođe, reći da je period, u kome su donesene ove Direktive, relativno dug (preko 30 godina – prva je donesena 1972., a peta 2005. godine), što govori i o osetljivosti svih pitanja i problema vezanih za međunarodno osiguranje autoodgovornosti, kao i o postepenosti u

prilagođavanju nacionalnih zakonodavstava ovim pravilima. Te Direktive su sledeće (vrlo kratko ćemo se osvrnuti na najvažnije karakteristike prve tri Direktive):

1) Prva Direktiva, doneta 24.04.1972. godine (72/166/CEE)[497]. Ona je postavila osnove regulisanja osiguranja autoodgovornosti u zemljama članicama EEZ (tadašnje Evropske Ekonomske Zajednice). U vreme donošenja, njena važnost se prostirala na teritorijama malog broja zemalja članica. Njenim donošenjem ukida se kontrola zelene karte (važnosti obrasca) na graničnim prelazima država, koje su, u to vreme, bile članice EEZ. Ova Direktiva je, kasnije, omogućila i ukidanje kontrola važnosti zelene karte i na granicama drugih država (nečlanica). Jedna od najvažnijih karakteristika Prve Direktive, odnosi se na limit sume osiguranja, odnosno na minimalne iznose pokrića osiguranja autoodgovornosti, u svakoj članici EEZ, kao osnov zaštite u ovoj oblasti osiguranja;
2) Druga Direktiva, doneta 29.12.1983. godine (84/5/CEE)[498]. Najveći značaj ove Direktive je u tome, što ona uvodi obavezu osnivanja Garantnog fonda za članice EEZ. Svaka od država EEZ ima obavezu da pokriva štete po saobraćajnim nezgodama i u slučajevima, kada se aktivira Garantni fond, a koji regulišu nacionalna zakonodavstva. Direktiva predviđa, da će se oštećeno lice moći obratiti ovoj organizaciji, ako je šteta nastala upotrebom nepoznatog motornog vozila ili vozila, koje je neosigurano. Osim toga, Druga Direktiva doprinosi izjednačavanju minimalnih iznosa osiguranja u svim zemljama članicama EEZ;
3) Treća Direktiva, doneta 14.05.1990. godine (90/232/CEE)[499]. Ovom Direktivom usavršava se regulisanje Garantnog fonda u zemljama članicama EEZ. Ova Direktiva je doprinela i regulisanju načina brzog utvrđivanja osiguravača odgovornog lica, odnosno štetnika. Treća Direktiva reguliše i obavezu država članica da garantuju važnost ugovora o osiguranju autoodgovornosti na osnovu jedinstvene premije na teritoriji svake zemlje članice. Naravno, Treća Direktiva sadrži odredbe i o obavezi prilagođavanja nacionalnih zakonodavstava njenim odredbama;
4) Četvrta Direktiva, doneta 16.05.2000. godine (2000/26/EZ); i
5) Peta Direktiva, doneta 11.05.2005. godine (2005/14/EZ).

[497] First Council Directive 72/166/EEC of 24 April 1972 on the approximation of the laws of Member States relating to insurance against civil liability in respect of the use of motor vehicles, and to the enforcement of the obligation to insure against such liability (Official Journal L 103 of 02.05.1972)

[498] Second Council Directive 84/5/EEC of 30 December 1983 on the approximation of the laws of the Member States relating to insurance against civil liability in respect of the use of motor vehicles (Official Journal L 008 of 11.01.1984)

[499] Third Council Directive 90/232/EEC of 14 May 1990 on the approximation of the laws of the Member States relating to insurance against civil liability in respect of the use of motor vehicles (Official Journal L 129 of 19.05.1990)

1. Informacioni centar, predstavnik za regulisanje štete, Biro za naknadu – uticaj na izmenu nacionalnih zakonodavstava – Četvrta Direktiva iz 2000.

Evropski Parlament i Savet EU su 16. maja 2000. godine usvojili Četvrtu Direktivu EU o usaglašavanju zakonodavstava država članica u oblasti osiguranja od odgovornosti za štete od motornih vozila i izmene direktiva 73/239 i 88 /367.[500] Četvrta Direktiva ima veliki značaj. Sve zemlje, članice EU, preuzele su ovaj akt u svoja unutrašnja zakonodavstva. Čak su je preuzele u svoja zakonodavstva, države, koje nisu članice EU, kao što su Norveška, Lihtenštajn i Švajcarska. Od svih donetih Direktiva, Četvrta ima najveći značaj (iako ne smemo nikako zanemariti ostale tri, odnosno četiri). Ovom Direktivom se, u prvi plan, stavlja oštećeno lice i naknada štete, koju je pretrpeo u saobraćajnoj nezgodi. Oštećeno lice može, po odredbama ove Direktive da se, za naknadu štete, obrati ovlašćenom licu u svojoj zemlji, kojeg je postavio strani osiguravač. Znači, oštećenik tom licu podnosi zahtev za naknadu štete, na koji je on dužan da odgovori (da obradi štetu) u određenom roku (3 meseca)[501], sa ponuđenim iznosom naknade. Ukoliko to ne učini ovlašćeno lice, tada će oštećeno lice moći da se obrati Birou za naknadu u svojoj zemlji, koji će biti dužan da, u roku od dva meseca, obradi štetu i isplati iznos po istoj. I na kraju, ako oštećeno lice ne bude zadovoljno naknadom, moći će da, podizanjem tužbe, zahteva naknadu štete, ali, samo, pred sudom zemlje, u kojoj se dogodila saobraćajna nezgoda, odnosno zemlje, u kojoj se nalazi sedište osiguravača odgovornog lica – štetnika. Ovo je najvažnije pitanje, koje reguliše Četvrta Direktiva, ali, ona, takođe, reguliše i druga pitanja, koja se odnose na:

1) Postavljanje direktnog zahteva prema osiguravaču, u zemljama članicama, u kojima taj institut nije predviđen.[502] Znači, svaka država članica mora da obezbedi da se oštećeno lice može neposredno obratiti osiguravajućem društvu koje je osiguralo od odgovornosti lice koje je odgovorno za nezgodu (štetnika). Ujednačavanje pravila u oblasti osiguranja autoodgovornosti podrazumevalo je ujednačavanje i pravila, koje se odnosilo na direktni zahtev. Velika Britanija i Irska su morale da uvedu, u svoja nacionalna zakonodavstva, mogućnost podnošenja direktne tužbe protiv osiguravača. To, praktično, znači da se oštećeno lice može, odmah, obratiti osiguravajućem društvu za naknadu štete, odnosno, ne mora, prvo, postaviti zahtev prema odgovornom licu. Isti je slučaj

[500] Fourth Directive 2000/26/EC of the European Parliament and of the Council of 16 May 2000 on the approximation of the laws of the Member States relating to insurance against civil liability in respect of the use of motor vehicles and amending Council Directives 73/239/EEC and 88/357/EEC (Official Journal L 181 of 20.07.2000)

[501] Terzić, Primena Četvrte direktive EU o osiguranju od autoodgovornosti, savetovanje Palić 2006. „Osiguranje u susret procesu pridruživanja Srbije i Crne Gore Evropskoj Uniji“, Zbornik radova, str. 103

[502] Član 3. Četvrte Direktive; Cutler, Autoosiguranje trećih lica u Evropi, SORS, poseban prilog, Sarajevo 14-16.06.2004., str. 42

i sa podnošenjem direktne tužbe, s tim što oštećeno lice tom tužbom može obuhvatiti i odgovorno lice;

2) Svaka zemlja članica mora da obezbedi uslove za imenovanje predstavnika za regulisanje šteta od strane osiguravajućih društava. On je odgovoran za obradu i likvidaciju šteta. Osiguravajuća društva po slobodnom izboru biraju predstavnika za regulisanje štete, s tim da on može obavljati navedene poslove za više osiguravajućih društava. Zatim, predstavnik za regulisanje šteta mora da prikupi sve podatke u vezi sa štetom i da preduzme potrebne mere za likvidaciju iste. U vezi sa tim, regulišu se I rokovi u kojima se moraju obraditi štete.[503] Ova odredba se odnosi na rok, koji mora poštovati predstavnik za obradu šteta, a to je rok od 3 meseca, nakon kojeg, to lice mora oštećenom licu dostaviti, kako ponuđeni iznos po šteti, tako i obrazloženje te ponude.[504] Ako predstavnik ne učini navedeno, u datom roku, izlaže se posledicama, kao i obavezi plaćanja kamate. Imenovanje predstavnika za regulisanje šteta ne predstavlja osnivanje filijale društva. Moramo reći, da je u pitanju veoma složen institut, obzirom na broj osiguravajućih društava u zemljama članicama, kao i na teškoće nalaženja ovlašćenih lica za obradu šteta u tim zemljama. Osnovni cilj imenovanja predstavnika za regulisanje šteta je napred naveden, a to je omogućavanje oštećenom licu, da u zemlji svog prebivališta naplati štetu.[505] Ovde se radi, praktično, o korespondentima, a taj posao mogu vršiti druga osiguravajuća društva, agencije, advokatske kancelarije, kao i drugi subjekti. Predstavnik za regulisanje šteta mora imati široka ovlašćenja za vršenje ovih poslova;
3) Osnivanje Informativnog centra, čiji je osnovni zadatak pronalaženje vozila, koje je izazvalo saobraćajnu nezgodu, kao i osiguravača tog vozila.[506] Informativni centar omogućava oštećenim licima da saznaju sve podatke o osiguravaču štetnika, ovlašćenom licu tog osiguravača, kao i o vlasniku vozila.[507] To su podaci, koji se odnose na adresu osiguravača, kod koga je motorno vozilo bilo osigurano, na dan saobraćajne nezgode, zatim broj polise osiguranja autoodgovornosti, kao i adresu i ime predstavnika za regulisanje šteta. No, Informativni centar sadržava podatke i o registarskoj tablici, broju šasije vozila, broju polise graničnog osiguranja, broju zelene karte, itd. Navedene informacije moraju da se čuvaju sedam godina od dana isteka registracije vozila i prestanka važenja

[503] Član 4. Četvrte Direktive

[504] Pop Taleska, Usklađivanje sistema osiguranja autoodgovornosti i drugih obaveznih osiguranja makedonije sa sistemom EU, savetovanje Palić 2007. «Usklađivanje osiguranja Srbije sa sistemom osiguranja Evropske unije», Zbornik radova, str. 315

[505] Pak J., Četvrta direktiva EU o usaglašavanju zakonodavstva država članica u oblasti osiguranja od odgovornosti za štete od motornih vozila i izmene direktiva 73/239 i 88/367, Evropsko zakonodavstvo 4/03, str. 51

[506] Član 5. Četvrte Direktive

[507] Cutler, nav. delo, str. 42

polise osiguranja[508]. Informativni centar je ovlašćen da oštećenom licu da obaveštenje o licu koje je vlasnik vozila ili uobičajeno upravlja vozilom, ako oštećeno lice ima opravdani interes za to. Isto tako, osiguravajuća društva su dužna da obaveste Informativne centre svih zemalja članica o imenu i adresi predstavnika za regulisanje šteta koji su imenovani u svakoj državi;

4) Svaka zemlja članica mora da obezbedi uslove za osnivanje Biroa za naknadu, u slučajevima, kada nije imenovan predstavnik za regulisanje šteta.[509] Oštećena lica mogu da se obrate ovim Biroima, ako predstavnik za regulisanje šteta ne obradi štetu, u napred navedenom roku. Zatim, oštećena lica mogu da se obrate ovim telima i kada osiguravajuće društvo ne imenuje predstavnika za regulisanje štete u državi, u kojoj oštećeni imaju prebivalište, ali to ne mogu učiniti, ako su, direktno, postavili zahtev osiguravajućem društvu. Slučajevi kada se oštećeno lice može obratiti Birou za naknadu su izuzetni i vezani su za postupanje predstavnika za regulisanje šteta, pre svega. Četvrta Direktiva je i za Biro za naknadu propisala rok, u kome se mora obraditi i rešiti šteta, a to je rok od 2 meseca. U vezi sa tim rokom, Biro za naknadu, bez odlaganja, mora da obavesti osiguravajuće društvo koje je osiguralo vozilo, čijom je upotrebom prouzrokovana šteta (ili predstavnika za regulisanje štete), zatim Biro za naknadu u zemlji članici, u kojoj je sedište osiguravajućeg društva koje je izdalo polisu, kao i lice koje je prouzrokovalo nezgodu, ako je ono poznato. Biro za naknadu štete, koji je platio štetu oštećenom u njegovoj zemlji prebivališta, ima pravo na regres prema Birou za naknadu koji se nalazi u zemlji sedišta osiguravajućeg društva, koje je izdalo polisu; kao i
5) Ukoliko se, u roku od dva meseca nakon nezgode, ne može utvrditi identitet vozila koje je prouzrokovalo nezgodu ili identitet osiguravajućeg društva, tada se oštećeno lice može obratiti nadležnom Birou za naknadu štete u kojoj ima prebivalište. Taj Biro će, nakon isplate štete, postaviti regresni zahtev garantnom fondu države u kojoj je vozilo uobičajeno stacionirano, ako se ne može utvrditi identitet osiguravajućeg društva, odnosno Garantnom fondu države, u kojoj se dogodila nezgoda, ako je nezgodu prouzrokovalo nepoznato vozilo. Naravno, Četvrta Direktiva je predvidela i slučaj, kada se radi o vozilu iz treće države, a tada će se Biro koji je platio štetu, takođe, moći obratiti Garantnom fondu države, u kojoj se dogodila nezgoda.

Četvrta Direktiva je, do sada, najviše uticala na izmenu unutrašnjih zakonodavstava u ovoj oblasti. Ova Direktiva je uticala i na zakonodavstva zemalja, koje nisu članice EU. Posebno se ističe osnivanje Informativnog centra, kao pomoć oštećenim licima pri realizaciji zahteva za naknadu štete, kao i osnivanje Biroa za naknadu

[508] Pak J., nav. delo, str. 52

[509] Član 6. Četvrte Direktive

štete, koji ima veliku ulogu, iako je njegova aktivnost uslovljena. Međutim, razvoj regulisanja osiguranja autoodgovornosti u zemljama EU nije završen donošenjem navedene Četvrte Direktive.

2. Povećanje minimalnih iznosa pokrića, uvođenje obrasca „Evropski izveštaj o saobraćajnoj nezgodi" – značajne promene – Peta Direktiva iz 2005. godine[510]

Evropski Parlament je na sednici, održanoj 12. januara 2005. godine prihvatio novu, petu po redu, Direktivu o obaveznom osiguranju od građanske odgovornosti za štete uzrokovane upotrebom motornih vozila. Novi akt nosi puni naziv „Direktiva br. 2005/14/CE Evropskog parlamenta i Saveta od 11. maja 2005., kojom se menjaju Direktive 72/166, 84/5 i 90/232 i Direktiva 2000/26 Evropskog parlamenta i Saveta o osiguranju od građanske odgovornosti za štete iz upotrebe motornih vozila". Peta Direktiva je, praktično, nastavak, četiri prethodne, odnosno ona predstavlja njihovu modifikaciju, koja je dovela do određenih poboljšanja i ujednačavanja u regulisanju ovog sistema.

1) Uvedena je obaveza za osiguravajuća društva da svojim osiguranicima predaju obrazac tzv. „Evropskog izveštaja o saobraćajnoj nezgodi". Time bi se ubrzao postupak obrade šteta i njena isplata. Jednoobraznost ovog akta omogućava efikasniji prenos obaveštenja o podacima vezanim za saobraćajnu nezgodu i iznos štete[511]. Moramo reći da će ovaj obrazac morati da zameni zapisnik policije o saobraćajnoj nezgodi ili će se izdavati uporedo sa tim zapisnikom;
2) U skladu sa odredbama Regulative Saveta EU br. 44/2001 o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, oštećeno lice može povesti parnični postupak protiv osiguravajućeg društva koje je izdalo polisu u zemlji svog prebivališta.[512]
3) Zemlje članice mogu preduzeti mere da žrtvama nezgode, njihovim osiguravačima, kao i zastupnicima, obezbede bazu podataka koji su potrebni za likvidaciju štete. Baza podataka bi trebalo da se obezbedi u elektronskoj formi pri centralnom organu u svakoj zemlji članici.[513]
4) Zemlje članice su dužne da odredbe Pete Direktive uključe u svoje zakonodavstvo zaključno sa 11. junom 2007. godine.[514]

[510] Fifth Directive 2005/14/EC of the European Parliament and of the Council of 11 May 2005 amending Council Directives 72/166/EEC, 84/5/EEC, 88/357/EEC and 90/232/EEC and Directive 2000/26/EC of the European Parliament and of the Council relating to insurance against civil liability in respect of the use of motor vehicles (Official Journal L 149 of 11.06.2005)
[511] Član 4.b Pete Direktive
[512] Član 5.1. Pete Direktive
[513] Član 6.a Pete Direktive
[514] Član 6. Pete Direktive

Inače, Peta Direktiva je stupila na snagu objavljivanjem u Službenim novinama EU. Mi smo spomenuli najvažnije odredbe ove Direktive, ali ona obuhvata još neka pitanja, koja se tiču rada Informacionih centara, statusa oštećenog lica i dr. Naime, cilj Pete Direktive je da olakša primenu pravila Četvrte Direktive, kao i pojedinih odredaba ostalih Direktiva, a što se, naročito, odnosi na registraciju vozila, minimalni iznos pokrića, Garantni fond i podnošenje zahteva za naknadu štete od strane oštećenog lica. Došlo je do značajnih promena u Petoj Direktivi, čija su rešenja imala osnov u prethodno donetim Direktivama u ovoj oblasti. Rešenja, koja je definisala Peta Direktiva su brojnija u odnosu na rešenja iz ranijih Direktiva, tako da po važnosti ne možemo, neke od njih, izdvojiti.

II) Sistem zelene karte

Osnovni cilj međunarodnog osiguranja autoodgovornosti, odnosno međunarodne karte osiguranja, tj. sistema zelene karte, kako se najčešće zove ovaj sistem, jeste da garantuje vozačima vozila inostrane registracije, prilikom ulaska u posećenu zemlju, isto pokriće za eventualnu štetu, koje imaju vozači posećene zemlje. To znači da vozač ima osiguravajuće pokriće u bilo kojoj zemlji, koja je članica sistema zelene karte i koja je prihvatila pravila tog sistema. Sistem zelene karte omogućava takvo osiguravajuće pokriće, ali samo uz saradnju Nacionalnih biroa, koje se ogleda kroz zaključenje Inter biro sporazuma. Inter biro sporazum sadrži pravila za funkcionisanje sistema zelene karte. Bez navedene saradnje između Nacionalnih biroa i drugih subjekata ne može da funkcioniše sistem zelene karte. Najznačajniji akt donesen u sistemu zelene karte jeste Kritski sporazum, koji sadrži i odredbe o saradnji i razmeni informacija o saobraćajnim nezgodama, čemu ćemo posvetiti pažnju.

1. Kritski sporazum

Savet biroa (kao najviši organ u sistemu zelene karte) je na Skupštini, koja je održana 30. maja 2002. godine na grčkom ostrvu Krit, usvojio tzv. Kritski sporazum odnosno Opšta (interna) pravila[515], koja će se primenjivati u sistemu zelene karte. Osnovna svrha ovog Sporazuma je uređivanje odnosa između Nacionalnih biroa, a u skladu sa sadržinom Preporuke br. 5, koja je donesena u okviru UN, kao osnov sistema međunarodnog osiguranja autoodgovornosti.[516] Obzirom da Sporazum sadrži opšta, odnosno interna pravila za funkcionisanje sistema zelene karte, ta pravila ne podrazumevaju druge institucije za sprovođenje ovog Sporazuma, sem Nacionalnih

[515] Kritski (Kretski) sporazum (Internal regulations) s komentarom odredbi, Hrvatski ured za osiguranje, Zagreb 2003.
[516] Član 1. Sporazuma

biroa. Znači, samo Nacionalni biroi za osiguranje imaju direktna prava iz Sporazuma. Osnov sistema zelene karte, pa i samog Sporazuma, olakšavanje naknade štete, koja je proistekla iz saobraćajnih nezgoda sa elementom inostranosti, odnosno šteta, koje se dogode između vozila iz država – članica ovog sistema. Naravno, kao dokaz o postojanju osiguravajućeg pokrića pominje se obrazac zelene karte, kao i da je neophodno postojanje Nacionalnog biroa u svakoj zemlji članici, koja je priznata od strane sopstvene Vlade. Inače, Sporazum je stupio na snagu 01. jula 2003. godine. Da bi mogli da razumemo značaj saradnje i razmene informacija u sistemu zelene karte, moramo definisati Nacionalni biro, kao i osiguravača, odnosno, osiguravajuće društvo koje je član Nacionalnog biroa.

Nacionalni biro za osiguranje. Nacionalni biro za osiguranje je profesionalna organizacija, koja je u svojoj zemlji osnovana u skladu sa Preporukom br. 5 i koja je član Saveta biroa. Uslovi, koje Nacionalni biro za osiguranje mora da ispuni, a koji su predviđeni pomenutom Preporukom br. 5 su sledeći: a) da je Nacionalni biro za osiguranje službeno priznat od strane vlade svoje zemlje, kao organizacija, koju su osnovali osiguravači; b) da je članstvo u Birou ograničeno na one osiguravače, koji se bave osiguranjem autoodgovornosti; c) da je članstvo svih osiguravača, koji se bave osiguranjem autoodgovornosti, obavezno; i d) da mora biti definisana obaveza svih, napred pomenutih, osiguravača da ispunjavaju finansijske obaveze prema Birou, kako bi Biro mogao da funkcioniše. Svi Nacionalni biroi, odnosno vlade njihovih zemalja, moraju dati pismenu garanciju, da će se omogućiti slobodan transfer deviznih sredstava, koja su potrebna za ispunjavanje svih obaveza po saobraćajnim nezgodama.

Osiguravač. Osiguravač ili osiguravajuća organizacija je član Nacionalnog biroa, koji vrši delatnost osiguranja od autoodgovornosti. Osiguravač mora biti registrovan za obavljanje poslova osiguranja autoodgovornosti.

Korespondent je osiguravač ili lice, koje obrađuje i isplaćuje odštetne zahteve iz saobraćajnih nezgoda. Korespondent mora da ispuni tri uslova: a) da je imenovan od strane jednog ili više osiguravača preko Nacionalnog biroa, čiji su navedeni osiguravači članovi; b) da je dobio saglasnost Nacionalnog biroa zemlje u kojoj je registrovan; i c) da je u mogućnosti da obradi i isplati štete po zahtevima postavljenim po osnovu osiguranja autoodgovornosti. Uslove za sticanje mogućnosti bavljenja poslovima korespondenta, propisuje Nacionalni biro.

Glavna uloga u obradi odštetnih zahteva pripada Nacionalnom birou, koji određuje ko ih može obrađivati, na koji način, a, isto tako, on garantuje za sve štete, po saobraćajnim nezgodama, za koju su odgovorni njegovi članovi.

Kada se dogodi saobraćajna nezgoda i ako je u toj nezgodi učestvovalo vozilo iz druge zemlje, obaveštava se Biro (nadležan za tu teritoriju), a on obaveštava osiguravača, koji je izdao zelenu kartu, odnosno polisu osiguranja, kao i Biro, koji garantuje isplatu štete (Biro jemac). Činjenica je da je neophodno da navedeni Biroi budu odmah obavešteni o saobraćajnoj nezgodi od Biroa, na čijoj se teritoriji dogodila ista, ali to ne znači da time, teritorijalno nadležni Biro, navodi na isticanje odštetnog zahteva,

već se njegova uloga sastoji u hitnom obaveštenju o samom događaju. Osim toga, Biro ispituje sve okolnosti, pod kojima se dogodila saobraćajna nezgoda.

2. Obrada odštetnih zahteva[517]

Spomenućemo najvažnije činjenice koje se tiču obrade odštetnih zahteva po saobraćajnim nezgodama, a koje se tiču odredaba Kritskog sporazuma. Kada se dogodi saobraćajna nezgoda i ako je u toj nezgodi učestvovalo vozilo iz druge zemlje, obaveštava se Nacionalni biro (nadležan za tu teritoriju), a on obaveštava osiguravača, koji je izdao zelenu kartu, odnosno polisu osiguranja, kao i Nacionalni biro, koji garantuje isplatu štete (Nacionalni biro jemac). Činjenica je da je neophodno da navedeni Nacionalni biroi budu odmah obavešteni o saobraćajnoj nezgodi od Biroa, na čijoj se teritoriji dogodila ista, ali to ne znači da time, teritorijalno nadležni Nacionalni biro, navodi na isticanje odštetnog zahteva, već se njegova uloga sastoji u hitnom obaveštenju o samom događaju. Osim toga, Nacionalni biro ispituje sve okolnosti, pod kojima se dogodila saobraćajna nezgoda.

*
* *

Moramo reći da je saradnja osiguravajućih društava iz različitih zemalja, kao i Nacionalnih biroa uslov za pravilno rešavanje odštetnih zahteva po saobraćajnim nezgodama. Takođe, razvoj regulisanja naknade štete po saobraćajnim nezgodama sa elementom inostranosti i proširenjem EU, doprineće da i sistem zelene karte bude prevaziđen. Za to, pre svega, treba zahvaliti aktima donesenim u okviru EU. Inače, sistem zelene karte, ako što smo rekli, počiva na poverenju između subjekata koji čine ovaj sistem, a to poverenje se zasniva na uspešnoj međusobnoj saradnji i razmeni informacija.

III) Regulisanje saradnje u oblasti osiguranja autoodgovornosti u zakonodavstvu Srbije

U zakonodavstvu Srbije je napravljen korak napred kada je u pitanju regulisanje osiguranja autoodgovornosti. Naime, donesen je Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju (dalje: ZOS)[518], koji je derogirao odredbe o osiguranju autoodgovornosti Zakona o o osiguranju imovine i lica[519]. Mi ćemo posvetiti pažnju odredbama ZOS

[517] Član 3. Sporazuma

[518] Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju Republike Srbije (Sl. glasnik R. Srbije br. 51/09)

[519] Zakon o osiguranju imovine i lica (Sl. list SRJ br. 30/96, 57/98, 53/99 i 55/99 i Sl. glasnik R. Srbije br. 55/04)

koje se odnose na saradnju u sistemu osiguranja autoodgovornosti, kao i na ulogu Informacionog centra (koji deluje u okviru Udruženja osiguravajućih organizacija). Naravno, veoma je važna i samostalna uloga Udruženja osiguravajućih organizacija, koji ima ulogu Nacionalnog biroa naše zemlje u sistemu zelene karte, čemu ćemo, takođe, posvetiti pažnju.

1. Informacioni centar

Informacioni centar se organizuje se u okviru Udruženja radi što efikasnijeg ostvarivanja odštetnog zahteva u slučaju štete nastale upotrebom motornih vozila. Naravno, uloga Informacionog centra je definisana i kod saobraćajnih nezgoda sa elementom inostranosti. Naime, Informacioni centar pruža pomoć oštećenim licima pri prikupljanju podataka iz njegovog registra, kao i iz registara Informacionih centara drugih država članica Evropske unije. Moramo imati u vidu, da je ZOS predvideo i situaciju da je Srbija postala član EU, pa je tako i u prelaznim i završnim odredbama predvideo takav slučaj, na šta se nećemo osvrtati. Na zahtev oštećenog lica, podatke iz registara Udruženje osiguravajućih organizacija će zatražiti i iz registara informacionih centara drugih država članica Evropske unije. Radi pružanja pomoći pri prikupljanju podataka, Informacioni centar sarađuje sa informacionim centrima drugih država članica Evropske unije.[520]

Informacioni centar je dužan da oštećenim licima, u roku od deset godina od dana saobraćajne nezgode, iz svog ili iz registra informacionog centra druge države članice Evropske unije, bez odlaganja omogući uvid u sledeće podatke:

1) poslovno ime i sedište odgovornog društva za osiguranje;
2) broj polise osiguranja osiguravajućeg društva;
3) ime i prezime, odnosno, poslovno ime i prebivalište, odnosno, sedište ovlašćenog predstavnika u Republici Srbiji, koga je imenovalo odgovorno društvo za osiguranje.

Informacioni centar, na zahtev oštećenog lica, prikuplja podatke o imenu i prezimenu, odnosno, poslovnom imenu i prebivalištu, odnosno, sedištu vlasnika, uobičajenog vozača ili evidentiranog korisnika motornog vozila, ako je oštećeno lice iskazalo pravni interes za prikupljanje takve informacije. Informacioni centar podatke prikuplja, pre svega, od društava za osiguranje i od organa nadležnog za registraciju motornih vozila.[521] Informacioni centar je dužan da svim oštećenim licima i drugim učesnicima saobraćajne nezgode omogući uvid u podatke i korišćenje podataka, u skladu sa ovim zakonom.[522]

[520] Član 50. ZOS
[521] Član 51. ZOS
[522] Član 52. ZOS

2. Biro za naknadu štete

Uloga Biroa za naknadu štete je, takođe, veoma važna kod naknada šteta po saobraćajnim nezgodama sa elementom inostranosti. Biro za naknadu štete organizuje se u okviru Udruženja. Biro za naknadu štete odlučuje o odštetnom zahtevu. Biro za naknadu štete odgovoran je samo u izuzetnim slučajevima kad odgovorno društvo za osiguranje, odnosno, njegov ovlašćeni predstavnik nisu ispunili svoje obaveze propisane ovim zakonom.[523] On donosi odluku o tome u roku od dva meseca od dana prijema odštetnog zahteva. Biro za naknadu štete će na odgovarajući način odmah obaveštava organ za naknadu štete u državi članici Evropske unije u kojoj je registrovano sedište društva za osiguranje kod kojeg je zaključen ugovor o osiguranju od autoodgovornosti.[524] Biro za naknadu štete dužan je da, u skladu sa zaključenim međunarodnim sporazumima, naknadi isplaćeni iznos štete organu za naknadu štete države članice Evropske unije, ako se radi o obavezi na osnovu ugovora o osiguranju od autoodgovornosti društva za osiguranje koje je registrovano na teritoriji Republike Srbije.[525]

Ako nije bilo moguće identifikovati motorno vozilo koje je prouzrokovalo štetu, odnosno, ako u roku od dva meseca od dana podnošenja odštetnog zahteva nije bilo moguće utvrditi odgovorno osiguravajuće društvo, oštećeno lice može svoj odštetni zahtev podneti Birou za naknadu štete. Biro za naknadu štete koji naknadi štetu oštećenom licu ima pravo na naknadu isplaćenog iznosa štete i troškova, u skladu sa zaključenim međunarodnim sporazumima, i to:

1) u slučaju da nije bilo moguće utvrditi odgovorno društvo za osiguranje – od garantnog fonda države članice Evropske unije u kojoj se motorno vozilo uobičajeno nalazi;
2) u slučaju da nije moguće identifikovati motorno vozilo – od garantnog fonda države članice Evropske unije u kojoj se saobraćajna nezgoda dogodila;
3) u slučaju motornog vozila iz trećih država – od garantnog fonda države članice Evropske unije u kojoj se saobraćajna nezgoda dogodila.[526]

Moramo ponoviti da Biro za naknadu štete isplaćuje naknadu samo u slučaju da to nije učinilo osiguravajuće društvo ili neko drugo ovlašćeno lice, odnosno, predstavnik. To je, uostalom, jedno od načela, na kojima počiva i sistem zelene karte.

3. Udruženje osiguravajućih organizacija

Udruženje osiguravajućih organizacija (dalje: Udruženje) ima, po ZOS, određena ovlašćenja u sistemu zelene karte. Udruženje obavlja ulogu Nacionalnog biroa naše

[523] Član 53. ZOS
[524] Član 54. ZOS
[525] Član 55. ZOS
[526] Član 56. ZOS

zemlje. Uloga Udruženja organizacija nije, samo, određena međunarodnim izvorima, koji definišu ulogu i ostalih Biroa zemalja članica Saveta biroa, već i odredbama ZOS. Reći ćemo da ZOS u manjem broju odredaba uređuje ulogu Udruženja u odnosu na ranije zakonodavstvo. To je, po našem mišljenju greška. Naravno, mora se pomenuti da ZOS posebno reguliše Informacioni centar i Biro za naknadu štete, što znači da možemo govoriti i o sistematici Zakona, odnosno, ZOS.

– Udruženje kao predstavnik osiguravajućih društava_

Udruženje predstavlja osiguravajuća društva pred nadležnim državnim i drugim organima, kao i pred međunarodnim organizacijama za osiguranja. Kada govorimo o Udruženju kao predstavniku osiguravajućih društava, definišemo njegovu ulogu kao Biroa osiguranja, centralnog organa u oblasti osiguranja. Udruženje može predstavljati sva osiguravajuća društva, a, isto tako, može predstavljati pojedina društva, kada je potrebno rešiti neko posebno pitanje. To važi i za domaće i za međunarodne organe. Udruženje predstavlja osiguravajuća društva, pre svega, pred nadležnim državnim organom (sada Narodnom bankom Srbije), a u međunarodnim okvirima, Udruženje vrši navedenu funkciju pred Savetom biroa. Ne treba isključiti i činjenicu, da Udruženje može predstavljati osiguravajuća društva i pred drugim domaćim organima, kao i pred međunarodnim, pre svega, pred drugim Nacionalnim biroima. Ono što je bitno, jeste da Udruženje pred međunarodnim organima, kao predstavnik osiguravajućih društava, rešava probleme vezane za odštetne zahteve.

– Regulisanje javnih ovlašćenja Udruženja u ZOS[527]

ZOS, u manjem broju odredaba od Zakona o osiguranju imovine i lica, reguliše javna ovlašćenja Udruženja, između ostalog, i u sistemu zelene karte. Pre svega, po ZOS, Udruženje ima ulogu Nacionalnog biroa osiguranja, koja proizlazi iz međunarodnog sporazuma o osiguranju motornog vozila od autoodgovornosti. Praktično, ZOS se poziva na međunarodni sporazum, odnosno Kritski sporazum, koji definiše ulogu Nacionalnih biroa, tako da i Udruženje, po odredbama, pre svega, tog Sporazuma ima taj status. Možemo reći, da ZOS «prebacuje» definiciju Nacionalnog biroa osiguranja na međunarodni sporazum, ne upuštajući se u analizu navedenog.

Isto tako, a u vezi sistema zelene karte, ZOS predviđa da Udruženje propisuje i štampa obrasce zelene karte, a vrši i njihovu kontrolu upotrebe. ZOS ne kaže ništa o tome, kakvu kontrolu upotrebe ovih obrazaca, Udruženje vrši. Da li je to kontrola posedovanja odstrane vlasnika vozila, ili je to kontrola upotrebe od strane osiguravajućih organizacija, kojima Udruženje izdaje te zelene karte. ZOS je, ovde, propustio da odredi da Udruženje izdaje obrasce zelenih karata osiguravajućim društvima. Zatim,

[527] Član 70. ZOS

ZOS predviđa da Udruženje ima ulogu i Obrađivačkog biroa, odnosno da obrađuje zahteve za naknadu štete po saobraćajnim nezgodama. Osim toga, ovim aktom se definiše i obaveza Udruženja da predstavlja osiguravajuća društva pred međunarodnim organizacijama. ZOS ne definiše o kojim međunarodnim organizacijama se radi. U ove tri tačke, ZOS reguliše javna ovlašćenja Udruženja u sistemu zelene karte. Možemo konstatovati, da je Zakon o osiguranju imovine i lica na sveobuhvatniji način to čini, ali smatramo da je intencija u ZOS usmerena ka regulisanju uloge Udruženja, putem međunarodnih akata.

IV) Tri koncepcije regulisanja saradnje i razmena informacija u oblasti osiguranja autoodgovornosti sa elementom inostranosti

Ako bi morali da damo mišljenje o regulisanju naknade štete po saobraćajnim nezgodama sa elementom inostranosti, odnosno, o saradnji i razmeni informacija u ovoj oblasti, ono bi se odnosilo na način regulisanja i u EU, kao i u Srbiji, obzirom da postoje mnoge nedoumice u vezi koncepcije koju treba prihvatiti da bi navedeni sistem funkcionisao. Naime, na prvom mestu, problem koji postoji u EU je problem vezan za sistem zelene karte, sa jedne strane, zatim, za Direktive EU, sa druge strane, kao i za egzistiranje Haške konvencije o merodavnom pravu za drumske saobraćajne nezgode sa treće strane. Naime, mnoge zemlje, članice EU, su potpisale i Hašku konvenciju (činjenica je da ovaj akt i ne reguliše saradnju i razmenu informacija), a i članice su sistema zelene karte (naravno, mora se reći da se na njih primenjuju posebne odredbe Kritskog sporazuma, koje se odnose na dokazivanje pokrića po registarskim tablicama). To je problem koji postoji i koji bi trebalo hitno rešiti, pre svega, kompletnim regulisanjem ove materije u okviru EU, kao i definisanjem statusa pomenute Haške konvencije. To je, razume se, bitno i za našu zemlju.

No, ono što je bitnije za Srbiju, jeste način regulisanja ove oblasti u domaćem zakonodavstvu. Naime, u budućem definisanju ove materije, a vidimo da će se to dogoditi, obzirom na odredbe ZOS, koje zaslužuju kritiku, domaći zakonodavac se mora odlučiti za jednu od tri koncepcije koje stoje na raspolaganju kod regulisanja ove oblasti. Prva koncepcija se sastoji u tome što bi domaće zakonodavstvo, kod regulisanja naknade štete po saobraćajnim nezgodama sa elementom inostranosti, moglo da se poziva na odredbe međunarodnih izvora, u zavisnosti od članstva u EU. Tada domaće zakonodavstvo ne bi detaljno posvećivalo pažnju ovoj materiji, već bi to prepustilo Direktivama ili nekim drugim aktima. Druga koncepcija se sastoji u detaljnom regulisanju ove materije u domaćem zakonodavstvu. Kod ove koncepcije bi moglo doći do propuštanja regulisanja pojedinih instituta, koji su regulisani u međunarodnim izvorima. Treća koncepcija bi se sastojala u tome, što bi se u domaćem zakonodavstvu definisali najvažniji instituti u ovoj oblasti, a detaljno regulisanje bi bilo prepušteno međunarodnim aktima, odnosno, pozivanju na njih. Smatramo da bi ovakav način regulisanja ove oblasti bio i najbolji.

OSMI DEO:
PRISTUPANJE EVROPSKE UNIJE HAŠKOJ KONFERENCIJI ZA MEĐUNARODNO PRIVATNO PRAVO

Veoma značajan događaj za zakonodavstvo Evropske unije predstavlja pristupanje Evropske unije (zajednice) Haškoj konferenciji Međunarodnog privatnog prava. To je od naročitog značaja za regulisanje saradnje sudova i drugih organa u pravu EU, obzirom da je u okviru Haške konferencije Međunarodnog privatnog prava doneto niz Konvencija koje regulišu navedenu oblast. Mi ćemo u ovom delu analizirati, pre svega, Odluku o pristupanju EU Haškoj konferenciji Međunarodnog privatnog prava, a, isto tako, posvetićemo pažnju i pojedinim Konvencijama koje regulišu pojedine oblike saradnje sudova i drugih organa. Naravno, to se odnosi i na Konvencije čiji potpisnik nije Republika Srbija. Osim toga, te Konvencije sadrže osnovna pravila Međunarodnog privatnog i Međunarodnog procesnog prava u ovoj materiji. Moramo reći da je, u regulisanju ove oblasti, najviše akata doneto u okviru Haške konferencije Međunarodnog privatnog prava. Mnogi od tih akata su osnov sadašnjeg regulisanja saradnje sudova i drugih organa ne samo u okviru EU, već i u nacionalnim zakonodavstvima. Pristupanje EU navedenoj organizaciji nije rezultat samo želje da se Konvencije donete u okviru Haške konferencije Međunarodnog privatnog prava primenjuju u okviru EU, već i činjenice da je potrebno usaglašavati akte različitih organizacija koje deluju na istoj teritoriji.

I) Odluka Saveta o pristupanju Evropske unije Haškoj konferenciji Međunarodnog privatnog prava

Svrha pristupanja Zajednice Haškoj konferenciji Međunarodnog privatnog prava (dalje: Haška konferencija) je što Evropska unija ima novu ulogu međunarodnog aktera u oblasti sudske saradnje u građanskim stvarima, kao i u oblasti donošenja akata u oblasti sukoba zakona, građanskog sudskog postupka, međunarodne pravne pomoći i dr. Zbog toga je 05.10.2006. godine doneta Odluka Saveta o pristupanju Zajednice Haškoj konferenciji (dalje: Odluka)[528]. Cilj rada Haške konferencije je delovanje u pravcu postupnog unificiranja pravila Međunarodnog privatnog prava. Haška

[528] Council Decision of 5 October 2006 on the accession of the Community to the Hague Conference on Private International Law (Official Journal of the European Communities L 297, 26.10.2006., p. 1-10)

konferencija je do sada usvojila niz konvencija u različitim oblastima Međunarodnog privatnog prava, kao šti su sukob zakona, sudska saradnja i sl. Sa druge strane, kao što je rečeno, Evropska unija je usvojila niz Uredbi u oblasti Međunarodnog privatnog prava. Većina tih akata je vezana za oblast međunarodne pravne pomoći i priznanja i izvršenja stranih odluka, ali u zadnjim godinama, proširen je broj oblasti, u okviru kojih se donose Uredbe.

1. Mere EU koje su preduzete pre donošenja Odluke o pristupanju Zajednice Haškoj konferenciji

Savet EU je 28.11.2002. godine ovlastio Komisiju da otpočne pregovore oko uslova i modaliteta pristupanja Haškoj konferenciji. Evropska unija je 19.12.2002. podnela molbu za članstvo, a u aprilu 2004. godine Posebna komisija za spoljne poslove i politiku u okviru Haške konferencije je zauzela jedinstveno stajalište da Zajednica postane članica Haške konferencije i odredila je merila i postupke za njen učlanjenje. Juna 2005. godine Diplomatska konferencija u okviru Haške konferencije je konsenzusom je usvojila amandmane na Statut Haške konferencije koji su bili neophodni za regionalno privredno povezivanje, a članice Haške konferencije su bile pozvane da daju svoje glasove za navedenu izmenu Statuta u roku od devet meseci. Predviđeno je da će izmene Statuta stupiti na snagu nakon 3 meseca od dana obaveštenja Generalnog sekretara članicama Haške konferencije da je postignuta dvotrećinska većina za izmene Statuta. Članom 2a je omogućeno da Zajednica postane članica Haške konferencije kao regionalna privredna organizacija. Zajednica je pristupila Haškoj konferenciji sa izjavom o prihvatanju Statuta, zatim sa izjavom o kompetentnosti Evropske unije sa priloženim određenim oblastima u kojima države članice prenose svoju kompetentnost na Zajednicu, kao i sa izjavom Evropske unije o pojedinim predmetima u vezi Haške konvencija.

2. Sadržaj Odluke

– Uopšte o Haškoj konferenciji

Haška konferencija ima sedište u Hagu. Osnovana je 1893. godine i od tada do danas, uz manje prekide obavlja svoju delatnost. Haška konferencija ima podršku Vlade Kraljevine Holandije, odnosno, deluje pod njenim okriljem. Na osnivanje Haške konferencije najveći uticaj su imali Paskvale Stanislao Mančini i T.M.C. Aser, koji su ukazali na ogroman značaj zaključivanja multilateralnih konvencija i preuzeli inicijativu za održavanje Konferencije koja je bila posvećena različitim pitanjima Međunarodnog privatnog prava. Vlada Kraljevine Holandije je organizovala navedenu Konferenciju, koja je održana od 12. do 27. septembra 1893. godine. Od 1893. do 1904. godine Haška konferencija je usvojila sedam međunarodnih Konvencija, a

šest od njih su zamenjene modernijim aktima. Statut Haške konferencije donesen je 1955. godine. Posle Drugog svetskog rata, tačnije od 1951. do 2008. godine, doneseno je 38 međunarodnih Konvencija. Do 1960. godine Konvencije su se donosile samo na francuskom jeziku, a od te godine donose se i na francuskom i na engleskom jeziku. Sadržaj tih Konvencija se odnosi na unifikaciju kolizionih pravila, zatim pravila međunarodnog procesnog pravca, a postoje Konvencije u kojima se ujednačavaju pravila iz obe, navedene, oblasti. Što se tiče tehnike donošenja Konvencija u okviru Haške konferencije, ona se sastoji iz nekoliko faza. Prva faza se odnosi na razmatranje pitanja određene oblasti, u kojoj treba doneti Konvenciju, od strane Sekretarijata Haške konferencije. Zatim, se održavaju sednice posebne komisije, u kojoj učestvuju stručnjaci Stalnog biroa, kao i stručnjaci iz zemalja članica i međunarodnih organizacija (ako su one zainteresovane za donošenje te Konvencije). Zatim se imenuje glavni izvestilac, a kada tekst Konvencije bude konačno pripremljen i usaglašen između stručnjaka država članica, saziva se diplomatska konferencija koja prihvata konačni tekst Konvencije. Nakon prihvatanja Konvencije, ona je spremna za potpisivanje. Naravno, diplomatska konferencija ne mora prihvatiti svaki tekst nacrta Konvencije. Konvencija stupa na snagu nakon ratifikovanja od strane države članice.[529]

Godine 1993. usvojena je, povodom sto godina postojanja Haške konferencije, Rezolucija koja definiše cilj te institucije. On se sastoji u progresivnoj unifikaciji pravila Međunarodnog privatnog prava. Osim toga, Rezolucija definiše ulogu Haške konferencije kao svetskog centra za razvoj i servis međunarodne sudske i administrativne saradnje u oblasti privatnog prava. Mora se izdvojiti oblast vezana za zaštitu dece. Haška konferencija ima država članica.

Ako pogledamo razvoj Haške konferencije, mora se reći da su se u početku donosile Konvencije u oblasti porodičnog prava. Zatim, za razvoj Haške konferencije vezujemo i uticaj zemalja anglosaksonskog prava i donošenje Konvencije o sukobu zakona u pogledu oblika testamentarnih odredaba. Nakon toga, početak osamdesetih godina prošlog veka obeležava donošenje veoma značajne Konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice dece. Na kraju, poslednje usvojene Konvencije se odnose na pravosudnu saradnju među državama, ali neke od njih se odnose i na materiju sukoba zakona.[530]

– Institucionalna struktura Haške konferencije

Plenarne sednice Haške konferencije održavaju se, po pravilu, svake četiri godine. Na plenarnim sednicama se usvajaju nacrt Konvencija pripremljeni od strane Posebnih komisija. Po pravilima postupanja na plenarnoj sednici, svaka delegacija ima jedan glas. Odluke se donose većinom glasova delegacija država članica. Po tradiciji od

[529] Sajko, Međunarodno privatno pravo, Zagreb 2005., str. 63-64
[530] Varadi, Bordaš, Knežević, Pavić, Međunarodno privatno pravo, Beograd 2007., str. 53-54

prve sednice , predsednik biran na plenarnoj sednici je predsednik Holandskog Stalnog Vladinog Komiteta za Međunarodno privatno pravo.

Aktivnosti Haške konferencije su organizovane od strane sekretarijata – Stalnog biroa, sa sedištem u Hagu, čiji službenici moraju biti različitih nacionalnosti. Generalnom sekretaru pomažu pet pravnika: zamenik Generalnog sekretara, dva Prva sekretara i dva sekretara. Glavni zadatak Stalnog biroa je pripremanje plenarnih sednica i posebnih komisija. Takođe, Stalni biro održava i razvija kontakte sa državnim organima, stručnjacima i delegatima država članica, kao i sa centralnim ovlašćenim organima od strane članica, koje su potpisnice Haških konvencija.

– Cilj Haške konferencije

Ako govorimo o razlogu osnivanja i postojanja Haške konferencije, onda je to razvijanje i unifikacija pravila Međunarodnog privatnog prava. Ali, taj opšti razlog možemo objasniti sa nekoliko činjenica koje objašnjavaju delatnost Haške konferencije. To su: 1) Haška konferencija je forum za države članice na kome se razvijaju i uključuju u zakonodavstva zajednička pravila Međunarodnog privatnog prava, kao i koordiniranje odnosa između različitih privatnih pravnih sistema; 2) unapređivanje međunarodne sudske i administrativne saradnje na polju zaštite porodice i dece, građanskog sudskog postupka i trgovinskog prava; 3) uvođenje visokostandardnih pravnih servisa i tehničke asistencije između država članica i potpisnica Haških konvencija; 4) uvođenje visoko kvalitetnih i pristupačnih informacija za države članice i potpisnice Haških konvencija.

– Član 2a Statuta

Izmenama Statuta Haške konferencije, odnosno unošenjem člana 2a u njegov sadržaj, stvoreni su uslovi za pristupanje Zajednice Haškoj konferenciji. Da bi se posvetili sadržini pomenutog člana, moramo da se upoznamo i sa odredbom člana 2 Statuta, koji se odnosi na države članice Haške konferencije. Naime, članice Haške konferencije su države koje su učestvovale na jednoj ili više konferencija i koje su prihvatile Statut Haške konferencije. Svaka druga država može postati članica Haške konferencije odlukom Vlada država učesnica, na predlog jedne ili više njih. Odluka o prijemu donosi se većinom glasova u periodu od 6 meseci od dana kada je predlog dostavljen Vladama država članica.

Kad je u pitanju član 2a Statuta, on se odnosi na prijem regionalnih privrednih organizacija. Odredbe Statuta, koje se odnose na države članice, odnose se i na navedene organizacije, osim ako nisu posebno isključene. Prijem te organizacije stupiće na snagu prihvatanjem Statuta Haške konferencije od iste. Da bi pomenuta organizacija mogla da pristupi Haškoj konferenciji, ona mora biti konstituisana od suverenih država i one moraju da joj prenesu kompetencije u oblastima, kojima se bavi Haška

konferencija, uključujući i ovlašćenja za donošenje odluka u tim oblastima. U vezi sa tim, svaka regionalna privredna organizacija koja konkuriše za članstvo u haškoj konferenciji, mora da da izjavu o kompetentnosti, što je, inače, zajednica i učinila. Svaka članica organizacija i njene države članice mora da osigura da svaka izmena povodom date izjave bude prosleđena Generalnom Sekretaru, koji će poslati tu informaciju ostalim članicama Haške konferencije. Svaka članica Haške konferencije može zahtevati od članice organizacije i njenih država članica da dostavi informaciju da li je članica organizacija kompetentna po određenom pitanju o kome odlučuje Haška konferencija. Ono što se može zaključiti na osnovu analize člana 2a Statuta jeste da je on omogućio članstvo organizacija, koje su definisane kao regionalne privredne, što je, između ostalog, i Zajednica. Zatim, ovaj član veliku pažnju posvećuje kompetentnosti te organizacije po pitanjima kojima se bavi Haška konferencija. Osnovni razlog tome je što se ta organizacija sastoji od suverenih država članica. Unošenje člana 2a u Statut Haške konferencije bio je način za članstvo Zajednice u Haškoj konferenciji, ali se time omogućio ulazak i drugih organizacija tog tipa.

– Akt pristupanja Haškoj konferenciji

Sastavni delovi Odluke su i Akt o pristupanju Haškoj konferenciji, kao i dve izjave koje su neophodne da bi se izvršilo pristupanje, odnosno, da bi se ono definisalo. Kad je u pitanju Akt o pristupanju, radi se o pismu Predsednika Saveta EU Generalnom sekretaru Haške konferencije. Pismo se odnosi na odluku Evropske unije o pristupanju Haškoj konferenciji, kao i o prihvatanju Statuta Haške konferencije u skladu sa članom 2a Statuta. Takođe se navodi da su izjave (o kojima će kasnije biti reči) sastavni deo ovog pisma. Na kraju, navodi se da Evropska unija formalno i bez rezerve prihvata obaveze nastale iz članstva u Haškoj konferenciji.

– Izjava o kompetentnosti Evropske unije sa priloženim određenim oblastima u kojima države članice prenose svoju kompetentnost na Evropsku uniju

Na osnovu člana 2a Statuta Haške konferencije, Zajednica je dala izjavu koja se odnosi na oblasti u kojima je na Zajednicu preneta kompetentnost, odnosno, sposobnost za donošenje odluka od strane država članica.

Evropska unija ima unutrašnju kompetentnost za usvajanje opštih i posebnih mera u vezi sa Međunarodnim privatnim pravom. U skladu sa tim, Evropska unija je kompetentna za usvajanje mera u oblasti sudske saradnje u građanskim stvarima sa prekograničnim posledicama, koliko je potrebno za funkcionisanje unutrašnjeg tržišta. Te mere uključuju:

a) poboljšanje i pojednostavljenje sistema za prekogranično dostavljanje sudskih i vansudskih dokumenata, saradnju kod izvođenja dokaza, priznanje i izvršenje odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, uključujući i odluke u vansudskim predmetima;

b) unapređivanje usaglašavanja pravila koje se primenjuju u državama članicama, a u vezi sukoba zakona i nadležnosti;
v) eliminisanje prepreka za neometano funkcionisanje građanskih sudskih postupaka, po potrebi sa unapređivanjem usaglašavanja pravila o građanskom sudskom postupku u državama članicama.

Evropska unija je, kao što smo videli, donela niz instrumenata na osnovu Sporazuma EU, čime je upotrebila kompetentnost u navedenim oblastim. Spomenućemo neke od tih instrumenata (akata): 1) Uredba Saveta EU o stečajnim postupcima br. 1346/2000 od 29. maja 2000. godine; 2) Uredba Saveta EU o dostavljanju sudskih i vansudskih akata zemalja članica br. 1348/2000 od 29. maja 2000. godine; 3) Uredba Saveta EU od nadležnosti, priznanju i izvršenju u građanskim i trgovačkim stvarima br. 44/2001 od 22. decembra 2000. godine; 4) Uredba Saveta EU o saradnji sudova zemalja članica u izvođenju dokaza u građanskim i trgovačkim stvarima br. 1206/2001 od 28. maja 2001. godine; 5) Uredba Saveta EU br. 805/2004 o uvođenju evropskog naloga za izvršenje nespornih potraživanja od 21. aprila 2004. godine.

Odredbe Međunarodnog privatnog prava mogu se, takođe, naći i u ostalim aktima Zajednice, naročito u oblasti zaštite potrošača, osiguranja, finansija i intelektualne svojine.

Zajednica može zaključivati i međunarodne sporazume, kako sa trećim zemljama, tako i sa drugim međunarodnim organizacijama. Odredbe Sporazuma EU omogućavaju navedeno. Obim ovlašćenja koje su države članice prenele na Zajednicu u skladu sa Sporazumom EU obezbeđuje kontinuirani razvoj. Zajednica i njene članice će obezbediti da o svakoj promeni, u vezi navedenog ovlašćenja, bude, bez odlaganja, obavešten Generalni sekretar Haške konferencije, u skladu sa članom 2a Statuta.

– Izjava Evropske unije o pojedinim predmetima u vezi Haške konferencije

Zajednica će odlučiti dali je u njenom interesu da se pridruži postojećim Haškim konvencijama u oblastima njene kompetentnosti. Ukoliko taj interes postoji, Zajednica će obezbediti, u saradnji sa Haškom konferencijom, prevazilaženje teškoća vezanih za pristupanje tim Konvencijama od strane regionalne privredne organizacije. Zajednica će, u tom smislu, omogućiti da predstavnici Stalnog biroa Haške konferencije učestvuju na sastancima eksperata, koje će organizovati Komisija EU u stvarima koje su od interesa za Hašku konferenciju.

3. Datum stupanja na snagu Odluke

Kad je u pitanju stupanje na snagu, interesovaće nas stupanje na snagu same Odluke, kao i stupanje na snagu člana 2a Statuta Haške konferencije. Odluka je stupila na snagu danom donošenja, a ona se odnosi, praktično, na davanje tri izjave od

strane Evropske unije koje su neophodne za pristupanje Haškoj konferenciji, kao i na ovlašćenje Predsedniku Saveta koje se sastoji u pokretanju postupaka za navedeno. Odlukom je predviđeno da će izmene Statuta, koje se ogledaju u dodavanja u člana 2a odredbama Statuta, stupiti na snagu nakon 3 meseca od dana obaveštenja Generalnog sekretara članicama Haške konferencije da je postignuta dvotrećinska većina za izmene Statuta. Odluka, takođe, određuje da će se, vrlo kratko, nakon stupanja na snagu izmena Statuta, na vanrednom sastanku Saveta za spoljne poslove i politiku Haške konferencije formalno odlučiti o pristupanju Evropske unije Haškoj konferenciji.

4. Značaj Odluke za Republiku Srbiju

Značaj Haške konferencije, kao i pristupanja Evropske unije tj organizaciji je velika za Republiku Srbiju, obzirom da je Srbija članica Haške konferencije, kao i potpisnik nekoliko Haških konvencija. Na ovom mestu, iznećemo činjenice vezane za sadašnje članstvo Srbije u Haškoj konferenciji. Nakon raspada Državne zajednice Srbija i Crna Gora, Srbija je nastavila članstvo u Haškoj konferenciji. Naime, Ministarstvo spoljnih poslova Holandije, koji je depozitar Haških konvencija, konstatovalo je 5. jula 2006. godine da je donesena Deklaracija o nezavisnosti Republike Crne Gore, kao i pravo Republike Srbije da nastavi kontinuitet članstva u Haškoj konferenciji, što je i potvrđeno od strane Narodne skupštine Republike Srbije 5. juna 2006. godine. Srbija je potpisnik sledećih akata donesenih u okviru Haške konferencije:

1) Statut Haške konferencije Međunarodnog privatnog prava iz 1955. godine;
2) Konvencija o građanskom sudskom postupku iz 1954. godine (Sl. list FNRJ – dodatak Međunarodni ugovori br. 6/62 od 23.06.1962.);
3) Konvencija o sukobu zakona u pogledu oblika testamentarnih odredaba iz 1961. godine (Sl. list FNRJ – dodatak Međunarodni ugovori 10/62);
4) Konvencija o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava iz 1961. godine (Sl. list FNRJ – dodatak Međunarodni ugovori br. 10/62);
5) Konvencija o merodavnom pravu za drumske saobraćajne nezgode iz 1971. godine (Sl. list SFRJ – dodatak Međunarodni ugovori br. 26/76);
6) Konvencija o zakonu koji se primenjuje u slučajevima odgovornosti proizvođača za svoje proizvode iz 1973. godine (Sl. list SFRJ – dodatak Međunarodni ugovori br 8/77).;
7) Konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice dece iz 1980. godine (Sl. list SFRJ – dodatak Međunarodni ugovori br. 7/91);
8) Konvencija o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima iz 1980. godine (Sl. list SFRJ – dodatak Međunarodni ugovori br. 4/88).

Sve navedene Konvencije je potpisala i ratifikovala bivša FNR Jugoslavija, odnosno, SFR Jugoslavija, tako da je, na osnovu pravila, koja se primenjuju, u uslovima sukcesije, Srbija potpisnik tih Konvencija. Iznećemo neka mišljenja i pravila vezana

za primenu međunarodnih ugovora od strane država sukcesora. Prvo pitanje se odnosi na sudbinu međunarodnih ugovora, koje je država zaključila sa drugim državama i međunarodnim organizacijama u slučaju promene suvereniteta u toj državi ili raspada te države. Činjenica je da u praksi i međunarodnoj doktrini vlada mišljenje da ostaju na snazi ugovori, koji su vezani za pitanje granica, službenosti, režima u tim oblastima, odnosno oni koji su tesno vezani za jednu određenu oblast, ili se prećutno implicira produženje važnosti pojedinih ugovora, bez obzira na njihovu specifičnost i prirodu. Sa druge strane, država sukcesor može, izričitim sporazumom sa ostalim državama i međunarodnim organizacijama, da utvrdi, koji su ugovori na snazi, a koji nisu. Znači, opšte je pravilo da se međunarodni ugovori ranije države ne prenose automatski na novu državu, sem u slučajevima, koji su napred navedeni. Kada su u pitanju međunarodni ugovori, u slučaju SR Jugoslavije, vladao je dvostruki režim. Naime, jedino kada su bili u pitanju međunarodni sporazumi zaključeni pod okriljem Ujedinjenih nacija, smatralo se da je SR Jugoslavija država prethodnica SFRJ, odnosno da ima kontinuitet sa istom. Sa druge strane, kada su u pitanju bili drugi međunarodni ugovori, smatralo se da SR Jugoslavija nije njihova članica, odnosno potpisnica, iako ih je potpisala i ratifikovala SFRJ. To su bile Haške konvencije, zatim međunarodni ugovori zaključeni u okviru Saveta Evrope i sl.[531]

II) <u>Neke Haške konvencije koje regulišu saradnju sudova i drugih organa</u>

Obzirom da je Evropska unija pristupila Haškoj konferenciji za Međunarodno privatno pravo, uputno je da, delimično, posvetimo pažnju nekim od Konvencija koje regulišu sudsku saradnju, odnosno, priznanje i izvršenje stranih odluka. Naravno, najpre i najviše ćemo se osvrnuti na Konvencije koje je ratifikovala Republika Srbija, a koje su, napred, navedene. Ostale (odnosno, samo neke) ćemo spomenuti i istaći ono što je najbitnije za njihovu sadržinu, imajući u vidu da se ovaj rad, pre svega, bavi aktima Evropske unije, ali da ti akti počivaju na izvorima usvojenim u drugim organizacijama. Konvencije koje ćemo detaljnije analizirati u odnosu na druge su: 1) Haška konvencija o građanskom sudskom postupku iz 1954. godine; 2) Haška konvencija o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava iz 1961. godine; i 3) Haška konvencija o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima iz 1980. godine.

II-1) Haška konvencija o građanskom sudskom postupku

Haška konvencija o građanskom sudskom postupku je, možemo reći, osnovni međunarodni izvor, koji, reguliše međunarodnu pravnu pomoć, uopšte, a samim tim, i dostavljanje. Haška konvencija o građanskom sudskom postupku je zaključena

[531] Stanivuković, Živković, nav. delo, str. 83

01.03.1954. godine, a ratifikovana je i od strane naše zemlje (misli se na bivšu SFRJ, odnosno FNRJ).[532] Posvetićemo pažnju, pre svega, odredbama koje se odnose na dostavljanje sudskih i vansudskih akata, kao i na zamolnicu.

Kad je u pitanju dostavljanje akata u građanskim i trgovačkim stvarima, dostavljanje pismena namenjenih licima koja se nalaze u inostranstvu, vršiće se u državama ugovornicama na zahtev konzula države molilje upućen vlasti koju će naznačiti zamoljena država.[533] Ako je zamoljena država članica Haške konvencije o građanskom sudskom postupku, tada se dostavljanje vrši po pravilu lex fori, odnosno po propisima te države, u kojoj treba dostaviti pismeno, odnosno države prijema.[534] Znači, dostavljanje će se izvršiti na način, kako je to predviđeno u zakonu zamoljene države za dostavljanje sličnih akata. Naravno, može se u zahtevu navesti da se dostavljanje izvrši po posebnim pravilima, po čemu će postupiti zamoljena država, ako to nije u suprotnosti sa njenim zakonodavstvom. Ako je pismeno, koje se ima dostaviti, sastavljeno, bilo na jeziku zamoljene vlasti, bilo na jeziku dogovorenom između dve zainteresovane države, ili ako je propraćeno prevodom na jednom od tih jezika, zamoljena vlast će, u slučaju da joj je izrečena takva želja u zahtevu, izvršiti dostavljanje pismena onako, kako je njenim unutrašnjim zakonodavstvom propisano izvršenje sličnih dostavljanja ili u naročitoj formi, pod uslovom da ona nije protivna tom zakonodavstvu.[535] Do odbijanja dostavljanja na navedeni način, doći će, samo onda, kada se to protivi javnom poretku zamoljene države, odnosno kada takav način predstavlja rizik za suverenitet ili pravnu sigurnost te države.[536] Bilateralni ugovori, uglavnom, predviđaju isto rešenje, kao i Haška konvencija, a to je da će se dostavljanje vršiti po lex fori.[537]

Po Haškoj konvenciji o građanskom sudskom postupku, pismeno se dostavlja na jeziku zemlje prijema, odnosno jeziku zamoljene države. Međutim, pismeno može biti sastavljeno na jeziku o kome su se dogovorile dve države ugovornice. Takođe, kao što smo rekli, zahtev može biti praćen prevodom. U određenim slučajevima, postavlja se punomoćnik za prijem pismena, odnosno domicil notifikacije.

Kad je u pitanju zamolnica, Haška konvencija o građanskom sudskom postupku reguliše istu na sledeći način. Naime, na prvom mestu, reći ćemo da su u pitanju, takođe, građanske i trgovačke stvari i da će sudska vlast države ugovornice moći, saglasno odredbama ovog zakonodavstva, da se obraća zamolnicom nadležnoj vlasti druge države ugovornice i zatražiti od nje, da u svom delokrugu izvrši bilo akt isleđenja, bilo druge sudske akte.[538] Ako ne postoji suprotan sporazum, zamolnica mora biti sastavljena bilo na jeziku zamoljene vlasti, bilo na jeziku ugovorenom između dve zainteresovane države, ili mora da je prati prevod na jednom od tih jezika, overen od diplomatskog ili konzularnog predstavnika države molilje ili zakletog prevodioca zamoljene države.[539] Sudska vlast, koja pristupa izvršenju zamolnice, primeniće, u pogledu forme postupanja, zakone svoje zemlje. Međutim, biće dopušteno, na traženje vlasti, koja je podnela zamolnicu, da se postupa na poseban način, pod uslovom da taj način nije u suprotnosti sa zakonodavstvom zamoljene države.[540]

Haška konvencija o građanskom sudskom postupku reguliše i druge oblike međunarodne pravne pomoći.

II-2) Haška konvencija o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava

Potreba za efikasnim dostavljanjem sudskih i vansudskih dokumenata definisana je u Haškoj konvenciji koja se odnosi na status stranih javnih isprava, o kojima je, napred, bilo reči. Naime, Konvencija o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava iz 1961. godine[541] primenjuje se na javne isprave koje su sačinjene na teritoriji jedne države ugovornice, a treba da se upotrebe na teritoriji druge države ugovornice. Već smo govorili kod kojih oblika sudske saradnje i saradnje drugih organa se upotrebljavaju javne isprave. Stranim javnim ispravama u smislu ove konvencije smatraju se:

a) isprave, koje je izdao organ ili službenik državnog pravosuđa, uključujući i one, koje je izdalo javno tužilaštvo, šef sudske pisarnice ili sudski izvršitelj;

b) administrativne isprave;

c)isprave, koje je izdao ili overio javni beležnik;

d)službene izjave, kao što su navodi o upisu u javne knjige, overa tačnosti datuma, overa potpisa – kad su stavljene na privatne isprave.

Ova Konvencija se ne primenjuje: a)na isprave, koje su izdali diplomatski ili konzularni agenti; i b) na administrativne isprave, koje se neposredno odnose na neki trgovinski ili carinski posao.[542]

Svaka država ugovornica oslobađa od legalizacije one isprave na koje se primenjuje ova konvencija i koje treba da se upotrebe na njenoj teritoriji. Legalizacija, u smislu ove konvencije, predstavlja formalnost kojom diplomatski ili konzularni agenti one zemlje na čijoj teritoriji isprava treba da se upotrebi, potvrđuju verodostojnost potpisa,

[532] Konvencija o građanskom postupku (Sl. list FNRJ – dodatak Međunarodni ugovori br. 6/62 od 23.06.1962.)
[533] Član 1. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku
[534] Član 2., st. 1. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku
[535] Član 3. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku
[536] Član 4. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku
[537] Muminović, nav. delo, str. 240
[538] Član 8. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku
[539] Član 10. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku
[540] Član 14. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku
[541] Zaključena 05.10.1961. (Sl. list FNRJ – dodatak Međunarodni ugovori br. 10/62)
[542] Član 1. Konvencije o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava

svojstvo u kojem je potpisnik te isprave postupio i, u slučaju overe, istovetnost pečata ili žiga, kojim je ta isprava snabdevena.[543]

Jedina formalnost koja može da se zahteva za potvrdu verodostojnosti potpisa, svojstva u kojem je potpisnik isprave postupio i, u slučaju potrebe, istovetnost pečata i žiga kojim je ta isprava snabdevena, jeste stavljanje potvrde navedene u Konvenciji i izdate od strane nadležnog organa one države od koje isprava potiče.

Međutim, ni formalnost navedena u prethodnom stavu ne može se zahtevati ako je ona zakonima, propisima ili običajima koji su na snazi u državi gde se isprava upotrebljava ili sporazumom između više država ugovornica, ukinuta, uprošćena ili je takva isprava oslobođena legalizacije.[544]

Potvrda predviđena u Konvenciji, stavlja se na samu ispravu ili njen dodatak; ona mora biti saobražena obrascu priloženom u ovoj konvenciji. Ona, međutim, može biti sastavljena na službenom jeziku one vlasti koja je izdaje. I navodi koje ona sadrži mogu biti stavljeni na nekom drugom jeziku. Ali, naslov »Apostille« (Apostil) mora da glasi na francuskom jeziku.[545]

Potvrda se izdaje na molbu potpisnika ili svakog drugog imaoca isprave. Propisno ispunjena, ona potvrđuje verodostojnost potpisa, svojstvo u kojem je potpisnik isprave postupio i, u slučaju potrebe, istinitost pečata ili žiga, kojim je isprava snabdevena. Potpis, pečat ili žig na potvrdi oslobođeni su overe.[546]

Ako između dve ili više država ugovornice postoji ugovor, konvencija ili sporazum, koji sadrži odredbe na osnovu kojih overa potpisa, pečata ili žiga podležu izvesnim formalnostima, ova konvencija to ukida samo ako su navedene formalnosti strožije od one koja je predviđena u čl. 3. i 4.[547]

– Apostil

Posebno ćemo spomenuti i apostil, koji je najvažniji institut ove Konvencije i koji predstavlja potvrdu o statusu isprave. Apostil ili potvrda o stranoj javnoj ispravi ima određeni oblik (obrazac) i sadržinu koja je propisana Konvencijom. Naime, ta potvrda ima oblik kvadrata sa stranom od najmanje devet santimetara. Već je rečeno da naziv mora biti na francuskom jeziku „APOSTILLE“, kao i da se mora naznačiti (opet na francuskom) o kojoj Konvenciji se radi – Convention de la Haye du 5.octobre 1961. Apostil ima sledeću sadržinu:

1) Prvo mora biti naznačena zemlja iz koje dolazi javna isprava;
2) Zatim, mora biti navedeno od strane kog organa je javna isprava donesena;

[543] Član 2. Konvencije o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava
[544] Član 3. Konvencije o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava
[545] Član 4. Konvencije o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava
[546] Član 5. Konvencije o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava
[547] Član 8. Konvencije o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava

3) Treće, mora biti naznačeno svojstvo, odnosno, status tog organa koji je doneo javnu ispravu;
4) Mora biti navedeno da je taj organ ovlašćen, odnosno, da može slobodno raspolagati pečatom ili žigom u navedene svrhe;
5) Mesto u kome je donesena javna isprava, odnosno, mesto u kome je nadležni organ doneo javnu ispravu;
6) Datum donošenja javne isprave;
7) Tačan naziv organa koji je doneo javnu ispravu;
8) Broj akta – delovodni broj javne isprave;
9) Pečat, odnosno, žig;
10) Na kraju, mora biti stavljen i potpis ovlašćenog lica za potpisivanje navedene javne isprave.

II-3) Haška konvencija o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima

Haška konvencija o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima iz 1980. godine. usvojena je 25. oktobra 1980. godine a stupila na snagu 1988. godine[548]. Predviđa nacionalni tretman stranaca pred domaćim sudovima u pogledu korišćenja sudske pomoći u građanskim i trgovačkim stvarima. Izdvojićemo najvažnije odredbe ove Konvencije. Pre svega, državljani bilo koje države ugovornice, kao i lica sa redovnim boravištem u nekoj od država ugovornica, imaju pravo korišćenja sudske pomoći u građanskim i trgovačkim stvarima u svakoj državi ugovornici, uz iste uslove kao da su i sami državljani te države ili da u njoj imaju redovno boravište. Lica, na koja se navedeno ne primenjuje, a imaju redovno boravište u bilo kojoj državi ugovornici u kojoj je sudski postupak pokrenut ili će biti pokrenut, imaju pravo korišćenja sudske pomoći uz uslove koji su navedeni, ako je predmet spora vezan za to prethodno redovno boravište.[549] Svaka država ugovornica određuje centralni organ čiji je zadatak prijem zahteva za sudsku pomoć, koji se podnose i po kojima se postupa u skladu sa ovom konvencijom.

Savezne države i države koje imaju više pravnih sistema mogu odrediti više centralnih organa.[550] Svaka država ugovornica određuje jedan ili više otpremnih organa čiji je zadatak da zahteve za sudsku pomoć prosleđuju nadležnom centralnom organu zamoljene države.[551] Ako se podnosilac zahteva za sudsku pomoć ne nalazi u zamoljenoj državi, može podneti svoj zahtev otpremnom organu u državi ugovornici svog redovnog boravišta ne dirajući u druge načine po kojima može podnositi svoj zahtev nadležnom organu zamoljene države.

[548] Konvencija o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima (Sl. list SFRJ – dodatak Međunarodni ugovori br. 4/88).
[549] Član 1. Konvencije o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima
[550] Član 3. Konvencije o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima
[551] Član 4. Konvencije o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima

Zahtev se sastavlja u skladu sa obrascem koji predstavlja prilog ove Konvencije.[552] Zahtev za sudsku pomoć, dokumenti koji ga potkrepljuju, kao i sva saopštenja kao odgovor na traženje dopunskih podataka, sastavljaju se na službenom jeziku ili na jednom od službenih jezika zamoljene države ili se dostavljaju u prevodu na jednom od tih jezika. Međutim, ako je u državi molilji teško ili nemoguće doći do prevoda na jezik zamoljene države, ta zamoljena država prihvata dokumente sastavljene na francuskom ili engleskom jeziku ili koji su praćeni prevodom na jednom od ta dva jezika.[553]

Ako lice koje traži sudsku pomoć ne boravi u nekoj od država ugovornica, može uputiti svoj zahtev konzularnim putem, ne dirajući u druge načine na koji bi to lice moglo da podnese zahtev nadležnom organu zamoljene države.[554] Ovako podnesena dokumenta oslobođena su svake legalizacije ili drugih sličnih formalnosti.[555]

Od fizičkih ili pravnih lica sa redovnim boravištem u nekoj od država ugovornica, koje se pred sudom druge države ugovornice pojavljuju kao tužioci ili umešači, ne može se zahtevati polaganje kaucije ili depozita u bilo kom obliku, samo zbog toga što je reč o stranim državljanima ili što ta lica nemaju prebivalište ili redovno boravište u državi u kojoj je spor pokrenut.[556]

Odluka o plaćanju sudskih troškova i naknada, donesena u jednoj od država ugovornica protiv osobe koja je oslobođena kaucije, depozita ili plaćanja prema odredbama Konvencije ili u skladu sa zakonom države u kojoj je postupak pokrenut postaje, na zahtev poverilaca, besplatno izvršna u svakoj drugoj državi ugovornici.[557]

Uz zahtev za izvršenje treba da budu priloženi sledeći dokumenti:

a) izvod dela odluke u kojem su naznačena imena i svojstvo stranaka te dispozitiv koji se odnosi na troškove ili naknade ;
b) bilo koji dokument kojim se dokazuje da se odluka ne može podvrći redovnom pravnom leku;
c) overeni prevod, koji odgovara originalu dokumenata, na jezik zamoljene države, ako ti dokumenti nisu sastavljeni na tom jeziku.

Nadležni organ zamoljene države donosi odluku u vezi sa zahtevom za izvršenje bez saslušanja zainteresovanih stranaka. On se ograničava na proveru da li su dokumenti podneseni.[558] Državljani jedne države ugovornice, kao i lica sa redovnim boravištem u jednoj od država ugovornica u građanskim i trgovačkim predmetima, mogu dobiti u bilo kojoj drugoj državi ugovornici, uz iste uslove kao i državljani te druge

[552] Član 5. Konvencije o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima
[553] Član 7. Konvencije o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima
[554] Član 9. Konvencije o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima
[555] Član 10. Konvencije o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima
[556] Član 14. Konvencije o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima
[557] Član 15. Konvencije o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima
[558] Član 17. Konvencije o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima

države (domaći državljani), po potrebi, kopije ili izvode iz javnih registara i sudskih odluka u građanskim ili trgovačkim predmetima i mogu te isprave legalizovati.[559]

III) Druge Haške konvencije

Posvetićemo, kratko, pažnju još nekim Haškim konvencijama koje uređuju sudsku saradnju, kao i priznanje i izvršenje odluka.

Konvencija o dostavljanju u inostranstvu sudskih i vansudskih akata u građanskim ili trgovačkim stvarima iz 1965. godine predviđa mogućnost dostavljanja licima u inostranstvu preko svojih diplomatskih i konzularnih predstavnika, pod uslovom da se država tome ne protivi i ne isključuje mogućnost direktne dostave primaocu putem pošte ili preko sudskih izvršitelja ili drugih ovlašćenih lica u državi u kojoj se pismeno uručuje, s tim što se država prijema može usprotiviti takvoj vrsti dostavljanja.

Konvencija o pribavljanju u inostranstvu dokaza u građanskim i trgovačkim stvarima iz 1970. godine olakšava dostavljanje i izvršenje zamolnica. Odnosi se na izvođenje dokaza i vršenje drugih sudskih radnji za potrebe tekućih sudskih postupaka pred nadležnim sudovima država ugovornica, ali ne obuhvata dostavljanje sudskih akata i mere obezbeđenja i izvršenja. Zamolnicu sastavlja sud i dostavlja je centralnom organu koji je za te potrebe imenovala druga država ugovornica, a predviđa da se, osim sudskog pribavljanja dokaza po zamolnici, dokazi mogu pribavljati i od strane diplomatskih ili konzularnih predstavnika jedne države, koji mogu na teritoriji druge države, u okviru svog jurisdikcionog područja i bez primene prinude, izvoditi dokaze za postupke u građanskim i trgovačkim stvarima koji se vode pred sudom države koju oni predstavljaju i to samo ako su u pitanju državljani te države. Moguće je izvođenje dokaza i preko posebno imenovanih punomoćnika. Ova konvencija zamenjuje u odnosima između država koje su je ratifikovale članove 8. do 16. Haških konvencija o građanskom sudskom postupku iz 1905. i 1954. godine.

Konvencija o priznanju i izvršenju stranih sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima iz 1971. godine. Haška konferencija za međunarodno privatno pravo dugi niz godina decenijama bavi pitanjem priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka u građanskim stvarima. Ova Konvencija se ne primenjuje na odluke kojima je meritorno odlučeno: o pitanjima ličnog statusa lica, o ličnim i imovinskim odnosima koji proističu iz porodičnog prava, o statusu pravnog lica, o alimentacionim potraživanjima, o raspravljanju zaostavštine, o stečaju, poravnanju i sl., o pitanjima iz socijalnog osiguranja, o nuklearnim štetama, kao i o fiskalnim obavezama. Konvencija utvrđuje uslove i propisuje postupak za priznanje i izvršenje.

[559] Član 18. Konvencije o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima

IV) Unifikacija pravila o saradnji sudova i drugih organa u zemljama EU

Ako bi u jednoj rečenici morali da damo odgovor na pitanje, zbog čega je EU pristupila Haškoj konferenciji, ona bi se odnosila na potrebu za unifikacijom pravila o saradnji sudova i drugih organa u zemljama članicama EU. Da je pravilno i sveobuhvatno regulisanje ove oblasti od izuzetnog značaja, vidi se i iz navedene Odluke o pristupanju EU Haškoj konferenciji. No, moramo reći da se ova Odluka ne odnosi samo na oblast saradnje, međunarodne pravne pomoći i priznanja i izvršenja stranih odluka. Ona ima širi aspekt, obzirom da je u okviru Haške konferencije donesen niz Konvencija u različitim oblastima.

Ako pogledamo sadržinu Izjave o kompetentnosti Evropske unije sa priloženim određenim oblastima u kojima države članice prenose svoju kompetentnost na Evropsku uniju, videćemo da se u njoj, na prvom mestu, pominje „poboljšanje i pojednostavljenje sistema za prekogranično dostavljanje sudskih i vansudskih dokumenata, saradnju kod izvođenja dokaza, priznanje i izvršenje odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, uključujući i odluke u vansudskim predmetima“. Od navedenog zavisi i ispunjenje druge dve mere, koje se odnose na usaglašavanje pravila koja se tiču regulisanja sukoba zakona i nadležnosti, kao i koja se tiču funkcionisanja građanskog sudskog postupka.

Haška konferencija je, do sada, od svih organizacija donela najveći broj akata koji se odnose na navedenu materiju. Sadržina velike većine tih akata poslužila je kao osnov za donošenje sporazuma, konvencija, ugovora drugih organizacija. U vezi sa tim, postavlja se pitanje, da li će EU na efikasniji način regulisati materiju o kojoj je reč.

Najveći problem saradnje sudova i drugih organa, dostavljanja akata, izvođenja dokaza, drugih oblika međunarodne pravne pomoći, kao i priznanja i izvršenja stranih odluka, jeste njihovo efikasno regulisanje. Međunarodni akti, doneseni ranije, koji regulišu ovu materiju (pa i u okviru Haške konferencije) nisu, u potpunosti, obezbedili da, između država potpisnica tih akata, funkcioniše pravna pomoć, koja se sastojala ili u dostavljanju akata, ili u pružanju informacija o odredbama zakonodavstva, ili u izvođenju nekog od dokaza i dr. Više je razloga za neefikasno sprovođenje međunarodne pravne pomoći. Prvi je nedovoljna obučenost nadležnih državnih organa. Drugi je nedovoljna zainteresovanost za precizno i detaljno regulisanje međunarodne pravne pomoći, pa otud i mali broj ratifikacija kod nekih Konvencija. Kao treći razlog ističemo i nedorečenost samih međunarodnih akata, koja se sastoji u neobezbeđivanju njihove primene.

Akti EU u ovoj oblasti mogli bi da prevaziđu navedene probleme, jedino efikasnom primenom, koja bi i bila obezbeđena od strane organa ove organizacije. Činjenica je i da sami akti obezbeđuju, svojim odredbama, tu primenu. Mnoge odredbe su spomenuti akti Evropske Unije preuzeli iz nekih od Konvencija iz ove oblasti, kao što je i rečeno, a što se, pre svega, odnosi na osnivanje posebnih organa za komuniciranje sa

drugim organima, odnosno stvaranje organa, koji će biti odgovorni za sprovođenje međunarodne pravne pomoći između zemalja Evropske Unije. Naravno, poboljšanju toga će doprineti i Odluka o pristupanju EU Haškoj konferenciji. Izdvaja se nekoliko karakteristika akata Evropske Unije u oblasti međunarodne pravne pomoći, a to su:

- precizno definisanje poslova iz kojih će se sastojati određena vrsta saradnje sudova i drugih organa, odnosno, oblika međunarodne pravne pomoći;
- određivanje centralnih i posebnih organa, koji će sprovoditi te poslove i koji će biti odgovorni za isto;
- regulisanje odgovornosti i organa Evropske Unije, koja se odnosi na sprovođenje ovih akata (misli se na Savet i Komisiju);
- stvaranje sudske mreže, kao osnove za sudsku saradnju i saradnju drugih organa, kao i za sprovođenje svih oblika međunarodne pravne pomoći;
- određivanje sistema sankcija za neizvršavanje poslova, definisanih u aktu;
- precizno definisanje primene određenog akata, kao i načina primene istog;
- precizno definisanje pretpostavki za priznanje i izvršenje i statusa strane odluke ili drugog stranog akata.

Činjenica je da je, donošenjem ovih akata u oblasti međunarodne pravne pomoći, Evropska Unija napravila veliki korak ka potpunom regulisanju saradnje sudova i drugih organa. No, organi Evropske Unije će donošenjem drugih akata u ovoj oblasti, unapređivati međunarodnu pravnu pomoć, stvarajući osnovu za primenu iste i u zemljama, koje će, pre ili kasnije, postati članice Evropske zajednice naroda. Naša zemlja, kao i druge, koje, još uvek, ne pripadaju Evropskoj Uniji, mogu koristiti iskustva organa Evropske Unije u primeni navedenih akata, što će biti i zadatak Srbije. U našoj zemlji postoji osnov za efikasno sprovođenje međunarodne pravne pomoći, koji se sastoji, pre svega, u primeni pravila Međunarodnog privatnog prava, kao i u tome, što je naša zemlja potpisnica nekih od Konvencija, koje regulišu ovu materiju.

COOPERATION BETWEEN COURTS AND OTHER INSTITUTIONS IN CIVIL MATTERS IN THE EUROPEAN UNION

SUMMARY

By the Treaty establishing the European Union 1992nd in Maastricht, the member countries established the European Union and thus, also, designated a new stage in the process of integration by establishing a closer union of the people all of Europe, where decisions are made as close as possible to the citizens. This agreement was set objectives of economic and monetary union, single currency, common foreign and security policy, common defense policy, the EU citizenship, close cooperation in justice and internal affairs. The most interesting is that this contract allowed the intensification of cooperation between countries that are established in the Union harmonize rules of civil court proceedings. Chapter IV of this Agreement judicial cooperation in civil matters put in a domain so called. third pillar EU – cooperation in the field of justice and home affairs, and this cooperation has had an intergovernmental character, which means that the implied conclusion of international conventions to regulate certain areas of cooperation. By the Treaty of Amsterdam of 10 November 1997th year, judicial cooperation in civil matters has been moved to so called. the first pillar of the Union. The Amsterdam Treaty contains some extensions of the Treaty on European Union and as such does not replace other contracts, but equally into the legislation of the Union. Treaty of Nice is the result of the latest intergovernmental conference that started in February 2000 and ended in December the same year. At the conference discussed the composition and activities of the institutions of the Union after enlargement, ie. receiving the first member of the candidate countries ready for full membership. Upon entry into force of the Treaty of Nice and expand to new members has changed the composition and mode of action of the European Parliament, Council of the European Union, European Commission, the Court of European Communities, the European Court of auditing, the Economic and Social Council and the Committee of Regions.

Cooperation between courts and other bodies not only contain in themselves the submission of decisions, information on the contents of the foreign laws and other acts. Judicial cooperation is a complex concept in itself and contains a number of institutes, which are necessary communication between these entities. Judicial cooperation between the courts and other agencies in civil matters can be seen in the following areas:

1) Creating a network of court;
2) Transmitting judicial and extrajudicial documents;
3) Taking of evidence;
4) Requests for information about the content of foreign law,
5) Recognition and enforcement of judicial and other acts;
6) Cooperation between the courts and bankruptcy administrators, and other entities in bankruptcy proceedings with a foreign element, and
7) Cooperation in the field of the liability car insurance with a foreign element.

Cooperation between courts and other bodies in civil matters has its own specificity, which distinguishes this type of cooperation from others in other areas of law. However, in the civil case, there are certain differences, which arise from regulating a different area, ie, different ways of defining the most important concepts in this field. Effective cooperation between the courts and other authorities within the EU could not exist without setting framework that would ensure specified. In this connection, one of the most important acts adopted within the EU relates to the establishment of the European Judicial Network. The main goal of creating a European Judicial Network consists in providing smooth judicial cooperation between Member States in civil and commercial matters, as well as the establishment and improvement of information system, which will be available to the public. Effective delivery of information acts, and is the main tendency in regulating the cooperation of the courts and other bodies. Therefore, it is necessary that member states set up special bodies for cooperation, which will communicate with each other.

One of the most important forms of international assistance is the delivery of judicial and extrajudicial documents. Delivery depends on the proper and correct decision making. EU adopted a series of acts regulating stated. The most important in this area is the prediction of the formation of organs, which will be responsible for transmission and reception of these acts, which also makes the acts of the EU.

Taking of evidence is also one of the forms of international assistance. According to EU legislation, in which was also adopted an act regulating the institution, courts among themselves directly communicate with the presentation of evidence. Each Member State shall draw up a list of competent courts for taking of evidence in its territory. Each member country will appoint a central body, which will be responsible for submitting information to courts, finding solutions to any problems that may arise in connection with the requirements for taking of evidence, as well as forward, in exceptional cases, request the competent courts. Requirements for taking of evidence should be submitted directly to the court the other member countries, which should bring proof, or in whose territory should be brought evidence. Informing about the content of foreign law is very important for the application of foreign law by the domestic court.

Area that belongs to the cooperation of the courts and other authorities also refer to the recognition and enforcement of foreign decisions and other acts. Specifically, the cooperation of the courts and other bodies and the recognition and enforcement of foreign decisions belong to the international procedural law, so that, perhaps, is that these are two separate institutes. However, the cooperation of the courts and other bodies is an introduction to making decisions that should produce the effect in another country. When we say the introduction, we believe the creation of conditions for the decision, which, eventually, to produce effects in another country. These conditions relate to the proper delivery, enabling taking of evidence, in a word, to create conditions for the smooth cooperation of the courts and other entities. The EU acts provides the assumptions for recognition and enforcement of foreign decisions, which are different from the assumptions that are provided within the international private law. But we must say that these assumptions provided for decisions made in civil proceedings. Certainly, we can speak about the application of these assumptions on decisions made in other proceedings. More important question from the question of recognition, refers to the relation between the domestic and foreign decisions, ie, the question of what is applied, ie. what is done in the territory of the state awards. General rule is that it is the contents of the foreign decision and local decision gives constitutional effect to this content.

In addition, this monography devoted to cooperation of the courts, other agencies and entities in the two areas, which are related to the bankruptcy proceedings and motor liability insurance, where the EU legislation contributed to greater development of national legislation in these areas.

One of the most significant acts was passed in the EU refers to the accession this organization to the Hague Conference on Private International Law. The Hague Conference on Private International Law exists more than a century and in this area has brought a number of conventions which are applied in the field of international legal assistance, judicial cooperation, the cooperation of other bodies, as well as, the recognition and enforcement of foreign judicial and other decisions. The Hague Conventions served as a basis for making many acts in the EU.

This monography analyzes not only, acts that are adopted since 2000 until today, but sources that were previously regulated this matter and that were the basis for making current, valid, acts. Not only that, in this monography an attempt is made parallel observations of EU legislation and legislation of the Republic of Serbia, in this area.

LITERATURA:

(informacije o zakonskim aktima donetim u Evropskoj uniji i u Republici Srbiji koji regulišu saradnju sudova i drugih organa u građanskim stvarima date su u fusnotama)

Blom Cooper, Bankruptcy in Private International Law, London 1954.

Cheshire and North, Private International Law, London, Butterworths, 1979.,

Cheshire, Private International Law, London 1965.

Cutler, Autoosiguranje trećih lica u Evropi, SORS, poseban prilog, Sarajevo 2004.

Dalhuisen, International Insolvency and Bankruptcy, New York 1984., vol.I

Dika, Knežević, Stojanović, Komentar Zakona o MPP, Beograd 1991.

Đundić, Uredba o saradnji između sudova država članica u pribavljanju dokaza u građanskim i trgovinskim stvarima (EC 1206/2001), Vodič kroz pravo Evropske unije, Beograd 2009.

Đurović, Ćirić, Međunarodno trgovinsko pravo, opšti deo, Niš, 2005

Eraković, Stečajni zakon s komentarom i primjerima, Zagreb 1997.

Fletcher, Insolvency in Private International Law, National and International Approaches, Oxford 1999

Guneysu, The New European Bankruptcy Convention, Yearbook of European Law no. 11. Oxford 1992.

Hanisch, Probleme des internationalen Insolvenzrecht in „Probleme des Internationalen Insolvenzrecht Festschrift für W. Marschal“, Frankfurt 1982.

Jakšić, Priznanje i izvršenje stranih stečajnih odluka u SR Jugoslaviji, Pravni život br. 12/96, Beograd 1996.

King Lawrence, Bankruptcy Rules, New York 1993.

Lent, Zwangsvollstreckungs und Konkursrecht, München 1972.

Lunc, Meždunarodnoe častnoe pravo, Moskva 1970.

Muminović, Osnovi Međunarodnog privatnog prava, Sarajevo 1997.

Nussbaum, Konkursrecht, Die internationale Konkursrecht der Schweiz, Zürich 1980.

Oleck, Debtor-Creditor Law, NewYork 1953.

Pak M., Neki problemi međunarodne pravne pomoći u statusnim i imovinskim stvarima i zapažanja iz prakse sudova u Srbiji, Beograd 1977.

Pak M., Međunarodno privatno pravo, Beograd 1989.

Pak M., Međunarodno privatno pravo, Beograd 1991.

Pak M., Međunarodno privatno pravo, Beograd 2000.

Pak J., Četvrta direktiva EU o usaglašavanju zakonodavstva država članica u oblasti osiguranja od odgovornosti za štete od motornih vozila i izmene direktiva 73/239 i 88/367, Evropsko zakonodavstvo 4/03; Beograd 2003.

Pop Taleska, Usklađivanje sistema osiguranja autoodgovornosti i drugih obaveznih osiguranja Makedonije sa sistemom EU, savetovanje Palić 2007. «Usklađivanje osiguranja Srbije sa sistemom osiguranja Evropske unije», Zbornik radova
Rakić-Vodinelić, Knežević, Građansko procesno pravo Evropske unije, Beograd 1998.
Rappe, Internationales Privatrecht, Berlin-Frankfurt 1955.
Ročkomanović, Međunarodno privatno pravo, Niš 1995.
Sajko, Američko Međunarodno privatno pravo, Zagreb 1976.
Sajko, Međunarodno privatno pravo, Zagreb 2005.
Stanivuković, Praktikum za Međunarodno privatno pravo, Novi Sad 1999.
Stanivuković, Regulativa Saveta o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovinskim stvarima (2001/44/EC), Vodič kroz pravo Evropske unije, Beograd 2009.
Stanivuković, Živković, Međunarodno privatno pravo, opšti deo, Beograd 2004.
Stojković, Obligacioni odnosi sa elementom inostranosti, Beograd 1956.
Szaszy, International Civil Procedure, Budapest 1967.
Šarkić, Rašić, Komentar Zakona o prinudnom poravnanju, stečaju i likvidaciji, Beograd 1992.
Terzić, Primena Četvrte direktive EU o osiguranju od autoodgovornosti, savetovanje Palić 2006. „Osiguranje u susret procesu pridruživanja Srbije i Crne Gore Evropskoj Uniji“, Zbornik radova
Varadi, Međunarodno privatno pravo, Novi Sad 1990.
Varadi, Bordaš, Knežević, Međunarodno privatno pravo, Novi Sad 2001.
Varadi, Bordaš, Knežević, Pavić, Međunarodno privatno pravo, Beograd 2007.
Vukadinović, Pravo Evropske unije, Beograd 2006.
Vuković, Međunarodno građansko procesno pravo, Zagreb 1987.
Vuković, Priznanje i izvršenje stranih sudskih i drugih odluka koje su sa njima izjednačene, Banja Luka 1986.
Živković, Regulativa Saveta (EZ) br. 85-2004 o stvaranju evropskog izvršnog naslova za nesporna potraživanja od 21. aprila 2004. godine, Evropsko zakonodavstvo br. 9-10. 2004., Beograd 2004.

Članci preuzeti sa Interneta:

Cajola, Cajola&Associati, The newly adopted Regulation No.864/2007 of the Council and the European Parliament on the Law applicable to non contractual obligations, a.k.a.«RomeII»,
www.britchamitaly.com/images/stories/Article%20Archive/2007_legal_newsletter_no._6_-_non contractual_obligations.pdf
European Enforcement Order for Uncontested Claims,
www.europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l33190.htm

Haym, The European Enforcement Order for Uncontested Claims, International Legal News, vol.2, issue 2, December 28, 2005.,
www.The Bulletin The European Enforcement Order for Uncontested Claims.htm
Law Society supports applicable-law rules for contracts, The Law Society of England and Wales,
http://international.lawsociety.org.uk/node/3855
New European Directive On mediation, European Business Law Update,
http://www.mcguirewoods.com/newsresources/publications/international/european_fall2008.pdf
Regulation on the law applicable to contractual obligations (Rome I), European Judicial Network in civil and commercial matters,
http://ec.europa.eu/civiljustice/news/whatsnew_en.htm
Santing Wubs, The European Directive on certain aspects of mediation: some issues concerning the Netherlands, p.6,
http://www.law.ugent.be/en/researchnetwork/papers2009/Paper-Betty-Santing-Wubs.pdf
The European Organisation for Expert Associations, Position of EuroExpert Council concerning mediation in the EU,
http://cms.euroexpert.org/cms/upload/pdf/Council_Position_mediation.pdf

Izdavači:
Institut za uporedno pravo, Srbija, Beograd, Terazije 41
„Mladi pravnici Srbije“

www.comparativelaw.info
e-mail institut@icl.org.rs
tel/fax ++ 381 11 32 32 611

Za izdavača:
Dr Jovan Ćirić

Tiraž:
300 primeraka

Štampa
ARAK

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

341.44/.45(4-672EU)
347.9(497.11)

ЧОЛОВИЋ, Владимир, 1966-
Saradnja sudova i drugih organa u građanskim stvarima u pravu Evropske unije = Cooperation Between Courts and Other Institutions in Civil Matters in the European Union / Vladimir Čolović. - Beograd : Institut za uporedno pravo = Institute of Comparative Law : Mladi pravnici Srbije = Young Lawyers of Serbia, 2009 (Beograd : Arak). - 203 str. ; 24 cm

Tiraž 300. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija: str. 201-203. - Summary.

ISBN 978-86-80059-65-5
1. Уп. ств. насл.
a) Правосуђе - Међународна сарадња - Европска унија
b) Судови - Сарадња - Србија
COBISS.SR-ID 171969804